

4/2006

Samfunnsspeilet 4/2006 – 20. årgang

Samfunnsspeilet presenterer aktuelle analyser om levekår og livsstil. Samfunnsspeilet kommer ut seks ganger i året og gir viktig informasjon om sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle endringer i samfunnet. Samfunnsspeilet henvender seg til deg som er samfunnsengasjert, og til deg som har bruk for å kjenne det norske samfunnet i jobben din. For studenter og skoleelever er tidsskriftet en nyttig kilde som fyller tomrommet mellom lærebøker og dagspressen.

Redaksjon:

Johan-Kristian Tønder (ansv. red.),
Dag Ellingsen (red.), Lars Østby (red. dette nr.),
Gunnlaug Daugstad (red.),
Kristin Henriksen, Mads Ivar Kirkeberg,
Trude Lappegård, Elisabeth Nørgaard,
Jorun Ramm, Frøy Lode Wiig og
Tor Morten Normann.

Redigering:

Gunn Bredevang, Liv Hansen,
Anne Skarateppen, Iris Stenseng og
Kirsten Aanerud.

Design: Siri E. Boquist.

Trykk: Lobo Media.

Omslag: Siri Boquist

Illustrasjonsfoto: Photos.com/Siri Boquist
Priser: Per år kr 330,- (institusjoner),
kr 220,- (private). Enkeltnr. kr 65,-.

Internett: <http://www.ssb.no/>

ISSN 0801-7603.

ISBN 82-537-7046-4 Trykt versjon.

ISBN 82-537-7047-2 Elektronisk versjon.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning. Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde: Samfunnsspeilet/Statistisk sentralbyrå.

Innvandrerne i det norske samfunnet <i>Lars Østby</i>	2
Hvor stor blir innvandrerbefolkningen framover? <i>Helge Brunborg og Inger Texmon</i>	6
Befolkningsutviklingen i Oslo i årene 1998-2003: Flere innvandrere, færre nordmenn <i>Svein Blom</i>	17
Innvandrerbefolkningen flytter oftere til sentrale strøk <i>Tanja Seland Forgaard</i>	23
Innvandrere i Norge og Danmark: Høyest innvandrerandel i Oslo, men større segregasjon i danske byer <i>Svein Blom</i>	33
Ekteskapsmønstre i innvandrerbefolkningen: Hvem gifter innvandrere i Norge seg med? <i>Gunnlaug Daugstad</i>	41
Fruktbarhet blant innvandrerkvinner: 1 av 5 nyfødte har foreldre som har innvandret. <i>Aslaug Hurlen Foss</i>	48
Hvor stor innvandrerbefolkning har egentlig Norge? <i>Lars Østby</i>	52
Studievalg i innvandrerbefolkningen – Bak apotekdisken, ikke foran tavla <i>Kristin Henriksen</i>	61
Unge innvandrere i arbeid og utdanning: Er innvandrerungdom en marginalisert gruppe? <i>Bjørn Olsen</i>	66
Sysselsatte fra nye EU-land: Lave nivå-tall, men sterk vekst <i>Christoffer Berge</i>	79
Innvandrarane i næringslivet <i>Kjersti Pauline Vartdal</i>	86
Innvandrere og inntekt: Landbakgrunn og botid viktig <i>Siv Irene Pedersen</i>	92
Plasseringer i barnevernstjenesten: Store forskjeller i plasseringer av barn og unge – med og uten innvandrerbakgrunn <i>Trygve Kalve og Linda Allertsen</i>	98
Ikke-vestlige innvandrere og kriminalitet: Like og forskjellige <i>Torbjørn Skarðhamar</i>	105
Så er det likevel noe(n) som stemmer – om valgdeltakelsen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen <i>Vebjørn Aalandslid</i>	111
Siden sist	116

Innvandrerne i det norske samfunnet

Lars Østby

Dette nummeret av Samfunnsspeilet er i sin helhet viet artikler om innvandring og innvandrere. Samfunnsspeilet hadde også i 2001 (nummer 2) et slikt spesialnummer, og det er gjort mange nye arbeider siden den gang. Også i dette nummeret er alle bidragsytene knyttet til Statistisk sentralbyrå (SSB). Mye av dette arbeidet har sitt grunnlag i oppdrag vi har tatt for innvandringsmyndighetene og andre departementer og for Norges forskningsråd, og noen artikler er et resultat av arbeid som gjøres for å utvikle vårt statistikkgrunnlag.

Migrasjon og globalisering

Det er mange sider ved internasjonale migrasjoner som gjør dette til et sentralt tema i statistikk og analyse. Det er ett av de mest synlige uttrykk for den globaliseringen som skjer, både gjennom stadig nye grupper som har behov for beskyttelse mot krig og forfølgelse, men også gjennom et utstrakt behov, i hvert fall i Norge, for arbeidskraft som ikke dekkes av det innenlandske tilbudet. Konflikter under fjerne himmelstrøk bringes nærmere av allehånde media, og noen av deres ofre vil ha krav på beskyttelse i Norge om de ber om det. Men det er også andre sider ved globaliseringen som er viktige. Våre kontaktpunkter ute i verden blir stadig flere, gjennom utdanning og feriereiser, kanskje Internett og andre virtuelle møteplasser, og kostnadene forbundet med å reise til andre himmelstrøk er det flere og flere som kan bære. Dermed blir det mange flere møteplasser og et mer mangslungent sett av kontakter, som også gjør at flere bosatt i Norge finner en partner i utlandet. Mange av disse nye parene slår seg ned i Norge. Ett tydelig uttrykk for globaliseringen ser vi i Oslo, som har 193 nasjonaliteter representert i sin befolkning, men også en kommune som Elverum har innvandrere fra 66 land.

Innvandrerbefolkningen seksdoblet etter 1970

Det har vært en sterk økning i innvandrerbefolkningen fra den «nye» innvandringen begynte like før 1970. Jeg begynte i Statistisk sentralbyrå den gang, og har opplevd mer enn en seksdobling av innvandrerbefolkningen, fra 60 000 til 387 000. Antallet fra vestlige land er «bare» fordoblet fra 50 000 til 102 000. Fra det som den gang kaltes Øst-Europa, var det 6 000, mens vi dag har 68 000. I 1970 var det knapt 4 000 fra land i Afrika, Asia og Latin-Amerika, mens vi i dag har 217 000. Det vi ser i disse tallene, er resultatene av så ulike prosesser som sterk etterspørsel etter arbeidskraft, behov for beskyttelse fra krig og forfølgelse på Balkan, i Midt-Østen og i Afrika, og familiegjenforening og -etablering til både innvandrere og folk som ikke er det. Helt nytt er innvandring likevel ikke, ved folketellingen i 1865 var 41 prosent av befolkningen i Vadsø innvandrere, flest fra Finland.

Det er en meget omfattende og delvis sterkt engasjert offentlig interesse for innvandring, dels som en følge av denne veksten. På Aftenpostens websider var det den 25. august 2006 registrert 7 200 debatter med 100 000 innlegg knyttet til innvandring, mens pensjonsreformen hadde 61 debatter med 500 innlegg, og antall innlegg om miljø og miljøvern var 3 700. Noen sider ved innvandringen og dens konsekvenser er klart synlige, og media setter ofte et ekstra søkelys på dem som gjør at oppmerksomheten blir enda større.

Lars Østby er seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Avdeling for personstatistikk (lars.ostby@ssb.no).

Definisjonene betyr mye for innvandringens art og omfang

I dette nummeret tar vi opp antallet innvandrere i Norge under litt ulike perspektiver. Vi viser hvor mye gruppen kan variere i størrelse og sammensetning ved å bruke ulike definisjoner, men vi holder oss til SSBs standarddefinisjon: Personer født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, og de barna foreldrene har med slik bakgrunn føder etter ankomst til Norge. Denne samlegruppen kan så deles inn etter vanlige demografiske kjennemerker, etter hvor man kommer fra, oppholdsgrunnlag for dem som trenger oppholdstillatelse etc. Alle innvandrere behandles på samme måte i statistikken, uavhengig av om man kommer fra Sverige eller Swaziland.

Definisjonene vurderes stadig

Vår definisjon av innvandrerbefolkningen er valgt for å identifisere grupper som har demografisk atferd som er viktig å kjenne til når vi skal forstå befolkningsutviklingen i Norge, og som har levekår som på flere områder er forskjellig fra andre i Norge. Den definisjonen som SSB bruker for innvandrerbefolkningen, er ikke den eneste som kunne vært valgt. Vi har hovedtrekkene til felles med de land som har den samme type datagrunnlag som vi har. Eurostats og FNs forberedelser til Folketellingen 2010 gjør at også andre land vil få grunnlag for tilsvarende definisjoner. Inndelingene er under stadig vurdering, både internt i SSB og i kontakt med eksterne brukere. Ulike mulige definisjoner kan gi svært ulikt omfang av «innvandrerbefolkningen». I Nederland regnes også alle de som har bare én utenlandsfødt forelder med til innvandrerbefolkningen. For Norges vedkommende ville en slik definisjon gi 225 000 flere innvandrere, av disse er 175 000 europeere og nord-amerikaneere. Det er mange mulige definisjoner av innvandrerbefolkningen, uten at noen er den eneste riktige. Det viktigste er kanskje for alle å følge en felles språkbruk, og redegjøre klart nok for eventuelle avvik fra denne språkbruken, og for SSB i tillegg å vise resultatene av alternative valg av definisjoner.

Vi bygger på informasjon i registre

Det er en selvfølge at enhver statistisk inndeling må være relevant, og bygge på det som måles. Det norske befolkningsstatistiske systemet baserer seg på registerdata. Det innebærer at vi som statistikere er sekundære brukere av informasjon samlet i administrative registre. Det sentrale folkeregister omfatter i prinsippet alle individer som oppholder seg i landet, som fyller visse kriterier for oppholdets varighet, og som har lovlig opphold her. Vi har på dette grunnlaget ikke mulighet til å definere innvandrere på basis av for eksempel etnisitet eller religion. Slike registre har vi ikke, og det ville være sterke, også etiske, motforestillinger mot å etablere dem. Utvalgsundersøkelser er meget nyttige i mange sammenhenger, men de kommer lett til kort når det gjelder små grupper, som innvandrere fra enkelte land, og når en skal samle informasjon fra personer med begrensede eller ingen norskkunnskaper. For oss er de et nyttig supplement til informasjon fra registrene. Om en ikke kan støtte seg på registre hvor alle er med, vil muligheten til å dokumentere hvor store variasjoner det er innenfor og mellom innvandrergruppene bli for dårlig.

Etterkommernes demografi og levekår er viktig

Dette heftet av Samfunnsspeilet har flere artikler med fokus på demografiske sider ved innvandring og innvandrerbefolkningen. Ved den siste ordinære framskrivning av befolkningen har vi også skrevet fram innvandrerbefolkningen, for første gang. Den viser at vi kan forvente en fortsatt sterk vekst i innvandrerbefolkningen dersom innvandringen til landet holder seg oppe. Vi har også analyser av innvandrernes innenlandske flyttemønster, og spesielt av hva

innvandringen og innvandrerne har å si for Oslos vekst og befolkningsfordeling. Mange artikler som ser på ulike sider ved innvandreres levekår, har et perspektiv som belyser hvordan levekårene utvikler seg etter hvert som innvandrerne får lengre erfaring fra Norge, og etter hvert som en ny generasjon født i Norge av innvandrede foreldre kommer inn i samfunnet på alle områder. På svært mange områder, som ekteskap og fruktbarhet, arbeid og utdanning og så videre ser vi tydelig at innvandrerne er på vei inn i en mer likestilt rolle i det norske samfunnet, men at det tar lang tid. På enkelte områder er det likevel mer uklart hvilken vei endringene går, mens andre områder ikke lar seg beskrive med dagens statistikkgrunnlag. Andre datakilder er derfor nødvendige. Artiklene om barnevern, kriminalitet og valgdeltakelse er eksempler på at det kan være både positive og negative trender som utvikler seg samtidig. Dette at innvandrernes barn på de områder vi kan måle, har levekår som likner mer på resten av befolkningen enn på innvandrerne, gjør det mindre aktuelt å inkludere flere generasjoner i innvandrerbegrepet.

Effekten av endringer i gruppenes sammensetning er stor

Mange artikler viser hvor nødvendig det er at en ikke gir tall for «innvandre- re» under ett på to tidspunkter og tolker forskjeller som uttrykk for atferds- endringer. Innvandrernes arbeidsledighet kan godt ha steget i en periode som resultat av at det er kommet inn store nye grupper som vil bruke flere år på å etablere seg på arbeidsmarkedet, samtidig som arbeidsledigheten har sunket blant alle grupper som var med på begge tidspunkter. Fordelingen etter botid

i en gruppe kan styre alle variable som betyr noe for levekårene.

Uten å ta hensyn til botiden og dens variasjon er det lite vi kan si om reelle endringer i levekårene.

I det hele tatt er det viktig når en sammenlikner forholdene for to innvandrergrupper at en vet hvilke forskjeller som skyldes at grup- pene har ulik sammensetning.

Man hører for eksempel noen ganger at integreringen av inn- vandrere på arbeidsmarkedet går så mye bedre i Canada enn i Nor- ge. Det er en mye større andel av innvandrerne i Norge som er flyktninger, og ser vi på flyktnin- ger fra enkeltland, er deres delta- kelse i arbeidsmarkedet lav i Nor- ge, men tross alt høyere enn for eksempel i Canada.

Innvandring betyr mangfold

Like ens er det store forskjeller mellom innvandrere fra ulike land. Mangfold er det stikkord som best beskriver innvandrerbefolkningen i Norge. Selv den største gruppen (fra Pakistan) utgjør bare 7 prosent av totalen. Det er innvandrere fra 208 ulike land og selvstyrte regioner i Norge. Disse landene er svært forskjellige, og det er ikke grunn til å tro at forskjellene skulle være særlig mindre mellom folk fra disse landene som kommer til Norge. Gjen-

nomsnitt vil alltid dekke over forskjeller som noen er interesserte i, men «innvandrerne» er sjelden en gruppe det er relevant å gi tall for uten samtidig å dele inn etter hvor de kommer fra. Noen ganger blir gruppene for små om vi ser på enkeltland. Hvert av de 54 landene med færre enn 20 innvandrere i Norge er det utenkelig å ta inn i analysene, mens de 15 som vi har flere enn 10 000 fra kan brukes når enkeltland er relevante. Likevel må vi hele tiden ta med i betraktning at det er stor forskjeller også innenfor de ulike befolkningsgruppene. Ofte må vi slå sammen land til regionale eller andre grupper. I forhold knyttet til demografi og levekår er ofte en så enkel inndeling som vestlig/ikke-vestlig nyttig, eller å skille mellom mer og mindre utviklede land som FN gjør. Mange av artiklene bygger på data som viser forskjeller mellom enkeltland.

Innvanderstatistikk er nødvendig

Når vi beskriver grupper med dårlige levekår, eller atferd som avviker fra gjennomsnittets, må vi være oss bevisst at vi kan risikere å bidra til å stigmatisere denne gruppen. Hensynet til å beskytte en gruppe må avveies mot den generelle forpliktelse vi som statistikere og forskere har til å ta opp alle relevante sider av det samfunnet vi er en del av, og innvandring er på mange måter ett av vår tids viktigste fenomener. Det er heller ikke gitt at en gruppe er tjent med at dens spesielle forhold, det være seg positive eller negative, ikke blir belyst. Det ligger i en minoritets rett også at den skal bli sett, både som gruppe og som individer. Når FN's ulike konvensjoner forbyr diskriminering, rammer ikke det bare handlinger med ond vilje, men også urimelige forskjeller i levekår mellom etniske og andre grupper. For å dokumentere slike forskjeller er det nødvendig med data om disse gruppene.

Statistikk er forenkling

Det ligger i statistikkens vesen at vi må plassere individer i kategorier, noe som ofte representerer en overforenkling. Men vi er alle mange ting samtidig. Vi er innvandrere eller ikke, men vi er også i et yrke eller kanskje arbeidsledige, vi har en utdanning, vi kan være ektefelle og småbarnforeldre, brukere av kontantstøtte, fotballinteresserte, ha en religiøs overbevisning og så videre. De som er innvandrere er samtidig også mange andre ting. Ingen lar seg beskrive langs bare én dimensjon.

Analysen av slike grupper som dette heftet baserer seg på, er et nødvendig grunnlag for å forstå også individuell atferd, og for å kunne gi resultater som representerer hele gruppen. Statistikken er nyttig i samspill med antropologers, sosiologers og andres individorienterte tilnæringsmåter. Når det samles livshistorier fra mange innvandrere, trengs også et bakteppe av beskrivelse av hele gruppen for å forstå den enkeltes livsløp. For Statistisk sentralbyrå er en viktig grunn til å ha innvandrerbakgrunn som kategori i mange statistikker at dette er en viktig faktor når ulikheter i levekår i samtidens Norge skal forstås.

På et område med så sterke følelser som innvandringsfeltet, har det lett for å danne seg forenklete oppfatninger av ganske sammensatte forhold. En del av disse oppfatningene kan ha karakter av myter, oppfatninger uten forankring i virkeligheten. Vi håper at dette heftet bidrar til å konfrontere noen av disse mytene med virkeligheten, og å vise hvor det er mer kunnskap å hente. God lesning!

Hvor stor blir innvandrerbefolkningen framover?

I desember 2005 offentliggjorde SSB for første gang en framskriving av innvandrerbefolkningen i Norge som et ledd i den ordinære befolkningsframskrivingen. Resultatene viser at innvandrerbefolkningen vil vokse fra 365 000 i 2005 til mellom 1 og 2 millioner i 2060, mens dens andel av totalbefolkningen vil vokse fra 8 til mellom 19 og 27 prosent. Usikkerhet om den årlige innvandringen er den viktigste årsaken til at størrelsen på innvandrerbefolkningen framover er svært usikker – innvandrernes barnetall betyr langt mindre. Framskrivningen har møtt stor interesse, men også en viss kritikk.

*Helge Brunborg og
Inger Texmon*

Bakgrunn

Siden 1970 har det vært en betydelig innvandring til Norge. Før 1970 flyttet det vanligvis flere fra landet enn til landet, mens det i 2005 var en nettovandring på 18 000. Innvandrerbefolkningen har økt fra noen få titusener til nesten 400 000 i dette tidsrommet. Dette har vært ledsaget av en stigende interesse for innvandringsspørsmål hos politikere, forvaltning og folk flest. Fra flere hold har det vært etterlyst anslag for hvor mange innvandrere det vil bo i Norge i årene framover, spesielt hvor mange ikke-vestlige innvandrere det vil bli.

Statistisk sentralbyrå (SSB) ble ved flere anledninger kritisert for ikke å ville lage framskrivninger av innvandrerbefolkningen¹. Vi har svart at det metodisk og datamessig er vanskelig å framskrive innvandrerbefolkningen og at resultatene ville være svært usikre.

Interessen for innvandring ble etter hvert så stor at det ble nærliggende å ta opp spørsmålet om å framskrive innvandrerbefolkningen, spesielt fordi dette gjøres i andre land som Sverige, Danmark og Nederland, uten større diskusjoner av fagstatistisk eller annen art. Vi kom til at vi etter hvert hadde fått tilstrekkelig innsikt i hvordan en slik framskriving kunne lages og godt nok datagrunnlag til å kunne estimere de størrelsene som inngår i en slik beregning. Vi kom også til at SSB, som har ansvaret for befolkningsframskrivninger for Norge, med sterkere rett ville kunne kritiseres for *ikke* å lage en slik framskriving enn for faktisk å gjøre det².

En grunn til at framskriving av innvandrerbefolkningen vekker så stor debatt, er at fokusering på en spesiell gruppe kan bidra til stigmatisering av denne. Andre mener imidlertid at ulike gruppers rett til å bli sett er viktig og at det er behov for tall om deres størrelse og sammensetning. Det er også debatt om hvilke grupper som skal tas med i «innvandrerbefolkningen», blant annet hvor mange «generasjoner» som skal betegnes som innvandrere, og hvilke kjennetegn som bør framskrives – fødeland, statsborgerskap, religion eller etnisitet?

Helge Brunborg er seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (helge.brunborg@ssb.no).

Inger Texmon er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (inger.texmon@ssb.no).

Hvorfor framskrive innvandrerbefolkningen?

Den viktigste grunnen til å lage befolkningsframskrivninger er å kaste lys over planleggingsbehov, blant annet med tanke på dimensjoneringen av offentlige tjenester for ulike grupper. Det er store forskjeller i befolkningen, også mellom ulike innvandrergrupper når det gjelder arbeid og utdanning, eldre-

omsorg og pensjon i framtiden. Derfor er det viktig å få anslag på størrelsen av disse gruppene, etter kategorier som alder, kjønn og fødeland.

Det forekommer ofte påstander i den offentlige debatt om hvor mange innvandrere det vil bo i Norge og hvor stor innvandrerandelen vil være i framtiden, påstander som ofte bygger på feilaktige resonnementer (blant annet urimelig forlengelse av vekstprosjenter) og urealistiske forutsetninger (blant annet om fruktbarheten til innvandrerne), se Brunborg og Østby (2005). Framskrivinger av innvandrerbefolkningen som bygger på et mer solid faglig grunnlag, vil kunne bidra til å gjøre slik debatt mer saklig.

Hvem omfatter innvandrerbefolkningen?

Innvandrerframskrivingen er basert på SSBs definisjon av innvandrerbefolkningen: Den består av personer med to utenlandsfødte foreldre, det vil si personer som har innvandret til Norge, og personer som er født i Norge med to foreldre som er født i utlandet. Mange mener at denne definisjonen er for vid, da det er urimelig å regne folk som er født og oppvokst i Norge med til innvandrerbefolkningen. Andre (blant annet Anfindsen 2006) mener imidlertid at definisjonen er for snever, da kulturelle og andre særtrekk vil vedvare i mange generasjoner. SSBs definisjon bygger på det faktum at det skjer en gradvis integrering med tiden som bosatt i Norge, og fra en generasjon til den neste, det vil si at det etter hvert blir mindre forskjeller mellom innvandrergrupper og resten av befolkningen, på områder som barnetall, utdanning, yrkesdeltaking, mm. En mulig revidering av definisjonen diskuteres for tiden internt i SSB, se Østby (2006).

Et annet moment er at innvandrerbefolkningen er en svært sammensatt gruppe, bestående av personer fra en lang rekke forskjellige land, med forskjellig religion, utdanningsnivå, motiver for å komme til Norge, og så videre. Noen grupper og individer blir svært raskt integrert, mens andre bruker lang tid. De fleste vil trolig ikke regne barna til for eksempel svenske innvandrere som innvandrere. Også blant barn og barnebarn av pakistanske innvandrere vil det være personer som er svært godt integrerte i det norske samfunnet, der den eneste forskjellen kan være at de ser litt annerledes ut – men er det grunn nok til å regne dem med til innvandrerbefolkningen? Det er, som nevnt, spesielt stor interesse for kjennetegn ved innvandrere som etnisitet og religion, særlig hvor mange muslimer det vil bo i Norge i årene framover. SSB har imidlertid ikke data som kan brukes til å lage en framskriving av befolkningen i Norge etter religiøs tilhørighet, og heller ikke om etnisitet. De eneste relevante opplysningene vi har data om, er statsborgerskap, som det trolig ikke er så interessant å framskrive, og fødeland, som vi altså framskriver i samsvar med SSBs definisjon.

Definisjonen av innvandrerbefolkningen innebærer altså at innvandrerens barnebarn ikke hører med i innvandrerbefolkningen, uansett hvor mange av foreldrene og besteforeldrene som har utenlandsk bakgrunn. Følgelig vil barn med én forelder født i utlandet, men med fire utenlandsfødte besteforeldre, heller ikke regnes med. Foreløpig utgjør disse et lite antall (2 100 per 1.1.2006), blant annet fordi etterkommergenerasjonen til ikke-vestlige innvandrere i Norge foreløpig er ganske ung, se Østby (2006).

Analyser av innvandreres levekår viser at botid i landet er av vesentlig betydning for deres atferd og muligheter (Vassenden 1997, Østby 2004, Daugstad 2006, Foss 2006). Sammenlikningen langs flere levekårsdimensjoner viser at

Tabell 1. Innvandringsbefolkningens størrelse i de gruppene som er framskrevet, per 1. januar 2005

	Antall personer			Andel av totalbefolkningen i prosent		
	Innvandrer- befolkningen i alt	Inn- vandrere	Født i Norge av inn- vandrere	Innvandrer- befolkningen i alt	Inn- vandrere	Født i Norge av inn- vandrere
Alle	364 981	301 045	63 936	7,9	6,5	1,4
Norden	53 201	49 937	3 264	1,2	1,1	0,1
EU og EFTA uten Norden; Nord- Amerika; Oseania	61 171	56 812	4 359	1,3	1,2	0,1
Øst-Europa uten EU-land	46 401	39 956	6 445	1,0	0,9	0,1
Afrika; Asia med Tyrkia; Latin- Amerika	204 208	154 340	49 868	4,4	3,4	1,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

både de som har en norskfødt og en utenlandsfødt forelder og de som er etterkommere etter to innvandrere, ofte likner mer på gjennomsnittsbefolkningen enn på førstegenerasjonsinnvandrere.

Hvordan grupperes innvandrere?

En innvandererframskriving for Norge må begrenses til *grupper* etter landbakgrunn, siden innvandrerne kommer fra alle verdens land. De nasjonaliteter som har flest innvandrere i Norge, kunne i prinsippet framskrives særskilt, som pakistanere, svensker, irakere, dansker, vietnamesere, somaliere og bosniere (de 7 største gruppene per 1.1.2005), men også dette ville gitt for mange grupper.

Framskrivningen er gjort separat for fire grupper av innvandrere (tabell 1): Norden; EU/EFTA (utenom Norden), Nord-Amerika og Oseania; Øst-Europa ellers; og Afrika, Asia (med Tyrkia) og Latin-Amerika, som vist i tabell 1. Bakgrunnen for denne inndelingen er en vurdering av reglene for bosetting i Norge, geografisk nærhet, størrelse av innvandringen til Norge hittil, og atferdsforskjeller, særlig tilbake- eller videreflytting og barnetall (fruktbarhet), se Foss (2006) og Aalandslid (2005). Vi har begrenset antall grupper til fire

Modell

Framskrivningen er utført med en tradisjonell *kohort-komponent-modell*, i likhet med den ordinære befolkningsframskrivningen. Men til forskjell fra denne gjøres innvandererframskrivningen bare for landet som helhet og ikke for kommuner eller andre regionale enheter. Derimot er innvanderpopulasjonen delt inn i fire grupper etter opprinnelsesland. Beregningen foregår på samme måte for disse fire regionene, separat for menn og kvinner for ettårige aldersgrupper. Hver av gruppene er dessuten delt inn i personer som har innvandret selv og deres etterkommere (barn født i Norge av to innvandrede foreldre).

For hvert år i framskrivningen, og hver landgruppe, fødselskohort og kjønn, er befolkningen ved utgangen av året lik fjorårets befolkning pluss innvandring og minus dødsfall og utvandring. Unntaket er nullåringer, som settes lik antall fødte gjennom året pluss innvandrede minus utvandrede og døde nullåringer. Innvandergruppen øker bare ved ny innvandring, og etterkommerne bare gjennom fødsler, mens begge gruppene er gjenstand for utvandring og dødsfall, med like sett av sannsynligheter.

Den del av fødsleene som skal inngå i innvanderpopulasjonen, beregnes for en gitt landgruppe som summen av fødsler for de enkelte alderstrinn, multiplisert med den andel av kvinnene som får barn med en mann som også tilhører innvandrerbefolkningen (uavhengig av kvinnens alder). I beregningen av fødsleene er kvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika inndelt i to grupper – de som var voksne (det vil si 17 år eller eldre) ved innvandringen og de som innvandret som barn (se Foss 2006). Det er utarbeidet tre alternative sett av forutsetninger om innvanderkvinnenes fruktbarhet.

Modellen beregner antall døde i et gitt kalenderår for en gitt gruppe (landgruppe, fødselskohort og kjønn) ved hjelp av døds-sannsynligheter, som er de samme som i de ordinære befolkningsframskrivingene (se Keilman og Pham 2005). Det er forutsatt en årlig nettoinnvandring for hver av de fire landgruppene (henholdsvis lav, middels og høy). Utvandringen beregnes ved hjelp av konstante utvandringssannsynligheter. Det er også tatt hensyn til at det er en liten netto utvandring (1 000) for befolkningen uten innvandringsbakgrunn. Deretter blir antall innvandrere delt inn etter kjønn og alder etter en fordeling basert på registrerte tall for de foregående årene.

Modellen slik den framstår i dag er enkel på noen punkter, blant annet er botid i Norge ikke tatt med som variabel. Både fruktbarhetsnivå og utvandringssannsynlighet avtar vanligvis med botid (Aalandslid 2005 og Foss 2006).

En mer detaljert redegjørelse for modellen vil bli publisert senere.

fordi mange grupper er svært små, noe som ville gitt usikre estimater for de størrelser som trengs i en framskrivning. (Vi har inkludert innvandrere fra Nord-Amerika og Oseania i EU/EFTA-gruppen, da de er så få, bare 9 000 i 2005).

Med den siste utvidelsen av EU var vi i tvil om hvor vi skulle plassere de åtte nye østeuropeiske medlemslandene, men vi valgte å gruppere dem sammen med EU/EFTA, fordi det er få eller ingen restriksjoner for statsborgere fra disse landene mot å bosette seg i Norge. Dette medfører at det ikke enkelt kan beregnes hvor mange vestlige og ikke-vestlige innvandrere det vil bli i Norge i årene som kommer. Vi tror imidlertid at skillet mellom vestlige og ikke-vestlige innvandrere ikke er særlig fruktbart etter EU-utvidelsen.

Hvor mange innvandrere vil det komme til Norge i årene framover?

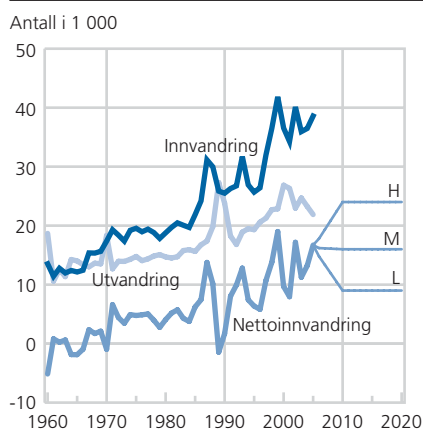
Den faktoren som betyr mest for innvandrerbefolkningens størrelse framover, er det som kalles nettoinnvandringen, det vil si antall som flytter til Norge minus antall som utvandrer i løpet av et kalenderår. Dette er imidlertid også den komponenten i innvandrerframskrivningen som er vanskeligst å forutsi. I motsetning til fruktbarhet og dødelighet, som utvikler seg forholdsvis jevnt, varierer nettoinnvandringen sterkt over tid, ofte med store svingninger fra år til år. Den viktigste årsaken til de store svingningene er den politiske og økonomiske situasjonen i Norge og andre land, ikke minst væpnede konflikter og andre katastrofer, som er vanskelig å forutsi flere tiår inn i framtiden. For innvandringen til Norge er selvsagt norsk innvandringspolitikk viktig, men det er også internasjonale forhold som EU-utvidelsen. På alle disse områdene har det tidligere skjedd store og raske endringer, og dette kan komme til å skje igjen. Det er derfor svært stor usikkerhet om nettoinnvandringen framover.

Ved vurderingen av nettoinnvandringen ser vi på hver enkelt av de fire innvandrergruppene og mulige scenarier for utviklingen framover, med stor vekt på utviklingen hittil. For en nærmere analyse av utviklingen for enkeltland og de fire innvandrergruppene, se Aalandslid (2005). Han fant blant annet en overraskende stor utvandring i mange immigrantgrupper i Norge, også i grupper som vesentlig kom hit som flyktninger. For eksempel utvandret det om lag 600 somaliere fra Norge i 2004, det vil si omtrent halvparten av inn-

Tabell 2. Nettoinnvandring for landgruppene i framskrivningen. Registrert 2001-2005 og framskrevet 2010-2060¹

Landbakgrunn	Årsgjennomsnitt 2001-2005 (3 første kvartaler)	Framskrivingsalternativ			
		Anslag for hele 2005	L	M	H
I alt	11 946	16 705	9 000	16 000	24 000
Norden	120	452	0	500	1 000
EU og EFTA uten Norden; Nord-Amerika og Oseania	2 125	5 368	3 000	5 000	8 000
Øst-Europa uten EU-land	1 902	2 400	1 500	2 500	4 000
Afrika, Asia med Tyrkia, og Latin-Amerika	8 746	9 028	6 000	9 500	12 000
Uten innvandringsbakgrunn	-947	-543	-1 500	-1 500	-1 000

¹ De tre framskrivingsalternativene for nettoinnvandring er Lav, Middels og Høy.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Inn- og utvandring. Registrert fra 1960 og framskrevet fra 2005¹

¹ De tre framskrivningsalternativene for nettoinnvandring er Lav, Middels og Høy.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vandringen samme år. Stor innvandring etterfølges altså gjerne av en relativt stor utvandring.

Flere ulike prosesser har ført til en betydelig vekst i innvandrerbefolkningen i Norge. Oppgangen har vært sterkest blant personer med bakgrunn i Øst-Europa, inkludert de nye medlemslandene i EU, og Asia, Afrika og Latin-Amerika. Etter innvandringsstoppen midt på 1970-tallet holdt innvandringsnivået seg nokså uendret, men det ble langt flere familiemedlemmer – særlig kvinner og barn – og færre menn i yrkesaktiv alder. Omtrent samtidig kom de første store gruppene av flyktninger. De siste årene er det kommet mange flyktninger fra Irak og Somalia.

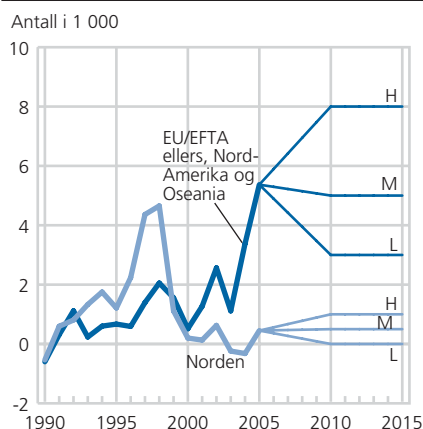
For alle landgrupper og for alle alternativer lar vi nettoinnvandringen endres lineært fra det anslåtte nivået i 2005 til et konstant nivå for perioden 2010-2060, som vist i tabell 2. Nettoinnvandringen for årene 2006-2009 ble deretter bestemt ved interpolasjon mellom anslagene for 2005 og 2010. (Nettoinnvandringen i 4. kvartal 2005 ble antatt å være omtrent like stor som i 1.-3. kvartal. Den viste seg imidlertid å bli cirka 1 700 høyere enn vårt anslag.)

Nettoinnvandringen fra de andre nordiske land har ligget rundt null de siste årene, dog med betydelig høyere tall på slutten av 1990-tallet, særlig pga mange flyttinger fra Sverige. Da vi har lite grunnlag for å anta at en slik situasjon vil vende tilbake, har vi forutsatt at nettoinnvandringen fra de andre nordiske land vil fortsette å være beskjeden, og på linje med gjennomsnittsnivået på 120 i 2001-2005, det vil si henholdsvis 0, 500 og 1 000 fra og med 2010, som vist i figur 2.

Nettoinnvandringen fra andre EU/EFTA-land, Nord-Amerika og Oseania har vokst sterkt de siste årene, særlig etter EU-utvidelsen i 2004. All veksten kommer imidlertid ikke fra nye EU-medlemmer som Polen; det har også vært en stor økning i migrasjonen fra blant annet Tyskland. Det er likevel usikkert om denne økningen bare er midlertidig eller om den vil fortsette. På grunn av den store usikkerheten har vi valgt alternative forutsetninger som spriker ganske mye for denne gruppen, det vil si en nettoinnvandring på henholdsvis 3 000, 5 000 og 8 000 fra og med 2010 (se figur 2). Vi utelukker altså ikke at nettoinnvandringen fra EU/EFTA kan komme til å synke igjen.

For nettoinnvandringen fra andre land i Øst-Europa har svingningene vært svært store, da denne i stor grad har omfattet flyktninger fra konflikten i det tidligere Jugoslavia, spesielt i Bosnia 1992-1995 og Kosovo 1999. Det er grunn til å tro, eller i alle fall håpe, at det blir færre konflikter i denne delen av Europa i årene som kommer. Vi har derfor forutsatt en nettoinnvandring på mellom 1 500 og 4 000, som er atskillig lavere enn toppnivået på 8 000 i 1999, se figur 3.

Også om den største innvandrergruppen, som omfatter land utenfor Europa, er usikkerheten stor. Igjen er det grunn til å håpe på en fredeligere utvikling i årene som kommer. På den annen side synes det dessverre mindre sannsynlig at fattigdommen og inntektsgapet blir borte eller vesentlig redusert i den nærmeste framtid, slik at vi må regne med at flyttepresset på Norge og andre rike land vil vedvare, noe som er reflektert i alle tre alternativene. Vi tror dog at det er lite sannsynlig, men ikke helt umulig, at nettoinnvandringen fra ikke-europeiske land vil øke utover det høyeste registrerte nivået på 12 000 i 2002, som var preget av en spesiell situasjon også hva registreringer angikk. Vi tror

Figur 2. Nettoinnvandring for innvandrere med bakgrunn fra Norden og EU/EFTA ellers, Nord-Amerika og Oseania. Registrert 1990-2004 og framskrevet 2005-2060¹

¹ Se note 1, figur 1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

også at det ikke er helt utenkelig at nettoinnvandringen fra disse landene vil kunne *avta*, fra dagens 9 000 til 6 000 per år, som vist i figur 3.

Endelig har vi måttet gjøre forutsetninger om hvor stor nettoinnvandringen vil være for personer *uten* innvandrerbakgrunn, det vil i praksis vesentlig si personer som er født og oppvokst i Norge med foreldre som ikke er innvandrere. Det har i flere år vært et lite utvandringsoverskudd på rundt 1 000 per år for disse, og vi antar at dette vil fortsette, som vist i figur 4.

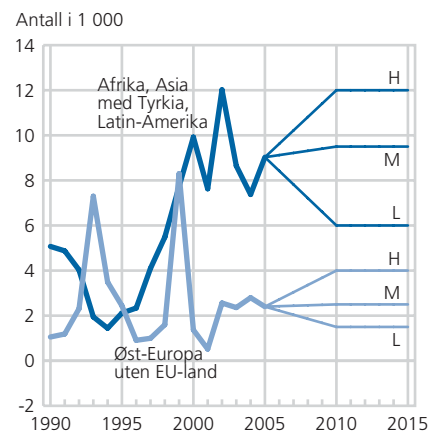
Når vi summerer nettoinnvandringen for disse landgruppene, får vi de totaltallene som er vist i figur 1 og tabell 2. Fra og med 2010 gir dette en samlet nettoinnvandring på 9 000 i lavalternativet, 16 000 i mellomalternativet og 24 000 i høyalternativet. Nettoinnvandringen på 16 000 er den høyeste verdien som noen gang er brukt i mellomalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger (SSB 2005a). Det faktiske tallet har bare vært høyere tre ganger, nemlig i 1999, 2002 og 2005. I framskrivingen for 2002-2050 ble det forutsatt 13 000 og i framskrivingen for 1999-2050 10 000. Denne trenden reflekterer den økende nettoinnvandringen til Norge de siste 30-40 år. Det ser imidlertid ut som om denne veksten har skjedd ved skifte til nye og høyere plataer. Av figuren ser vi at innvandringsnivået var på 5 000 til midt på 1980-tallet, om lag 10 000 til slutten av 1990-tallet, og deretter ca. 15 000, men med store svingninger fra år til år. Etter 1997 har nettoinnvandringen variert mellom 8 000 og 17 000. Vi anser derfor mellomalternativets nivå på 16 000 som en økning i forhold til nivået de siste årene, mens høyalternativet på 24 000 bygger på en antakelse om at nettoinnvandringen kan komme opp på et nytt og høyere nivå om noen år. Så høy nettoinnvandring har det aldri vært til Norge; den høyeste hittil var 19 000 i 1999. Vi kan selvsagt ikke helt utelukke at nettoinnvandringen kan komme til å bli enda høyere enn vi har forutsatt i høyalternativet, men vi anser altså dette som lite sannsynlig. På den annen side utelukker vi heller ikke at nettoinnvandringen kan komme til å *synke*, som reflektert i lavalternativet.

Hvor mange barn vil innvandrerne få?

For beregningen av innvandrerkvinnenes fødsler er det gjort forutsetninger som er basert på den observerte utviklingen, se figurene 5-8. Kvinner fra Afrika, Asia med Tyrkia og Latin-Amerika som var voksne da de kom til Norge, det vil si 17 år eller eldre, skiller seg ut med betydelig høyere fruktbarhet enn andre. De har hatt et samlet fruktbarhetstall (SFT)³ mellom 3 og 4 barn de siste årene, mens kvinner fra disse landene som kom til Norge som barn, har et SFT bare litt over 2, som vist i figur 5 (Foss 2006). På bakgrunn av den fallende fruktbarheten i de fleste innvandrergrupper, har vi antatt at barnetallet i mellomalternativet vil nærme seg nivået i Norge (se Brunborg og Texmon 2005) for alle grupper bortsett fra for ikke-europeiske kvinner som kom hit som voksne, se figur 7.

For den siste gruppen har vi i mellomalternativet antatt at SFT vil utvikle seg omtrent som «medium variant» i FN's siste befolkningsframskrivninger for de minst utviklede land, det vil si til 2,5 barn per kvinne i 2050 (UN 2006), se figur 7. Dette er kanskje noe for høyt for innvandrere til Norge, da mange av dem ikke kommer fra de minst utviklede land, men fra land som India og Filippinene. På den annen side er det en tendens til at innvandrere har noe høyere fruktbarhet enn både hjemlandet og Norge på grunn av familieføring, ofte på grunn av ekteskap. De første årene av et ekteskap er det gjennomsnittlige fødselstallet som regel høyt, dette gjelder for innvandrere som for

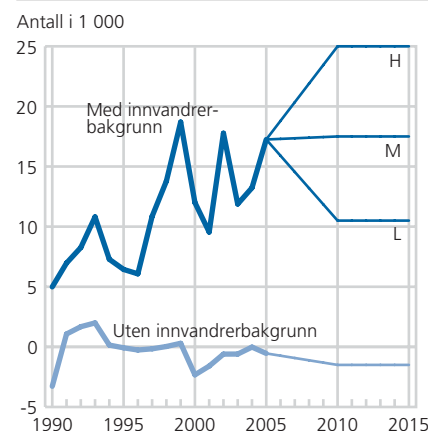
Figur 3. Nettoinnvandring for innvandrere med bakgrunn fra Øst-Europa uten EU-land, og Afrika, Asia med Tyrkia og Latin-Amerika. Registrert 1990-2004 og framskrevet 2005-2060¹

¹ Se note 1, figur 1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

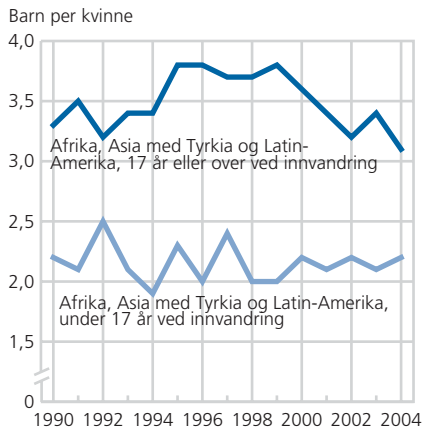
Figur 4. Samlet nettoinnvandring blant personer med og uten innvandrerbakgrunn. Registrert 1990-2004 og framskrevet 2005-2060¹

¹ Se note 1, figur 1.

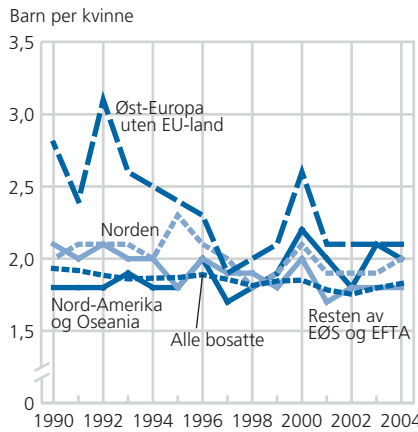
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Samlet fruktbarhetstall for innvandrere fra Afrika, Asia med Tyrkia og Latin-Amerika, som var henholdsvis under og over 17 år da de innvandret til Norge. 1990-2004

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Samlet fruktbarhetstall for innvandrere fra Norden, EU/EFTA uten Norden, Nord-Amerika og Oseania, samt Øst-Europa uten EU-land. 1990-2004

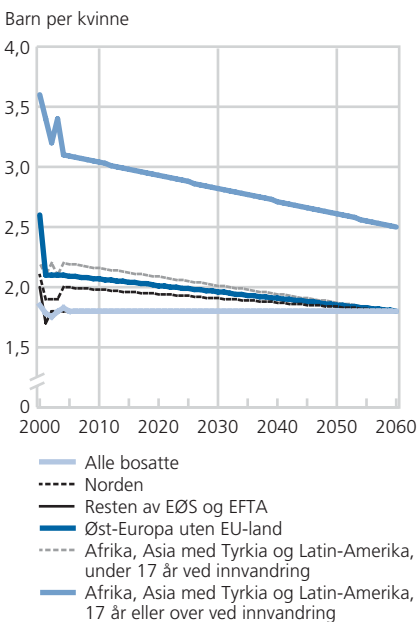

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

alle andre. I de andre alternativene har vi også forutsett omtrent det samme som FN, det vil si en gradvis endring av SFT til henholdsvis 2 barn per kvinne i lavalternativet og 3 barn per kvinne i høyalternativet i 2060 (figur 8).

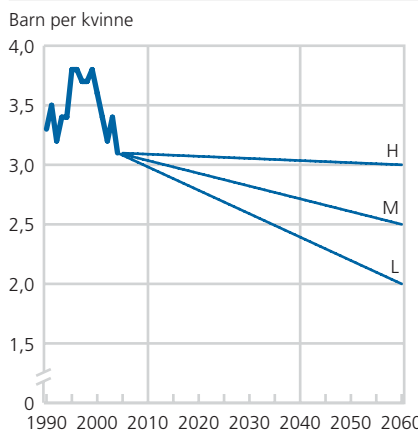
Den andre gruppen med høy fruktbarhet er innvandrere fra Øst-Europa, men også for disse har fruktbarheten falt sterkt de siste årene, slik at SFT nå er nede i 2,1, som vist i figur 6. Dette er bare litt høyere enn for alle bosatte kvinner og er bakgrunnen for at vi også for denne gruppen har forutsatt at SFT gradvis vil nærme seg nivået for hele Norge i 2060, som vist i figur 7 for mellomalternativet. Tilsvarende forutsetninger er gjort for lav- og høyalternativene, der SFT endres gradvis til henholdsvis 1,4 og 2,2 barn per kvinne i 2060 (se Brunborg og Texmon 2005).

Figur 7. Samlet fruktbarhetstall etter landbakgrunn. Registrert 2000-2004 og framskrevet 2005-2060 ifølge mellomalternativet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Samlet fruktbarhetstall for innvandrere fra Afrika, Asia med Tyrkia og Latin-Amerika, som var over 17 år da de innvandret til Norge. Registrert 1990-2004 og framskrevet 2005-2060 ifølge tre alternativer¹

¹ De tre framskrivingsalternativene for samlet fruktbarhetstall er Lav, Middels og Høy.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I framskrivingen har vi forutsatt at de observerte trendene vil fortsette, som vist i figur 9. Den antatte nedgangen for de to gruppene med høyest frekvens av giftermål mellom innvandre- re, fra Øst-Europa ellers og utenfor Europa, bygger på at det fortsatt vil bli vanligere for innvandrere og deres etterkommere å gifte seg og få barn med personer uten innvandrerbakgrunn. Årsaken til at det er en økende tendens til at kvinner fra Norden og Vest-Europa får barn i Norge med innvandrede menn, må være at flere par nå kommer til Norge for å bosette seg, i motsetning til tidligere da nesten alle vesteuropeiske kvinner som flyttet til Norge, gjorde det for å gifte seg (og få barn) med en nordmann.

Lever innvandrere kortere eller lenger enn andre i Norge?

For dødelighet og levealder har vi forutsatt det samme som for den samlede befolkningen i Norge, dvs. en gradvis økning av levealderen for både kvinner og menn, se Keilman og Pham (2005). Analyser i Norge og i noen andre land viser at innvandrere som regel har litt lavere dødelighet enn totalbefolkningen (Østby 2004). Årsaken til dette kan blant annet være at utvandrere ikke er et tilfeldig utvalg av befolkningen i et land, men at den friskeste delen av befolkningen er overrepresentert. De som har dårligst helse, og dermed høyere dødelighet, vil være underrepresentert blant dem som flytter til et annet land. Observasjonsgrunnlaget er imidlertid tynt da det fortsatt er relativt få gamle innvandrere som er bosatt i Norge. Dessuten kan manglende registrering av innvandrere som dør i sitt hjemland bidra til en vis underestimering av dødeligheten. På den annen side er det tegn som tyder på at etterkommerne etter innvandrere har litt høyere dødelighet enn totalbefolkningen i innvandringslandet.

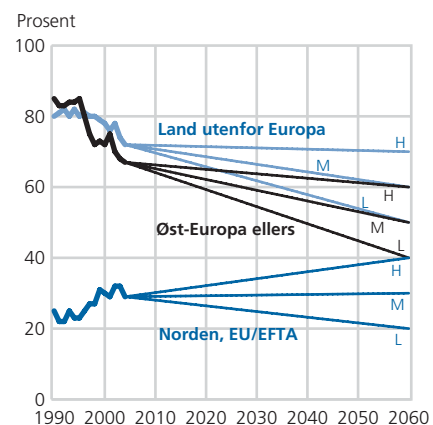
Betydelig vekst i innvandrerbefolkningen

Framskrivningsresultatene er publisert i detalj på Statistisk sentralbyrås nettsider (SSB 2005b, <http://www.ssb.no/innvfram/> og <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>). Resultatene viser at innvandrerbefolkningen vil vokse sterkt, fra 365 000 i 2005 til mellom 510 000 og 630 000 i 2015, og videre til mellom 1 og 2 millioner i 2060. Dette skyldes først og fremst at det er forutsatt et betydelig samlet innvandringsoverskudd i alle alternativer (bortsett fra alternativet med null nettoinnvandring). Videre er innvandrerbefolkningen ung, og den vil fortsette å være relativt ung på grunn av tilveksten av nye innvandrere. Derfor vil den også på ganske lang sikt ha relativt liten avgang på grunn av dødsfall. Som det framgår av figur 10, er det nivået på selve nettoinnvandringen som betyr mest for veksttakten. De alternative forutsetningene om fruktbarhet og levealder gir mye mindre utslag. Blant annet skyldes dette at det gjennomsnittlig bare er omtrent halvparten av innvandrerkvinnenes fødsler som blir regnet med til innvandrerbefolkningen, da den halvparten som er forutsatt å ha norsk far, ikke regnes med i henhold til definisjonen. Innvandrerbefolkningens andel av totalbefolkningen vil også øke betydelig gjennom de neste fem tiårene – med de forutsetningene som er valgt. Fra et utgangsnivå på snaut 8 prosent vil andelen øke til mellom 19 og 27 prosent (figur 11). Totalbefolkningen vil imidlertid også få en betydelig vekst, og dermed blir det mindre variasjon i innvandrerandelene enn i de absolutte tallene.

Veksten varierer med landgruppe

Av de fire landgruppene er det den fra Afrika, Asia og Latin-Amerika som vil ha den sterkeste absolutte tilveksten (figur 12), og ved slutten av framskrivingsperioden vil gruppen utgjøre så mye som 14 prosent av totalbefolkningen, gitt forutsetningene i mellomalternativet (figur 13). Det er også denne gruppen som har vokst raskest fra 1970-tallet og fram til i dag. I framskrivningen har vi forutsatt at det er denne gruppen som fortsatt vil ha den høyeste nettoinnvandringen. Størrelsen på de tre øvrige landgruppene er mindre i utgangspunktet, og den absolutte tilveksten vil være langt mindre for hver av dem enn for land i den tredje verden. Imidlertid er det stor forskjell mellom de tre gruppene. Innvandrere fra de øvrige nordiske land har i lang tid utgjort en betydelig andel av innvandrerbefolkningen i Norge. Denne gruppen vil imidlertid ikke øke i det hele tatt, men derimot avta svakt i framskrivingsperioden ifølge vårt mellomalternativ. Den har for øvrig ikke økt nevneverdig etter 1990 heller. Innvandrere fra østeuropeiske land utenom EU har i årene

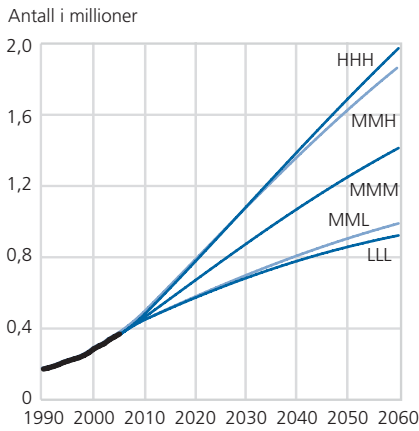
Figur 9. Andel av innvandrede kvinner som føder barn i Norge der også barnets far er innvandrer. Registrert 1990-2005 og framskrevet 2006-2060¹

¹ Se note 1, figur 8.

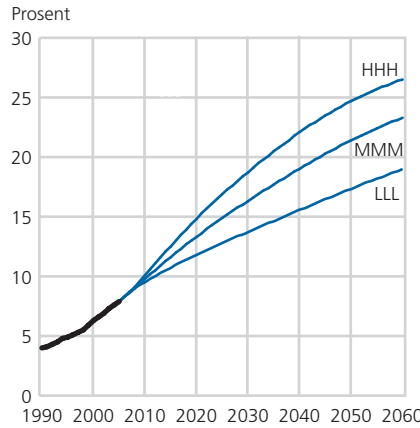
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 10. Innvandrerbefolkningens størrelse. Registrert 1990-2005 og framskrevet 2005-2060¹

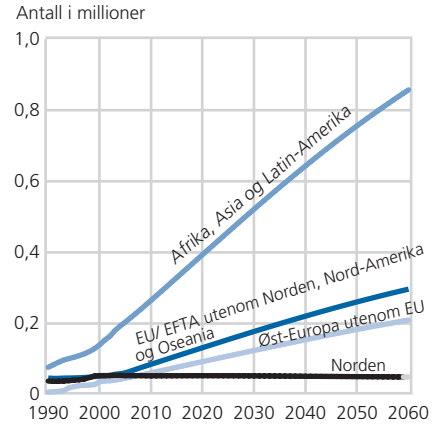
¹ I betegnelsene for de forskjellige framskrivingsalternativene står første bokstav for fruktbarhet, andre for levealder og tredje for nettoinnvandring, hhv. Lav, Middels og Høy. MMM betyr altså middels fruktbarhet, middels levealder og middels nettoinnvandring.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11. Innvandrerbefolkningens andel av totalbefolkningen. Registrert 1990-2005 og framskrevet i tre alternativer 2006-2060. Prosent¹

¹ Se note 1, figur 10.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 12. Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn. Registrert 1990-2005 og framskrevet 2006-2060 (alt. MMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

etter 1990 økt raskt, slik vi har begrunnet tidligere, men vi har som nevnt ikke forutsatt noen opptrapping av tilveksten fra disse landene.

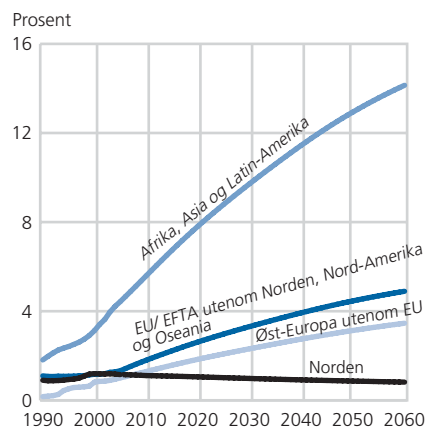
Det er derimot antatt en svak økning i nivået på den årlige nettoinnvandringen fra EU/EFTA-landene utenom Norden i mellomalternativet, sammenliknet med hva som er observert til nå. Det er derfor denne gruppen forventes å få den sterke *relative* veksten i framskrivingsperioden. Mellomalternativets framtidige veksttakt i denne gruppen er altså beregnet å være noe høyere enn for perioden 1990-2005 (figur 12). Dette er i samsvar med økningen i arbeidsinnvandring fra de nye EU-landene, ettersom EØS utgjør et felles arbeidsmarked. Statistikk for 2005 tyder på at tilstrømmingen fra disse landene har vært større enn den relativt beskjedne veksten som er forutsatt i framskrivningen. Imidlertid er det vanskelig å vite hvor varige disse strømmene vil bli. Det er dessuten viktig å være klar over at en stor del av arbeidskraften fra nye EU-land er sysselsatt i sesongarbeid, som ikke innebærer permanent bosetting.

Etterkommere i mindretall

Innvandrerbefolkningen i Norge har altså vokst raskt de siste drøyt 30 årene, og derfor har etterkommerne foreløpig svært lav gjennomsnittsalder. Av samme grunn er gruppen av etterkommere foreløpig ganske liten (65 000, eller om lag 17 prosent av innvandrerbefolkningen, se figurene 14 og 15). I starten av vekstperioden var det mange enslige unge menn som kom, så antall etterkommere holdt seg lenge på et lavt nivå.

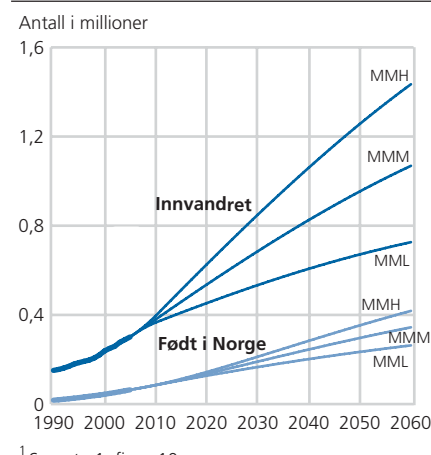
Størrelsen på etterkommerpopulasjonen er imidlertid svært avhengig av den avgrensningen som er valgt for innvandrerbefolkningen. For eksempel er det slik at en del av innvandringen til Norge med lange tradisjoner, består av personer som har giftet seg med norske menn eller kvinner. Ifølge gjeldende definisjon er deres barn ikke med i innvandrerbefolkningen. Det er først og fremst for personer med bakgrunn fra de «nye» ikke-europeiske innvandringslandene vi ser en sterk tendens til at giftermålene skjer mellom to innvandrere (oftest mellom to med samme landbakgrunn), enten ved at de er gift ved ankomsten, ved at de finner partner innenfor de norske innvandrermiljøene, eller ved at

Figur 13. Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn i prosent av totalbefolkningen. Registrert 1990-2005 og framskrevet 2006-2060 (alt. MMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

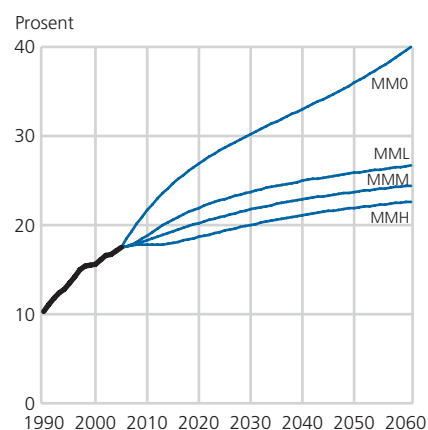
Figur 14. Innvandrere og deres barn født i Norge. Registrert 1990-2005 og framskrevet 2006-2060¹

¹ Se note 1, figur 10.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 15. Andel av innvandrerbefolkningen som er født i Norge¹

¹ Se note 1, figur 10.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

den ene henter ektefelle i foreldrenes hjemland. Over tid vil imidlertid forskjellene mellom gruppene på dette området minske, idet det er en avtakende tendens til å velge partner fra opprinnelseslandet blant de nyere gruppene. Fordi vi vil få den sterkeste veksten blant innvandrere fra den tredje verden, vil vi i tiårene framover få en sterk vekst av barn med to innvandrerforeldre, det vil si en vekst i det vi har definert som etterkommere. Ved slutten av framskrivingsperioden vil disse etterkommerne utgjøre 350 000, eller om lag en fjerdedel av den samlede innvandrerbefolkningen ifølge mellomalternativet (figur 14).

Et interessant funn er at dersom nettoinnvandringen settes lik null fra og med 2005, vil andelen av innvandrerbefolkningen som er født i Norge øke betydelig, men selv etter over 50 år med «innvandringsstopp», vil fortsatt bare 40 prosent av den være født i Norge (figur 15). Grunnen til dette er at de fleste innvandrere er unge når de kommer til Norge og at mange av dem fortsatt vil være bosatt i landet i 2060.

Oppsummering

Statistisk sentralbyrå publiserte høsten 2005 en framskrivning av innvandrerbefolkningen som en del av befolkningsframskrivningene. Det ble utformet en separat modell og laget et sett av beregninger som var konsistente med innvandringsforutsetningene i den ordinære befolkningsframskrivningen.

Innvandrerframskrivningen tar utgangspunkt i innvandrerbefolkningen slik den er definert av Statistisk sentralbyrå. I beregningen er denne befolkningen delt inn i fire grupper etter opprinnelsesland, grovt sett Norden, Vest-Europa ellers, Øst-Europa ellers, og resten av verden, og deretter i innvandrere og deres etterkommere født i Norge (det vil si deres barn).

Mest avgjørende for utviklingen framover er de forutsetningene som gjøres om det framtidige innvandringsoverskuddet. Det har gjennom de siste 40 årene vært store svingninger i dette, men alt i alt en klart økende trend. Veksthashtigheten har også variert, da det har vært tendenser til perioder med stabile platåer for nettoinnvandringen. For å ta hensyn til usikkerheten er det valgt

¹ En innvandrerframskriving har vært etterlyst både fra Stortingets talerstol og fra flere samfunnsdebattanter, som Anfindsen (2005).

² Framskrivningen som omtales her er den første offisielle framskrivingen av innvandrerbefolkningen. Den er publisert på SSBs hjemmeside på Internett på linje med den ordinære befolkningsframskrivingen, se <http://www.ssb.no/innvfram/> og <http://www.ssb.no/folkfram/>. Tidligere beregninger av samme eller liknende type (Sevaldson 1991, Sevaldson, Texmon og Østby 1991, Keilman 1995) ble publisert i forskjellige rapporter og artikler. I løpet av tiden som er gått siden de tidligere forsøkene, har vi fått betydelig mer data og analyse om innvandrerne i Norge, samt mer innsikt i hvordan en framskriving av innvandrerbefolkningen kan lages.

³ Samlet fruktbarhetstall beregnes som summen av ettårige aldersavhengige fruktbarhetsrater 15-49 år, vanligvis i ett kalenderår. Det kan tolkes som antall barn hver kvinne kommer til å føde under forutsetning av at det observerte fruktbarhetsmønsteret vedvarer og at dødsfall ikke forekommer.

tre alternativer, ved siden av et mer teoretisk nullflyttingsalternativ. Den årlige nettoinnvandringen i lavalternativet (9 000) er nær gjennomsnittet for 1990-tallet, mellomalternativet (16 000) ligger noe over gjennomsnittet for de siste årene, mens nettoinnvandringen i høyalternativet (24 000) er betydelig høyere enn den noen gang faktisk har vært. I framskrivingen er det også tatt hensyn til at noen grupper av innvandrere har klart høyere fruktbarhet, spesielt kvinner fra ikke-europeiske land som innvandret til Norge som voksne (17 år og eldre), mens de fleste andre grupper ligger nært det norske nivået. Det er utarbeidet tre sett av forutsetninger om fruktbarheten i framskrivingsperioden og om tendensen til å få barn med en annen innvandrer. Det er også gjort tre ulike forutsetninger om levealderutviklingen, som er satt lik for alle som bor i Norge.

Når de tre settene av innvandringsnivå kombineres med henholdsvis lavt, middels og høyt fruktbarhetsnivå, andel med innvandrerpartner og levealder, får vi under alle kombinasjoner en sterk vekst i innvandrerbefolkningen, fra dagens 365 000 til mellom 1 og 2 millioner i 2060. Selv i det laveste alternativet blir den over det dobbelte av dagens størrelse, mens den i høyalternativet vil bli mange ganger så stor som i dag og utgjøre over en fjerdedel av befolkningen. I alle alternativer er det gruppen fra den tredje verden (Asia med Tyrkia, Afrika og Latin-Amerika) som får den største absolutte tilveksten, mens gruppen fra EU/EFTA-land (inkludert Nord-Amerika og Oseania) vil ha størst relativ vekst.

Referanser

- Anfindsen, Ole Jørgen (2005): Juks med innvandringstall. Debattinnlegg VG, 15. mai 2005.
- Anfindsen, Ole Jørgen (2006): Fremtidens befolkning i Norge. Kronikk *Aftenposten* 30. januar 2006.
- Brunborg, Helge og Inger Texmon (2005): Forutsetninger for befolkningsframskrivingen 2005-2060, *Økonomiske analyser* 6/2005 :34-38, Statistisk sentralbyrå.
- Brunborg, Helge og Lars Østby (2005): Innvandreraltets vekst. Kronikk *Klassekampen* 14. juni 2005.
- Daugstad, Gunnlaug (2006): Hvem gifter innvandrere i Norge seg med? *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå.
- Foss, Aslaug Hurlen (2006): Fruktbarhet blant innvandrerkvinner: 1 av 5 fødte har foreldre som har innvandret. *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå.
- Keilman, Nico (1995): Hver 4. nordmann fjernkulturell bakgrunn om 100 år, *Samfunnsspeilet* 2, 1995: 8-19, Statistisk sentralbyrå.
- Keilman, Nico og Dinh Quang Pham (2005): Hvor lenge kommer vi til å leve? Levealder og aldersmønster for dødeligheten i Norge, 1900-2060, *Økonomiske analyser* 6/2005 :43-49, Statistisk sentralbyrå.
- Sevaldson, Per (1991): *Tallet på innvandrere og deres etterkommere fram mot år 2050*, Rapporter 91/10, Statistisk sentralbyrå.
- Sevaldson, Per, Inger Texmon og Lars Østby (1991): "Innvandring. Utfordring for prognosemakerne. Noen synspunkter", i Nordisk statistisk sekretariat: Tekniske rapporter 53: Nordiska seminarier om prognoser, 24-26 april 1990. København.
- Statistisk sentralbyrå (2005a): Framskrivning av folketallet 2005-2060: Fortsatt sterk befolkningsvekst. <http://www.ssb.no/folkfram/>.
- Statistisk sentralbyrå (2005b): Framskrivning av innvandrerbefolkningen, 2005-2060: Venter sterk vekst i innvandrerbefolkningen. <http://www.ssb.no/innvfram/>.
- UN [United Nations] (2006): *The 2004 Revision of World Population Prospects. Volume III: Analytical Report*. http://www.un.org/esa/population/publications/WPP2004/WPP2004_Volume3.htm.
- Vassenden, Kåre (1997): *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Statistiske analyser 20, Statistisk sentralbyrå.
- Østby, Lars (red.) (2004): *Innvandrere i Norge. Hvem er de og hvor går de hen?* Del I Demografi. Notater 2004/65, Statistisk sentralbyrå.
- Østby, Lars (2006): Hvor stor innvandrerbefolkning har egentlig Norge? *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå.
- Aalandslid, Vebjørn (2005): Inn- og utvandring blant innvandrere – hvor mange vil flytte i årene framover? *Økonomiske analyser* 6/2005 (56-63), Statistisk sentralbyrå.

Flere innvandrere, færre nordmenn

Det vakte oppsikt da Aften i midten av juni i år kunne fortelle leserne at befolkningsveksten i Oslo de siste ti årene for størstedelen skyldtes vekst i antall innvandrere. Mens veksten i folketallet fra 1996 til 2006 var på rundt regnet 50 000 personer, utgjorde innvandrerne om lag 46 000 av disse. Dette betyr at innvandrerne sto for rundt 93 prosent av hovedstadens befolkningsvekst i disse årene.

Det overrasket åpenbart mange da Aften, Aftenpostens ettermiddagsutgave for Oslo-området, den 15. juni kunne legge fram tall som viste hvordan befolkningsveksten i Oslo hadde vært siden 1996. Avisen ba fem på gaten gjette på spørsmålet om innvandrernes bidrag til befolkningsveksten de siste ti årene. Ingen av dem var i nærheten av å gjette riktig. Svarene varierte mellom 1 og 50 prosent. En representant for kommunen antydte i reportasjen at innflytting fra utlandet og fra resten av landet hadde mest å si for veksten i antall innvandrere, mens tallet på fødsler var av underordnet betydning. En knapp uke senere rykket en profilert talsmann for innvandrerne ut i VG og foreslo at nye flyktninger som er bosatt andre steder i landet, bør hindres i å flytte til Oslo. Underforstått er flyttingen til Oslo fra resten av landet en av de viktigste faktorene bak veksten i innvandrerbefolkningen i hovedstaden.

For å bringe fakta inn i dette bildet presenterer vi her noen data om befolkningsveksten i Oslo i årene 1998-2003. Dataene stammer fra en rapport i SSB som vil bli utgitt senere (Blom 2006). Vi viser hvilke grupper som bidro til befolkningsveksten i denne femårsperioden, og at innflytting til Oslo fra forskjellige kanter av landet var den minst viktige av de tre forskjellige kildene til vekst i innvandrerbefolkningen i disse årene. Boks 1 definerer noen nøkkelbegreper som benyttes i artikkelen.

Veksten i Oslo by: flere innvandrere, færre nordmenn

I årene 1998-2003 vokste befolkningen i Oslo med i underkant av 18 000 personer, en vekst på 3,5 prosent. Tilsvarende tall for foregående femårsperiode (1993-1998) var vel 26 000 personer og 5,5 prosents vekst. Veksten var således noe mindre rundt årtusenskiftet enn midt på 1990-tallet, både prosentvis og absolutt. Både vestlige og ikke-vestlige innvandrere økte i antall i årene 1998-2003, ikke-vestlige med vel 22 000 personer (35 prosent) og vestlige med knapt 2 000 personer (9 prosent), mens tallet på nordmenn gikk tilbake med vel 6 000 personer (1,6 prosent) (tabell 1).

Veksttakten tok seg opp igjen i årene 2003-2006 (per 1.1.) da byens folketall økte med til sammen 21 000 innbyggere i løpet av tre år. Ikke-vestlige innvandrere bidro til veksten med 14 000 innbyggere, mens nordmenn bidro med 7 000.

Svein Blom

Boks 1. Definisjoner

Innvandrerbefolkningen: *Utenlandsfødte og norskfødte personer med to utenlandsfødte foreldre (og fire utenlandsfødte besteforeldre).*

Nordmenn: *Befolkningen i Norge utenom innvandrerbefolkningen. Personer med en eller to norskfødte foreldre.*

Vestlige land: *Omfatter Norden, øvrige Vest-Europa unntatt Tyrkia, Nord-Amerika og Oseania.*

Ikke-vestlige land: *Omfatter Øst-Europa (før «jernetpepets» fall), Asia (inkludert Tyrkia), Afrika, Asia og Sør- og Mellom-Amerika.*

Svein Blom er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (svein.blom@ssb.no).

Tabell 1. Befolkningen bosatt i Oslo per 1.1.1993, 1.1.1998 og 1.1.2003, etter landbakgrunn. Avgang og tilgang gjennom flytting og fødsler/dødsfall i femårsperiodene 1998-2003 og 1993-1998. Absolutte tall og i prosent av utgangspopulasjonen													
Perioden	Avgang fra byen						Tilgang til byen			Balanse		Per 1.1.1998	
	Per 1.1.1993	Sum	Flyttet til utlandet	Flyttet til annet sted i Norge	Død	Annet	Sum	Flyttet fra utlandet	Flyttet fra annet sted i Norge	Født i Oslo	Tilgang-avgang		
Ikke-vestlige innvandrere, N=	48 325	7 526	4 785	2 232	503	6,0	24 198	11 285	6 505	6 408	16 672		64 997
I prosent av N per 1.1.1993 ..	100	15,6	9,9	4,6	1,0	0,0	50,1	23,4	13,5	13,3	34,5		134,5
Vestlige innvandrere, N=	18 068	6 346	3 997	1 448	898	3,0	8 831	7 400	1 122	309	2 485		20 553
I prosent av N per 1.1.1993 ..	100	35,1	22,1	8,0	5,0	0,0	48,9	41,0	6,2	1,7	13,8		113,8
Nordmenn, N=	407 044	82 031	4 718	49 289	28 018	6,0	89 130	4 802	60 651	23 670	7 099		414 143
I prosent av N per 1.1.1993 ..	100,0	20,2	1,2	12,1	6,9	0,0	21,9	1,2	14,9	5,8	1,7		101,7
Perioden	Avgang fra byen						Tilgang til byen			Balanse	Rede- finert	Per 1.1.2003	
	Per 1.1.1998	Sum	Flyttet til utlandet	Flyttet til annet sted i Norge	Død	Annet	Sum	Flyttet fra utlandet	Flyttet fra annet sted i Norge				Født i Oslo
Ikke-vestlige innvandrere, N=64	994	10 565	5 313	4 621	628	3,0	32 874	18 509	6 831	7 534	22 309	156	87 459
I prosent av N per 1.1.1998 ..	100	16,3	8,2	7,1	1,0	0,0	50,6	28,5	10,5	11,6	34,3	0,2	134,6
Vestlige innvandrere, N=	20 553	8 104	5 106	2 145	849	4,0	9 708	8 098	1 235	375	1 604	192	22 349
I prosent av N per 1.1.1998 ..	100	39,4	24,8	10,4	4,1	0,0	47,2	39,4	6,0	1,8	7,8	0,9	108,7
Nordmenn, N=	414 143	94 729	6 241	62 784	25 698	6	88 527	4 386	62 142	21 999	-6 202	-348	407 593
I prosent av N per 1.1.1998 ..	100,0	22,9	1,5	15,2	6,2	0,0	21,4	1,1	15,0	5,3	-1,5	-0,1	98,4

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Veksten i den *ikke-vestlige innvandrerbefolkningen* i årene 1998-2003 skrev seg fra både flytteoverskudd og naturlig tilvekst. Med naturlig tilvekst menes differansen mellom fødte og døde. Det var langt flere ikke-vestlige innvandrere som flyttet til Oslo enn som flyttet fra, særlig i forhold til utlandet (vel 13 000 flere), men også i forhold til resten av landet (vel 2 000 flere). Dessuten var det langt flere som ble født enn som døde (nesten 7 000 flere). Det store fødselsoverskuddet er primært en følge av at innvandrerbefolkningen fortsatt er ung. Sammenliknet med foregående femårsperiode hadde nettoinnflyttingen av ikke-vestlige innvandrere til Oslo fra utlandet blitt prosentvis større, mens nettoinnflyttingen av ikke-vestlige innvandrere til Oslo fra resten av landet var blitt prosentvis mindre. Alt i alt medførte dette at den prosentvise veksten i tallet på ikke-vestlige innvandrere i årene 1998-2003 var den samme som i årene 1993-1998.

Veksten i Oslos befolkning av *vestlige innvandrere* i tidsrommet 1998-2003 skyldtes først og fremst den positive flyttebalansen med utlandet (3 000 personer). Den gjorde opp for både flyttetap til resten av landet og den negative naturlige tilveksten. Det samme var tilfelle i foregående femårsperiode.

At antall *nordmenn* gikk ned i årene 1998-2003, skyldtes på sin side nettotap ved flytting til utlandet (nesten 2 000), nettotap ved flytting til resten av landet (vel 500) og negativ naturlig tilvekst (vel 3 500). I forrige femårsperiode var det balanse i utvekslingen med utlandet, og netto flyttegevinst fra den

øvrige delen av landet var så stor (vel 11 000) at den mer enn oppveide den negative naturlige tilveksten (vel 4 000).

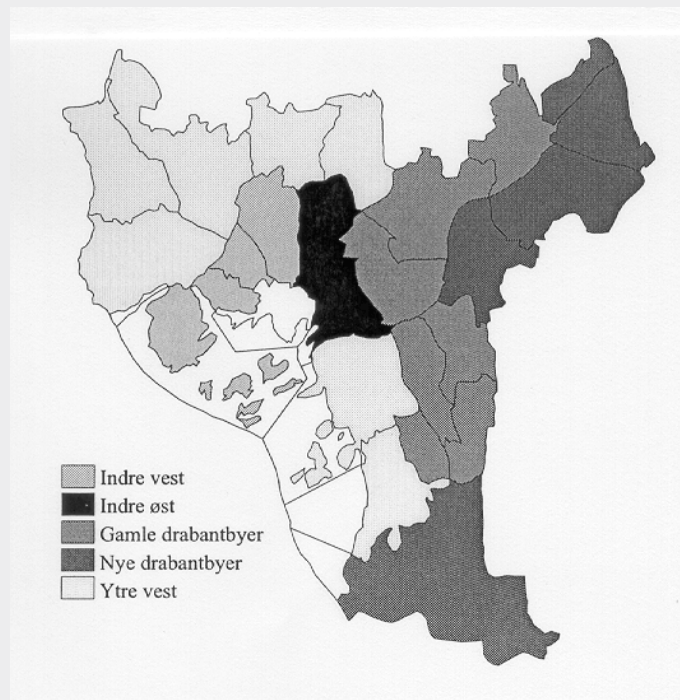
Fra bydeler til bydelsgrupper

Våre data om utviklingen i befolkningen lar seg også splitte etter bydeler. For å unngå et for detaljert bilde, slår vi sammen bydeler med visse fellestrekk til «bydelsgrupper». Bydelsgruppene som dermed oppstår tar utgangspunkt i bydelsinndelingen som var offisielt gjeldende i årene 1988-2003. I 2004 innførte Oslo kommune en ny inndeling med 15 bydeler (i stedet for 25 som tidligere). I vår studie benyttes den gamle bydelsinndelingen også for data for 2004-2006 for kontinuitetens skyld. I tillegg til de fem bydelsgruppene som vises på figuren i boks 2, foreligger en sjette som omfatter de ikke-administrative bydelene Sentrum og Marka og personer i ukjent bydel. Da svært få personer inngår i denne gruppen, knytter vi ingen analyser og kommentarer til denne bydelsgruppen.

Ikke-vestlige innvandrere: fra indre øst til drabantbyene

Økningen i antall *ikke-vestlige innvandrere* i årene 1998-2003 var størst i de gamle og de nye drabantbyene og minst i indre øst (tabell 2). Dette er for en stor del et resultat av interne flyttebevegelser i byen. Et betydelig netto flyttetap av ikke-vestlige innvandrere fra indre øst til de øvrige bydelene (-4 100 personer) utliknet nesten hele indre østs netto flyttegevinst i forhold til utlandet (3 100 personer) og i forhold til den øvrige delen av Norge (200 personer) foruten den naturlige tilveksten (1 300 personer). I absolutte tall økte antall ikke-vestlige innvandrere i indre øst bare med 571 personer eller 3 prosent fra 1998 til 2003. Siden veksten i den øvrige befolkningen i indre øst i absolutte tall var langt større enn dette, ga det en nedgang i andelen ikke-vestlige innvandrere i prosent av befolkningen i indre øst (jf. figur 1).

Boks 2: Bydeler og bydelsgrupper¹ i Oslo 1998-2003

¹ Sammenhengen mellom bydeler og bydelsgrupper er slik: *Indre vest* (Bygdøy-Frogner, Uranienborg-Majorstua, St.Hanshaugen-Ullevål), *indre øst* (Sagene-Torshov, Grünerløkka-Sofienberg, Gamle Oslo), *gamle drabantbyer*

(Lambertseter, Bøler, Manglerud, Østensjø, Helsefyr-Sinsen, Grorud, Bjerke), *nye drabantbyer* (Søndre Nordstrand, Hellerud,

Furuset, Stovner, Romsås) og *ytre vest* (Ekeberg-Bekkelaget, Nordstrand, Grefsen-Kjelsås, Sogn, Vinderen, Røa og Ullern).

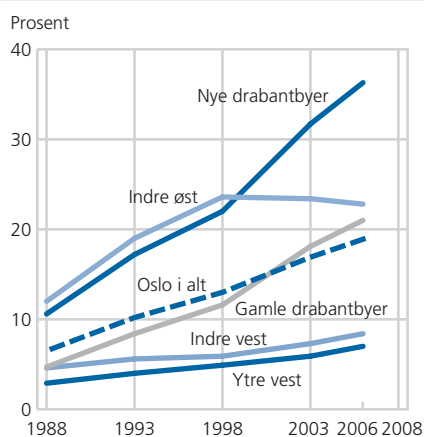
Bydelene Ekeberg/Bekkelaget og Nordstrand er lagt til ytre vest av sosioøkonomiske grunner. Andre grupperingskriterier er geografisk beliggenhet (indre/ytre, øst/vest) og tidspunktet for utbygging av boligområdene (gamle/nye drabantbyer).

Tabell 2. Ikke-vestlige innvandrere bosatt i Oslo per 1.1.1998 og 1.1.2003, etter bydelsgruppe. Avgang og tilgang gjennom flytting over bydelsgrensen, fødsler/dødsfall og internflytting i byen i femårsperioden 1998-2003. I prosent av utgangspopulasjonen i bydelsgruppene

	Per 1.1.1998		Avgang fra byen (avgang)				Tilgang til byen (tilgang)			Balanse. Tilgang-avgang	Internflytting i byen		Balanse. Til bydel- fra bydel	Rede- finert land bak- grunn	Per 1.1.2003	
	N	Pro- sent	Sum	Fraflyttet til Ut- Øvrige landet	Død	Sum	Tilflyttet fra Ut- Øvrige landet	Født i Oslo	Fra bydel		Til bydel					
I alt	64 994	100	16,3	8,2	7,1	1,0	50,6	28,5	10,5	11,6	34,3	23,0	23,0	0,0	0,2	134,6
Indre vest	4 134	100	23,6	15,6	6,6	1,5	60,7	42,1	12,9	5,7	37,2	31,7	23,7	-8,1	0,5	129,6
Indre øst	18 459	100	14,0	7,2	5,7	1,1	39,2	24,2	6,7	8,3	25,1	33,6	11,4	-22,3	0,2	103,1
Gamle drabant- byer	12 915	100	13,3	5,9	6,5	0,9	64,7	34,1	14,3	16,3	51,5	23,0	32,8	9,9	0,2	161,5
Nye drab.byer..	22 551	100	14,3	4,9	8,6	0,8	47,7	21,9	11,4	14,4	33,4	11,0	26,8	15,9	0,2	149,5
Ytre vest	6 601	100	30,2	21,4	7,7	1,1	57,9	42,5	9,3	6,1	27,8	27,4	21,3	-6,0	0,4	122,1
Sentrum/ Marka/ukjent ..	334	100	21,6	15,3	5,1	1,2	57,8	44,3	9,6	3,9	36,2	51,5	47,9	-3,6	-0,9	131,7

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Andel ikke-vestlige innvandrere i prosent av befolkningen i den enkelte bydelsgruppe¹ per 1.1. 1988-2006

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1 viser nærmere hvordan andelen ikke-vestlige innvandrere utviklet seg i Oslos bydelsgrupper i årene 1988-2006. Fra 1988 til 1998 steg andelen ikke-vestlige innvandrere i indre øst fra 12,0 til 23,6 prosent, for deretter å gå ned med 0,8 prosentpoeng i årene fram til 2006. Til gjengjeld skjøt veksten fart i de gamle og nye drabantbyene i ytre øst fra slutten av 1990-tallet til i dag. I de gamle drabantbyene vokste andelen ikke-vestlige innvandrere fra 11,6 prosent til 21,0 prosent i løpet av årene 1998-2006, og i de nye drabantbyene vokste den fra 22,0 til 36,3 prosent i samme periode. Utviklingen i andelen ikke-vestlige innvandrere i de enkelte bydelsgruppene avhenger selvsagt også av om de øvrige befolkningsgruppene i områdene øker eller minker i størrelse.

Nordmenn: fra drabantbyene til andre kommuner

Nedgangen i antall nordmenn i Oslo i årene 1998-2003 gjorde seg bare gjeldende i drabantbyene, spesielt i de nye drabantbyene (tabell 3). I denne bydelsgruppen var det en nedgang i tallet på nordmenn på 9 prosent fra 1998 (-7 300 personer). Nedgangen kom ikke som et resultat av de byinterne flyttingene mellom bydelsgruppene, slik mange kanskje tror, men som følge av en negativ flyttebalanse i forhold til resten av landet (-7 400 personer) og i noen grad også i forhold til utlandet (-500 personer). Et fødselsoverskudd på 500 og en liten gevinst ved byintern flytting bidro ikke tilstrekkelig til å rette opp dette.

De gamle drabantbyene hadde også et betydelig nettotap av nordmenn til resten av landet (-3 400 personer). Her var den naturlige tilveksten dertil negativ (-2 300 personer). I bydelsgruppene utenom drabantbyene var det imidlertid en beskjeden vekst i tallet på nordmenn. Størst var veksten i indre øst (knappt 4 prosent, 2 000 personer). Den viktigste kilden til vekst i indre øst var en netto flyttegevinst av nordmenn fra resten av landet (5 900 personer), men mye av denne gikk tapt gjennom en negativ naturlig tilvekst (-1 700 personer) og en negativ flyttebalanse mot andre bydeler (-1 700 personer) og mot utlandet (-400 personer).

Tabell 3. Nordmenn bosatt i Oslo per 1.1.1998 og 1.1.2003, etter bydelsgruppe. Avgang og tilgang gjennom flytting over bydelsgrensen, fødsler/dødsfall og internflytting i byen i femårsperioden 1998-2003. I prosent av utgangspopulasjonen i bydelsgruppene

	Per 1.1.1998		Avgang fra byen (avgang)				Tilgang til byen (tilgang)			Balanse. Tilgang		Internflytting i byen		Balanse. Til bydel-fra bydel		Rede-finert land bak-grunn	Per 1.1.2003
	N	Pro-sent	Fraflyttet til			Tilflyttet fra		Født i Oslo	Til-gang	Fra bydel	Til bydel	bydel-fra bydel	bydel-fra bydel				
			Sum	Ut-landet	Øvrige Norge	Død	Sum							Ut-landet	Øvrige Norge		
I alt	414 143	100	22,9	1,5	15,2	6,2	21,4	1,1	15,0	5,3	-1,5	11,7	11,7	0,0	-0,1	98,4	
Indre vest	61 579	100	25,6	2,5	16,6	6,5	31,7	1,8	25,2	4,7	6,1	17,6	13,3	-4,3	-0,1	101,7	
Indre øst	56 482	100	29,4	1,8	19,8	7,8	36,1	1,1	30,2	4,8	6,7	18,6	15,5	-3,1	-0,1	103,5	
Gamle drabant-byer	95 012	100	23,6	0,9	15,1	7,6	17,3	0,5	11,5	5,2	-6,3	9,1	11,8	2,7	-0,1	96,3	
Nye drabant-byer	77 429	100	23,1	1,1	17,6	4,4	13,6	0,5	8,0	5,1	-9,5	9,0	9,3	0,2	-0,1	90,6	
Ytre vest	120 580	100	17,7	1,6	10,7	5,3	17,3	1,4	9,8	6,1	-0,3	8,8	10,1	1,3	-0,1	100,9	
Sentrum/Marka/ukjent	3 061	100	23,6	2,5	17,2	3,7	24,9	1,5	18,9	4,5	1,3	24,8	28,3	3,5	0,0	104,8	

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Vestlige innvandrere bosatt i Oslo per 1.1.1998 og 1.1.2003, etter bydelsgruppe. Avgang og tilgang gjennom flytting over bydelsgrensen, fødsler/dødsfall og internflytting i byen i femårsperioden 1998-2003. I prosent av utgangspopulasjonen i bydelsgruppene

	Per 1.1.1998		Avgang fra byen (avgang)				Tilgang til byen (tilgang)			Balanse. Tilgang		Internflytting i byen		Balanse. Til bydel-fra bydel		Rede-finert land bak-grunn	Per 1.1.2003
	N	Pro-sent	Fraflyttet til			Tilflyttet fra		Født i Oslo	Til-gang	Fra bydel	Til bydel	bydel-fra bydel	bydel-fra bydel				
			Sum	Ut-landet	Øvrige Norge	Død	Sum							Ut-landet	Øvrige Norge		
I alt	20 553	100	39,4	24,8	10,4	4,1	47,2	39,4	6,0	1,8	7,8	11,2	11,2	0,0	0,9	108,7	
Indre vest	4 925	100	42,8	29,2	10,0	3,6	64,5	55,7	7,1	1,8	21,7	13,0	9,4	-3,6	1,0	119,1	
Indre øst	3 356	100	41,0	25,4	12,5	3,1	60,3	50,2	7,7	2,3	19,2	18,1	13,1	-5,1	0,0	114,1	
Gamle drabant-byer	2 958	100	36,5	19,1	11,6	5,9	37,1	29,9	6,1	1,2	0,6	10,4	15,0	4,7	1,1	106,4	
Nye drabant-byer	2 448	100	32,4	14,7	13,8	3,8	31,1	22,8	5,8	2,6	-1,3	8,0	13,2	5,2	0,7	104,6	
Ytre vest	6 616	100	39,5	27,1	7,9	4,4	37,1	31,1	4,3	1,7	-2,4	7,5	8,7	1,2	1,3	100,1	
Sentrum/marka/ukjent	250	100	53,6	39,6	11,2	2,8	78,8	70,4	8,4	0,0	25,2	16,8	18,4	1,6	1,6	128,4	

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Bydelsvise skjevheter i veksten av *vestlige innvandrere* var av mindre betydning, da selve veksten omfattet få personer (under 2 000). Det kan likevel nevnes at det først og fremst var i indre vest og indre øst at tallet på vestlige innvandrere økte. På tross av nettotap til ytre by ved intern flytting fant veksten i antall vestlige innvandrere likevel først og fremst sted i indre by, og skyldtes netto flyttingevinst overfor utlandet (tabell 4).

Ikke-vestlige innvanderers bidrag til befolkningsveksten i Oslo

Våre tall i denne artikkelen illustrerer betydningen av veksten i antall ikke-vestlige innvandrere for befolkningsveksten i Oslo. Mens pressen nylig rapporterte at ikke-vestlige innvandrere sto for 93 prosent av befolkningsveksten i årene 1996-2006, viser våre data at ikke-vestlige og vestlige innvandrere sto for *hele* befolkningsveksten i årene 1998-2003. Tallet på personer uten innvandrerbakgrunn gikk i samme periode noe tilbake.

Våre data sier også noe om hvilke faktorer som var virksomme bak veksten og tilbakegangen i størrelsen av folkegruppene. De to viktigste faktorene som bidro til vekst i tallet på ikke-vestlige innvandrere, var innflytting fra utlandet og naturlig tilvekst. Innflytting fra andre deler av landet bidro også, men langt mindre. At tallet på nordmenn gikk ned i samme periode, skyldtes nettoflytting til utlandet, nettoflytting til andre deler av Norge og at færre ble født enn døde.

Tilbakegangen i majoritetsbefolkningen fant nå som tidligere sted bare i drabantbyene i ytre øst. Her flyttet langt flere ut av byen til andre steder i Norge enn den motsatte veien. I stedet vokste tallet på ikke-vestlige innvandrere i drabantbyene, både på grunn av netto tilflytting fra utlandet og andre steder i Norge, tilflytting fra andre bydeler, spesielt indre øst, og fødselsoverskudd.

Ikke-vestlige innvandrere som flyttet fra indre øst til drabantbyene, ble erstattet av andre ikke-vestlige innvandrere, slik at tallet på ikke-vestlige innvandrere i indre øst foreløpig ikke har sunket. Erstatningen skjer særlig ved netto innflytting fra utlandet, men også ved fødselsoverskudd. Siden tallet på vestlige innvandrere og nordmenn i indre øst samtidig øker, mens tallet på ikke-vestlige innvandrere omtrent står stille, er andelen ikke-vestlige innvandrere i indre øst for nedadgående.

Referanser

Blom, S. (2006): *Innvandrerens bo- og flyttmønstre i Oslo rundt årtusenskiftet*, utkommer i serien

Rapporter høsten 2006, Statistisk sentralbyrå.

I de nye og gamle drabantbyene er utviklingen omtrent «motsatt». Økningen i tallet på ikke-vestlige innvandrere og nedgangen i tallet på nordmenn i denne del av byen, gjør at andelen ikke-vestlige innvandrere i drabantbyene stiger mer enn bygjennomsnittet.

Innvandrerbefolkningen flytter oftere til sentrale strøk

Personer med innvandrerbakgrunn flytter i større grad enn andre fra utkantstrøk til sentrale områder. Store deler av flyttetapet til Vestlandet og Nord-Norge skyldes utflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Innvandrergrupper med mange flyktninger flytter hyppigst. Personer med vestlig bakgrunn flytter omtrent som landsgjennomsnittet, mens ikke-vestlige grupper med lang botid i Norge, som pakistanere og marokkanere, flytter sjeldnere.

Innvandrerbefolkningens bosettingsmønster

I denne artikkelen skal vi hovedsakelig se på det innenlandske flyttemønsteret til personer med innvandrerbakgrunn i Norge. Hovedfokus vil være å trekke fram det regionale aspektet i flyttingen til ulike innvandrergrupper. Forskjeller i ulike innvandrergruppers mobilitet vil også bli belyst. Variabler som sivilstatus er det ikke rom for å analysere, og kjønnsforskjeller og alder vil bli belyst bare i liten grad.

Flest personer med innvandrerbakgrunn i Oslo og Akershus

Det bor personer med innvandrerbakgrunn i alle landets kommuner, og disse har bakgrunn fra mer enn 200 ulike land. Ved inngangen til 2006 bodde det 387 000 personer i Norge med innvandrerbakgrunn, hvorav 286 000 hadde bakgrunn fra et ikke-vestlig land. Klart flest av disse bor i Oslo og Akershus, se figur 1. I absolutte tall bor det færrest personer med innvandrerbakgrunn i Nord-Trøndelag, Finnmark og Sogn og Fjordane, som også er blant fylkene med lavest folketall.

På landsbasis har 8,3 prosent av befolkningen innvandrerbakgrunn. 6,1 prosent har ikke-vestlig bakgrunn og 2,1 prosent vestlig bakgrunn. Bare fire fylker, Oslo og de tilgrensende Akershus, Østfold og Buskerud, har høyere andel enn landsgjennomsnittet. Oslo har den høyeste andelen, hvor 23 prosent av befolkningen har innvandrerbakgrunn – herav 19 prosent med ikke-vestlig bakgrunn og 4 prosent med vestlig bakgrunn. De tre andre fylkene ligger bare om lag 1 prosent over landsgjennomsnittet. Nord-Trøndelag og Nord-

Innvandrerbefolkningens bosettingsmønster i Norge er et resultat av den regionale fordelingen av innvandringen til Norge fra utlandet, forskjeller i innvandrernes fødselsmønster over landet, bosetting av flyktninger, flyktningers sekundærflytting og personenes flytting internt i Norge. Det har vært skrevet og publisert mye om innvandringen til Norge og innvandrernes regionale fordeling, se blant annet <http://www.ssb.no/emner/02/02/20/innvutv/> og <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>. Det har også vært skrevet en del om flyktningers sekundærflytting, se Forgaard (2005) http://www.ssb.no/emner/02/notat_200631/notat_200631.pdf og Høydahl (2006) http://www.ssb.no/emner/02/02/20/notat_200513/notat_200513.pdf. Det har derimot vært skrevet lite om innvandrerbefolkningens innenlandske flyttemønster i Norge. Kjetil Sørilige har skrevet noe om dette i artikkelen «Innvandrernes bosetting og innenlandske flyttemønster» som kom ut i 1997. I to notater skrevet av Lars Østby, Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi og Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II Levekår, er det også skrevet litt om dette temaet.

Tanja Seland Forgaard

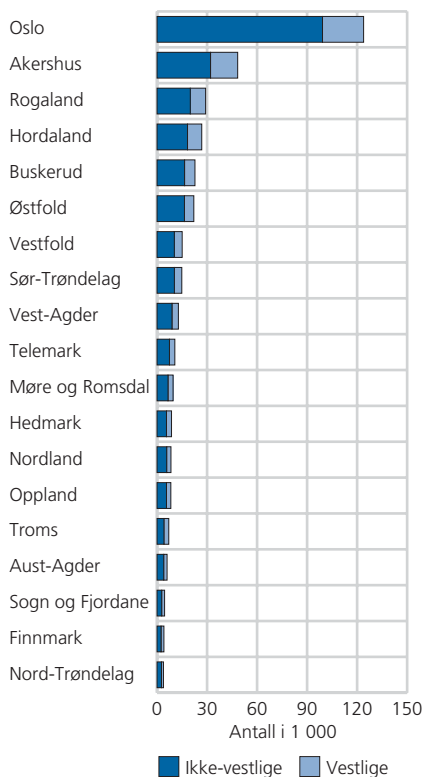
Boks 1: Noen definisjoner

Innvandrerbefolkningen i Norge består av førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn, og barn av to førstegenerasjonsinnvandrere som er født i Norge. I denne artikkelen vil «personer med innvandrerbakgrunn» eller «innvandrerbefolkningen» referere til begge disse gruppene samlet.

Personer med vestlig innvandrerbakgrunn har bakgrunn fra Vest-Europa, Nord-Amerika (USA og Canada) og Oceania. Øvrige har ikke-vestlig bakgrunn. I Øst-Europa er det de opprinnelige landene her som er definert. Selv om noen av disse landene nå er med i EU, og mange ligger i Sentral-Europa, og for så vidt er mer like kulturelt og økonomisk sett de vest-europeiske landene, har vi valgt å beholde den gamle inndelingen i denne artikkelen. Disse nye EU-landene er følgelig definert som ikke-vestlige land.

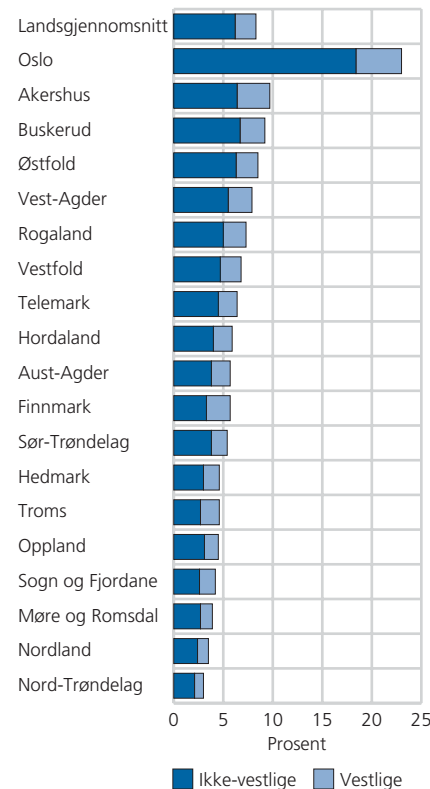
Tanja Seland Forgaard er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkning (tanja.seland.forgaard@ssb.no).

Figur 1. Innvandrerbefolkningen, etter vestlig og ikke-vestlig landbakgrunn. Fylker. 1. januar 2006. Absolutte tall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Innvandrerbefolkningens andel av befolkningen i prosent, etter vestlig og ikke-vestlig landbakgrunn. Fylker. 1. januar 2006

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

land har den laveste andelen av befolkningen som tilhører innvandrerbefolkningen, se figur 2. Det er forholdsvis liten forskjell i andelen personer med vestlig bakgrunn bosatt i de ulike fylkene, mens andelen ikke-vestlige varierer mye. Også for den vestlige innvandrerbefolkningen er det Oslo og Akershus som har de største andelene.

Over halvparten av dem fra Asia og Afrika bor i Oslo og Akershus

Om lag 45 prosent av hele innvandrerbefolkningen, 47 prosent av den ikke-vestlige og 38 prosent av den vestlige innvandrerbefolkningen, bor i Oslo og Akershus. 22 prosent av hele Norges befolkning bor i samme område. Bare 5 prosent av innvandrerbefolkningen bor i Nord-Norge. Totalt bor 10 prosent av Norges befolkning i Nord-Norge.

Over halvparten av den asiatiske og den afrikanske innvandrerbefolkningen er bosatt i Oslo og Akershus, mens bare en tredjedel av alle med østeuropeisk innvandrerbakgrunn bor der. I Oslo alene bor 46 prosent av de med afrikansk bakgrunn. En relativt stor andel av dem med vesteuropeisk og latinamerikansk innvandrerbakgrunn er bosatt i Rogaland.

Innvandrerbefolkningens regionale flyttemønstre

Innvandringen til Norge har stor betydning for den regionale utviklingen i Norge. I mange år har innvandring kompensert for den innenlandske nettoutflyttingen i mange av landets fylker og kommuner. Etter 1993 har for eksempel Nordland hatt et innenlandsk flyttetap på nesten 20 000 i perioden, og for Finnmark var tilsvarende tall 13 000. På grunn av innvandring fra utlandet har det samlede flyttetapet for disse fylkene vært henholdsvis 11 000 og 5 000 lavere. Siden 1980 har innvandrerbefolkningen i Oslo økt med om lag 96 000. Personer med ikke-vestlig bakgrunn sto for det meste av denne veksten. For Oslo totalt var folketilveksten i samme periode på 83 000 personer. Dette viser at Oslos innbyggertall ville ha sunket i denne perioden om det ikke var for personer med innvandrerbakgrunn. For flere detaljer om innvandrerbefolkningens vekst i Oslo, vises til Svein Bloms artikkel «Flere innvandrere, færre nordmenn» i denne utgaven av Samfunnsspeilet.

Figur 3 viser den totale nettoinnflyttingen, netto innenlandsk flytting og netto innvandring til landets fylker av personer med innvandrerbakgrunn i 2005. Figuren viser at samtlige fylker hadde en nettoinnvandring i 2005 av personer med innvandrerbakgrunn. For flere av fylkene kompenserte innvandringen for et innenlandsk flyttetap av samme gruppe, slik at samtlige fylker fikk en total

flyttegevinst av personer med innvandrerbakgrunn. Figuren viser at kun fylkene Oslo, Akershus, Østfold, Vestfold og Buskerud hadde større innenlandsk innflytting enn utflytting av personer med innvandrerbakgrunn. Dette følger i stor grad flyttemønsteret for hele befolkningen. Vi skal se nærmere på dette mens innvandring vil ikke bli belyst videre i denne artikkelen.

Analytiske utfordringer

Det knytter seg noen analytiske problemer til å se på innvandrerbefolkningens innenlandske flytting i Norge. En del flyktninger, som alle er del av innvandrerbefolkningen, blir registrert med personnummer før de har fått oppholdstillatelse. Når disse flytter fra mottaket til kommunen de bosettes i, blir flyttingen registrert i Folkeregisteret og følgelig er flyttingen også med i statistikken. Studier om flyktingers sekundærflytting viser at om lag halvparten av alle bosatte flyktninger flytter fra den kommunen de først blir bosatt i, i løpet av de første fem årene. Det kan skyldes at de ønsker å bo nærmere kjente i en annen kommune, at de ikke trives i kommunen de er bosatt i, eller at de får arbeid et annet sted. Flytting fra mottak til bosettingskommunen og sekundærflytting finner vi bare hos flyktninger. Dette bør man ha i tankene når man studerer grupper med mange nyankomne flyktninger.

Mange flytter til et nytt fylke

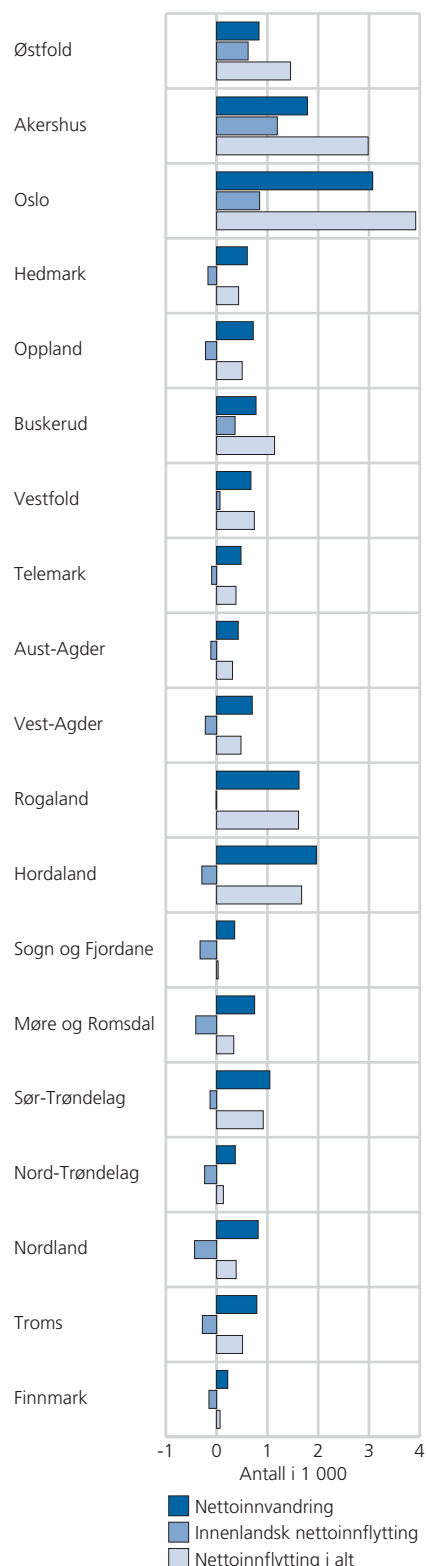
193 500 flyttinger ble registrert mellom to kommuner i Norge i 2005, noe som tilsvarer 4,2 prosent av befolkningen. I alt flyttet 111 000 personer mellom to kommuner i ulike fylker, tilsvarende 2,4 prosent av befolkningen. I innvandrerbefolkningen var det i alt 24 500 som flyttet mellom to kommuner. 16 400 av disse flyttet til et nytt fylke. I alt flyttet 4,4 prosent av innvandrerbefolkningen til et nytt fylke i 2005. To tredjedeler av innvandrerbefolkningen som flyttet mellom to kommuner, flyttet til et nytt fylke. Dette er noe høyere enn for hele befolkningen, se tabell 1. Tabellen viser dessuten at det er store forskjeller i mobiliteten for personer med vestlig innvandrerbakgrunn og de med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Personer med vestlig innvandrerbakgrunn har høyere mobilitet enn gjennomsnittet for hele befolkningen, men avviket er ikke stort. Senere i artikkelen skal vi gå mer detaljert inn på de forskjellene som vises i tabell 1.

To tredjedeler av de med innvandrerbakgrunn som byttet bostedsfylke, flyttet til en annen landsdel. Dette er på samme nivå som for hele landet. På landsbasis flyttet 1,6 prosent av befolkningen fra en landsdel til en annen. Tilsvarende tall for innvandrerbefolkningen var 3,0 prosent.

Innvandrerbakgrunn	Antall flyttinger ¹			Antall flyttinger per 1 000 middelfolkemengde		
	Mellom kommuner	Mellom fylker	Mellom landsdeler	Mellom kommuner	Mellom fylker	Mellom landsdeler
Hele befolkningen	193 500	111 000	75 400	41,9	24,0	16,3
Uten innvandrerbakgrunn ..	169 000	94 600	64 300	39,8	22,3	15,1
Med innvandrerbakgrunn ...	24 500	16 400	11 100	65,3	43,6	29,5
Ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	19 500	13 300	9 200	70,8	48,2	33,4
Vestlig innvandrerbakgrunn	5 000	3 100	1 900	50,0	30,8	18,9

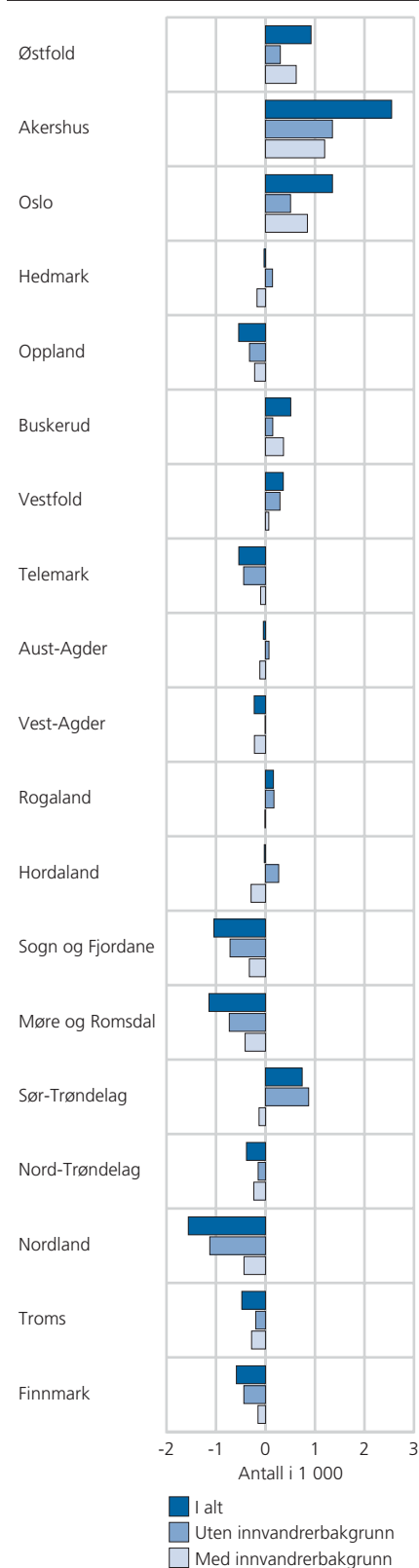
¹ Tallene er avrundet.
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Innenlandsk flytting og flytting til/fra Norge hos innvandrerbefolkningen. Nettoinnflytting. 2005. Absolutte tall

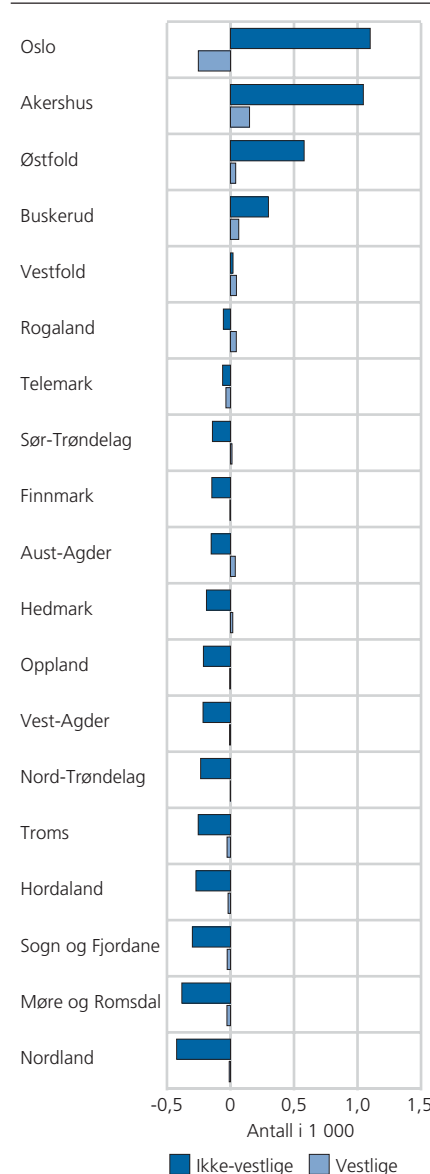
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Innenlandsk flytting. Nettoinnflytting fylker. 2005. Absolutte tall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Innenlandsk nettoinnflytting. Personer med vestlig og ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Fylker. 2005. Absolutte tall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Stor nettoinnflytting til Buskerud og Østfold

Innvandrerbefolkningen følger i stor grad det samme flyttemønsteret som de uten innvandrerbakgrunn. Fylkene Østfold, Akershus, Oslo, Buskerud og Vestfold er de eneste fylkene med større innflytting enn utflytting av personer med innvandrerbakgrunn i 2005, se figur 4. Samtlige av disse fylkene hadde også nettoinnflytting av personer uten innvandrerbakgrunn. Tidligere studier, blant annet om flyktningers sekundærflytting, har vist at flyktninger i stor grad flytter til området rundt Oslofjorden.

I fylkene Buskerud og Østfold sto innvandrerbefolkningen for mer enn to tredjedeler av den totale nettoinnflyttingen. I Oslo sto innvandrerbefolkningen for over 60 prosent av den innenlandske flyttegevinsten, mens i Akershus sto den for nesten halvparten. I absolutte tall hadde Akershus og Oslo den største nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn med henholdsvis 1 200 og 850 personer. Oslo på sin side hadde en nettoutflytting av personer med vestlig bakgrunn på 250, se figur 5. For de andre fylkene nevnt over, var det en liten nettoinnflytting av personer med vestlig bakgrunn.

Innvandrerbefolkningens flyttestrøm går motsatt vei i Hordaland og Sør-Trøndelag

Både Hordaland og Sør-Trøndelag hadde en nettoutflytting av personer med innvandrerbakgrunn, men hadde samlet nettoinnflytting fra resten av befolkningen, se figur 4. Også i Hedmark var det en forholdsvis stor netto-

utflytting av personer med innvandrerbakgrunn, mens det var en nettoinnflytting av personer uten innvandrerbakgrunn.

Mye av flyttetapet fra Nord-Norge og Vestlandet skyldes innvandrerbefolkningen

Nord-Norge og Vestlandet har hatt et totalt innenlandsk flyttetap i flere år. I 2005 sto innvandrerbefolkningen for en tredjedel av nettoutflyttingen fra Nord-Norge. I Troms sto personer med innvandrerbakgrunn for nesten 60 prosent av det totale flyttetapet, mens tilsvarende tall for Nordland og Finnmark var i overkant av 25 prosent.

På Vestlandet sto nettoutflyttingen av personer med innvandrerbakgrunn for om lag halvparten av flyttetapet. Mye av dette skyldes nettoutflyttingen fra Hordaland som ble kommentert over, men også i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal sto innvandrerbefolkningen for om lag en tredjedel av den totale nettoutflyttingen, se figur 4. Nettoutflyttingen av personer med vestlig bakgrunn utgjør en veldig liten del av det totale flyttetapet i innvandrerbefolkningen, se figur 5.

Størst relativ nettoutflytting fra Sogn og Fjordane og Finnmark

I forhold til fylkets folketall, var nettoutflyttingen av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn størst fra Sogn og Fjordane (2,8 promille) og Finnmark (2,0 promille). Fylkene i Nord-Norge, Nord-Trøndelag og fylkene på Nordvestlandet hadde den største nettoutflyttingen av denne gruppen i forhold til folketallet i fylket. Den samme tendensen finner vi når vi ser på den totale nettoutflyttingen for fylkene. Østfold hadde den største nettoinnflyttingen av personer med ikke-vestlig bakgrunn med 2,2 promille av folketallet. Figur 6 viser tydelig den geografiske fordelingen.

En av ni med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn flyttet fra Sogn og Fjordane

Hele 10,8 prosent av de med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn bosatt i Sogn og Fjordane, flyttet fra fylket i 2005. Fra Nord-Trøndelag flyttet 8,8 prosent og fra Nordland flyttet 7,4 prosent av befolkningen med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. For Møre og Romsdal, Troms og Finnmark var tilsvarende tall om lag 6 prosent.

Størst relativ nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn til Sørum, Askim og Enebakk

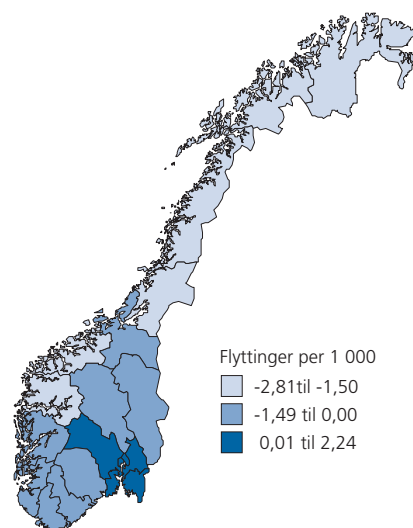
Sørum, Gjerdrum, Ullensaker, Fet og Skedsmo er de av de større kommunene som hadde størst innenlandsk nettoinnflytting i forhold til folketallet i 2005. Disse kommunene var også blant de 15 kommunene med størst relativ nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn, se tabell 2. Sørum hadde den største relative innflyttingen, fulgt av Askim og Enebakk. I Askim var nettoinnflyttingen av personer med ikke-vestlig bakgrunn høyere enn den totale innflyttingen til kommunen, og kommunen hadde den største relative nettoinnflyttingen av personer med ikke-vestlig bakgrunn. I alt 30 kommuner hadde en nettoinnflytting på mer enn 2 promille av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, se figur 7. 100 kommuner hadde en nettoinnflytting på mindre enn 2 promille og nesten 50 hadde verken nettoinn- eller -utflytting. Oslo som hadde den største absolutte nettoinnflyttingen, hadde en relativ nettoinnflytting i forhold til folketallet i overkant av 2 promille.

Ikke-vestlige personer sikrer flyttegevinst til Fredrikstad og Lørenskog

Kommunene Drammen, Lørenskog og Fredrikstad hadde også en relativt stor nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn. I Fredrikstad skyldes så å si hele nettoinnflyttingen til kommunen personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, se tabell 2 og tabell 3.

Lørenskog på sin side, hadde bare en relativt liten flyttegevinst totalt sett i 2005. Både personer uten innvandrerbakgrunn og de med vestlig innvandrerbakgrunn hadde nettoutflytting fra kommunen. Det var kun personer med ikke-vestlig bakgrunn som hadde nettoinnflytting til kommunen. Mange av disse er personer med pakistansk innvandrerbakgrunn. Også i kommunene Sarpsborg, Skien, Lier, Ski og Bærum sto personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn for nesten hele innflyttingsoverskuddet.

Figur 6. Nettoinnflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn per 1 000 middelfolkemengde. Fylke. 2005

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Tabell 2. De 15 kommunene med størst relativ nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn i forhold til 1 000 middelfolkemengde i kommunen. Kommuner med mer enn 3 000 innbyggere. 2005

Kommune	Innvandrerbefolkningen		Uten innvandrerbakgrunn	Totalt
	I alt	Ikke-vestlig		
0226 Sørumsund	7,15	5,10	22,14	29,29
0124 Askim	6,79	7,07	-3,18	3,61
0229 Enebakk	6,62	5,02	2,24	8,86
0227 Fet	6,42	5,60	9,33	15,75
0937 Evje og Hornes	6,34	5,43	-3,93	2,41
0231 Skedsmo	6,26	6,00	9,00	15,26
0235 Ullensaker	6,02	4,78	13,65	19,67
0230 Lørenskog	5,10	5,91	-4,81	0,29
0106 Fredrikstad	4,42	4,38	-1,18	3,24
0626 Lier	4,22	3,67	-2,11	2,11
1142 Rennesøy	4,14	1,18	9,76	13,90
0602 Drammen	3,78	3,81	0,88	4,66
0122 Trøgstad	3,61	2,81	3,41	7,02
0215 Frogn	3,41	3,64	10,77	14,18
0234 Gjerdrum	3,31	2,14	17,32	20,63

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Størst nettoinnflytting til Oslo, Fredrikstad og Skedsmo

Kommunene Oslo, Fredrikstad og Skedsmo hadde størst absolutt nettoinnflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, se tabell 3. Også for innvandrerbefolkningen totalt sett var disse kommunene på topp. Større byer som Bergen, Kristiansand og Stavanger er ikke med på listen over de 15 kommunene med størst nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn, enten vi ser på innvandrerbefolkningen i alt eller bare de med ikke-vestlig bakgrunn. Med unntak av Trondheim ligger alle kommunene med størst nettoinnflytting i absolutte tall på Østlandet, og de aller fleste er i Akershus. Figur 7 viser den geografiske fordelingen over

kommuner med nettoinnflytting og nettoutflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Kartet viser tydelig at det er flest kommuner på Østlandet som har en nettoinnflytting av denne gruppen. I området rundt Stavanger er det også mange kommuner med en nettoinnflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Personer med vestlig innvandrerbakgrunn utgjør i de aller fleste kommunene en forholdsvis liten andel av nettoutflyttingen.

Seks av ti kommuner hadde nettoutflytting av personer med ikke-vestlig bakgrunn

258 kommuner, eller 58 prosent, av landets 433 kommuner hadde større utflytting enn innflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Figur 7 gir en oversikt over disse kommunene.

Tabell 3. De 15 kommunene med størst nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn. 2005. Absolutte tall

Kommune	Innvandrerbefolkningen		Totalt
	I alt	Ikke-vestlig	
0301 Oslo	847	1100	1359
0106 Fredrikstad	312	309	229
0231 Skedsmo	267	256	651
0602 Drammen	217	219	268
0230 Lørenskog	157	182	9
0235 Ullensaker	150	119	490
0105 Sarpsborg	125	114	97
0124 Askim	96	100	51
0226 Sørumsund	94	67	385
0626 Lier	92	80	46
0219 Bærum	88	68	52
1601 Trondheim	88	61	916
0213 Ski	80	64	-20
0220 Asker	79	80	76
0104 Moss	77	78	36

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. De 15 kommunene med størst relativ nettoutflytting av personer med innvandrerbakgrunn i forhold til 1 000 middelfolkemengde i kommunen. Kommuner med mer enn 3 000 innbyggere. 2005

Kommune	Innvandrerbefolkningen		Uten innvandrerbakgrunn	Totalt
	I alt	Ikke-vestlig		
1560 Tingvoll	-16,12	-15,8	2,9	-13,22
1612 Hemne	-14,94	-14,94	-3,96	-18,9
0826 Tinn	-14,1	-13,3	-9,18	-23,28
1911 Kvæfjord	-13,68	-13,36	-2,28	-15,96
1231 Ullensvang	-13,16	-12,59	-13,31	-29,47
0520 Ringebu	-10,93	-10,05	-1,74	-12,67
0620 Hol	-10,82	-9,5	-14,13	-24,95
0619 Ål	-10,29	-10,07	-6,64	-16,93
1563 Sunndal	-10,21	-9,94	-5,85	-16,06
1420 Sogndal	-10,12	-9,68	-0,6	-10,71
1664 Selbu	-8,58	-7,32	-1,01	-9,59
1820 Alstahaug	-8,43	-8,3	-6,53	-14,96
1037 Kvinesdal	-8,25	-8,07	-6,1	-14,35
0928 Birkenes	-8,25	-9,63	2,98	-5,27
1516 Ulstein	-8,08	-8,23	-7,21	-15,29

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kommunene med størst relativ nettoutflytting totalt sett, har ofte den største relative nettoutflyttingen av personer med innvandrerbakgrunn også. Blant de 15 kommunene med størst relativ nettoutflytting av personer med innvandrerbakgrunn, (kommuner med over 3 000 innbyggere), står personer med ikke-vestlig bakgrunn for nesten hele nettoutflyttingen, se tabell 4.

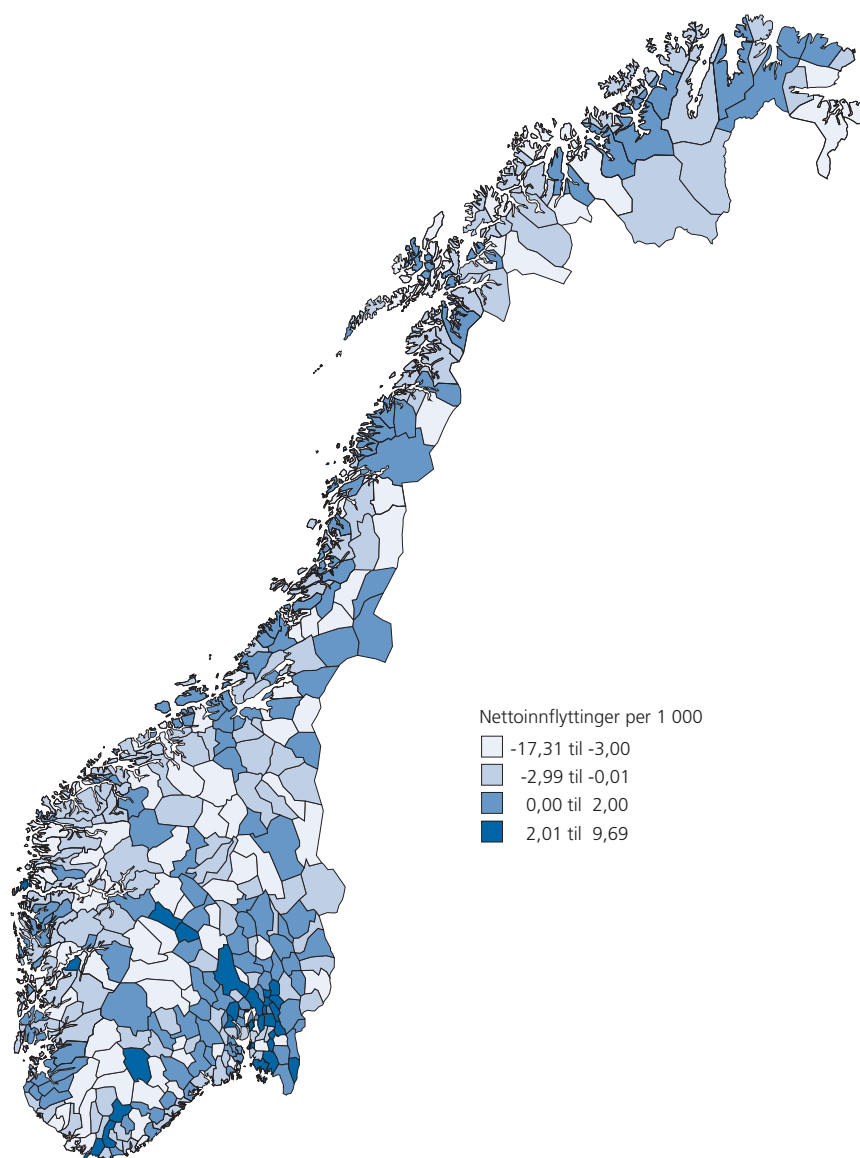
Innvandrerbefolkningen flytter fra de minst sentrale områdene

I lang tid har folk flyttet fra nord til sør i landet, og fra mindre sentrale områder til de mer sentrale. Dette gjelder i enda større grad for innvandrerbefolkningen. I figur 7 ser man tydelig at det er flest kommuner i distriktene som har nettoutflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.

Minst sentrale kommuner (sentralitet 0) og mindre sentrale kommuner (sentralitet 1) viste en stor nettoutflytting av personer med innvandrerbakgrunn, med henholdsvis 2 100 og 930 personer. Dette utgjør henholdsvis 13 og 9 prosent av personer med ikke-vestlig bakgrunn, se figur 8. Om lag en tredjedel av den totale nettoutflyttingen fra sentralitet 0 og halvdelen fra sentralitet 1 sto personer med innvandrerbakgrunn for.

Noe sentrale kommuner (sentralitet 2) hadde totalt sett en liten nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn, men det var stor forskjell på de som hadde mindre avstand enn 2,5

Figur 7. Nettoinnflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn per 1 000 middelfolkemengde. Kommuner. 2005

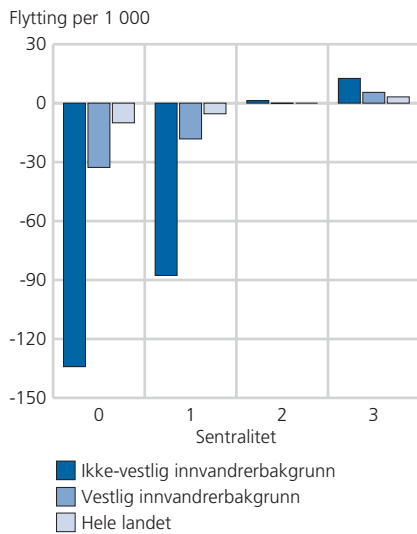
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Boks 2. Definisjon av sentralitet

- * Sentrale kommuner (kode 3): Omfatter et tettsted på minst 50 000 innbyggere som har funksjon som landsdelscenter, eller som ligger innenfor 75 minutters (for Oslo 90 minutters) reisetid til et slikt tettsteds sentrum.
- * Noe sentrale kommuner (kode 2): Omfatter et tettsted med folketall mellom 15 000 og 50 000, eller som ligger innenfor 60 minutters reisetid til et slikt tettsteds sentrum. Fyller ikke kravet til sentralitet 3.
- * Mindre sentrale kommuner (kode 1): Omfatter et tettsted med folketall mellom 5 000 og 15 000, eller som ligger innenfor 45 minutters reisetid til et slikt tettsteds sentrum. Fyller ikke kravet til sentralitet 3 eller 2.
- * Minst sentrale kommuner (kode 0): Omfatter ikke noen av de aktuelle tettstedene og ligger heller ikke innenfor 45 minutters reisetid til noen av disse tettstedene.

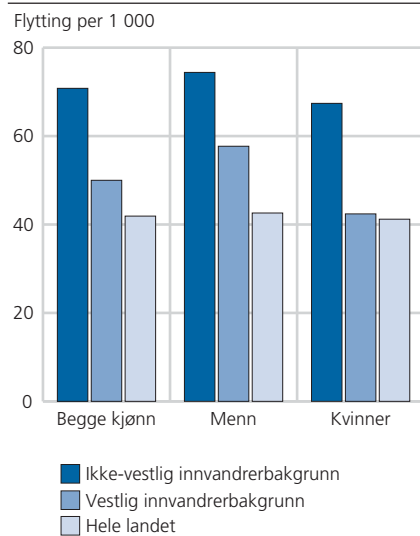
Kilde: Standard for kommuneklassifisering, SSB.

Figur 8. Nettoinnflytting til kommunene i forholdet til 1 000 middelfolkemengde, etter sentralitet. 2005

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 9. Flytting mellom kommuner per 1 000 middelfolkemengde, etter kjønn og innvandrerbakgrunn. 2005

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

timer til et landsdelscenter, og de som lå noe lenger borte. Kommunene som var nærmest landssenteret hadde en nettoinnflytting på 550, mens de som lå litt lenger utenfor, hadde en nettoutflytting på 500. De mest sentrale kommunene, sentralitet 3, hadde en nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn på 3 000, noe som tilsvarer 38 prosent av det totale innflyttingsoverskuddet ved innenlandske flyttinger for disse kommunene. Nettoinnflyttingen av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn til sentralitet 3 var på 2 600.

Personer med innvandrerbakgrunn flytter hyppigere enn andre

Som vi kort kommenterte tidligere i artikkelen, tabell 1, flytter personer med innvandrerbakgrunn hyppigere enn de uten innvandrerbakgrunn. I 2005 flyttet 4,2 prosent av Norges befolkning mellom to kommuner. Personer med innvandrerbakgrunn flyttet langt hyppigere enn gjennomsnittet for hele befolkningen. 6,5 prosent av de med innvandrerbakgrunn flyttet. Personer med vestlig innvandrerbakgrunn har mye lavere flytthypighet enn de med ikke-vestlig bakgrunn, med henholdsvis 5,0 prosent mot 7,1, se figur 9. Forskjellene mellom de enkelte innvandrergruppene er veldig store.

Når man ser på gjennomsnittet for alle aldre, flytter menn hyppigere enn kvinner sett i forhold til folketallet. Forskjellen mellom menn og kvinner er størst for personer med vestlig bakgrunn. For hele landet, og for personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, er forskjellen mellom kjønnene relativt liten, se figur 9.

Tar man derimot hensyn til alderssammensetningen, er forskjellene nødvendigvis ikke like store. Tabell 5 viser aldersavhengige flytterater for utvalgte aldre etter kjønn og innvandrerbakgrunn. Blant personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er mobiliteten lav for de i alderen 20-29 år sammenliknet med hele befolkningen, mens den er relativt høy for de litt eldre. Forskjell i aldersstruktur, sammen med forskjell i botid, forklarer dermed mye av forskjellene vi så i avsnittet over. Senere analyser bør sette fokus på betydning av

Tabell 5. Flytting mellom kommuner per 1 000 middelfolkemengde, etter kjønn og alder. Utvalgte aldersgrupper. 2005

	Hele landet	Innvandrerbakgrunn i alt	Vestlig innvandrerbakgrunn	Ikke-vestlig innvandrerbakgrunn
Begge kjønn				
20-24 år	124	120	129	119
25-29 år	125	108	103	110
30-34 år	71	87	86	88
35-39 år	41	64	66	63
40-44 år	29	47	41	50
Menn				
20-24 år	108	124	137	122
25-29 år	126	116	105	120
30-34 år	78	103	97	106
35-39 år	47	77	79	76
40-44 år	32	55	50	57
Kvinner				
20-24 år	141	117	122	116
25-29 år	125	102	101	102
30-34 år	64	73	72	73
35-39 år	35	51	50	51
40-44 år	26	39	31	42

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

aldersstruktur og botid, for å se hvor mye av forskjellene som kan forklares ut fra disse variablene.

Afrikanere og østeuropeere flytter hyppigst

Personer med afrikansk og østeuropeisk innvandrerbakgrunn flyttet hyppigst i 2005, begge med 7,9 prosent (se figur 10). Det er veldig liten forskjell mellom kjønnene for begge disse gruppene. Det er ikke overraskende at man finner så høye tall blant afrikanere siden det er mange nyankomne flyktninger herfra, og følgelig er også en del flyttinger fra mottak til bosettingskommune og sekundærflyttinger regnet med. Også fra Øst-Europa er det en del flyktninger, men mange av disse har bodd så mange år i Norge at flytting fra mottak og sekundærflytting ikke skal ha like stor betydning. Den siste tiden har det kommet mange personer fra blant annet Polen som primært har kommet for å arbeide, og det er rimelig at mobiliteten også for denne gruppen er høy de første årene etter innvandring til landet. Som vi skal se nedenfor, har polakker en høy flyttehyppighet. Både afrikanerne og østeuropeerne i Norge er forholdsvis unge, og begge disse gruppene har kort botid i landet. Botid og alder forklarer derfor sannsynligvis mye av denne høye flytteaktiviteten.

Personer med innvandrerbakgrunn fra Asia inklusiv Tyrkia ligger omtrent på gjennomsnittet for hele innvandrerbefolkningen med 6,5 prosent. Personer med bakgrunn fra Vest-Europa og Norden har lavest flyttehyppighet med henholdsvis 4,9 og 5,0 prosent. Nord-Amerika (USA og Canada) ligger også godt under gjennomsnittet for hele innvandrerbefolkningen. Dette gjelder bare for kvinnene. Nordamerikanske menn har nesten like stor flyttehyppighet som afrikanske og østeuropeiske menn, noe som kan virke overraskende. Dette kan ha sammenheng med at mange nordamerikanske menn jobber i oljeindustrien, og derfor flytter mye.

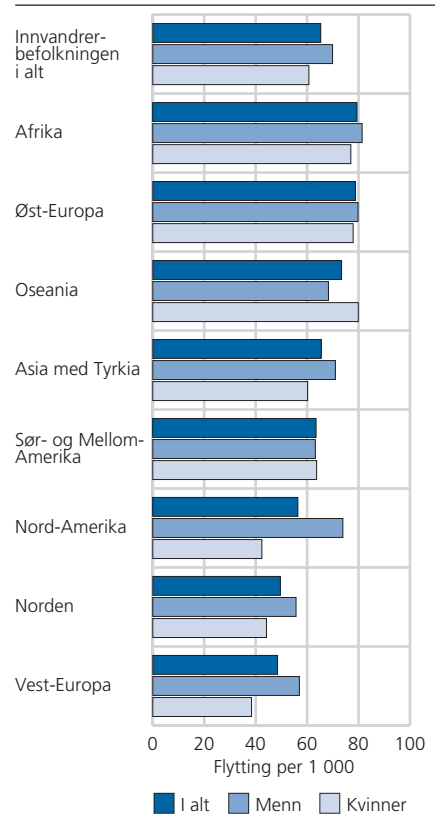
Små kjønnsforskjeller i de største gruppene

Blant de enkelte innvandrergruppene med mer enn 5 000 bosatt i 2005, var det forholdsvis små kjønnsforskjeller i mobilitet. Blant noen landgrupper, blant annet tyskere, polakker, briter, amerikanere og russere, var det en langt større andel menn enn kvinner som flyttet i 2005. Dette er grupper med forholdsvis store andeler arbeidsinnvandrere og mange nyankomne. I 2005 flyttet 8,6 prosent av mennene med polsk innvandrerbakgrunn. Russiske menn var på topp med 20,9 prosent. Mange polske og russiske kvinner er kommet på familiegjenforening til norske menn som allerede er bosatt og etablert. Det er derfor naturlig at de ikke flytter like ofte som mennene fra disse landene.

Mange russere og afghanere – få marokkanere og pakistanere flytter

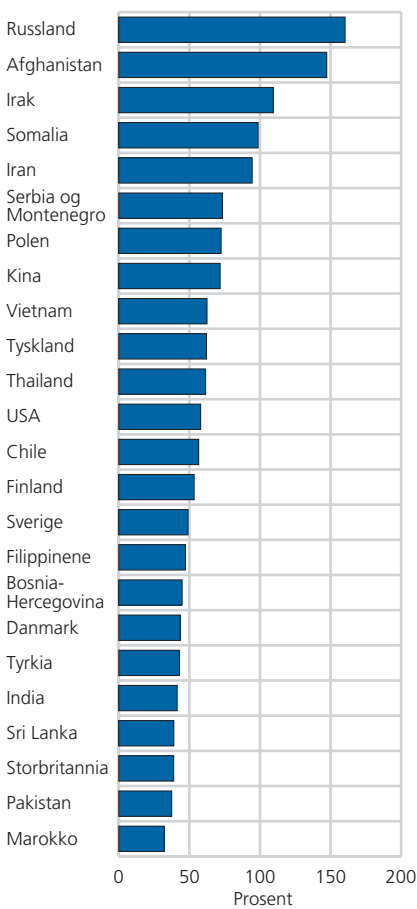
22 innvandrergrupper i Norge har flere enn 5 000 bosatte. Blant disse er det høyest andel blant russere og afghanere som flyttet med henholdsvis 16,0 og 14,7 prosent, se figur 11. Denne høye flytteaktiviteten blant disse gruppene skyldes nok i stor grad at der er mange nyankomne flyktninger blant dem. Lavest andel flyttet blant marokkanere og pakistanere med 3,2 og 3,8 prosent, noe som er lavere enn landsgjennomsnittet. Også blant indere, srilankere og tyrkere, i tillegg til briter og dansker, var det relativt få som flyttet. At det er få som flytter blant disse ikke-vestlige innvandrergruppene, skyldes i stor grad at de fleste bor i Oslo og omegn, eller i andre større byer. Folk som bor i de større byene flytter generelt sjeldnere til en ny kommune enn de som bor utenfor. Disse innvandrergruppene har dessuten forholdsvis lang botid i Norge, og det er flere eldre personer sammenliknet med nyankomne innvandrergrupper som russere og afghanere.

Figur 10. Flytting mellom kommuner per 1 000 middelfolkemengde. Innvandrerbefolkningen fordelt på verdensregion og kjønn. 2005

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 11. Flytting mellom kommuner per 1 000 middelfolkemengde. De største innvandrergroppene. 2005

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Forgaard, Tanja Seland (2005): Monitor for sekundærflytting. En deskriptiv analyse om sekundærflytting blant flyktninger bosatt i Norge i perioden 1994-2003. Notater 2005/13, Statistisk Sentralbyrå.

Høyhahl, Even (2006): Monitor for sekundærflytting. En deskriptiv analyse om sekundærflytting blant flyktninger bosatt i Norge i perioden 1995-2004. Notater 2006/31, Statistisk sentralbyrå.

Sørli, Kjetil (1997): «Innvandrerens bosetting og innenlandske flyttemønster» (s. 24-35),

I Ottar Brox (red.): *Tett eller spredt. Om innvandrernes bosettingsmønster i Norge*. Tano Aschehoug 1997.

Østby, Lars (2004): *Innvandrerne i Norge – Hvem er de og hvordan går de med dem? Del I Demografi*. Notater 2004/65, Statistisk Sentralbyrå.

Østby, Lars (2004): *Innvandrerne i Norge – Hvem er de og hvordan går de med dem? Del II Levekår*. Notater 2004/66, Statistisk Sentralbyrå.

Avslutning

En stor del av innvandrerbefolkningen er bosatt i Oslo og Akershus, og særlig mange som tilhører den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen bor der. I denne artikkelen har vi sett spesielt at personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn flytter hit fra andre steder i Norge. Det er kun fylkene Oslo, Akershus, Vestfold, Buskerud og Østfold som hadde større innflytting enn utflytting av denne gruppen i 2005. I Hordaland skyldes fylkets negative flyttebalanse i 2005 en stor utflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. For fylkene i Nord-Norge og resten av Vestlandet sto nettoutflytting av samme gruppe for store deler av fylkenes flyttetap. Dette viser at innvandring fra utlandet som kompenserer for mange fylkers flyttetap, i realiteten ikke kompenserer så mye da mange av de som innvandrer til fylkene flytter videre til området rundt Oslo. Nesten samtlige kommuner med størst nettoinnflytting av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn ligger i Akershus. En langt større andel av personene med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn flytter fra distriktene, enn blant de uten innvandrerbakgrunn. Nettoinnflyttingen av personer med ikke-vestlig bakgrunn er følgelig stor til de mest sentrale områdene, og da spesielt sentrale områder på Østlandet.

Personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, og da spesielt afrikanere og østeuropeere, flytter langt hyppigere enn landsgjennomsnittet og personer med vestlig innvandrerbakgrunn. Det er gjennomgående små forskjeller mellom kjønnene for alle gruppene. Blant enkeltgrupper flytter russere og afghanere hyppigst, mens pakistanere og marokkanere har den laveste mobiliteten. Disse forskjellene i flyttehyppighet kan forklares mye ut fra de ulike gruppenes botid. De som har bodd kun kort tid i Norge, flytter oftere enn de som har bodd her lenge. Ser man på mobiliteten i utvalgte aldersgrupper, ser man at forskjellene ikke er så store som man kunne anta. Generelt er mobiliteten for personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn lav for personer i 20-årene, mens den er høyere for de eldre. Dette viser at de ulike gruppenes alderssammensetning forklarer mye av forskjellene i mobilitet som man ser blant de ulike innvandrergruppene. Blant nyankomne innvandrergrupper er det mange unge sammenliknet med gruppene som har lengre botid i Norge, og unge personer flytter oftere enn gamle.

På sikt bør man prøve å se på flere ulike innvandrergrupper, og prøve å bestemme hva som påvirker flyttehyppigheten. Er det sivilstand, botid i Norge eller alder? Hvilken betydning har innvandringsgrunn? Hvor stor betydning har den regionale plasseringen av bostedet i Norge å si? Tar man hensyn til ulike variabler vi ikke har sett videre her, finner man muligens ut at forskjellene ikke er så store som de tilsynelatende ser ut til å være. På sikt bør man også lage analyser som viser hvilke innvandrergrupper, og hvor mange av de som innvandrer, som flytter videre. Man bør se flyttestrømmene mellom de ulike fylkene og eventuelt kommunene. Det kan også være interessant å se på forskjeller mellom førstegenerasjonsinnvandrere og de som er født i Norge.

Høyest innvandrерandel i Oslo, men større segregasjon i danske byer

At innvandrere isolerer seg i egne bostedsområder, oppfattes av mange som en spire til problemer. En noenlunde blandet bosetting ses som en forutsetning for og et tegn på integrering. I denne artikkelen ser vi på tendensen til at innvandrere bor atskilt fra den øvrige befolkningen i Norge og i Danmark. Trass i mange likheter har Danmark flere byer med konsentrert innvandrerbosetting enn Norge.

Danske økonomer og samfunnsvitere i Rockwool Fondens Forskningsenhet¹ har nylig kommet med en bok som belyser forekomsten av bostedssegregasjon etter sosiale, økonomiske og etniske skillelinjer i Danmark (Damm, Schultz-Nielsen og Tranæs 2006). Spørsmålene som reises i boken, er i hvilken grad landets innbyggere bosetter seg atskilt fra hverandre etter utdanningsnivå, inntektsnivå, mottak av sosiale stønader og ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Det reises også spørsmål om virkningen av at innvandrere bor tett sammen. Spørsmålene søkes besvart ved hjelp av kvantitative metoder og registerdata fra Danmarks Statistik.

Svein Blom

Etnisk segregasjon er sterkest

Undersøkelsen finner at den beskjedne tendensen til at personer med forskjellig utdanningsnivå bor atskilt, har gått noe ned, samtidig som utdanningsnivået i befolkningen har økt. Motsatt finner studien en ørliten økning i tendensen til at personer med lave inntekter bor nær hverandre, men heller ikke denne tendensen er særlig sterk. Det samme kan sies om mottakere av trygd og andre sosiale ytelser. Deres tilbøyelighet til å være bosatt i samme områder som andre overføringsmottakere var i utgangspunktet svak og har bare blitt marginalt sterkere fra 1986 til 2004. Ikke-vestlige innvandrere har en langt sterkere tendens til å bo atskilt fra andre samfunnsborgere enn øvrige undersøkte grupper, selv om tendensen har svekket seg noe over tid. Samtidig har andelen ikke-vestlige innvandrere blitt nesten firedoblet i den aktuelle perioden.

Når det gjelder effekten av at innvandrere bor i samme områder (her: samme kommuner), finner forskerne at geografisk nærhet til landsmenn gir *økt sjanse* til å komme i arbeid, mens nærhet til ikke-vestlige innvandrere gjør det noe *vanskeligere* å komme i arbeid. Antakelsen er at nærkontakt med landsmenn gir adgang til et nettverk som kan hjelpe nykommere til å få arbeid, mens nærhet til ikke-vestlige innvandrere i sin alminnelighet reduserer sjansen for tilfeldige møter med dansker, samtidig som ikke-vestlige innvandrere ikke oppbærer noe felles, solidarisk nettverk som forvalter kjennskap til jobber og annen sosial kapital.

Vi vil i denne artikkelen beskrive nærmere de danske funnene når det gjelder tendensen til etnisk bostedssegregasjon. Hensikten er å bruke disse resultatene som et speil for norske resultater som kan sammenliknes med de danske. På denne måten kan vi danne oss en oppfatning av hvordan ikke-vestlige

Svein Blom er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (svein.blom@ssb.no).

Boks 1. Norske og danske definisjoner

Norske definisjoner

Førstegenerasjonsinnvandrere: *Utenlandsfødte personer med to utenlandsfødte foreldre (og fire utenlandsfødte besteforeldre).*

Etterkommere: *Norskfødte personer med to utenlandsfødte foreldre (og fire utenlandsfødte besteforeldre).*

Nordmenn: *Befolkningen i Norge utenom innvandrerbefolkningen. Personer med en eller to norskfødte foreldre.*

Vestlige land: *Omfatter Norden, øvrige Vest-Europa unntatt Tyrkia, Nord-Amerika og Oseania.*

Ikke-vestlige land: *Omfatter Øst-Europa (før «jernetpjets» fall), Asia (inkludert Tyrkia), Afrika, Asia og Sør- og Mellom-Amerika.*

Danske definisjoner

Innvandrere: *Personer født i utlandet av foreldre som begge er utenlandske statsborgere eller født i utlandet.*

Etterkommere: *Personer født i Danmark av to foreldre hvorav ingen er dansk statsborger født i Danmark.*

Dansker: *Befolkningen i Danmark utenom innvandrerbefolkningen.*

Vestlige land: *Omfatter de 25 EU-land og Island, Norge, Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Sveits, Vatikanstaten, Canada, USA, Australia og New Zealand.*

Ikke-vestlige land: *Alle land som ikke betegnes som vestlige.*

innvandrere tenderer til å «klumpe» seg sammen i bestemte byområder i Norge i forhold til i Danmark.

Samme innvanderdefinisjoner

Danmark har en definisjon av innvandrere og etterkommere som ligger nær opp til den norske (se boks 1). I nevnte bok benyttes betegnelsen «indvandrer» også om førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere samlet, en praksis vi også benytter i Norge. Til forskjell fra danskene trekker vi imidlertid ikke inn statsborgerskap i definisjonen. Dermed oppstår det heller ikke behov for å omklassifisere personer som følge av at noen skifter statsborgerskap.

I mangel av noe bedre omtaler vi resten av befolkningen utenom vestlige og ikke-vestlige innvandrere som «ikke-innvandrere», «majoritetsbefolkningen» eller rett og slett «nordmenn». Betegnelsen er ikke ment å bestride naturaliserte innvandrere og etterkommeres eventuelle ønske om å kalle seg norske. Tilsvarende kaller de danske forskerne resten av sin befolkning for «dansker».

Segregasjon kan defineres som romlig atskillelse av kategorier av mennesker. Kvantitative mål på graden av segregasjon innenfor et område, for eksempel en by eller et land, forutsetter at byen eller landet er oppdelt i et antall underområder. Da kan man avgjøre om fordelingen av to kategorier mennesker innenfor området er forskjellig, for eksempel om sosialhjelpsmottakere bor atskilt fra dem som ikke mottar sosiale stønader.

Danskene har gjennomført en ambisiøs inndeling av landet i boligområder (det vil si underområder) basert på en sammenføyning av såkalte hektarceller, det vil si områder på 100 x 100 kvadratmeter definert i Det danske kvadratnett. Et dataprogram har valgt ut hvilke celler som skal føyes sammen ut fra et sett definerte kriterier (se boks 2). Segregasjonsmålingen for hovedstaden og de øvrige norske byene benytter derimot de offisielle *grunnkretsene* som landet er inndelt i. De norske grunnkretsene i bystrøk omfatter et antall personer i noenlunde samme størrelsesorden som de danske boligområdene, med mulig unntak for Oslo. Kretsene er ikke på samme måte som de danske områdene skreddersydd for å fange opp segregasjon, men bør likevel være egnet til et slikt formål.

To segregasjonsmål

Som segregasjonsmål benyttes to forskjellige indekser, ulikhetsindeks (dissimilaritetsindeks eller D-indeks) og isolasjonsindeks (I-indeks eller P*) (jf.

Boks 2. Geografisk inndeling i Danmark og Norge**Danmark**

Kriteriene som ligger til grunn for den danske inndelingen i boligområder er følgende: Hvert område skal omfatte minst 150 husstander, ikke endres over tid, avgrensnes av eventuelle fysiske barrierer (fjorder, fjell, veier og så videre), bestå av celler som ligger inntil hverandre, være tilnærmet homogene med hensyn til boligenes eieforhold og type, ha en kompakt form og være noenlunde innbyrdes like i størrelse. Det gjennomsnittlige antall husstander i det enkelte boligområde på landsbasis var 227 i 1985 og 264 i 2004, hvilket tilsvarte om lag 540 personer i 1985 og 570 personer i 2004. Den gjennomsnittlige størrelsen på boligområdene i København, Århus, Odense og Ålborg var henholdsvis 490, 540, 510 og 500 personer per 1.1.2004.

Norge

Oslo har fra og med 1997 552 grunnkretser eller roder innenfor sine grenser. I gjennomsnitt var det om lag 960 personer per grunnkrets i Oslo per 1.1.2005. Tilsvarende tall for Bergen, Trondheim og Stavanger var henholdsvis 680, 370 og 530 personer. I alt er det i underkant av 14 000 grunnkretser i landet med gjennomsnittlig 330 personer i hver.

boks 3). I flere tidligere arbeider i Statistisk sentralbyrå er graden av etnisk segregasjon i Oslo blitt angitt ved hjelp av D-indeks (Blom 1995, 2001, 2002), men da med utgangspunkt i de 27 bydelene (inkludert Sentrum og Marka) som byen var delt i fra 1988 til utgangen av 2003. Indeksverdiene påvirkes imidlertid av størrelsen på underområdene. Når en grov inndeling i bydeler benyttes, elimineres muligheten til å fange opp forskjeller i bosettingsmønsteret innad i bydelene. Ved i stedet å benytte grunnkrets som arealenhet oppdages den interne segregasjonen i bydelene, og indeksverdiene øker følgelig i størrelse.

Omtrent lik innvanderandel ...

I mange henseende synes situasjonen i Danmark og Norge å ha klare likhetspunkter. Det gjelder for eksempel andelen innvandrere i de to landene. I Danmark økte andelen ikke-vestlige innvandrere fra 1,5 prosent i 1986 til 5,8 prosent i 2004 (per 1.1.).³ I Norge var tilsvarende tall 1,1 prosent i 1986 og 5,5 prosent i 2004 (per 1.1.). I 2006 hadde Norge så vidt passert Danmark med 6,1 prosent mot 6,0 prosent ikke-vestlige innvandrere på landsbasis (per 1.1.) (Statistisk sentralbyrå 2006: tabell 7, Danmarks Statistikk 2006: tabellene 21 og 15).

Beregninger av tendensen til etnisk særboenhet ved hjelp av segregasjonsmålene D-indeks og isolasjonsindeks foreligger ikke for Norge på landsbasis. Det nærmeste man kommer, er en beregning av D-indeksen for landets storbyregioner per 1.1.1991 og 1.1.2001 presentert i et forarbeid til den norske Storbymeldingen (St.meld. nr. 31, 2002-2003) (Pettersen 2003). Disse tallene gjengis her i tabell 1. I-indeksen ble ikke beregnet i den nevnte utredningen, men er beregnet i ettertid av oss på basis av samme grunnlagsmateriale. Merk at andelen ikke-vestlige innvandrere i norske storbyregioner er noe høyere enn i Norge som helhet.

... men større segregasjon i Danmark?

Tabell 1 viser at om lag 40 prosent i 1991 og 38 prosent i 2001 av de ikke-vestlige innvandrerne i norske storbyregioner ville måtte flytte til andre områder i storbyene for å være fordelt på samme måte som nordmenn over et antall underområder (ca. 300). Dette er en mye lavere andel enn hva de danske beregningene viser. De danske D-indeksverdiene ligger nærmere 20 prosentpoeng høyere på landsbasis enn de norske. Den norske D-indeksen viser en synkende tendens over tid på samme måte som den danske. Forklaringen på nedgangen er trolig den samme som for Danmark at bosettingen av

Tabell 1. Ikke-vestlige innvandrere bosatt i Norges storbyregioner i 1991 og 2001 og i Danmark i 1986 og 2004. Andel av befolkningen og segregasjonsindekser

Norges storbyregioner				
År (per 1.1.)	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks ¹	D-indeks ¹	Befolkningen (N)
1991	3,1	9,4	40,3	2 772 000
2001	5,6	17,1	37,6	3 037 000
Danmark				
År (per 1.1.)	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks ²	D-indeks ²	Befolkningen (N)
1986	1,5	9,2	60,1	5 116 000
2004	5,8	23,4	54,1	5 398 000

¹Beregnet over ca. 300 underområder med gjennomsnittlig 10 000 personer i hver. Referansegruppe for D-indeks: ikke-innvandrere.
²Beregnet over ca. 9 400 underområder med rundt regnet 550 personer i hver. Referansegruppe for D-indeks: ikke-innvandrere.
 Kilde: Pettersen 2003, Damm, Schultz-Nielsen og Tranæs 2006: figur 1.6 og s. 55f., Danmarks Statistikk 1986: tabell 24 og Danmarks Statistikk 2004: tabellene 44 og 46.

Boks 3. Segregasjonsindekser

D-indeks kan tolkes som andelen av befolkningsgruppen X (minoritetsgruppen) som må flytte for å være fordelt over et antall underområder på samme måte som befolkningsgruppen Y (referansegruppen). I vårt tilfelle uttrykker indeksen andelen av ikke-vestlige innvandrere som må flytte til en annen grunnkrets for å være fordelt på samme måte som ikke-innvandrere (nordmenn). Å være «fordelt på samme måte som» betyr at befolkningenes andel i det enkelte underområde er lik. I det tilfelle er D-indeksen 0. Hvis befolkningene ikke har noen felles underområder, er D-indeksen 1. Indeksverdiene multipliseres gjerne med 100 for å tilsvare prosent. Det er vanlig å betrakte D-indeksverdier under 30 som lave, mellom 30 og 60 som moderate, og over 60 som høye (Massey og Denton 1989).

I-indeks (isolasjonsindeks) kan tolkes som sannsynligheten for at en tilfeldig valgt person i minoritetsgruppe X skal møte en annen person fra samme befolkningsgruppe i sitt underområde. Alternativt formulert er det den gjennomsnittlige andelen av minoritetsgruppe X av befolkningen i underområde i, vektet med underområdets andel av X. Jo større del minoritetsgruppen X utgjør av befolkningen i byen, og jo mer X bor konsentrert i et fåtall underområder, desto større blir I-indeksen. I-indeksen varierer mellom 0 og 1. Indeksverdiene multipliseres gjerne med 100 for å tilsvare andeler i prosent.

Mens D-indeksen er «ufølsom» for størrelsesforholdet mellom befolkningsgruppene og bare uttrykker forskjellen i bosettingsmønsteret mellom dem, er I-indeksen «følsom» for hvilken andel befolkningsgruppen X utgjør av den samlede befolkningen i byen.²

flyktninger i mange av landets kommuner (St.meld. nr.17 (2000-2001)) bidro til å øke spredningen av landets innvandrere. At nedgangen i segregasjonen likevel ikke er sterkere som følge av den styrte bosettingspolitikken, skyldes trolig at flyktningene i Norge er tilbøyelige til å flytte mot Østlandet og hovedstaden (Østby 2004, Forgaard 2005, Høydahl 2006; se også Forgaards artikkel i dette nummer av Samfunnsspeilet).

Betyr forskjellen i D-indeks mellom Danmark og Norge at ikke-vestlige innvandrere er sterkere bostedsmessig segregert i forhold til majoritetsbefolkningen i Danmark enn i Norge? Det er mulig; men de norske beregningene er foretatt med utgangspunkt i en langt mer grovmasket geografisk oppdeling av landet enn de danske. Underområdene som ble benyttet i de norske beregningene gjengitt i tabell 1, omfattet i underkant av 10 000 mennesker i 1991 og i overkant av 10 000 mennesker i 2001 i gjennomsnitt. På dansk side omfattet underområdene som nevnt i boks 2 om lag 540 personer i 1985 og 570 personer i 2004 i gjennomsnitt. En del av den registrerte forskjellen mellom de danske og de norske tallene skyldes nødvendigvis dette.

Tabell 1 viser også at den norske isolasjonsindeksen har verdier i samme størrelsesorden som den danske. Indeksen anslår ikke-vestlige innvandreres sjansje til å møte en annen ikke-vestlig innvandrere i eget nærområde (som for Norges del er ganske stort). I 2001 var denne sjansen på 17 prosent. Med en andel ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene på 5,6 prosent er isolasjonsindeksen nærmere tre ganger så høy. Det illustrerer at ikke-vestlige innvandrere er langt mer tilgjengelig for hverandre ved måten de bosetter seg på enn deres andel tilsier.

Høyest innvandrерandel i Oslo

Vi forflytter oss så til de to hovedstedene. De norske beregningene som følger i tabell 2 er foretatt på basis av inndelingen i grunnkretser. Det er relativt små områder på i underkant av 1 000 personer (jf. boks 2). Grunnlaget for å

sammenlikne norske og danske resultater blir dermed langt bedre i de neste tabellene. Oslo er definert som Oslo kommune, mens København (egentlig Københavnsområdet eller Stor-København) defineres som København og Fredriksberg kommuner i tillegg til de fleste andre kommuner eller deler av kommuner innenfor Københavns Amt og deler av to kommuner innenfor Roskilde Amt (for en oversikt, se Damm med flere 2006: appendiks-tabell 2.3).

Vi noterer først at andelen ikke-vestlige innvandrere er høyere i Oslo enn i København. I 2004 hadde for eksempel København 11,4 prosent ikke-vestlige innvandrere, mot Oslos 17,6 prosent (16,9 prosent i 2003). Enda om vi utvidet Oslo med Lørenskog og Bærum for å dekke samme flateinn-

Tabell 2. Ikke-vestlige innvandrere bosatt i Oslo i årene 1988-2006 og i København i årene 1986-2004. Andel av befolkningen og segregasjonsindekser¹

År (per 1.1.)	Oslo			
	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks	D-indeks	Befolkningen (N)
1988	6,5	13,0	38,5	452 000
1993	10,2	20,1	41,2	473 000
1998	13,0	25,7 (25,1 ²)	43,7 (42,7 ²)	500 000
2001 ³	15,7	29,0	43,7	512 000
2003	16,9	30,4	43,1	517 000
2005	18,2	32,3	43,1	530 000
2006	18,9	33,2	43,0	538 000
	København (Stor-)			
År (per 1.1.)	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks	D-indeks	Befolkningen (N) ⁴
1986	3,8	11,6	47,6	1 120 000
1992	5,9	14,5	45,0	1 110 000
1998	9,0	24,4	49,8	1 138 000
2004	11,4	26,2	46,6	1 156 000

¹ I Oslo er indeksene beregnet på basis av grunnkretser med et gjennomsnittlig antall personer per krets fra ca. 940 i 1988 til ca. 970 i 2006; i København er de beregnet over boligområder på rundt regnet 490 personer i 2004. Referansegruppen for D-indeks i begge landene er ikke-innvandrere.

² Beregnet på basis av 477 grunnkretser som i 1988 og 1993. For 1998 og senere år er antall grunnkretser utvidet til 552.

³ Per 3.11.2001 (tidspunktet for Folke- og bolig tellingen 2001).

⁴ Befolkningen er her eksklusiv vestlige innvandrere. Det gjør de oppgitte andelene noe for høye. Kilde: Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk og Damm, Schultz-Nielsen og Tranæs 2006: appendikstabell 2.1.

hold som Stor-København, ville andelen ikke-vestlige innvandrere i (Stor-) Oslo være høyere (15,4 prosent i 2004).

Isolasjonsindeksen er relativt lik i de to hovedstedene og stiger, som rimelig kan være, i takt med økningen i andelen ikke-vestlige innvandrere av byens befolkning. Ettersom andelen i utgangspunktet er noe lavere i København enn i Oslo, er isolasjonsindeksen for København også noe lavere enn for Oslo. Ikke-vestlige innvandrere synes for øvrig å være noe sterkere atskilt i egne områder i den danske hovedstaden enn i den norske. Det framgår av D-indeksen som gjennomgående ligger noe høyere i København, men som like fullt er på moderat nivå.

I Oslo viser D-indeksen tegn til å stige over tid innen den kulminerer rundt årtusenskiftet og deretter går noe tilbake. At D-indeksen ikke lenger synes å stige i Oslo (og heller ikke i København), er et faktum det er verdt å merke seg. Det er blant annet nedgangen i den relative andelen ikke-vestlige innvandrere i indre øst kombinert med oppgangen i den relative andelen av nordmenn i denne bydelsgruppen som bidrar til å bremse økningen i segregasjonen. Utviklingen i drabantbyene i Groruddalen virker imidlertid i motsatt retning.

De største byene utenom hovedstaden

I tabell 3 rettes blikket mot delområder i hovedstedene og mot de tre største byene i Norge og Danmark med over 100 000 innbyggere. At Oslos andel

ikke-vestlige innvandrere er høyere enn Stor-København, slår ut også på bydelsnivå. Hele fire av de 15 administrative bydelene i Oslo har en høyere andel ikke-vestlige innvandrere enn området innenfor Stor-København som har den høyeste innvanderandelen, Ishøj Strand By. Ishøj kommune med vel 20 000 innbyggere ligger ved kysten sørvest for København sentrum.

Norges to nest største byer, Bergen og Trondheim, har på den annen side en langt lavere andel ikke-vestlige innvandrere enn Danmarks to nest største byer, Århus og Odense. I Bergen og Trondheim er andelen ikke-vestlige innvandrere ikke mer enn vel 5 prosent, mot omtrent det dobbelte i Århus og Odense. Norges fjerde største by, Stavanger, har en andel ikke-vestlige innvandrere omtrent på nivå med Ålborg, Danmarks fjerde største by.

Andelen av byens ikke-vestlige innvandrere som ville måtte flytte for å være fordelt på samme måte som majoritetsbefolkningen, er likeledes langt større i Århus, Odense og Ålborg enn i Bergen, Trondheim og Stavanger. I

Tabell 3. Ikke-vestlige innvandrere bosatt i norske og danske byer med over 100 000 innbyggere, inkludert hovedstedene med utvalgte bydeler/områder, per 1.1.2005 (Norge) og 1.1.2004 (Danmark). Andel av befolkningen og segregasjonsindekser¹

By/bydel	Norge 1.1.2005			
	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks	D-indeks	Befolkningen (N)
Oslo	18,2	32,3	43,1	530 000
- Søndre Nordstrand	37,4	45,1	29,7	33 500
- Alna	33,5	40,9	27,9	44 200
- Stovner	32,3	42,5	36,0	28 400
- Grorud	30,7	34,8	20,8	24 700
- Gamle Oslo	28,7	35,2	27,8	35 400
Bergen	5,6	12,0	35,8	239 000
Trondheim	5,0	12,1	42,2	156 000
Stavanger	7,2	10,5	28,3	114 000
By/område	Danmark 1.1.2004			
	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks	D-indeks	Befolkningen (N) ²
København (Stor-)	11,4	26,2	46,6	1 156 000
- Ishøj Strand By	29,3	39,9	38,1	16 600
- København N	23,2	41,3	48,0	66 200
- Brøndby	21,1	39,3	52,2	30 000
- København SV	20,7	26,4	30,7	15 500
- Albertslund	19,2	35,8	47,0	26 800
Århus	10,5	40,6	60,6	222 000
Odense	9,8	39,8	61,9	151 000
Ålborg	6,1	14,2	42,6	124 000

¹ I de norske byene er indeksene beregnet på basis av grunnkretser med et gjennomsnittlig antall personer per krets på 960 personer i Oslo, 680 i Bergen, 530 i Stavanger og 370 i Trondheim. I de danske byene er de beregnet over boligområder på fra 490 personer i København til 540 personer i Århus. Referansegruppen for D-indeks i begge landene er ikke-innvandrere.

² Tallene for befolkningen er her eksklusiv vestlige innvandrere. Det gjør de oppgitte andelenene noe for høye.
Kilde: Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk og Damm, Schultz-Nielsen og Tranæs 2006: appendikstabellene 2.1, 2.2 og 2.3.

Århus og Odense er denne andelen over 60 prosent, det vil si om lag 20 prosentpoeng høyere enn i Bergen og Trondheim. De danske byene har her en grad av etnisk segregasjon som etter anerkjente kriterier betegnes som «høy». Både fordi innvandrerbosettingen er skjev og fordi innvandrersandelen i Århus og Odense er høyere enn i Bergen og Trondheim, er isolasjonsindeksen i disse to byene også langt høyere: rundt 40 poeng mot 12 poeng i Bergen og Trondheim. Ikke-vestlige innvandrere i Århus og Odense har med andre ord om lag 40 prosent sjans for å treffe en annen ikke-vestlig innvandrers innenfor eget boområde. Det er på nivå med de tre mest innvandrertette bydelene i Oslo, Søndre Nordstrand, Alna og Stovner, enda innvandrersandelen er langt lavere i Århus og Odense.

Tabell 4. Ikke-vestlige innvandrere bosatt i norske og danske byer under 100 000 innbyggere per 1.1.2005 (Norge) og 1.1.2004 (Danmark). Andel av befolkningen og segregasjonsindekser¹

Norge 1.1.2005				
By	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks	D-indeks	Befolkningen (N)
Kristiansand ...	7,9	14,8	33,9	76 100
Fredrikstad	5,8	10,3	36,6	70 400
Tromsø	3,2	6,1	35,2	62 600
Sandnes	6,0	10,9	30,3	57 600
Drammen	14,3	33,0	46,9	57 100
Skien	6,4	16,9	45,3	50 700
Sarpsborg	6,2	12,0	36,5	49 800
Bodø	2,8	6,5	42,0	44 400
Sandefjord	5,2	13,1	42,6	41 300
Larvik	4,8	12,2	46,5	41 100
Ålesund	2,9	6,2	40,4	40 300
Arendal	4,2	9,8	45,9	39 700
Tønsberg	4,3	7,5	29,1	36 500
Porsgrunn	4,6	7,5	33,8	33 400
Haugesund	4,8	10,0	36,7	31 500
Moss	8,7	15,9	37,8	28 000
Gjøvik	5,2	11,3	46,5	27 600
Halden	5,1	10,9	33,1	27 600
Hamar	4,0	7,0	33,8	27 400
Lillehammer ...	3,8	7,2	32,5	25 100
Danmark 1.1.2004				
By ²	Andel (prosent)	Isolasjonsindeks	D-indeks	Befolkningen (N) ³
Esbjerg (J)	6,6	31,3	61,8	71 700
Kolding (J)	6,6	29,7	59,9	54 100
Vejle (J)	7,4	27,9	58,5	53 800
Horsens (J)	6,7	28,9	56,6	52 200
Roskilde (S)	7,6	19,8	47,1	42 900
Holsterbro (J) ..	4,8	21,3	57,3	37 900
Helsingør (S) ...	10,3	22,3	44,3	34 800
Køge (S)	7,9	20,7	54,4	34 600
Hørsholm (S) ..	6,8	28,6	56,6	33 700
Slagelse (S)	10,1	25,4	47,0	31 800
Svendborg (F) ..	7,3	24,2	56,2	30 900
Herning (J)	7,6	24,2	58,8	30 400
Hillerød (S)	7,4	17,9	42,1	27 600
Holbæk (S)	8,4	25,9	56,8	25 700

¹ I Norge er indeksene beregnet på grunnkrets nivå med et gjennomsnittlig antall personer per krets på 390 for de 20 byene i tabellen. I Danmark er indeksene beregnet over boligområder på gjennomsnittlig 570 personer på landsbasis. Referansegruppen for D-indeks i begge landene er ikke-innvandrere.

² Bokstaven i parentes angir hvor i Danmark byen ligger: J: Jylland, S: Sjælland og F: Fyn.

³ Tallene for befolkningen er her eksklusiv vestlige innvandrere. Det gjør de oppgitte andelen noe for høye.

Kilde: Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk og Damm, Schultz-Nielsen og Tranæs 2006: appendikstabellene 2.6 og 2.7.

Høyt segregerte byer i Danmark

Vi tar også en titt på de middelstore byene i de to landene. Tabell 4 presenterer blant annet andelen ikke-vestlige innvandrere, D-indeks og I-indeks for norske og danske byer på mellom 100 000 og 25 000 innbyggere.

Byene er ordnet i rekkefølge etter folketallet. Mens de norske byene er valgt utelukkende etter folketallet, er de danske byene på forhånd plukket ut blant dem med høyest ikke-vestlig innvandrerandel eller høyest etnisk D-indeks i 2004.

Blant de norske byene i tabellen er andelen ikke-vestlige innvandrere størst i Drammen, Moss, Kristiansand og Skien. Drammen står i en særstilling med en andel ikke-vestlige innvandrere på vel 14 prosent i 2005 (15,1 prosent i 2006). Ellers har både Moss og Kristiansand en høyere andel ikke-vestlige innvandrere enn Stavanger, som på sin side rangerer over Bergen og Trondheim (jf. tabell 3) når det gjelder andelen ikke-vestlige innvandrere. Graden av etnisk segregasjon i disse mellomstore byene ligger på et moderat nivå. Andelen som ville måtte flytte for å jevne ut bosettingsmønsteret ligger her på mellom 29 og 47 prosent (tabell 4).

Sjansen for at ikke-vestlige innvandrere treffer andre ikke-vestlige innvandrere i sine boområder er også gjennomgående beskjeden i de norske mellomstore byene. Utenom Drammen overstiger sjansen for dette aldri 20 prosent i noen av byene.

Blant de danske byene i tabell 4 er andelen ikke-vestlige innvandrere på vel 10 prosent i Helsingør, Slagelse og Ringsted nord og vest på Sjælland. Dette er høyere enn i de norske mellomstore byene, bortsett fra Drammen. På den annen side er det på nivå med andelen ikke-vestlige innvandrere i Århus og Odense. Mest iøynefallende er imidlertid den store forskjellen i bosettingsmønsteret mellom dansker og ikke-vestlige innvandrere i så godt som alle de danske byene i tabell 4. I ni av de 14 danske byene er D-indeksen over 55 prosent, hvilket betyr at over 55 prosent av de ikke-vestlige innvandrerne i disse byene må flytte dersom deres bosettingsmønster skal falle sammen med danskernes.

Med en så sterk tendens til forskjell i bosettingsmønster etter etniske skillerlinjer er det ikke uventet at verdiene for isolasjonsindeksen i de mellomstore byene også ligger høyere i Danmark enn i Norge (når vi unntar Drammen i Norge). Sjansen for at ikke-vestlige innvandrere møter andre ikke-vestlige innvandrere i sine boområder, er i de fleste av disse byene mellom 20 og 30 prosent, mot nesten det halve i tilsvarende norske byer.

Drammen i en særstilling utenom Oslo

Den viktigste observasjonen vi kan hente for Norge fra tabell 4, er trolig den spesielle stillingen Drammen står i. Drammen er den eneste norske byen med en andel ikke-vestlige innvandrere som nærmer seg Oslos. Om lag en tredjedel av byens vel 8 000 ikke-vestlige innvandrere er konsentrert i et høyhusområde sørøst for sentrum. Byen har et segregasjonsnivå av samme størrelsesorden som Oslo, både med hensyn til hvordan ikke-vestlige innvandrere er fordelt i forhold til ikke-innvandrere (jf. D-indeks), og med hensyn til ikke-vestlige innvandreres gjennomsnittlige sjans til å møte andre ikke-vestlige innvandrere (I-indeks).

Referanser

- Blom, S. (1995): *Innvandrere og bokonsentrasjon i Oslo*. Rapporter 95/32, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. (2001): Økt bokonsentrasjon blant innvandrere i Oslo - er toppen snart nådd? *Samfunnsspeilet* 2, 2001, Statistisk sentralbyrå, s. 69-80.
- Blom, S. (2002): *Innvandrerens bosettingsmønstre i Oslo*, Sosiale og økonomiske studier 107, Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/emner/00/02/sos107/sos107.pdf>
- Damm, A. P., M. L. Schultz-Nielsen og T. Tranæs (2006): *En befolkning deler sig op?* Med kommentarer og vurderinger af R. Hvilshøj, H. Sass Larsen og S. Blom, Rockwool Fondens Forskningsenhed, Gyldendal.
- Danmarks Statistik (1986): *Statistisk Årbog 1986*, årgang 90, København.
- Danmarks Statistik (2004): *Statistisk Årbog 2004*, 108. årgang, København. <http://www.dst.dk/aarboeg>.
- Danmarks Statistik (2006): *Statistisk Årbog 2006*, 110. årgang, København. <http://www.dst.dk/aarboeg>.
- Duncan, D. og B. Duncan (1955): A Methodological Analysis of Segregation Indexes, *American Sociological Review*, Vol. 20, s. 210-217.
- Forgaard, T. S. (2005): Monitor for sekundærflytting. En deskriptiv analyse om sekundærflyttinger blant flyktninger som ble bosatt i Norge i perioden 1994-2003, Notater 2005/13, Statistisk sentralbyrå.
- Høydahl, E. (2006): Monitor for sekundærflytting. En deskriptiv analyse av sekundærflyttinger blant flyktninger bosatt i Norge i perioden 1995-2004, Notater 2006/31, Statistisk sentralbyrå.
- Lieberson, S. (1981): «An Assymetrical Approach to Segregation», i C. Peach, V. Robinson og S. Smith (red.): *Ethnic Segregation in Cities*, Croom Helm, London, s. 61-82.
- Massey, D. S. og N. A. Denton (1989): Hypersegregation in U.S. Metropolitan Areas: Black and Hispanic Segregation Along Five Dimensions, *Demography* Vol. 26, No. 3, August.
- Pettersen, S.V. (2003): *Bosettingsmønstre og segregasjon i storbyregionene. Ikke-vestlige innvandrere og grupper med høy og lav utdanning. Utredninger til Storbymeldingen, del 1*, Notater 2003/33, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200333/notat_200333.pdf.
- Schultz-Nielsen, M. L. (2006): Indvandreremagneter med forskellig skæbne, *Nyt fra Rockwool Fondens forskningsenhed*, Juni 2006. http://www.rff.dk/fileadmin/dokumenter/Danske_nyhedsbreve/jun2006.pdf.
- St.meld.nr.17 (2000-2001): *Asyl- og flyktningepolitikken i Norge*, Kommunal- og regionaldepartementet.
- St.meld.nr.31 (2002-2003): *Storbymeldingen, Om utvikling av storbypolitikk*, Kommunal- og regionaldepartementet.
- Statistisk sentralbyrå (2005): *Statistisk årbok 2005*, Norges offisielle statistikk D331, 124. årgang, Oslo-Kongsvinger. <http://www.ssb.no/aarboek/tab/tab-056.html>.

Statistisk sentralbyrå (2006): Befolkningsstatistikk. Innvandrerbefolkningen, 1.1.2006 - Hver fjerde Oslo-borger har innvandrerbakgrunn. <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>

Østby, Lars (red.) (2004): Innvandrere I Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi. Notater 2004/65, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200465/notat_200465.pdf.

Vi noterer ellers at segregasjonsnivået, uttrykt ved både D- og I-indeks, later til å være høyere i mange danske byer utenom hovedstaden enn i tilsvarende norske byer. Her må vi likevel minne om at inndelingen i underområder er gjort på forskjellig måte i de to land. Det kan derfor ikke utelukkes at de danske byenes høyere indeksverdier skyldes at et mer sensitivt måleinstrument er benyttet i Danmark. Alternativt står vi overfor reelle forskjeller i den etniske segregasjonen i de to land. Med så vidt store forskjeller i indeksverdiene som tabell 4 og deler av tabell 3 viser, er vi tilbøyelig til å tro at de målte forskjellene viser til reelle forskjeller i segregasjonsnivået. Senere undersøkelser, basert på mer sammenliknbare data, får avgjøre om denne konklusjonen er riktig.

Oppsummering

I artikkelen har vi vist at Danmarks og Norges andel ikke-vestlige innvandrere er omtrent på samme nivå på landsbasis, men at Norges hovedstad har en større andel ikke-vestlige innvandrere enn Danmarks. Danmark har på sin side flere byer enn Norge med en innvandrerandel på nivå med København eller høyere, blant annet de to nest største byene Århus og Odense. I Norge overgås Oslo ikke av noen annen by med hensyn til andelen innvandrere, men Drammen utgjør en god nummer to. Storbyene Århus og Odense har en skarpere etnisk bostedssegregasjon enn København, men også flere middelstore og mindre byer i Danmark er sterkere segregert etter etniske skillelinjer enn København. I Norge er det derimot bare Drammen som har en grad av etnisk bostedssegregasjon som kan måle seg med Oslos. I Oslo synes forskjellen i de ikke-vestlige innvandrernes bosettingsmønster i forhold til majoritetsbefolkningen å ha kulminert rundt årtusenskiftet, selv om byens innvandrerbefolkning fortsetter å øke i antall og andel.

¹ Rockwool Fonden er et allmenntilgjengelig fond i Danmark med uttalt mål å støtte vitenskapelige, humanitære, kunstneriske eller sosiale formål og bidra til forbedring av miljø og samfunnsutvikling. Det har etablert en forskningsenhet med oppgave å drive uavhengig samfunnsforskning. De siste årene har forskningsenheten publisert flere bøker om innvandreres levekår og integrering. For nærmere opplysninger, se <http://www.rff.dk>.

² Formlene for D-indeks og I-indeks (P^*) er henholdsvis

$$D = \frac{1}{2} \sum_i^I \left| \frac{x_i}{X} - \frac{y_i}{Y} \right| \quad \text{og} \quad P^* = \sum_i^I \frac{x_i}{X} \cdot \frac{x_i}{t_i} \quad \text{der}$$

I = antall underområder i byen,

x_i = antall personer i befolkningsgruppe **X** i underområde **i**,

y_i = antall personer i befolkningsgruppe **Y** i underområde **i**,

X = antall personer i befolkningsgruppe **X** i byen,

Y = antall personer i befolkningsgruppe **Y** i byen, og

t_i = antall personer totalt i underområde **i**

(jf. Duncan og Duncan 1955 og Lieberman 1981).

³ Andelen som oppgis her og i tabell 1 er av *hele* Danmarks befolkning (inkludert vestlige innvandrere og vestlige etterkommere) og for 1.1.1986 basert på opplysninger i Damm, Schultz-Nielsen og Tranæs 2006: Figur 1.6 og Danmarks Statistikk 1986: Tabell 24; for 1.1.2004 er de basert på Danmarks Statistikk 2004: Tabellene 44 og 46. Anslagene for Danmark i tabell 2-4 for årene 1986, 1992, 1998 og 2004 er derimot beregnet av befolkningen *eksklusiv vestlige innvandrere*. For å lette sammenlikningen med norske data er referansetidspunktene i Damm med flere (2006) endret fra 31.12. i år n til 1.1. i år n+1.

Hvem gifter innvandrere i Norge seg med?

Ekteskapsmønstrene viser at Norge blir et stadig mer flerkulturelt samfunn, og at det er tydelige sammenhenger mellom ekteskap og migrasjon. Hvert år inngås det flere ekteskap mellom en person uten innvandrerbakgrunn og en innvandrer enn mellom to med innvandrerbakgrunn. Det er også store forskjeller i ekteskapsmønstre i ulike innvandrergrupper.

I denne artikkelen skal vi se nærmere på ekteskapsmønstre i innvandrerbefolkningen i Norge. Dette er et tema som er aktuelt i dagens offentlige debatt. Debatten er både knyttet til forslag om ny utlendingslov (NOU 2004), underholds krav og eventuell aldersgrense ved ekteskapsinngåelser over grensene (her omtalt som transnasjonale ekteskapsinngåelser). Temaet aktualiseres også stadig av debatten om at mange innvandrergrupper gifter seg med personer med samme landbakgrunn som dem selv og at de i stor grad inngår ekteskap med personer som er bosatt i utlandet ved inngåelsen (HRS 2005 og 2006). Det argumenteres blant annet med at dette er negativt for de enkelte innvandrergruppens integrasjon. Videre går debatten rundt grad av frivillighet eller tvang i ekteskapsinngåelsene og arrangerte ekteskap (se bl.a. Raja 2005, Wikan 2005 og Bredal 2006). Denne artikkelen tar ikke opp alle disse debattene, men som et bakteppe for dem vil vi gi en kort beskrivelse av ekteskapsmønstre i noen av de største ikke-vestlige innvandrergruppene i Norge.

Stadig flere ekteskapsinngåelser involverer personer med innvandrerbakgrunn

Flere og flere ekteskap som blir registrert inngått i Norge, involverer en eller to personer med innvandrerbakgrunn (jmfør figur 1). I 2004 ble det inngått totalt over 24 000 ekteskap der enten mannen eller kvinnen var bosatt i Norge. Om lag 7 av 10 av ekteskapene ble inngått mellom to personer uten innvandrerbakgrunn, mens i 3 av 10 inngåelser var det involvert en eller to personer med innvandrerbakgrunn. 13,5 prosent av ekteskapene ble inngått mellom en mann uten innvandrerbakgrunn og en kvinne med innvandrerbakgrunn, og 7 prosent av inngåelsene var mellom en kvinne uten og en mann med innvandrerbakgrunn. I alt ble det inngått 2 600 ekteskap mellom to innvandrere i 2004, noe som utgjorde i underkant av 11 prosent av alle ekteskapsinngåelser.

Om vi sammenligner tilbake til 1990, ble det den gang inngått i alt 21 900 ekteskap – noen færre enn i 2004. Av disse ekteskapene ble 84 prosent inngått mellom to personer uten innvandrerbakgrunn, mens 6 prosent var menn uten innvandrerbakgrunn som fant seg en ektefelle med innvandrerbakgrunn, og om lag like mange kvinner uten innvandrerbakgrunn gjorde det samme. I 1990 utgjorde ekteskapsinngåelsene mellom to innvandrere i overkant av 4 prosent av alle ekteskapsinngåelser (Lie 2004a). Det har altså vært stor vekst i andel ekteskap inngått mellom to innvandrere – og mellom mann uten innvandrerbakgrunn og innvandrerkvinn, mens det har vært begrenset vekst i antallet kvinner uten innvandrerbakgrunn som har giftet seg med innvandrer-menn.

Gunnlaug Daugstad

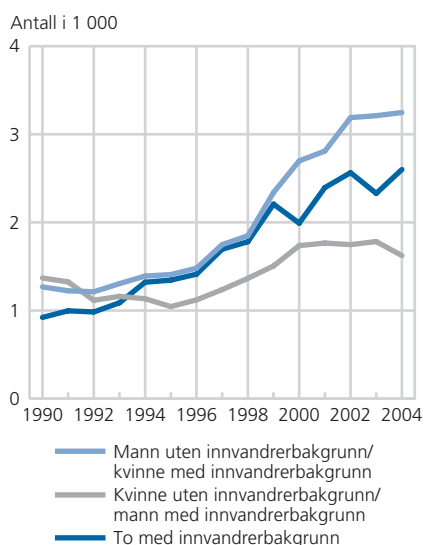
Datagrunnlag

Artikkelen er utarbeidet på grunnlag av data fra folkeregisterbasert statistikk om registrerte ekteskapsinngåelser. Artikkelen baserer seg på en rapport om ekteskapsmønstre og familieinnvandring i det flerkulturelle Norge, som er under utarbeiding på oppdrag av Arbeids- og inkluderingsdepartementet (Daugstad, kommende). Ellers henvises det til Lie 2004a, b og c, og Østby 2004.

I artikkelen defineres *innvandrerbefolkningen* som personer som har to utenlandsfødte foreldre. Dette omfatter både personer som har innvandret selv (førstegenerasjonsinnvandrere) og personer som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre (også kalt etterkommere). *Landbakgrunn* er personens eget eller mors ellers fars fødeland.

Gunnlaug Daugstad er rådgiver og koordinator for innvandrrelatert statistikk i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (gunnlaug.daugstad@ssb.no).

Figur 1. Ekteskapsinngåelser, etter ektefellenes innvandringsbakgrunn, 1990-2004

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Endogami og eksogami

Begrepsparet beskriver slektsgruppers tendens til å gifte seg innad (endogami) eller ut av (eksogami) slektsgruppen (Hylland Eriksen 1993:100). I denne artikkelen brukes begrepsparet til å beskrive innvandrergruppers tendens til å gifte seg med personer med samme landbakgrunn (endogame) og gruppers tendens til å gifte seg med personer med annen landbakgrunn enn sin egen (eksogame).

Vi må huske på at det ikke er samme pardannelsesmønster i hele befolkningen. Ved utelukkende å se på ekteskapsinngåelser, får vi bare med oss deler av den reelle pardannelsen. Samboerskap er langt mer vanlig blant personer uten innvandrerbakgrunn og nordiske innvandrere enn blant innvandrere fra ikke-vestlige land. Dette skyldes trolig både kulturelle og religiøse preferanser/føringer, men det kan også ha sammenheng med regelverket for oppholdstillatelse i Norge, i de tilfellene den ene parten ikke er bosatt i Norge. Vi har imidlertid ikke datagrunnlag som er tilstrekkelig for å kunne sammenligne samboerskap i innvandrerbefolkningen og i befolkningen (se Daugstad, kommende).

Mange vestlige innvandrere gift med personer uten innvandrerbakgrunn ...

Ekteskapsmønstrene blant innvandrere med bakgrunn fra vestlige land og ikke-vestlige land er ganske forskjellige. Mens et fåtall av de ikke-vestlige innvandrerne inngår ekteskap med en person uten innvandrerbakgrunn, velger et klart flertall av de vestlige innvandrerne ektefelle med norsk landbakgrunn. I tillegg lever mange i samboerskap. Hele 69 prosent av menn og 77 prosent av kvinner fra vestlige land som giftet seg i 2004, fant en ektefelle uten innvandrerbakgrunn.

Om vi ser nærmere på ekteskapsinngåelser for enkelte landgrupper bosatt i Norge, ser vi at det er store variasjoner mellom de ulike landgruppene og mellom kjønn (figur 2). Personer med norsk landbakgrunn gifter seg i stor grad endogamt. I 2004 inngikk 84 prosent av alle menn uten innvandrerbakgrunn ekteskap med kvinner med samme bakgrunn, og 91 prosent av kvinnene inngikk ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn. Blant menn og kvinner med bakgrunn fra USA, var det i 2004 drøyt 4 av 5 som inngikk ekteskap med person uten innvandrerbakgrunn. Fra de andre vesteuropeiske landene var det noen flere kvinner enn menn som valgte en ektefelle uten innvandrerbakgrunn, med unntak av menn med bakgrunn fra Storbritannia, som i større grad enn britiske kvinner valgte ektefelle uten innvandrerbakgrunn.

... mens mange ikke-vestlige innvandrergrupper er mer endogame

Thailandske, filippinske og russiske kvinner valgte i like stor (og større) grad som kvinner med bakgrunn fra vestlige land, en ektefelle uten innvandrerbakgrunn. Henholdsvis 91, 87 og 86 prosent som inngikk ekteskap i 2004, inngikk ekteskap med en mann med norsk landbakgrunn. Menn fra disse landene inngikk i mye mindre grad ekteskap med kvinne uten innvandrerbakgrunn (figur 2).

Fra andre ikke-vestlige land er det flere menn som inngikk ekteskap med kvinne uten innvandrerbakgrunn. 4 av 10 menn med bakgrunn fra Tyrkia og 3 av 10 menn med bakgrunn fra Marokko inngikk ekteskap med en kvinne uten innvandrerbakgrunn. Henholdsvis 10 og 17 prosent av kvinnene med samme landbakgrunn giftet seg med mann uten innvandrerbakgrunn. 2 av 10 menn med bakgrunn fra Irak valgte også en ektefelle med norsk landbakgrunn, mot bare 3 prosent av kvinnene med samme bakgrunn.

Det er en noe mer lik andel for dem fra India og Iran, der om lag 2 av 10 menn og kvinner fant ektefelle uten innvandrerbakgrunn. Fra andre innvandrergrupper er andelen som inngikk ekteskap med en person uten innvandrerbakgrunn, svært lav. Både blant personer med bakgrunn fra Pakistan,

Somalia, Sri Lanka og menn fra Vietnam er det en lav andel som gifter seg med en partner uten innvandrerbakgrunn. Andelen som fant ektefelle med norsk landbakgrunn var mye høyere for vietnamesiske kvinner (23 prosent) enn menn (1 prosent).

Mange ikke-vestlige innvandrere finner ektefelle i utlandet

Vi skal nå se nærmere på ekteskapsinngåelser i perioden 1996-2004 blant noen utvalgte ikke-vestlige innvandrergupper som var registrert bosatt i Norge ved ekteskapsinngåelsen (se tabell 1). Vi skal se at det er store forskjeller i ekteskapsmønstre, og at det er flere menn enn kvinner som har inngått ekteskap i de fleste gruppene, med noen unntak. Hvor mange som finner ektefelle i Norge med samme landbakgrunn, må sees i sammenheng med preferanser for ektefelle og potensielle ugifte personer med samme bakgrunn som er bosatt i Norge. Dersom det ikke er mange ugifte personer med samme bakgrunn i passende alder i Norge, er det vanskelig å finne ektefelle innenfor egen gruppe i Norge, om det er det ønskelige. I de fleste gruppene er det menn som i størst grad inngår ekteskap med en person som ikke var registrert bosatt i Norge ved ekteskapsinngåelsen (transnasjonale ekteskapsinngåelser).

Tre av fire med pakistansk bakgrunn finner ektefelle i utlandet

Blant personer med pakistansk bakgrunn bosatt i Norge, ser det ut til å være relativt sterke tradisjoner for å gifte seg med en ektefelle med pakistansk bakgrunn (se tabell 1). Blant kvinner med bakgrunn fra Pakistan ble det inngått 1 327 ekteskap i perioden 1996-2004. Av disse ekteskapsinngåelsene var 2 prosent ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn, og 1 prosent var ekteskap med mann med annen utenlandsk bakgrunn bosatt i Norge. I 22 prosent av inngåelsene hadde mannen pakistansk bakgrunn, og var allerede bosatt i Norge. I hele 75 prosent av inngåelsene var mannen bosatt i utlandet ved ekteskapsinngåelsen.

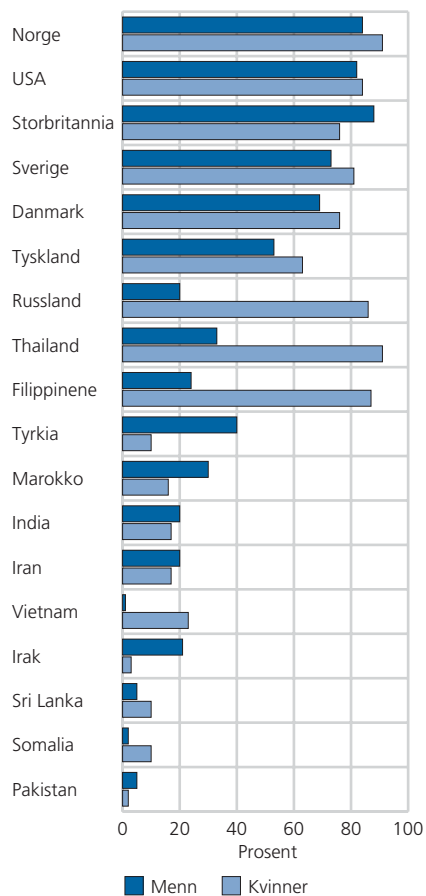
Ser vi på ekteskapsinngåelsene til bosatte menn med pakistansk bakgrunn, har det i samme periode vært inngått noe flere ekteskap enn blant kvinner. Av 1 600 ekteskapsinngåelser var 3 prosent med kvinne uten innvandrerbakgrunn, og 3 prosent av ekteskapene ble inngått med kvinne med annen landbakgrunn. 18 prosent giftet seg med pakistansk kvinne bosatt i Norge, mens 76 prosent av inngåelsene gjaldt kvinner bosatt i utlandet ved ekteskapsinngåelsen.

Både kvinner og menn med bakgrunn fra Pakistan ser i stor grad ut til å foretrekke ektefelle med samme landbakgrunn som dem selv. Av de ektefellene som ikke var bosatt i Norge ved ekteskapsinngåelsen, hadde 52 prosent pakistansk statsborgerskap og 44 prosent ukjent statsborgerskap (se mer utfyllende om dette i Daugstad, under utgivelse 2006). Trolig har flertallet av de ikke-bosatte ektefellene som vi ikke kjenner statsborgerskapet til, egentlig pakistansk statsborgerskap, om det ikke er svært systematiske forskjeller i ukjentandelen.

Flere med tyrkisk bakgrunn gifter seg med personer uten innvandrerbakgrunn

Personer med bakgrunn fra Tyrkia gifter seg i likhet med de med bakgrunn fra Pakistan, i stor grad med personer med samme landbakgrunn. Likevel er det flere som finner ektefelle uten innvandrerbakgrunn. I perioden 1996-2004 inngikk 934 bosatte menn med bakgrunn fra Tyrkia ekteskap. Av disse var 10 prosent av ekteskapene med kvinne uten innvandrerbakgrunn. 10 prosent

Figur 2. Ekteskapsinngåelser, etter enkeltland og kjønn. Prosent som giftet seg med person uten innvandrerbakgrunn. 2004. Absolutte tall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

inngikk ekteskap med kvinne med samme landbakgrunn bosatt i Norge, og 76 prosent med kvinne bosatt i utlandet.

Også kvinner med tyrkisk bakgrunn inngår i større grad enn kvinner med pakistansk bakgrunn, ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn. I perioden 1996-2004 inngikk 6 prosent av de tyrkiske kvinnene ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn. 77 prosent av ekteskapene ble inngått med mann bosatt i utlandet. Andelen som giftet seg med en partner bosatt i utlandet, var altså tre firedeler blant både kvinner og menn med bakgrunn i Pakistan og Tyrkia.

Mange innvandrere med bakgrunn fra Vietnam finner hverandre i Norge

Det ble også inngått flere ekteskap blant bosatte menn med bakgrunn fra Vietnam enn blant bosatte kvinner med samme bakgrunn i perioden 1996-2004. Flertallet av kvinnene fant seg ektefelle med samme landbakgrunn som allerede var bosatt i Norge ved ekteskapsinngåelsen (55 prosent). Av mennene var det 35 prosent som fant en kvinne med vietnamesisk bakgrunn, bosatt i

Norge, mens flertallet (63 prosent) fant ektefelle i utlandet. Sammen med dem fra Sri Lanka, er det blant innvandrere med bakgrunn i Vietnam at den klart største andelen finner ektefelle med samme landbakgrunn bosatt i Norge. I motsetning til innvandrere fra Pakistan og Tyrkia, er det blant de fra Vietnam flere kvinner enn menn som har funnet ektefelle uten innvandrerbakgrunn (11 mot 1 prosent).

Chilenske innvandrere er eksogame

I perioden 1996-2004 ble 3 av 10 med ekteskap som ble inngått av bosatte chilenerne, inngått med person uten innvandrerbakgrunn. Chilenerne er således den ikke-vestlige innvandrergruppen vi har sett på her, der både menn og kvinner i like stor grad (og i størst grad) velger ektefelle uten innvandrerbakgrunn. Henholdsvis 50 og 44 prosent inngikk ekteskap med person som ikke var bosatt. Chilenerne velger i liten grad en med samme landbakgrunn som dem selv, bosatt i Norge, men mange valgte også ektefelle som ikke var bosatt ved inngåelsen.

Tabell 1. Andel bosatte personer med bakgrunn fra utvalgte ikke-vestlige land som inngikk ekteskap i perioden 1996-2004, etter ektefellens landbakgrunn

Landbakgrunn	Kjønn	Prosent				
		I alt	Uten innvandrerbakgrunn bosatt i Norge	Samme landbakgrunn bosatt i Norge	Annen landbakgrunn bosatt i Norge	Ikke-bosatt
Pakistan	Menn	1600	3,3	18,4	2,6	75,8
	Kvinner	1327	1,7	22,0	1,4	75,0
Vietnam	Menn	1378	1,3	34,9	1,3	62,5
	Kvinner	868	11,3	55,2	4,0	29,5
Sri Lanka	Menn	1197	4,2	35,7	1,8	58,4
	Kvinner	661	5,4	64,0	0,9	29,7
Iran	Menn	1160	16,8	16,4	7,2	59,7
	Kvinner	505	19,4	36,8	11,7	32,1
Serbia og Montenegro	Menn	828	18,0	21,5	7,2	53,3
	Kvinner	489	10,8	35,2	8,2	45,8
Irak	Menn	965	18,5	12,7	7,7	61,0
	Kvinner	290	3,8	42,8	4,5	49,0
Bosnia-Hercegovina	Menn	685	10,5	35,8	6,7	47,0
	Kvinner	569	11,2	42,9	8,1	37,8
Tyrkia	Menn	934	10,3	11,5	3,2	75,1
	Kvinner	729	6,4	14,5	2,7	76,3
Marokko	Menn	607	16,3	7,7	4,9	70,8
	Kvinner	282	10,3	17,0	6,4	66,3
Filippinene	Menn	171	13,5	37,4	4,7	44,4
	Kvinner	685	65,3	9,6	7,2	18,0
Chile	Menn	432	29,9	13,4	6,7	50,0
	Kvinner	358	31,6	16,2	8,1	44,1
India	Menn	417	14,7	14,0	5,3	66,0
	Kvinner	316	14,6	20,9	7,9	56,6
Somalia	Menn	356	3,4	25,6	1,1	69,9
	Kvinner	258	7,0	34,9	5,4	52,7
Kina	Menn	220	10,5	18,6	8,6	62,3
	Kvinner	230	36,5	17,8	15,7	30,0
Thailand	Menn	49	20,4	12,2	6,1	61,2
	Kvinner	447	75,6	1,3	10,1	13,0

Mange iranske og irakiske menn giftet seg med kvinne uten innvandrerbakgrunn

Det ble inngått flere ekteskap mellom iranske og irakiske menn og kvinner uten innvandrerbakgrunn enn i de andre asiatiske landgruppene vi har sett på her. Det er ikke overraskende, siden det er et relativt stort mannsoverskudd blant innvandrere med iransk og irakisk bakgrunn. I perioden 1996-2004 ble det inngått 179 ekteskap mellom en irakisk mann og en kvinne uten innvandrerbakgrunn, som tilsvarte 19 prosent av inngåelsene. Blant iranske menn ble det inngått 195 ekteskap med kvinner uten innvandrerbakgrunn, eller 17 prosent av inngåelsene. En like stor andel (19 prosent) av iranske kvinner inngikk ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn i samme periode.

Det er imidlertid grunn til å tro at det er ulike forklaringer på dette, og at det er forskjeller i mønstre og «prosess» mellom irakere og iranere.

Blant iranere er det like høy andel kvinner som menn som giftet seg med en person uten innvandrerbakgrunn, mens vi ikke ser det samme blant irakiske kvinner. Irakere er en flyktninggruppe som har kort botid i Norge, og for disse er det kanskje mangel på kvinner med samme bakgrunn som gjør at de gifter seg med kvinner uten innvandrerbakgrunn. Iranere er derimot en gruppe med lengre botid, og de har kommet langt mer inn i det norske samfunnet enn irakere har rukket å gjøre. Sammenlignet med de med pakistansk og tyrkisk bakgrunn som også har bodd lenge i Norge, har iranere et helt annerledes ekteskapsmønster.

Filippinske og thailandske kvinner er eksogame

Et helt motsatt ekteskapsmønster til de pakistanske, tyrkiske og vietnamesiske finner vi blant kvinner med bakgrunn fra Filippinene og Thailand. Tre av fire av ekteskapene som thailandske kvinner bosatt i Norge inngikk i perioden 1996-2004, var med mann uten innvandrerbakgrunn (338 av 447 ekteskapsinngåelser). Bare 1 prosent giftet seg med ektefelle med bakgrunn fra Thailand som var bosatt i Norge. Tilsvarende var 65 prosent av ekteskapsinngåelsene som filippinske kvinner inngikk i samme periode, med mann uten innvandrerbakgrunn. Noen flere filippinske kvinner enn de thailandske inngikk ekteskap med mann med samme bakgrunn bosatt i Norge (10 prosent).

Imidlertid er det her viktig å minne om at vi i tabell 1 kun ser på innvandrergupper som var registrert bosatt i Norge ved ekteskapsinngåelsen. Thailandske kvinner har i de senere årene utgjort den største gruppen av kvinner som inngikk såkalte transnasjonale ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn. I løpet av 1996-2004 ble det inngått 3 000 transnasjonale ekteskap mellom menn uten innvandrerbakgrunn og kvinner som var thailandske statsborgere. Antallet har økt for hvert år, og bare i 2004 ble det inngått 600 slike ekteskap. I samme periode ble det inngått 1 500 transnasjonale ekteskap mellom

kvinner som var filippinske statsborgere og menn uten innvandrerbakgrunn. Thailandske og filippinske kvinner utgjør altså to av de største enkeltgruppene av ikke-vestlige kvinner som inngår ekteskap i Norge, og thailandske kvinner ser ut til å være langt mer rendyrket i sitt mønster enn filippinske.

Få etterkommere er i gifteklar alder

Vi har hittil sett på både førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere under ett. Enkelte hevder at etterkommere i større grad enn førstegenerasjonsinnvandrere inngår transnasjonale ekteskap og ekteskap med personer med samme landbakgrunn som dem selv (se blant annet HRS 2005 og 2006). Imidlertid er fremdeles de fleste etterkommere svært unge, og få har giftet seg hittil. Flest etterkommere som nærmer seg gifteferdig alder har bakgrunn fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam, men i de andre innvandrergroppene er det svært få. Per 1.1.2005 var 86 prosent av etterkommerne under 20 år, og det store flertallet er dermed ikke i en alder der ekteskapsinngåelse er vanlig.

Ekteskapsmønstre må sees også i sammenheng med *alderen* ved inngåelse av ekteskapet. Statistikken viser at de som er født i Norge gifter seg senere enn førstegenerasjonsinnvandrere i samme alder. Det er for eksempel mange etterkommere med bakgrunn fra Pakistan, men få har giftet seg til nå. Etterkommerne fra Pakistan, både menn og kvinner, ser ut til å gifte seg noe senere enn førstegenerasjon. Blant førstegenerasjonsinnvandrere med bakgrunn fra Pakistan, er halvparten av alle kvinnene gifte når de er 21 år; for menn er denne alderen 24 år. For etterkommerne må vi opp i en alder på 25 år for kvinnene og 27 år for mennene for å finne at halvparten har giftet seg.

Sammenlignet med etterkommerne med pakistansk bakgrunn, er det færre etterkommere med tyrkisk bakgrunn som er i gifteklar alder, og en større andel av etterkommerne som er gift i ung alder. Blant førstegenerasjonsinnvandrere er halvparten av alle kvinnene gifte ved 20-års alderen; for menn er denne alderen 22 år. Av etterkommerne er halvparten av kvinnene gift ved 21-års alderen, og halvparten av mennene er gift ved 25-års alderen.

Det er svært få etterkommere fra Vietnam som har giftet seg. Ved inngangen til 2005 var det bare 4 prosent av etterkommerne mellom 20 og 29 år som hadde giftet seg, mens 38 prosent av førstegenerasjonsinnvandrerne i samme alder var gift.

I hovedtrekk ser det altså ut til at etterkommere utsetter giftemålet i forhold til førstegenerasjonsinnvandrere med samme landbakgrunn. Dette tyder på at ekteskapsmønstret er i ferd med å endres. Hvilke ektefeller de etterkommerne som har giftet seg har valgt, kan ikke si noe om hvilke ektefeller etterkommerne fra samme landgruppe vil velge i framtida, når de er kommet i gifteklar alder. De som har giftet seg, har giftet seg i ung alder, mens det store flertallet velger å utsette giftemålet. (For en mer detaljert redegjørelse om etterkommeres ekteskapsmønster, se Daugstad kommende og Lie 2004a.)

Store variasjoner i ekteskapsmønstre

Som vi har vist er det store variasjoner i ekteskapsmønstre i ulike innvandrergropper. Det er flere ekteskap som inngås årlig mellom en mann uten og en kvinne med innvandrerbakgrunn, enn det inngås ekteskap mellom to innvandrere. Antallet (og andelen) ekteskap der en eller to med innvandrerbakgrunn er involvert, er økende.

Vi har sett at vestlige innvandrere i stor grad velger en ektefelle som er uten innvandrerbakgrunn. Noen ikke-vestlige innvandrergrupper finner også i stor grad ektefelle uten innvandrerbakgrunn, men mange ikke-vestlige innvandrergrupper velger en ektefelle som har samme landbakgrunn som dem selv. Mange velger også å gifte seg med en person som ikke er bosatt i Norge ved inngåelsen (transnasjonal ekteskapsinngåelse). I alt valgte 55 prosent av de 15 ikke-vestlige innvandrergruppene vi har sett på her å inngå transnasjonale ekteskap i perioden 1996-2004. I stor grad har de personene som ikke var bosatt, samme statsborgerskap som den bosatte ektefellens landbakgrunn (se Daugstad, under utgivelse 2006).

Vi ser at det er store forskjeller mellom de ulike innvandrergruppene. Noen innvandrergrupper som i stor grad har kommet som flyktninger, ser ut til å ha valgt en ektefelle med samme landbakgrunn som dem selv som allerede var bosatt i Norge i perioden 1996-2004. Dette gjelder blant annet srilankere, vietnamesere, bosniere, somaliere, men også irakere og iranere. Chilenerne, som også i stor grad har kommet som flyktninger, ser i mindre grad ut til å følge dette mønstret.

De ikke-vestlige gruppene som opprinnelig kom som arbeidsinnvandrere, har i langt større omfang/grad inngått transnasjonale ekteskap enn de andre innvandrergruppene. Dette gjelder noen av de eldste innvandrergruppene som pakistanere, tyrkere, marokkanere og til en viss grad indere. I motsetning til enkelte flyktninggrupper, er dette grupper som kan ha mye kontakt med sitt eget eller sine foreldres opprinnelsesland, siden de ikke har måttet flykte. Men enkelte flyktninggrupper med kort botid (for eksempel irakere og somaliere) inngikk også i stor grad transnasjonale ekteskap i perioden 1996-2004.

Noen innvandrergrupper inngår i størst grad ekteskap med personer uten innvandrerbakgrunn, dette gjelder blant annet thailandske og filippinske kvinner. I motsetning til andre asiatiske innvandrergrupper, har disse et helt annet ekteskapsmønster, og mange har kommet til Norge gjennom ekteskap med en mann uten innvandrerbakgrunn.

Det er mange ulike og komplekse prosesser som påvirker ekteskapsmønsteret i ulike grupper i innvandrerbefolkningen og i befolkningen ellers, og det er viktig å huske på at det er snakk om enkeltpersoner som gifter seg med hverandre, og ikke grupper. Ekteskapsmønstrene viser at vi lever i et samfunn som er preget av at folk flytter på seg av ulike grunner. Personer flytter på grunn av flukt, arbeid eller kjærlighet. Personer reiser på ferie, gjennom arbeid og utdanning, og mange med innvandrerbakgrunn oppholder seg også i sitt eget eller sine foreldres opprinnelsesland i perioder. Mange finner også sin ektefelle på grunn av at de flytter på seg. Mange innvandrere har hele eller deler av oppveksten sin i et annet land, og det er kanskje en naturlig følge at de også velger en ektefelle med samme bakgrunn som dem selv. Mange foretrekker kanskje også en ektefelle med samme religiøse og kulturelle forankring.

Det er altså svært komplisert å forstå ekteskapsmønstre, og denne enkle framstillingen har på ingen måte gitt en utfyllende forståelse av de mange faktorene som påvirker valg av ektefelle. Statistikken over ekteskapsinngåelser viser for eksempel ikke grad av kjærlighet eller tvang i en inngåelse, men bare at to personer har giftet seg (se for eksempel diskusjon av arrangerte ekteskap blant unge norsk-asiater i Bredal 2006).

Referanser

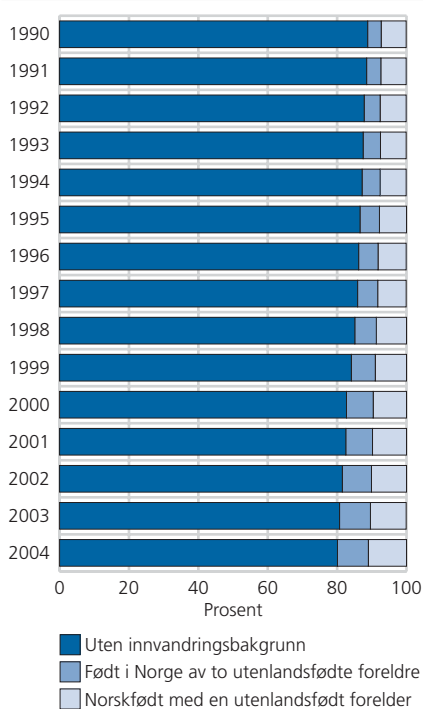
- Bredal, Anja (2006): "Vi er jo en familie". Arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater, Oslo: Unipax.
- Daugstad, Gunnlaug (under utgivelse 2006): Ekteskapsmønstre og familieinnvandring i det flerkulturelle Norge, Statistisk sentralbyrå.
- Human Rights Service (2005): Innvandring gjennom ekteskap, HRS, R1/2005.
- Human Rights Service (2006): Ekteskapsmønster blant utvalgte innvandrergrupper i Norge, HRS, N1/2006.
- Hylland Eriksen, Thomas (1993): *Små steder - store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Lie, Benedicte (2004a): Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge, Rapporter 1/2004, Statistisk sentralbyrå.
- Lie, Benedicte (2004b): Stadig flere søker lykken med utenlandske ektefeller, *Samfunnsspeilet* 3, 2004, Statistisk sentralbyrå.
- Lie, Benedicte (2004c): Store forskjeller i ekteskapsmønsteret blant innvandrere i Norge, *Samfunnsspeilet* 3, 2004, Statistisk sentralbyrå.
- NOU (2004:20): *Ny utlendingslov*. Kommunal- og regionaldepartementet.
- Raja, Abid Q (2005): Arrangerte ekteskap er ikke tvang. Kronikk i *Aftenposten* 25.05.2005.
- Wikan, Unni (2005): Vold i ærens navn. Kronikk i *Aftenposten* 28.05.2005.
- Østby, Lars (2004): Innvandrere i Norge – Hvem er de og hvordan går det med dem? Del I Demografi, Notater 2004/66, Statistisk sentralbyrå.

1 av 5 nyfødte har foreldre som har innvandret

I dag har 20 prosent av alle nyfødte en eller to foreldre som er født i utlandet. Selv om dette tallet er høyt, ville samlet fruktbarhetstall uten innvandrerne i Norge vært 1,76 og ikke som nå 1,83 barn per kvinner (2004). Grunnen til denne marginale endringen er at det bare er fruktbarheten for de som har innvandret som voksne fra Asia, Afrika og Latin-Amerika som er vesentlig høyere enn for hele befolkningen. De fleste andre innvandrergruppene har en fruktbarhet som i snitt ligger på et nokså likt nivå med alle bosatte i Norge.

Aslaug Hurlen Foss

Figur 1. Andelen fødte av foreldre født i utlandet

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Aslaug Hurlen Foss er statistikkrådgiver på Seksjon for statistiske metoder og standarder, Statistisk sentralbyrå (aslaug.hurlen.foss@ssb.no).

Innvandrerbefolkningen har økt jevnt de siste 50 årene, og spesielt sterkt etter 1990 (Tronstad 2004). Antall barn født av foreldre som har innvandret til Norge, har dermed også økt. I denne artikkelen skal vi se nærmere på hovedtrekkene i fruktbarhetsutviklingen for innvandrerne i perioden 1990-2004. Beregningene som artikkelen bygger på, er utført i forbindelse med den framskrivningen av innvandrerbefolkningen som ble gjennomført i 2005 (se <http://www.ssb.no/emner/02/03/innvfram/> og artikkelen i dette nummeret av Brunborg og Texmon: Hvor stor blir innvandrerbefolkningen framover?). Analysen omfatter bare fruktbarheten til førstegenerasjon innvandrerkvinner fordi det som skulle framskrives var barn født av to foreldre som hadde innvandret. I tillegg følger landgrupperingen i hovedsak de kategoriene som ble framskrevet.

Dobling av barn født av innvandrere

Det har i løpet av de siste 15 årene blitt dobbelt så mange barn som årlig er født av to utenlandsfødte foreldre i Norge. Andelen har økt fra 4 prosent av alle fødte i 1990 til 9 prosent i 2004. I tillegg blir det født mange barn hvor bare en av foreldrene har innvandret til Norge, i 1990 var det 7 prosent, mens i 2004 var det hele 11 prosent, se figur 1. I denne artikkelen vil vi bare se på fruktbarheten til kvinner som har innvandret.

Nærmere 15 prosent av alle fødte i 2004 hadde en mor som hadde innvandret til Norge. Drøyt en tredel av disse kvinnene kommer fra Europa, Nord-Amerika og Oseania. De resterende (i alt 9 prosent) kommer fra Asia, Afrika og Latin-Amerika.

Fruktbarhet blant innvandrere hever SFT, men marginalt

Samlet fruktbarhetstall (SFT) er et mål på fruktbarheten i en befolkning (se tekstboksen). Dette målet vil variere mye hvis det er store endringer i befolkningen. Det vil si hvis det er en stor inn- eller utvandring i løpet av kort tid. Dette er tilfellet for de fleste innvandrergruppene i Norge. Mange kvinner innvandrer med egne barn, og da vil samlet fruktbarhetstall ikke gi et reelt bilde av hvor mange barn i snitt disse kvinnene vil få, men et bilde av hvor mange barn de får som blir født i Norge.

I 2004 var SFT for hele befolkningen på 1,83 barn per kvinne. Hvis det ikke hadde vært noen innvandrere i Norge ville fruktbarheten ligge på 1,76 barn per kvinne. Innvandrerne hever det generelle fruktbarhetsnivået i Norge mar-

Tabell 1. SFT for utvalgte grupperinger og land. 1990-2004

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hele befolkningen	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8
Førstegenerasjon innvandrerkvinner															
Europa, Nord-Amerika og Oseania	2,0	2,0	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0	1,8	1,9	2,2	1,9	1,9	2,0	2,0
Norden	2,0	2,1	2,1	2,1	2,0	2,3	2,1	2,0	1,8	1,9	2,1	1,9	1,9	1,9	2,0
EØS/EFTA uten Norden	2,1	2,0	2,1	2,0	2,0	1,8	2,0	1,9	1,9	1,8	2,0	1,7	1,8	1,8	1,8
Øst-Europa uten EU-land	2,8	2,4	3,1	2,6	2,5	2,4	2,3	1,9	2,0	2,1	2,6	2,1	2,1	2,1	2,1
Bosnia Hercegovina				3,9	3,1	2,8	2,4	1,8	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	1,4	1,7
Serbia og Montenegro ..	1,6	1,5	1,6	1,5	1,2	1,7	1,7	1,6	2,5	2,4	3,5	2,5	3,0	3,4	2,9
Tyrkia	3,7	3,0	3,1	3,1	2,9	2,8	3,2	3,2	3,0	3,2	2,8	2,8	2,6	2,6	2,3
Nord-Amerika og Oseania ..	1,8	1,8	1,8	1,9	1,8	1,8	2,0	1,7	1,8	1,9	2,2	2,0	1,8	2,1	2,0
Asia m/Tyrkia, Afrika og Latin-Amerika.. Under 17 år ved innvandring	2,2	2,1	2,5	2,1	1,9	2,3	2,0	2,4	2,0	2,0	2,2	2,1	2,2	2,1	2,2
Asia m/Tyrkia, Afrika og Latin-Amerika.17 år og over ved innvandring	3,3	3,5	3,2	3,4	3,4	3,8	3,8	3,7	3,7	3,8	3,6	3,4	3,2	3,4	3,1
Irak	3,3	2,4	3,1	4,1	3,5	4,7	4,0	4,5	4,5	4,2	4,7	3,8	4,1	4,8	4,3
Pakistan	4,1	4,2	3,9	3,8	3,5	3,6	3,6	3,6	3,7	3,6	3,4	3,4	3,4	3,1	3,2
Vietnam	3,3	3,4	3,1	2,9	2,9	2,7	2,6	2,5	2,2	2,2	2,5	2,2	2,4	2,2	2,0
Iran	1,8	2,3	1,9	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	1,8	2,0	2,2	1,8	1,7	1,9	1,6
Sri Lanka	2,6	2,7	2,8	2,9	3,0	3,8	3,4	3,6	3,7	3,9	3,5	3,4	3,1	2,8	2,7
India	2,6	2,8	2,6	2,5	2,6	3,0	2,4	2,5	2,9	2,7	2,2	2,4	2,0	1,9	1,8
Marokko	4,1	4,4	5,2	4,3	3,7	3,8	4,5	3,7	3,9	4,3	3,7	3,6	3,5	3,8	3,6
Somalia	4,7	4,0	4,8	5,0	5,7	5,5	6,1	5,7	5,2	5,4	4,6	4,4	4,2	4,5	4,4

ginalt. For alle førstegenerasjons innvandrerkvinner lå fruktbarheten i dette året på 2,4 barn per kvinne. De som innvandrer fra Europa, Nord-Amerika og Oseania har en fruktbarhet som i snitt er noe høyere enn hele befolkningen, det vil si rundt 2 barn per kvinne. Innenfor denne gruppen er det imidlertid noen grupper med høyere fruktbarhet, det vil si Øst-Europa utenfor EU, med land slik som Serbia og Montenegro. Mens andre områder har lavere fruktbarhet enn snittet for denne gruppen, slik som EØS-landene utenom Norden. I mange tilfeller er fruktbarhetsnivået høyere i Norge enn i hjemlandet til innvandrerne. For eksempel var fruktbarheten i Bosnia Hercegovina på 1,2 barn per kvinne i 2002 (Council of Europe 2004), mens den var på 1,9 for denne innvandrergruppen i Norge. Grunnen til denne tendensen kan være at de som har innvandret til Norge er mer familieorientert, eller at det er enklere for dem å kombinere yrkesdeltakelse og familie her enn i hjemlandet (Lappegård 2001). Årsaken til denne tendensen vil også ha sammenheng med kvinnenes oppholdsgrunnlag i landet, og deres botid.

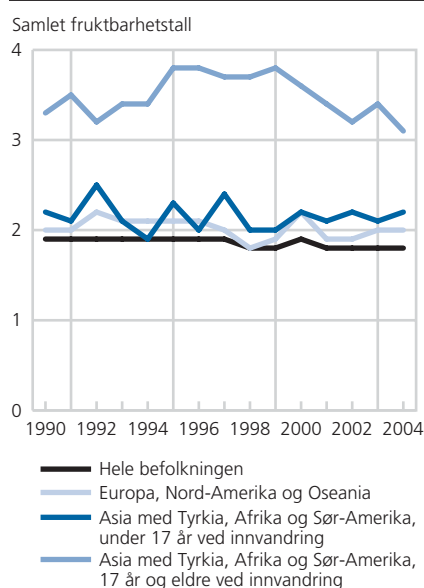
Økt fruktbarhet ved familiejenforening

Fra 1990 til 2004 har samlet fruktbarhetstall ligget på rundt 3,5 barn per kvinne for dem som innvandret som voksne fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, se figur 2. Disse kvinnene får barn mye tidligere sammenlignet med både de som kom som barn fra dette området og med resten av befolkningen. Fødselsraten deres er høyest i alderen 20-24 år, se figur 3. Mange av de som innvandrer som voksne, kommer for å bli gjenforent med familie, og da er det naturlig at de ønsker barn raskt. I tillegg er det ofte vanlig i de landene de kommer fra at kvinnene starter med barnefødsle tidlig, og at de fortsatt får relativt mange barn.

Hva er samlet fruktbarhetstall?

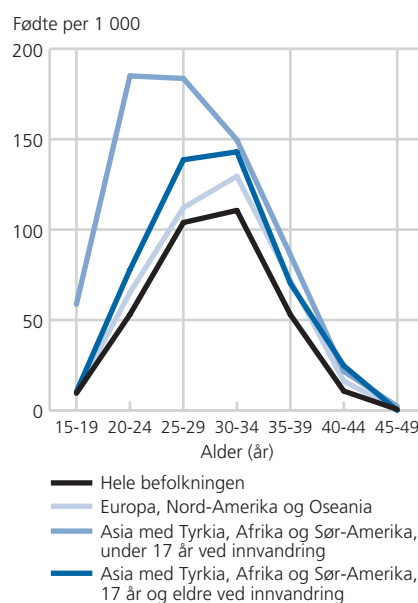
Samlet fruktbarhetstall (SFT) er et mål som kan tolkes som det antall barn kvinner vil få i gjennomsnitt, hvis de gjennomlever det observerte fruktbarhetsmønsteret for en gitt periode og område. Målet er altså en hypotetisk beregning på hvor mange barn hver kvinne vil få i gjennomsnitt i løpet av sin fruktbare alder. Hvis vi ønsker å finne det virkelige tallet på hvor mange barn hver kvinne har fått, må vi se på hvor mange barn som har blitt født av de kvinnene som har nådd slutten av sin reproduktive periode (49 år) i løpet av en periode.

Figur 2. Samlet fruktbarhetstall. 1990-2004

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Aldersavhengige¹ fruktbarhets-rater. Antall fødte per 1 000 kvinner. 2000-2004

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

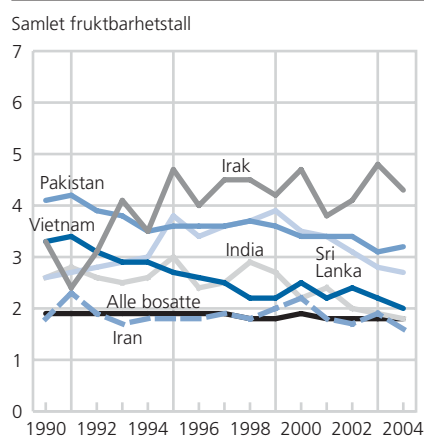
For de som innvandret som barn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika har samlet fruktbarhetstall ligget på rundt 2,2 barn per kvinne. Dette er bare 0,4 barn høyere enn snittet for hele befolkningen. Det er imidlertid store variasjoner i fruktbarhet for de enkelte land. I motsetning til de som kom som voksne, er det få som får barn i alderen 20-24 år. De fleste i denne gruppen får barn i alderen 25-34 år.

Høy fruktbarhet blant kvinner fra Irak og Somalia

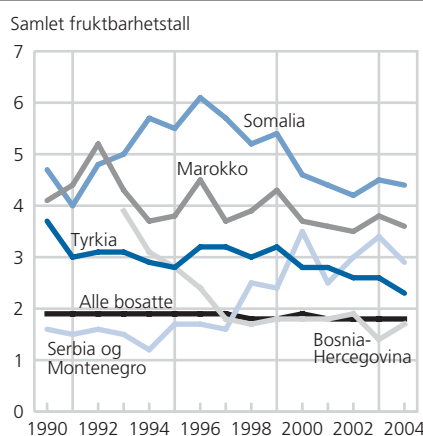
Kvinner fra Somalia har den høyeste fruktbarheten blant de største innvandreregruppene. Det er bare beregnet SFT for førstegenerasjons innvandrerkvinner. I 1996 var SFT hele 6 barn for kvinner fra Somalia. Dette tallet har sunket til rundt 4,5 barn per kvinne i 2000 (se figur 4). Etter som botiden øker, vil fruktbarheten for denne gruppen sannsynligvis fortsette å synke (Lappegård 2000). Somalierne begynte å komme til Norge på slutten av 1980-tallet og fra 2000 har det vært over 1 000 som har innvandret hvert år til Norge. Det har i tillegg vært en betydelig utvandring.

En annen gruppe med høy fruktbarhet er innvandrere fra Irak. De begynte også i hovedsak å komme til landet på slutten av 1980-tallet. I begge grupper er det svært store andeler (50-70 prosent) som har kort botid (under fem år) og dermed blir barnetallet høyt (Lappegård 2000). Mange av kvinnene fra disse to landene har innvandret fordi de har giftet seg med en som bor i Norge. Barnetallet er ofte høyt i starten av ekteskapet, men dette trenger ikke alltid å bety at fruktbarheten gjennom livsløpet blir tilsvarende høyt (kohortfruktbarheten).

Figur 4. Samlet fruktbarhetstall for de største innvandreregruppene

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrere fra India, Iran og Vietnam har i løpet av de siste årene fått et fruktbarhetsmønster som blir stadig mer likt hele befolkningens. I 2004 var SFT for disse landene på henholdsvis 1,8, 1,6 og 2,0 barn per kvinne. De fleste kvinnene i disse gruppene har vært i Norge i forholdsvis lang tid. Den gjennomsnittlige botiden ved fødselen for disse kvinnene var henholdsvis 9,5, 6,5 og 10,4 år. De har altså i løpet av årene nærmet seg det norske fruktbarhetsmønsteret.

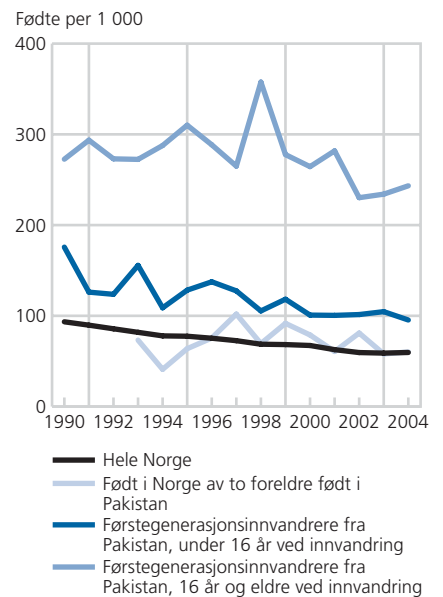
Pakistanere nærmer seg «norsk» fruktbarhetsmønster

Pakistanerne er den store ikke-europeiske innvandrerggruppen som har vært lengst i Norge. Fruktbarhetsmønsteret også for dem ser ut til å nærme seg det norske. Totalt ligger SFT på litt over 3 barn per kvinne for pakistanske innvandrere til Norge, mens det i 1990 lå på 4 barn per kvinne. For hele Norge har det ligget på rundt 1,9 barn per kvinne for hele denne perioden. Hvis vi deler opp gruppen i de som er født i Norge og de som kom som barn og voksne, ser vi noen klare tendenser, som vist i figur 5. For fruktbarhetsratene for aldersgruppen 20-24 år, har gruppen som er født i Norge en fruktbarhetsrate som er nokså lik hele befolkningens. For de som kom til Norge som barn er fruktbarhetsnivået noe høyere, men klart synkende, mens det er mye høyere for de som kom til Norge som voksne. Forskjellene avspeiler at giftermåls-mønsteret er forskjellig blant pakistanere som er oppvokst i Norge og de som ikke er det. De som er født i Norge av pakistanske foreldre gifter seg senere enn de som har innvandret (Lie 2004). Dette kan tyde på at fruktbarhetsmønsteret for etterkommere av pakistanere i framtiden vil nærme seg det norske enda mer.

Oppsummering

Det er i hovedsak innvandrere som kom som voksne fra Asia, Afrika og Latin-Amerika som har et fruktbarhetsmønster som er forskjellig fra resten av befolkningen. Disse innvandrerkvinnene får barn tidligere og de får flere barn enn det som er gjennomsnittet i Norge. De som kom til Norge som barn fra disse verdensdelene, har nærmet seg de norske forholdene. De får barn senere, og de får færre barn enn dem som kom som voksne. Men de får likevel flere barn enn snittet for hele befolkningen. Innvandrerkvinner fra Europa, Nord-Amerika og Oseania har et tilnærmet likt fruktbarhetsmønster som snittet for hele landet. Men nivået er en anelse høyere. Det kan imidlertid være store variasjoner mellom enkelte land innenfor hver verdensdel.

Figur 5. Fruktbarhetsrater for kvinner fra Pakistan. Antall fødte per 1 000 kvinner. 20-24 år. 1990-2004

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

¹ Av hensyn til framskrivingene er beregningene i denne artikkelen basert på alder ved utgangen av året og ikke ved fødselen. Dette gir litt forskjellige tall for beregninger som er basert på aldersstruktur som SFT og rater, enn det som blir publisert ved Seksjon for befolkningsstatistikk.

Referanser

Council of Europe (2004): *Recent demographic development in Europe, 2004*. Strasbourg.

Lappegård, Trude (2000): *Mellom to kulturer - Fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner i Norge*, Rapport 25/2000, Statistisk sentralbyrå.

Lappegård, Trude (2001): *Fruktbarhet blant innvandrerkvinner: Myter og fakta, Samfunnspeilet 2*, 2001, Statistisk sentralbyrå.

Lie, Benedicte (2004): *Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge*, Rapport 1/2004, Statistisk sentralbyrå.

Tronstad, Kristian Rose (red.) (2004): *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Hvor stor innvandrerbefolkning har egentlig Norge?

Dette tilsynelatende enkle spørsmålet kan gis mange ulike svar. 318 500 personer som bor i Norge er født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre. I tillegg regner Statistisk sentralbyrå (SSB) med til innvandrerbefolkningen også de 68 200 personene født i Norge med to foreldre som begge er innvandrere, det blir i alt 386 700 personer eller 8,3 prosent av landets befolkning ved inngangen til 2006. Om vi i tillegg tar med alle andre som er født i utlandet eller som har minst én forelder eller besteforelder som er det, vil det bli 760 000 eller vel 16 prosent med en viss slektsmessig bakgrunn fra andre land.

Lars Østby¹

Vi skal i denne artikkelen se nærmere på omfanget av de ulike gruppene med sterkere eller svakere innslag fra utlandet i sin bakgrunn. Dette gjør vi for å vise hva ulike definisjoner betyr for antallet i den del av befolkningen som har sin slektsmessige bakgrunn ikke bare fra Norge. SSBs innvandrerdefinisjon ble innført i 1994 (Statistisk sentralbyrå 1994) og noe revidert i år 2000. Nå gjennomgås denne definisjonen for å se om det er behov for endringer enten i avgrensningene eller i de betegnelse som brukes. Ett tungt synspunkt er at til innvandrerbefolkningen bør vi regne bare dem som selv har innvandret, mens det motsatt hevdes med like stor tyngde at den nåværende definisjonen gir en altfor snever avgrensning.

Hvorfor trenger vi å definere en innvandrerbefolkning?

Formålet med å ha innvandrerbefolkningen som en egen kategori, er å bruke mest mulig relevante grupperinger når vi lager statistikk som skal beskrive befolkningen og dens levekår. Vi bør også kunne beskrive og forstå den demografiske utviklingen. Norge har større befolkningstilvekst enn de fleste land i Europa. Vi har en høyere fruktbarhet enn de fleste andre land, og vi har også en betydelig innvandring (Eurostat 2005). I Norge vokser både innvandrerbefolkningen slik vi definerer den (sum av personer med utenlandsfødte foreldre og besteforeldre, uavhengig av eget fødeland) og den øvrige befolkningen. SSB mener også det er viktig å beskrive og forstå utviklingen i levekår og i ulikheter mellom relevante gruppers levekår. Innvandrere fra ulike deler av verden har levekår som varierer mye mellom de ulike gruppene, og som er til dels mye dårligere enn for gjennomsnittet i Norge (se Østby 2004). Som grunnlag for en målrettet integrerings- og inkluderingspolitikk er det nødvendig å følge levekårenes utvikling over tid, og dette trengs også for å evaluere resultatene av denne politikken. Dersom innvandrerne går i retning av stadig dårligere levekår, krever det helt andre tiltak enn om deres levekår over tid nærmer seg majoritetsbefolkningens. Dersom det ikke (lenger) er klare (signifikante) forskjeller i levekår mellom innvandrerne og resten av befolkningen, bortfaller mye av begrunnelsen for å ha innvandrere som en egen kategori i statistikken.

- og hva skal vi bruke den øvrige informasjonen til?

Det er flere grunner til at vi nå beskriver befolkningen (i forhold til eget, foreldres og besteforeldres fødeland) på en mer nyansert måte. Vi tror det vil

Lars Østby er seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Avdeling for personstatistikk (lars.ostby@ssb.no)

være nyttig for mange å se hvor heterogen den befolkningen som bor i Norge er, og mange er interesserte i å følge dens utvikling. At vi her beskriver ulike grupper med en viss utenlandsk bakgrunn i større detalj enn det som er vanlig i våre publikasjoner, innebærer *ikke* at vi gjør endringer i de definisjonene av innvandrerbefolkningen vi vanligvis bruker. Vi har for eksempel hvert år fra 1986 publisert antallet personer i Norge med en norskfødt og en innvandret forelder, uten at disse regnes med til innvandrerbefolkningen. I en tidligere artikkel (Lie og Østby 2004) beskriver vi nærmere det systemet for gruppering vi bruker.

Et grunnleggende hensyn ved innvandringsstatistikken er å vise hvor sammensatt gruppen av innvandrere er. Derfor er det sjelden meningsfylt å gi et sumtall for innvandrere under ett, uten samtidig å si noe om hvor innvandrerne kommer fra. Det er neppe noen annen enkeltgruppe i personstatistikken som har større heterogenitet enn "innvandrerbefolkningen". Den omfatter personer fra verdens rikeste land og fra verdens fattigste land. Her finner vi analfabeter, folk med doktorgrad, flinke bilmekanikere, rotete kunstnere, rike kakser, late slasker, vakre kvinner, staute karer, gamle gubber, sure kjerringer, ikke så mange statistikere, kort sagt innvandrerbefolkningen omfatter alle typer som den etniske norske befolkningen har, og *i tillegg* har de sin bakgrunn i alle verdens land. Det eneste de har felles er at foreldrene deres er født i ett av de 208 andre landene, og ikke i Norge. Men også i befolkningen ellers finnes det ulike innslag av utenlandsk bakgrunn, i alt 375 000 personer utenfor innvandrerbefolkningen er enten selv født i utlandet eller har minst én forelder eller besteforelder som er det. Dette er nesten like mange som i innvandrerbefolkningen, og antall representerte land og selvstyrte regioner blir i alt 213.

Er det flere eller færre innvandrere i andre land?

Siden det ikke er så mange land som har et sentralt folkeregister slik vi har, er det ikke lett å lage gode sammenlikninger. Vi tyr her til OECDs sammenlikninger basert på antall utenlandsfødte ved folketellingene omkring år 2000, dels supplert med nyere nasjonale anslag (OECD 2006). Andelen utenlandsfødte i OECD-landene varierer mellom 33 prosent i Luxembourg og 1,5 prosent i Polen. Norge har i denne kilden 7,8 prosent utenlandsfødte, og 15 land har større andel og 11 har mindre. Vår andel utenlandsfødte ligger noe over Danmarks, og ellers lavere enn mange vesteuropeiske land og høyere enn landene i Øst-Europa. I en vest-europeisk sammenheng har vi altså ikke spesielt mange innvandrere, vi tilhører det nedre midtskiktet. Den årlige innvandringen varierer en god del fra år til annet, og om Norge har stor eller liten innvandring avhenger av hvilket år vi ser på. De siste observerte tall Eurostat har publisert, er for 2003-2004. Da hadde vi lavere nettoinnvandring per 1 000 innbyggere enn gjennomsnittet for EU. Vi hadde større nettoinnvandring enn de nye medlemslandene, men lavere enn 10 av de 15 medlemmene fra før 2004 (Eurostat 2005). Beregninger for 2005 tyder på at vi dette året ligger over EUs gjennomsnitt, og lavere enn bare fire av de 15 gamle medlemslandene (Eurostat 2006).

OECD (2006, s.46) gjengir noen anslag over antallet ikke-registrerte innvandrere i ni utvalgte land. Andelen ikke-registrerte innvandrere i befolkningen varierer fra 0,2 prosent i Australia og Japan til 3,6 prosent i USA. Norge er jo et lite og gjennomsliktig samfunn, hvor registrene er mye mer brukt enn i de undersøkte landene, og hvor vel også fordelene med å være registrert er større

Datagrunnlag

Vårt datagrunnlag er opplysninger hentet fra Det sentrale folkeregisteret (DSF) hvor alle personer som er bosatt i Norge skal registreres. Forutsetningen for å bli registrert er å ha lovlig opphold i landet, og at oppholdet er ment å vare minst seks måneder. Fra registeret kan vi også hente opplysninger om foreldre, og vi regner med å ha god dekning for alle som er født eller innvandret etter 1960. For de som er født i Norge før 1960 blir det gradvis færre med fullgode opplysninger om foreldrene. Det kan derfor være noe flere enn det vi regner med i dag som har et visst innslag av innvandrere blant sine foreldre eller besteforeldre. De kommer særlig fra våre naboland og fra USA. Innvandringen til Norge, og særlig den som ikke kom fra Vest-Europa eller Nord-Amerika, er et fenomen som fikk betydning først mot slutten av 1960-tallet (se for eksempel Tjelmeland 2003 og Vassenden 1997). Datakvaliteten for innvandrere skulle dermed være rimelig bra. Imidlertid er intet register perfekt, og vi må nok regne med at det til enhver tid oppholder seg noen tusen personer i landet som ikke har oppholdstillatelse her. Omfanget av dette vet en lite om. Det er også grunn til å tro at noen reiser fra landet uten å melde fra, slik at det også er en viss overregistrering. Vi antar at disse to gruppene kan være av noenlunde samme størrelsesorden.

enn i mange andre land. Det er derfor rimelig å anta at vi neppe ligger mye over de laveste nivåene som OECD refererer.

Innvandrerbefolkning på knapt 400 000, like mange har også en viss utenlandsk bakgrunn

Vi skal først se på ulike kombinasjoner av foreldres og besteforeldres fødeland, for dem som er født i Norge og i utlandet (sumkolonnen i tabell 1). Alt i alt er det 760 000 som enten selv er født i utlandet eller har minst en av foreldrene eller besteforeldrene som er det. Innvandrerbefolkningen er summen av dem med kode 124 (født i utlandet med alle foreldre og besteforeldre også

født i utlandet) og kode 024 (født i Norge med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre), i alt 386 699 personer. Tilveksten var på 54 000 personer på tre år. Den samlede veksten i folketallet de siste tre årene er 88 000, så vel 60 prosent av samlet befolkningstilvekst skriver seg fra veksten i innvandrerbefolkningen, tre firedeler av dette direkte fra innvandring og én firedel fra naturlig tilvekst.

De som er født i Norge av to innvandrede foreldre som selv har begge sine foreldre født i utlandet (kode 024), regnes inn i innvandrerbefolkningen, selv om de ikke har innvandret selv. Disse kalles formelt personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Tidligere ble de ofte kalt andre-generasjonsinnvandrere, men denne

Kodene som brukes

I tabellene og teksten bruker vi en tredjedel kode for å beskrive eget, foreldres og besteforeldres fødeland. Første siffer er 0 for de født i Norge, 1 for de utenlandsfødte. Andre siffer angir antall utenlandsfødte foreldre personen her, 0, 1 eller 2. Tredje siffer angir antall utenlandsfødte besteforeldre, fra 0 til 4. For eksempel gis kode 012 til personer født i Norge med én utenlandsfødte forelder og to utenlandsfødte besteforeldre. Da er underforstått at én forelder og to besteforeldre er født i Norge. Kode 124 beskriver personer født i utlandet og alle foreldre og besteforeldre er også født i utlandet. Dette er førstegenerasjonsinnvandrere. Kode 024 gis personer født i Norge med to foreldre og fire besteforeldre født i utlandet.

Tabell 1. Befolkningen i Norge, etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. 1.1.2006

Kode ¹	Utenlandsk bakgrunn ²					
	I alt	Norden Europa	Vest- Amerika	Nord- Europa	Øst- Europa	Tredje verden
0 Født i Norge, og alle foreldre og besteforeldre er født i Norge.....	3 880 163					
Født i Norge						
Ingen foreldre født i utlandet	109 397	50 467	27 242	19 358	5 824	6 506
001En besteforelder født i utlandet	102 945	47 842	25 568	18 765	4 881	5 889
002To besteforeldre født i utlandet	6 095	2 535	1 585	578	888	509
003Tre besteforeldre født i utlandet ...	257	87	84	15	40	31
004Fire besteforeldre født i utlandet ...	100	3	5	0	15	77
En forelder født i utlandet	198 758	71 109	45 702	26 620	12 265	43 062
010Ingen besteforeldre født i utlandet	21 808	6 859	2 753	6 910	40	5 246
011En besteforelder født i utlandet	20 686	8 896	5 759	3 832	191	2 008
012To besteforeldre født i utlandet	148 187	53 285	35 499	15 427	11 331	32 645
013Tre besteforeldre født i utlandet ...	5 974	1 939	1 588	436	534	1 477
014Fire besteforeldre født i utlandet ...	2 103	130	103	15	169	1686
Begge foreldre født i utlandet ...	71 534	4 325	3 426	885	8 844	54 054
020Ingen besteforeldre født i utlandet	192	42	32	60	0	58
021En besteforelder født i utlandet	226	65	40	78	0	43
022To besteforeldre født i utlandet	1 377	431	245	282	40	379
023Tre besteforeldre født i utlandet ...	1 554	523	453	158	94	326
024Fire besteforeldre født i utlandet ...	68 185	3 264	2 656	307	8 710	53 248
Født i utlandet						
Ingen foreldre født i utlandet	33 539	6 346	3 326	5 325	622	17 920
100Ingen besteforeldre født i utlandet	31 039	5 926	3 082	4 505	575	16 951
101En besteforelder født i utlandet	2 136	378	211	595	42	910
102To besteforeldre født i utlandet	359	41	29	225	5	59
103Tre besteforeldre født i utlandet ...	5	1	4	0	0	0
104Fire besteforeldre født i utlandet ...	0	0	0	0	0	0
En forelder født i utlandet	27 496	9 923	7 922	4 189	540	4 922
110Ingen besteforeldre født i utlandet	578	81	56	105	11	325
111En besteforelder født i utlandet	441	105	55	85	5	191
112To besteforeldre født i utlandet	24 287	9 037	7 199	3 441	481	4 129
113Tre besteforeldre født i utlandet ...	2 037	658	577	545	36	221
114Fire besteforeldre født i utlandet ...	153	42	35	13	7	56
Begge foreldre født i utlandet ...	319 332	50 529	36 207	9 080	59 515	164 001
120Ingen besteforeldre født i utlandet	10	1	0	2	0	7
121En besteforelder født i utlandet	10	1	1	7	0	1
122To besteforeldre født i utlandet	337	88	76	100	7	66
123Tre besteforeldre født i utlandet ...	461	152	151	64	8	86
124Fire besteforeldre født i utlandet ...	318 514	50 287	35 979	8 907	59 500	163 841

¹ Kodene i tabellhodet betyr: 1. siffer: 0 født i Norge og 1 født i utlandet, 2. siffer: Antall utenlandsfødte foreldre, 3. siffer: Antall utenlandsfødte besteforeldre.

000: Alle som er født i Norge med to norskfødte foreldre og fire norskfødte besteforeldre.

024: Født i Norge med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre, 55 531 personer.

124: Født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre (førstegenerasjonsinnvandrere), 277 262 personer.

² Mors fødeland om det er ulike land for foreldre og/eller besteforeldre.

betegnelsen synes å være i ferd med å avløses av betegnelsen etterkommere. I alt er gruppen på 68 000 personer, nesten 13 000 (25 prosent) flere enn for tre år siden. Det er ytterligere 3 000 som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, men hvor ikke alle fire besteforeldrene er født i utlandet (kode 020, 021, 022, 023 i tabell 1).

300 000 har én forelder eller én besteforelder født i utlandet

De som er født i Norge med en utenlandsfødt forelder og to utenlandsfødte besteforeldre (kode 012) regnes ikke med i innvandrerbefolkningen. Dette er en stor gruppe, i alt nesten 150 000. Regnes *alle* med én utenlandsfødt forelder, blir det i alt 225 000 personer, akkurat 10 prosent flere enn for tre år siden. Noen mener at hele eller deler av denne gruppen burde regnes med i innvandrerbefolkningen. Ut fra begrunnelsen om å skape kategorier som er relevante for analyser av demografi og levekår, er dette ikke riktig. Denne gruppen har en demografisk atferd og levekår som gjennomgående ligger mye nærmere befolkningen uten innvandrerbakgrunn enn innvandrerbefolkningen (se Østby 2004). Å inkludere den i innvandrerbefolkningen ville altså føre med seg at forskjellene mellom innvandrerbefolkningen og resten av befolkningen blir mye mindre tydelig.

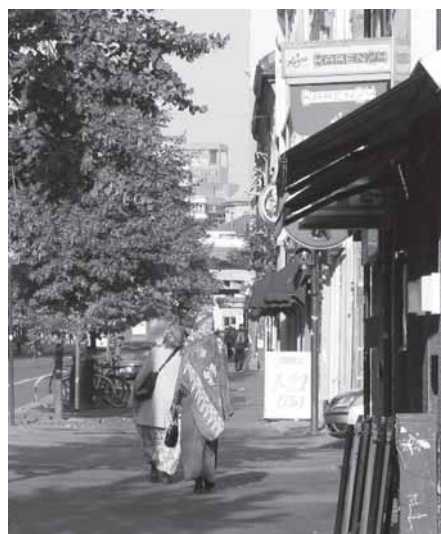
En liten, men raskt voksende gruppe er de født i Norge med én utenlandsfødt forelder og fire utenlandsfødte besteforeldre (kode 014). Ofte er nok dette barn født av én forelder som er født i Norge med to innvandrede foreldre og én forelder som kom fra det samme landet i voksen alder. De utgjør nå 2 100 personer, opp fra 1 200 for tre år siden. Vi skal se litt nærmere på denne gruppen seinere.

De nesten 30 000 som er født i utlandet med én norskfødt og én utenlandsfødt forelder (kode 11x) regnes ikke med i innvandrerbefolkningen, uansett antall (x) utenlandsfødte besteforeldre. Det gjør heller ikke de vel 30 000 som er født i utlandet og som har to norskfødte foreldre (kode 10x), uansett antall utenlandsfødte besteforeldre. Vel halvparten av denne gruppen er adopterte fra utlandet (i gruppe 100). For de adopterte legger vi vekt på deres sosiale foreldre, som i nesten alle tilfelle er født i Norge. Man vet ofte ikke hvem deres biologiske foreldre er, og de plasseres altså på basis av deres sosiale foreldre.

4 millioner i Norge har to norskfødte foreldre

Nesten nøyaktig 4 millioner mennesker i Norge er født her med to norskfødte foreldre. Det er litt over 100 000 av disse som har én besteforelder født i utlandet (kode 001). Dette er en tilvekst på nesten 13 000 på tre år. 6 000 har to norskfødte foreldre og to besteforeldre født i utlandet (kode 002), mens akkurat 100 har alle fire besteforeldre født i utlandet (kode 004). Denne siste gruppen kalles av noen tredjegerasjons innvandrere, og mange er opptatt av deres integrering i det norske samfunnet. Gruppen er så liten og alle er så unge (75 prosent under 5 år) at det tar i hvert fall 20 år til vi kan si noe om deres utdanning, og ytterligere noen år før vi vet hvordan det går med dem på arbeidsmarkedet.

Siden vi har klare indikasjoner på at de som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre på de fleste demografiske og økonomiske områder likner mer på majoritetsbefolkningen enn de likner på foreldregenerasjonen, synes det ikke rimelig å gå ut fra at gruppen med to norskfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre i framtida bør oppfattes som en del av

innvandrerbefolkningen. Det kan likevel vise seg at utviklingen blir annerledes enn det vi ser i dag, og da må denne avgrensningen vurderes på nytt.

Innvandrerbefolkningen kommer fra fjerne land

De 318 500 som er født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre er en selvfølgelig del av innvandrerbefolkningen, og deres 68 000 etterkommere regnes også hit. De 3,88 millionene uten noen utenlandsfødte foreldre og besteforeldre tilhører helt klart de uten innvandringsbakgrunn. I fortsettelsen skal vi se litt nærmere på de knapt 375 000 som var bosatt i Norge ved inngangen til 2006 og som faller mellom disse to yttergruppene.

Vi skal i det følgende kommentere også den fordelingen mellom verdensregionene som tabell 1 har, og trekke inn informasjon om enkeltland fra tabell 2 når dette er relevant. Som bakgrunn skal vi beskrive kort hvor innvandrerbefolkningen kommer fra, på basis av publisert statistikk (Statistisk sentralbyrå, 2006, Tronstad (red), 2004 og Østby, 2004). Av de knapt 320 000 født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, kommer 50 000 fra Norden og 36 000 fra Vest-Europa (omfatter de 15 tidligere EU-medlemmene, EFTA og noen småland). 17 000 kommer fra de nye EU-medlemmene i Øst-

Tabell 2. Befolkningen med bakgrunn i en del land, etter eget, foreldres og besteforeldres fødeland. 1.1.2006

Landbakgrunn	Innvandrer- befolkningen Født i utlandet	Født i Norge	Født i Norge med en norsk- født forelder ²	Eget, foreldres og besteforeldres fødeland ¹					Alle med slektsmessig bakgrunn i utlandet
				012	014	001	100	112	
I alt	318 514	68 185	198 758	148 187	2 103	102 945	31 039	24 287	760 056
De 22 største:									
Sverige	22 472	1 017	33 548	21 849	46	18 987	4 822	5 294	88 541
Danmark	17 779	1 400	28 098	23 087	70	22 791	964	3 031	76 362
USA	6 639	245	5 941	12 726	10	16 216	3 718	2 679	54 132
Storbritannia	10 429	602	16 940	12 922	26	9 768	1002	2 794	42 773
Tyskland	12 035	865	12 355	9 460	21	8 319	741	1 930	37 259
Pakistan	15 482	12 193	2 294	1 041	1162	156	16	18	30 354
Irak	16 494	3 582	539	496	6	17	77	19	20 736
Vietnam	12 245	6 088	1 174	961	16	7	191	40	19 793
Somalia	13 712	4 303	508	491	0	12	4	:	18 545
Polen	10 938	926	3 643	3 373	14	1 615	45	173	17 555
Finland	5 982	452	5 941	5 400	6	3 653	51	348	16 706
Tyrkia	9 337	4 747	1 937	1 603	245	126	13	34	16 262
Iran	12 148	2 214	1 578	1 422	15	56	39	34	16 086
Bosnia	12 718	2 104	614	575	9	43	:	4	15 508
Filippinene	7 556	1 005	4 616	4 286	17	216	563	466	14 587
Serbia og Montenegro	10 042	2 863	1072	944	35	287	6	16	14 390
Sri Lanka	8 104	4 456	714	623	14	47	153	43	13 558
Russland	9 813	538	1537	1468	:	380	188	100	12 626
Nederland	4 283	540	4 381	3 529	13	2071	258	559	12 451
Thailand	7 553	235	3 302	3075	3	45	293	346	11 881
India	4 722	2 432	1421	951	87	296	1147	80	10 247
Chile	5 696	1 388	2 513	2 310	9	255	190	84	10 216

De land med flere enn 10 000 med slektsmessig bakgrunn er tatt med.

¹ Kodene i tabellhodet betyr:

1. siffer: 0 født i Norge og 1 født i utlandet, 2. siffer: Antall utenlandsfødte foreldre, 3. siffer: Antall utenlandsfødte besteforeldre;

012: Født i Norge, en forelder født i utlandet og to besteforeldre født i utlandet,

001: Født i Norge, ingen foreldre født i utlandet og en besteforelder født i utlandet,

100: Født i utlandet, ingen foreldre født i utlandet og ingen besteforeldre født i utlandet,

112: Født i utlandet, en forelder født i utlandet og to besteforeldre født i utlandet,

014: Født i Norge, en forelder født i utlandet og fire besteforeldre født i utlandet.

² Landbakgrunn gjelder den forelder som ikke er født i Norge.

Europa, 42 000 kommer fra resten av Øst-Europa og 164 000 fra land i den tredje verden (Asia inkl. Tyrkia 105 000, Afrika 37 000 og Latin-Amerika 11 000).

De som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, har oftest sin utenlandske bakgrunn fra den tredje verden, og særlig fra de landene som først hadde innvandrere i Norge. Når det er så mange færre med bakgrunn fra Norden og andre vestlige land, skyldes det at de som flytter hit fra våre naboland enten har sitt livsprosjekt i hjemlandet og returnerer dit etter få år, eller om de, dersom de slår seg ned i Norge, ofte gjør det med en partner uten innvandrerbakgrunn. Innvandrere fra fjernere land slår seg oftere ned i Norge for godt, og får ofte en partner med bakgrunn fra det samme landet, som enten flytter hit for å starte samlivet eller som bor her allerede (se Daugstad 2006).

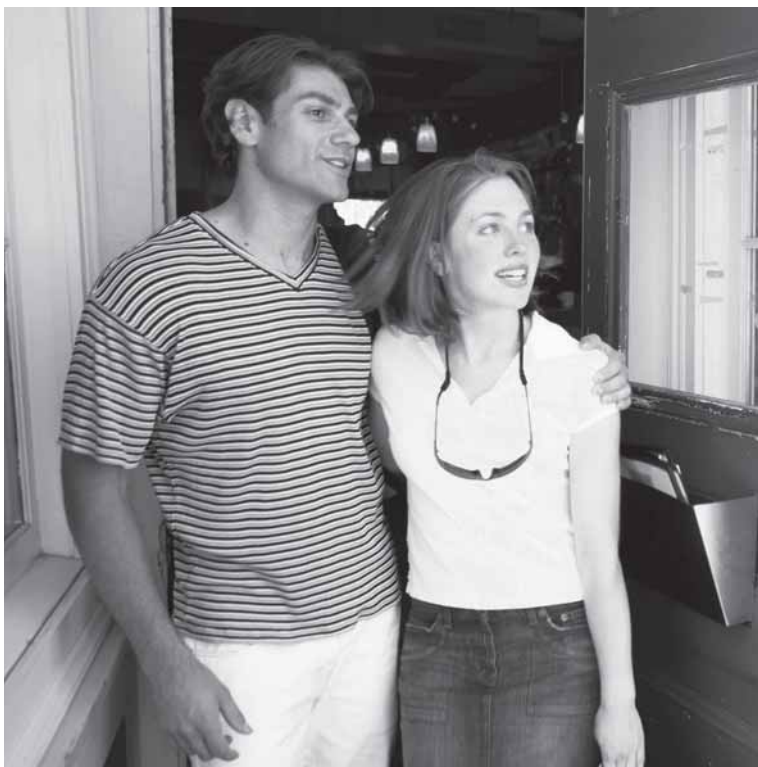
... mens de med en viss bakgrunn fra utlandet kommer fra våre naboland

Den største gruppen i tabell 1 som ikke er definert inn i innvandrerbefolkningen er de født i Norge med én utenlandsfødt forelder, og to utenlandsfødte besteforeldre (kode 012). De fleste har sin bakgrunn i et nordisk land, og sammen med dem med bakgrunn i Vest-Europa og Nord-Amerika utgjør de 70 prosent av alle i denne gruppen. Fra Sverige, Danmark, USA, Storbritannia og Tyskland kommer til sammen 80 000 av de knappe 150 000 i denne gruppen (se tabell 2). Som en kunne vente, er det også en god del med bakgrunn fra Filipinene (4 000) og Thailand (3 000). Det er flere enn 2 000 som har bakgrunn i Chile, mens det er mellom snau 1 000 og nesten 2 000 med bakgrunn i Kina, India, Vietnam, Pakistan, Iran, Marokko og Tyrkia. Dette kan kanskje tas som et uttrykk for at innvandrere fra Chile på dette området er bedre integrert i Norge enn andre fra land i den tredje verden.

Det er også over 100 000 som er født i Norge med to norskfødte foreldre og én utenlandsfødt besteforelder (kode 001). Ingen har argumentert for å betrakte disse som innvandrere. Her er den vestlige dominansen svært sterk, 90 prosent av de utenlandsfødte besteforeldrene har sin bakgrunn i Norden, Vest-Europa eller Nord-Amerika. Dette bildet er enda mer preget av vårt historiske flyttemønster enn det foregående. Ut over våre vestlige naboland, er det relativt mange med bakgrunn i Polen og Ungarn (gammel flyktninginnvandring), men også i Kina, Sør-Afrika og Madagaskar (misjonsmarker). Fra nye innvandringsland er det få, igjen flest fra Chile med 250 personer.

Det er om lag 20 000 født i Norge med en utenlandsfødt og en norskfødt forelder og fire norskfødte besteforeldre (kode 010). Dette betyr at den utenlandsfødte forelderen selv har to norskfødte foreldre. Dette er klart vanligst med en forelder født i Sverige eller USA, nesten 6 000 fra hvert av landene. Det er også et visst innslag fra «misjonsmarkene», og de som har én norskfødt og én utenlandsadoptert som forelder kommer også i denne kategorien. Øst-Europa er praktisk talt fraværende. Mønsteret for de som er født i Norge med en utenlandsfødt og en norskfødt forelder og én utenlandsfødt besteforelder (kode 011) er noe annerledes. Norden og Vest-Europa dominerer enda mer, og det er færre fra Nord-Amerika. Adoptivbarna er borte, og det er fortsatt tydelig hvilke land Norge sendte misjonærer til.

Ikke alle utenlandsfødte er innvandrere

En annen gruppe som er på størrelse med de to foregående er de som er født i utlandet med én utenlandsfødt og én norskfødt forelder, og to utenlandsfødte besteforeldre (kode 112). De utgjør nesten 25 000 personer, en økning på nesten 10 prosent på tre år. Også her kommer det store flertallet fra våre naboland (1/3 fra Norden, 1/3 fra Vest-Europa). Ut over dette er det et visst innslag både fra gamle flyktingland, misjonsmarker, land med ektefelleinnvandring, og land vi har fått adoptere barn fra. Nyere flyktingland og land med arbeidsinnvandring fra 1970-tallet er nesten helt fraværende (se tabell 2).

Til sist nevner vi dem født i utlandet og som har alle foreldre og besteforeldre født i Norge (kode 100). Her kommer som nevnt, også de fleste utenlandsadopterte med. Sør-Korea, Colombia og Kina kommer derfor høyt. Men det er også mange barn født i Sverige eller USA av to foreldre uten innvandrerbakgrunn, langt flere enn antallet født i Danmark, Tyskland eller Storbritannia. Noen er også født i land hvor Norge gjennom tidene har hatt misjonærer og/eller bistandsarbeidere.

I gjennomgangen over er det to hovedmønstre: *Innvandrerbefolkningen*, de som selv har vandret inn eller som er født i Norge med alle foreldre og besteforeldre født i utlandet, har et klart flertall fra land i Øst-Europa eller tredje verden, og denne gruppen vokser raskt. Dette dreier seg både om personer fra gamle arbeidsinnvanderland, og land hvor det har kommet og dels fortsatt kommer flyktninger fra. De andre har ikke nok utenlandsk bakgrunn til å komme med i innvandrerbefolkningen, dette er personer født i Norge eller utlandet gjerne med én av foreldrene og én eller flere av besteforeldrene født i utlandet. Blant disse er det stort sett fra over 50 til nærmere 90 prosent som har bakgrunn fra Norden, Vest-Europa eller Nord-Amerika, områder vi har hatt flytteutveksling med lenge.

To grupper noen vil ha med i innvandrerbefolkningen

To grupper får spesiell oppmerksomhet blant dem som mener at innvandrerdefinisjonen til SSB er for snever, og ikke får fram den store veksten det er i denne befolkningsgruppen. Statistisk sentralbyrå gjennomgår nå sin standard for innvandrergruppering for å se om det er behov for endringer. Denne artikkelen, og andre i dette nummeret av Samfunnspeilet, viser at det er store variasjoner mellom innvandrere fra ulike land. De grupperinger som innvandrerstatistikken skal bruke må ta utgangspunkt i at de skal være relevante for *alle* i en gruppe, de kan ikke basere seg på mønsteret for enkelte nasjonaliteter.

De det gjelder er personer som er født i Norge med én norskfødt forelder som selv har utenlandsfødte foreldre, og én utenlandsfødt forelder (kode 014) som gjerne er fra det land den norskfødte forelder har bakgrunn fra. Dessuten gjelder det dem som har to norskfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre (kode 004), det noen fortsatt kaller tredjegerasjonsinnvandrere.

Den siste gruppen utgjorde som nevnt, akkurat 100 personer per 1.1.2006. Halvparten av dem har sin bakgrunn i Pakistan, og av andre land er det bare Tyrkia som har flere enn ti personer. Antallet er selvfølgelig i stor grad et spørsmål om ekteskapsmønster og tid siden innvandringen startet. De første barna som innvandrere fra Pakistan fikk utover på 1970-tallet, har i noen år vært i den alder hvor de begynner å få barn, og de har til nå fått vel 50 barn med en annen etterkommer av innvandrere fra Pakistan. Denne gruppen kommer til å vokse raskt, men den er i hvert fall foreløpig relatert til få land. Det er ikke gitt at andre land kommer til å følge mønsteret for Pakistan eller Tyrkia.

Det er ikke uvanlig for barn født i Norge av to innvandrere å stifte familie med en fra foreldrenes hjemland (Lie 2004, Daugstad 2006). Deres barn har koden 014 i tabellene. Det er nå vel 2 000 i denne gruppen, halvparten av dem har tilknytning til Pakistan. Deretter kommer Tyrkia med 250. Det er nesten bare etterkommere med bakgrunn i Pakistan og Tyrkia som stifter familie med en som innvandrer fra «gamlelandet». Alle andre land har færre enn 100. Land som Vietnam og Chile har om lag 10. For alle andre land i tabell 2 er det minst ti ganger så mange i gruppe 012 (to utenlandsfødte besteforeldre) som i gruppe 014 (fire utenlandsfødte besteforeldre). Det er nok mulig at antallet med kode 014 kan øke når gruppen etterkommere i gifteklar alder øker, men for Vietnam, Chile og Iran har dette altså ikke skjedd. Det er få fra Europa med kode 014, og praktisk talt ingen fra Nord-Amerika.

Mange unge voksne i alle grupper, få barn fra våre naboland, få gamle fra fjerne land

Det er store variasjoner i aldersfordelingen mellom de ulike innvandrergruppene. Arbeidsinnvandrere fra våre naboland kommer vanligvis for å være her noen få år, og reiser enten tilbake, eller slår seg ned her for å stifte familie med en uten innvandrerbakgrunn. Dermed er det ganske få barn med to vestlige innvandrere som foreldre. For de landene vi har mottatt innvandrere fra lenge, er det etter hvert et visst innslag også av gamle (særlig fra Danmark og USA). Innvandrere fra land i den tredje verden kommer enten som flyktninger som gjerne får familien etter på familiegjenforening, eller som arbeidsinnvandrere (tidligere), eller som familierelatert innvandring til flyktninger og arbeidsinnvandrere og deres etterkommere. Dette er en mye nyere tilstrømning av innvandrere enn den fra våre naboland, i 1970 var det knapt 4 000 innvandrere i Norge med bakgrunn i den tredje verden (nå er det over 200 000), og 50 000 fra vestlige land (nå 100 000). Derfor er ikke-vestlige innvandrere en ung og relativt raskt voksende gruppe i befolkningen, men om noen år kommer antallet eldre til å vokse mye.

De siste par årene har det vært en sterk innvandring fra de nye EU-landene. Om dette er innledningen til en ny stor permanent gruppe i Norge, eller om det blir en mobil arbeidskraft av samme type som fra de andre EU-landene, er for tidlig å si noe om ennå. Foreløpig er det relativt mange unge voksne, og tilveksten er størst blant menn.

Kjønnsforskjellene er mange, og noen ganger overraskende

Det er mange kjønns- og likestillingsaspekter knyttet til innvandring. Har skal vi bare ta opp et par observasjoner knyttet til mønsteret i pardannelser. For dem som er født i Norge med én norskfødt forelder uten og én med innvandringsbakgrunn, er det som ventet et stort flertall hvor moren er fra land som Filippinene, Thailand og Russland, og et mindre flertall fra Polen (se

¹ Takk til Kåre Vassenden ved Seksjon for befolkningsstatistikk for utmerket arbeid med å produsere datagrunnlaget for denne artikkelen, og for å ha kjørt alle nødvendige tabeller.

Referanser

Daugstad, G. (2006): Hvem gifter innvandrere i Norge seg med? *Samfunnsspeilet*, 4, 2006, Statistisk sentralbyrå.

Eurostat (2005): Population in Europe 2004 - First results. Statistics in Focus 15/2005. European Communities, Luxembourg http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-05-015/EN/KS-NK-05-015-EN.PDF.

Eurostat (2006): First demographic estimates for 2005. Statistics in Focus 1/2006. European Communities, Luxembourg http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-06-001/EN/KS-NK-06-001-EN.PDF.

Kjeldstadli, K. (red.) (2003): *Norsk innvandringshistorie*. Pax Forlag AS, Oslo.

Lie, B. (2004): *Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge*. Rapport 1/2004, Statistisk sentralbyrå.

Lie, B. og L. Østby (2004): Har du en utenlandsfødt bestemor eller bestefar? *Samfunnsspeilet* 3, 2004, Statistisk sentralbyrå.

OECD (2006): *International Migration Outlook: SOPEMI 2006 Edition*. Paris.

Statistisk sentralbyrå (1994): Standard for innvandrargruppering.

Statistisk sentralbyrå (2006): Innvandrerbefolkningen. <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>

Tjelmeland, H. (2003): *Del I. 1940-1975*. I K. Kjeldstadli (red.) *Norsk innvandringshistorie*, Bind 3: *I globaliseringens tid 1940-2000*. Pax Forlag AS, Oslo.

Tronstad, K. (red) (2004): *Innvandring og innvandrere 2004*. Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Vassenden, K. (1997): *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Statistiske analyser 20, Statistisk sentralbyrå.

Østby, L. (red.) (2004): Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi og Del II Levekår. Notater 2004/65 og 66 Statistisk sentralbyrå.

http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200465/notat_200465.pdf

http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200466/notat_200466.pdf

Daugstad 2006). Det er et relativt lite kvinneoverskudd blant par hvor den ene er fra Sverige, Danmark, Tyskland og faktisk fra Somalia. Når den ene parten kommer fra Pakistan, Irak, Tyrkia, Marokko og Iran er dette svært ofte mannen. Mannsoverskuddet er mindre for dem fra Sri Lanka, India, Serbia, Bosnia og Chile, mens det er nær kjønnsbalanse for Vietnam.

For den relativt lille gruppen som er født i Norge med en utenlandsfødt forelder og en født i Norge av to innvandrerforeldre (kode 014, vel 2 000 personer), er det flere med far enn med mor født i utlandet. Både fra Pakistan og Tyrkia, de eneste landene med flere enn 100 i denne gruppen, er det nesten dobbelt så mange menn som kvinner. Fra India er det like mange menn som kvinner.

Oppsummering og diskusjon

Innvandrerbefolkningen i Norge kan gis mange ulike avgrensninger. Regner vi bare med de som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre, blir det knapt 320 000. Den definisjon SSB bruker omfatter i tillegg de 68 000 personene som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre (og fire utenlandsfødte besteforeldre). Disse har sin bakgrunn i ett av 208 land. De største landene målt på denne måten er Pakistan, Sverige, Danmark og Irak. Tallmessig ville det bety mye om vi også tok med de med én utenlandsfødt og én norskfødt forelder. Dette synes det ikke naturlig å gjøre, siden dette er en gruppe som gjennomgående har langt mer til felles med resten av befolkningen enn den har med innvandrerbefolkningen.

Dersom vi skulle tatt med i innvandrerbefolkningen alle som selv er født i utlandet, eller har minst én forelder eller besteforelder som er det, kommer vi opp i 760 000 personer. Da er Sverige og Danmark de største landene, fulgt av USA, Storbritannia og Tyskland, og med Pakistan som nummer seks. Etter innvandrerbefolkningens størrelse er USA nummer 21.

Mange er opptatt av hvordan det går med det de kaller tredjegerasjon, som vel må bety personer født i Norge av to foreldre som selv har bare utenlandsfødte foreldre. Dette er foreløpig 100 personer som er små barn. Gruppen kommer til å vokse i årene som kommer, men det vil ta et par tiår før vi kan registrere hvordan deres vei inn i samfunnet blir.

Det å ha innvandrerbefolkningen som en egen gruppe, er relevant i store deler av personstatistikken. Vår oppfatning er at det bør være et universelt system for definisjon av hvem som er med i innvandrerbefolkningen. Med det mener vi at personer fra for eksempel Sverige, Bosnia-Hercegovina, Pakistan eller USA må grupperes etter de samme kriterier. Ved å bruke informasjon fra UDIs datasystemer kan vi også identifisere for eksempel flyktninger eller personer som har fått oppholdstillatelse her for å studere. Alle disse kategoriene er undergrupper av "Innvandrerbefolkningen". Vi bør ikke i våre grunnlagsdata definere noen grupper innvandrere, det være seg flyktninger eller personer fra de andre nordiske landene eller andre, ut av «Innvandrerbefolkningen», men de kan samles i relevante undergrupper, på regionalt eller annet grunnlag. Gruppen av innvandrere er så heterogen at en nok bør være noe tilbakeholdende med å bruke den uten samtidig å gi en nedbrytning etter for eksempel regional bakgrunn.

– Bak apotekdisken, ikke foran tavla

Ikke-vestlige innvandrere finner i stadig større grad veien til forelesningssalene og bibliotekene ved landets høyskoler og universiteter. Særlig er etterkommerne, eller de som er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre, godt representert ved de høyere utdanningene, og har en like stor deltakelse som befolkningen i alt. Hva velger så de med innvandrerbakgrunn å studere? Er det tett mellom minoritetsstudentene om man tar en kopp kaffe på lærerhøgskolens kantine? Eller treffer man flere om man tar en tur på laben ved farmasøytisk institutt?

70 prosent flere studenter med innvandrerbakgrunn på fem år

På bare fem år har antallet personer i innvandrerbefolkningen mellom 19 og 24 år økt med rundt 8 000 personer, fra over 27 000 ved utgangen av 2000 til nær 35 000 fem år senere. Ikke-vestlige innvandrere² sto for hele denne økningen, mens tallet på vestlige innvandrere i denne alderen gikk litt ned. Økningen i innvandrerbefolkningen vises igjen ved landets høyskoler og universiteter, hvor man finner stadig flere studenter med innvandrerbakgrunn. Per 1. oktober 2000 var det over 4 000 studenter med innvandrerbakgrunn i alderskullet 19 til 24 år som tok høyere utdanning. Mer enn 4 prosent av studentene i denne alderen hadde innvandrerbakgrunn. Fem år senere utgjorde de nær 7 000 studentene med innvandrerbakgrunn nær 7 prosent av studentene. Hele 6 000 av studentene hadde ikke-vestlig bakgrunn, 6 prosent av alle studenter. Rundt 1 550 var etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn. Det er nettopp de *ikke-vestlige* studentene, også kalt minoritetsstudenter (Støren 2005), som vil være i fokus i denne artikkelen.

Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere tar fremdeles høyere utdanning i mindre grad enn resten av befolkningen. Nær 18 prosent av alle ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere mellom 19 og 24 år tok per 1. oktober 2005

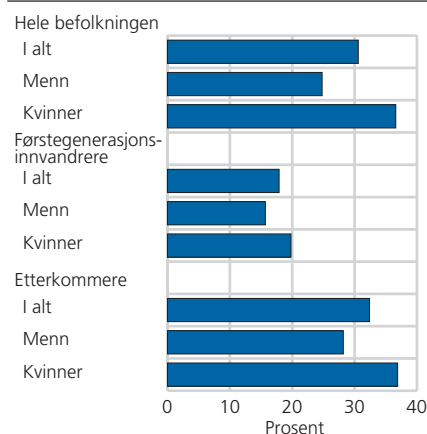
Førstegenerasjons innvandrere i utdanningsstatistikken

Statistikken om innvandrerbefolkningen blir utarbeidet med utgangspunkt i opplysninger om eget og foreldrenes fødeland. I gruppen førstegenerasjonsinnvandrere er personer som er født i utlandet og har to foreldre som også er født i utlandet. Personer som er født i Norge med to utenlandskfødte foreldre, omtales ofte som «etterkommere». Betegnelsen «innvandrerbefolkningen» brukes når førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere behandles som en gruppe. SSB publiserer ennå ikke statistikk med opplysninger om oppholdsgrunn. Det betyr at personer som kommer til Norge fra utlandet for å studere, i statistikken plasseres i gruppen førstegenerasjonsinnvandrere sammen med personer som har opphold i Norge av andre grunner. Tallene for etterkommere vil altså ikke påvirkes av utenlandsstudentene. Til sammen gav UDI 2 047 utdanningstillatelser til utenlandske studenter i 2005. Blant ikke-vestlige land ble flest tillatelser gitt Kina (309), Russland (165), Tyrkia (89), Etiopia (83) og Ghana (56). Mottakerne av disse tillatelsene kan falle utenfor vår målgruppe dersom de ikke er i aldersgruppa 19-24 år og dersom de skal bli i Norge i mindre enn seks måneder.

Statistikken vi presenterer i denne artikkelen, gjelder personer som har startet høyere utdanning. Vi har fortsatt liten informasjon om andelen som gjennomfører eller avbryter studiene.

Kristin Henriksen¹

Figur 1. Studietilbøyelighet i hele befolkningen og i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, etter innvandrerkategori og kjønn. Alderskullet 19-24 år. 1. oktober 2005

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kristin Henriksen er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (kristin.henriksen@ssb.no).

Tabell 1. Studenter i høyere utdanning i prosent av registrert årskull (19-24 år), kjønn og landbakgrunn. Førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere under ett. 1. oktober 2005

	Antall studenter, 19-24 år	I alt	Menn	Kvinner
Befolkningen				
totalt	101 071	31	25	37
Ikke vestlig bakgrunn, i alt	5 917	20	18	22
Polen	228	26	21	29
Tyrkia	160	10	7	12
Bosnia-Hercegovina	552	37	32	41
Sri Lanka ...	225	26	24	29
India	248	41	38	43
Irak	163	8	6	10
Iran	429	26	24	29
Kina	378	59	58	59
Pakistan	846	23	22	25
Vietnam	551	31	31	32
Chile	132	17	12	22

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

høyere utdanning, mot nær 31 prosent i hele befolkningen. Ikke-vestlige etterkommerne drar imidlertid gjennomsnittet for innvandrerbefolkningen opp. 32,4 prosent av alle ikke-vestlige etterkommere i samme alder studerte ved en høyskole eller et universitet. At førstegenerasjonsinnvandrere henger etter, kan delvis skyldes at noen befinner seg i grunnskole eller i videregående skole dersom de har manglende skolegang fra hjemlandet. I eldre studentkull er førstegenerasjonsinnvandrere relativt sett bedre representert enn blant de yngre studentene.

Kina på topp, Irak på bunn

Studietilbøyeligheten sier hvor stor andel av alderskullet 19-24 år som befinner seg i høyere utdanning. Høyest studietilbøyelighet har innvandrerbefolkningen med kinesisk (59 prosent), indisk (41 prosent) og bosnisk (37 prosent) bakgrunn. Lavest studietilbøyelighet har de med irakisk (8 prosent), tyrkisk (10 prosent) og chilensk (17 prosent) bakgrunn.

Disse andelene må imidlertid tolkes med forsiktighet, ettersom vi ikke skiller mellom de ulike innvandringsgrunnene i denne statistikken. For det første er det naturlig at nyankomne flyktninggrupper, som irakerne, i mindre grad befinner seg i høyere utdanning enn eksempelvis inderne, som har lengre botid. For det andre blir innvandrere på studentvisum en del av statistikken på lik linje med flyktinger fra Irak. Land som Kina og Russland, samt en del afrikanske land, kommer derfor heldig ut fordi mange personer fra disse landene reiser til Norge nettopp for å studere. I 2005 ga UDI 309 utdanningstilatelseter til kinesiske studenter i alle aldre, mens det var 351 førstegenerasjonsinnvandrere fra Kina i alderen 19-24 år som tok høyere utdanning per 1. oktober 2005. Tilsvarende tall for Russland var 165 og 345. Her er det imidlertid verdt å bemerke at etterkommere med kinesisk bakgrunn, som riktig nok er en liten gruppe, faktisk har en studietilbøyelighet på hele 60 prosent. Dette er personer som er født i Norge og som altså ikke har kommet til Norge primært for å studere.

Etterkommerne finner veien til høyere utdanning!

Få landgrupper har lang nok botid i Norge til at et større antall etterkommere har nådd aldersgruppen 19 til 24 år. De med pakistansk, vietnamesisk, tyrkisk, indisk, og polsk bakgrunn er imidlertid mange nok til at man kan si noe fornuftig om etterkommernes studietilbøyelighet i forhold til førstegenerasjonsinnvandrerne. For de fleste av disse landgruppene er studietilbøyeligheten omtrent dobbelt så stor blant etterkommerne som blant førstegenerasjonsinnvandrerne. For eksempel befinner nær to av fire (eller 280 av 600) vietna-

mesiske etterkommere seg i høyere utdanning mot bare nær en av fire (eller 271 av 1 158) førstegenerasjonsinnvandrerne fra Vietnam. Blant dem med tyrkisk bakgrunn er det også vanligere blant etterkommerne enn blant førstegenerasjonsinnvandrerne å studere. Både etterkommerne (15 prosent) og førstegenerasjonsinnvandrerne (7 prosent) fra Tyrkia har imidlertid mye lavere studietilbøyelighet enn de fleste andre innvandergruppene. For mer om innvanderungdom i norsk utdanning, se Støren 2005.

Tabell 2. Studietilbøyelighet blant utvalgte landgrupper, etter innvandrerkategori, kjønn og landbakgrunn. 01.10.2005

Landbakgrunn	Førstegenerasjonsinnvandrere				Etterkommere			
	Antall studenter	I alt	Menn	Kvinner	Antall studenter	I alt	Menn	Kvinner
Alle, ikke-vestlig bakgrunn	4 371	18	16	20	1 546	32	28	37
Polen	166	22	17	26	62	47	43	51
Tyrkia	83	7	6	9	77	15	10	20
India	61	25	26	24	187	51	46	57
Pakistan	250	16	16	15	596	30	26	34
Vietnam	271	23	23	24	280	47	44	50

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Studenter mellom 19 og 24 år, etter fagfelt. 1. oktober 2005. Absolutte tall og prosent

	Antall studenter i alt	Antall minoritets- studenter	Andel som velger dette fagfeltet blant alle studenter	Andel som velger dette fagfeltet blant minoritets- studenter	Andel minoritets- studenter i prosent av studentkullet
Alle studenter	101 071	5917	100	100,0	5,9
1 Humanistiske og estetiske fag	14 187	777	14,0	13,0	5,5
2 Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	11 747	337	11,6	5,7	2,9
3 Samfunnsfag og juridiske fag	16 385	840	16,2	14,0	5,1
4 Økonomiske og administrative fag	17 997	1302	17,8	22,0	7,2
5 Naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag	18 164	1285	18,0	22,0	7,1
6 Helse-, sosial- og idrettsfag	20 250	1272	20,0	21,0	6,3
7 Primærnæringsfag	616	14	0,6	0,2	2,3
8 Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag	1 401	70	1,4	1,2	5,0
9 Uoppgitt fagfelt	324	20	0,3	0,3	6,2

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Som blant befolkningen for øvrig, er det også blant den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen mer vanlig at kvinner studerer enn at menn gjør det. For de fleste landene gjelder dette så vel førstegenerasjonsinnvandrere som etterkommere. For eksempel har kvinnelige etterkommere med tyrkisk bakgrunn dobbelt så stor studietilbøyelighet som mennene. Også kvinnelige etterkommere med pakistansk bakgrunn tar i større grad utdanning enn menn med samme bakgrunn. Mens hver tredje kvinnelige etterkommer tar høyere utdanning, gjelder det samme hver fjerde mannlige etterkommer med pakistansk bakgrunn.

Hvilke fag velger så de 6 000 ikke-vestlige studentene å fordype seg i? Er det enkelte fag som er mer populære blant personer i innvandrerbefolkningen enn i den øvrige studentmassen?

Hvilke fagfelt trekker minoritetsstudentene?

I denne artikkelen skiller vi ikke mellom universitets- og høyskoleutdanning på lavere og høyere nivå. I statistikkgrunnlaget inkluderes alle mellom 19 og 24 år som var registrert som student ved en norsk høyskole eller universitet per 1. oktober 2005. De mange ulike utdanningene som tilbys kan grupperes i ni grove fagfelt, som definert i tabell 1.

Som vi ser av tabellen, finner vi flest studenter i fagretningene økonomiske og administrative fag (kategori 4), naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag (kategori 5) og helse-, sosial- og idrettsfag (kategori 6). Disse fagretningene er mest populære både blant minoritetsstudentene og blant alle studenter, men de er relativt mer populære blant minoritetsstudentene enn blant studentene i alt. På hver av disse fagretningene finner vi rundt 1 300 minoritetsstudenter mellom 19 og 24 år, rundt 6-7 prosent av alle studenter. Få minoritetsstudenter har valgt å studere primærnæringsfag eller å ta en eller annen form for lærerutdanning og utgjør under 3 prosent av studentmassen på disse fagfeltene.

Klasserommet er ikke populært ...

Går vi bak de ni grove fagfeltskategoriene, samtidig som vi ser nærmere på de ulike landgruppene, ser vi at det er stor variasjon i hvor stor grad de ulike landgruppene er representert på de ulike utdanningene. En utvetydig trend på tvers av landgruppene er imidlertid at relativt få minoritetsstudenter tar en eller annen form for lærerutdanning. Dette gjelder uansett om vi ser på før-

skolelærer-, allmennlærer- eller fag- og yrkesfaglærerutdanninger. Bare den lille gruppen med bakgrunn fra Tyrkia som tar en av de ovenfor nevnte lærerutdanningene, er overrepresentert i forhold til gjennomsnittet for hele studentpopulasjonen – alle andre landgrupper ligger under gjennomsnittet. Særlig urovekkende er det kanskje at det vil bli svært få menn med ikke-vestlig bakgrunn bak katetrene eller i barnehagene de nærmeste årene. Slik utdanning er mindre populært blant ikke-vestlige innvandrermenn enn blant den mannlige befolkningen for øvrig. Bare 2,7 prosent (67 menn) av alle ikke-vestlige mannlige studenter valgte en av de nevnte typene lærerutdanning, mot 5,8 prosent av alle menn.

... mens relativt mange vil arbeide på apotek og tannlegekontor

Dersom du har inntrykk av at det ofte er personer med innvandrerbakgrunn som tar imot reseptene eller deler ut medisiner på apoteket, har du til en viss grad rett. Selv om det ikke er et stort antall som studerer apotekfag (farmasi, reseptarfag, apotekteknikk og andre apotekfag), utgjorde de 116 minoritetsstudentene over en femtedel av studentmassen ved denne fagretningen i 2005. Apotekfag er særlig populært i den vietnamesiske studentmassen. Bare 0,5 prosent av alle studenter mellom 19 og 24 år studerte apotekfag, mot hele 7,4 prosent (41 personer) av alle studenter med vietnamesisk bakgrunn. Det vil si at det er 14 ganger mer sannsynlig at en student med vietnamesisk bakgrunn velger apotekfag enn en gjennomsnittsstudent! Også på tannhelsefag er personer med ikke-vestlig bakgrunn overrepresentert, og utgjør over 14 prosent av studentene.

Tekniske fag populære blant minoritetsstudentene

Mange har kanskje et inntrykk av at tekniske fag er særlig populært blant studenter med ikke-vestlig bakgrunn. Naturvitenskapelige og tekniske fag som matematikk, statistikk, fysikk, kjemi og biologi er også fag hvor innvandrertettheten er relativt høy. Her har 8,4 prosent av alle studenter mellom 19 og 24 år ikke-vestlig bakgrunn. At den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen er noe overrepresentert i forhold til alle studenter, ser vi også ved at 5,3 prosent av alle minoritetsstudenter mot 3,6 prosent av alle studenter, studerte et av de nevnte fagene. Tekniske fag er med andre ord noe mer populære blant minoritetsstudenter enn blant alle studenter. Dette gjelder blant kvinner som blant menn. Både blant minoritetsstudentene og i studentpopulasjonen for øvrig opprettholdes imidlertid tradisjonelle kjønnsforskjeller i disse fagene. Fortsatt er det slik at matematikk, statistikk, fysikk og kjemi er mest populært blant mennene mens kvinnene sitter bøyde over biologibøkene.

Ingeniørstudiene, et annet teknisk fag, skiller seg fra fagene nevnt over, etter som det ikke er spesielt populært blant minoritetsstudentene å bli ingeniør. Mens 5,7 prosent av alle studenter tok dette studiet i 2005, gjaldt det samme 4,7 prosent av minoritetsstudentene. Det blir særlig få kvinner med minoritetsbakgrunn på ingeniørkontorene i tiden fremover. Bare 90 kvinner med ikke-vestlig bakgrunn, 15 av dem etterkommere, var blant de 5 700 ingeniørstudentene. Mens kvinnelige førstegenerasjonsinnvandrere var noe bedre representert, var etterkommerne dårligere representert på disse studiene enn kvinnene i studentpopulasjonen for øvrig.

Vil fremtidens leger og jurister ha ikke-vestlig bakgrunn?

Medisin- og jusstudiet er utdanninger med høy status som kvalifiserer for noen klart definerte yrker. I hvor stor grad vil fremtidens leger og jurister ha minoritetsbakgrunn? Per 1. oktober 2005 studerte 2 200 personer mellom 19 og 24 år medisin, 2,2 prosent av alle studenter i dette alderskullet. Av disse hadde nær 8,3 prosent ikke-vestlig bakgrunn. «Tettheten» av ikke-vestlige studenter på medisinstudiene var 40 prosent høyere enn gjennomsnittet for de andre fagene. Minoritetsstudentene var med andre ord overrepresentert på medisinstudiet.

3,7 prosent av alle personer mellom 19 og 24 år tok juridiske fag i 2005. Disse fagene var omtrent like populære blant de med innvandrerbakgrunn som medisin; henholdsvis 3,2 og 2,8 prosent av alle med innvandrerbakgrunn valgte hver av disse utdanningsveiene. Av alle jusstudenter utgjorde minoritetsstudentene 5 prosent. Med andre ord var studenter med innvandrerbakgrunn noe underrepresentert ved juridisk fakultet; «innvandretettheten» var ikke spesielt høy.

Innvandrerne inntar universitetene – integreringen på rett vei?

Dersom det å delta i høyere utdanning er et mål på integrering, kan det se ut som om integreringen er på rett vei på dette området. Det blir nemlig stadig tettere mellom studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn på forelesningssalene og bibliotekene. Særlig inntar etterkommerne landets universiteter og høyskoler. Mens førstegenerasjonsinnvandrere fremdeles henger etter når det gjelder høyere utdanning, har etterkommerne høyere studietilbøyelighet enn befolkningen for øvrig. Som i resten av befolkningen er det i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, og særlig blant etterkommerne, mer vanlig blant kvinner enn menn å ta høyere utdanning.

Som mange kanskje har en forestilling om, er tekniske fag som matematikk, fysikk, statistikk og kjemi mer populære blant minoritetsstudenter enn blant studentene for øvrig. Også på medisin er det relativt tett mellom minoritetsstudentene. Mest populært er det imidlertid, relativt sett, å ta apotekfag og tannhelsefag. Studenter med innvandrerbakgrunn utgjør henholdsvis 22 og 14 prosent av studentene ved disse utdanningene. Mens apotekene er ettertraktede som fremtidige arbeidsplasser, er klasserommene upopulære blant minoritetsstudentene. Bare 3 prosent av alle studenter som velger en form for lærerutdanning har innvandrerbakgrunn.

¹ Cassie Bree Trewin, førstekonsulent ved seksjon for utdanningsstatistikk har levert datagrunnlaget til artikkelen.

² Ikke-vestlige innvandrere har bakgrunn fra Afrika, Asia med Tyrkia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa.

Referanse

Støren, Liv Anne (2005): «Ungdom med innvandrerbakgrunn i norsk utdanning – ser vi en fremtidig suksesshistorie?» i Utdanning 2005 – deltakelse og kompetanse, Statistiske analyser nr. 74, Statistisk sentralbyrå.

Er innvandrerungdom en marginalisert gruppe?

Faller store grupper av ikke-vestlig innvandrerungdom utenfor jobb og utdanning? Det er lite som tyder på det. Etterkommere under 25 år har en andel sysselsatte og under utdanning som ligger nært opptil nivået blant ungdom uten innvandrerbakgrunn. Unge førstegenerasjonsinnvandrere ligger derimot mye lavere, men blant de som innvandret som barn, ser vi en tilnærming til etterkommernes nivå.

Bjørn Olsen

Franske tilstander i Norge?

Det har i lengre tid vært stor interesse rundt den ikke-vestlige innvandrerungdommens integrasjon i det norske samfunnet. Ikke minst på bakgrunn av de opptøyene som fant sted i innvandrer miljøene i forstedene rundt Paris høsten 2005, ble det reist spørsmål om vi i den nærmeste framtid vil kunne oppleve liknende tilstander i Norge som følge av sviktende integrasjon blant innvandrerungdom. Dette scenariet ble vel ansett som urealistisk av de fleste forskere som uttalte seg i debattene som fulgte, men fortsatt ser det ut til å herske en viss usikkerhet om hvordan situasjonen blant unge innvandrere faktisk er. SSB publiserer jevnlig tall for arbeidsledighet og sysselsetting blant innvandrere som av og til får en viss oppmerksomhet i media. Men nyansene kommer bare unntaksvis fram i de bredere mediene, og situasjonen spesifikt i ungdomsgruppene blir sjelden belyst.

Arbeidsledighetsprosentene i artikkelen bygger på befolkningen (i de respektive aldersgruppene) og ikke arbeidsstyrken. Dette fordi det blant yngre mennesker er en stor andel som ikke er i arbeid på grunn av utdanning slik at prosentene basert på arbeidsstyrken blir kunstig høye i forhold til mer voksne grupper og ledige totalt.

I det følgende skal vi ta for oss unge personer i alderen 16 til 29 år med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, enten som førstegenerasjonsinnvandrer eller som norskfødt etterkommer av to foreldre som begge er innvandrere (tidligere ofte kalt andregenerasjon).

De ikke-vestlige har bakgrunn fra landene i Øst-Europa, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika, og flyktninger og familiegjennforente vil utgjøre en stor andel av disse. Men også arbeidsinnvandrere, fortrinnsvis fra Pakistan, er å finne blant de ikke-vestlige. I all medieomtale og i den offentlige debatt er det de ikke-vestlige innvandrerne som står i fokus når «innvandrerne» integrasjon i det norske samfunn og deres levekår er tema. Det er følgelig denne gruppen som blir belyst i denne artikkelen. De vestlige, som utgjør om lag 1/3 av innvandrerne, er arbeidsinnvandrere (eventuelt med familie) med en sysselsetting på nivå med den øvrige norske befolkning og i noen tilfeller også i overkant av dette nivået. De er gjerne høyt utdannet og høyt lønnet og er med hensyn til de fleste levekårsindikatorer svært ulik de ikke-vestlige.

Hvordan måle marginalisering?

Vårt hovedfokus vil være de ikke-vestlige ungdomsgruppens tilknytning til arbeidsliv og utdanning som utgjør de grunnleggende arenaene for integrasjon. Når enkelte grupper systematisk faller utenfor disse to bærende

Om statistikken

Førstegenerasjonsinnvandrere defineres som «personer født i utlandet av utenlandsfødte foreldre».

Etterkommere er de som er født i Norge av utenlandsfødte foreldre. Morens fødeland representerer landbakgrunnen.

Ikke-vestlige land omfatter landene i Øst-Europa, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Opplysningene om innvandringskategori, landbakgrunn, fødeland, botid i Norge, kjønn og alder er hentet fra Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikkssystem.

Sysselsatte: Artikkelen baserer seg på den registerbaserte sysselsettingsstatistikken for innvandrere som publiseres årlig på SSBs websider. I tillegg til Rikstrygdeverkets Arbeidstakerregister omfatter datagrunnlaget alle sysselsatte inkludert selvstendig næringsdrivende som innhentes via selvangivelsesregisteret. Dessuten benyttes lønns- og trekkoppgaveregisteret som gir opplysninger om mindre lønnsstakerforhold som ikke er meldepliktige til Arbeidstakerregisteret. I tillegg har også vernepliktige og sivilarbeidere status som sysselsatte.

Under utdanning: Opplysningene om personer med igangværende utdanning er hentet fra SSBs datafiler over befolkningens høyeste utdanning (BHU filene). I denne artikkelen er det kun personer med igangværende utdanning uten noe registrert arbeidstakerforhold i tillegg som har fått status «under utdanning». Personer som har jobb i tillegg til utdanning, har status som «sysselsatte», så sant det dreier seg om et arbeidstakerforhold registrert i de ovennevnte datakildene for sysselsatte.

Registrerte helt arbeidsledige bygger på data fra Arbeidsdirektoratets register over personer registrert som helt arbeidsledige. Arbeidsledighetsstatistikk for innvandrere publiseres kvartalsvis på SSBs websider.

institusjonene i samfunnet, snakker vi om en marginalisering, det vil si en sosial utstøtning. Kan slike tendenser spores i ungdomsgruppene med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn? Har innvandrerungdom vesentlig lavere andeler under utdanning og i jobb enn ungdom uten innvandrerbakgrunn? Og hvordan er forskjellene mellom unge førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommerne som er født og oppvokst her i landet? Variabler som kjønn, landbakgrunn og en mer findelt aldersinndeling vil også være av interesse i denne sammenheng, samt botid i Norge for gruppen av unge førstegenerasjonsinnvandrere. Det må understrekes at integrasjon er et sammensatt fenomen, og at den også finner sted på andre, mer uformelle arenaer som for eksempel nærmiljøet, foreningslivet og grupper av jevnaldrende. Indikatorene som benyttes her, gir følgelig ikke noen uttømmende analyse av alle aspekter ved det å være integrert i et samfunn, men de vil kunne belyse hvor sterkt ulike grupper er forankret i de sentrale institusjonene for sosial integrasjon.

Tallmaterialet som presenteres er resultatet av en kobling mellom flere datakilder som blant annet har gjort det mulig å belyse hvorvidt de ikke-sysselsatte er under utdanning, noe som selvsagt er mer sentralt, jo yngre man er. To statuser vil følgelig stå i fokus, det vil si «sysselsatt» og «under utdanning». Personer som er tildelt sistnevnte status, vil være skoleelever/studenter uten noe registrert arbeidstakerforhold i tillegg, mens de «sysselsatte» vil enten kun være i jobb eller kombinere utdanning og jobb. Det er også viktig å merke seg at vernepliktige og sivilarbeidere har status som sysselsatte. Se for øvrig omtalen av statistikkgrunnlaget.

De som faller utenfor disse to statusene, er følgelig ikke representert i de registrene for sysselsatte eller de under utdanning som blir benyttet her. Av den ikke-aktive gruppen har vi kun opplysninger om de som er registrerte ledige eller som deltar på arbeidsmarkedstiltak (i regi av Aetat). I det følgende vil det kun være gruppen registrerte ledige som blir belyst blant de ikke-aktive, da innvandrerungdom og i særlig grad etterkommere, er marginale grupper med hensyn til arbeidsmarkedstiltak. For øvrig må det understrekes at mange nyankomne innvandrere/flyktninger deltar i norskopplæring og i de nye introduksjonsordningene for flyktninger. Disse har vi imidlertid ingen opplysninger om her.

Tabell 1. Andel sysselsatte og under utdanning, etter innvandringsbakgrunn og alder. 4. kvartal 2004. Prosent

	Personer		Av dette	
	16-74 år i alt	16-19 år	20-24 år	25-29 år
Uten innvandringsbakgrunn				
Sysselsatte	70,5	44,7	71,6	79,4
Under utdanning	5,8	48,1	15,1	6,2
Andel aktive i alt	76,3	92,8	86,7	85,6
Ikke-vestlige etterkommere				
Sysselsatte	53,3	32,4	65,9	65,3
Under utdanning	27,8	55,1	14,0	6,6
Andel aktive i alt	81,1	87,5	79,9	71,9
Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere				
Sysselsatte	51,0	27,3	49,8	52,0
Under utdanning	6,5	44,5	12,9	5,7
Andel aktive i alt	57,5	71,8	62,7	57,7

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

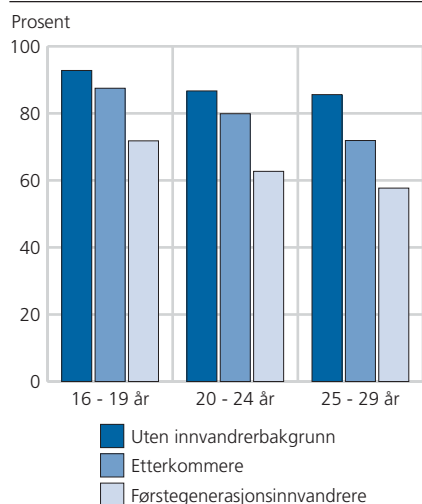
Etterkommerne likner mer på de uten innvandringsbakgrunn enn førstegenerasjon

Tabell 1 gir en oversikt over andelene sysselsatte og de ikke-sysselsatte under utdanning for ungdom mellom 16 og 29 år for de tre hovedgruppene førstegenerasjonsinnvandrere, etterkommere og de uten innvandrerbakgrunn. Populasjonen er inndelt i tre aldersgrupper. I den yngste, det vil si de mellom 16 og 19 år finner vi naturlig nok de høyeste andelene under utdanning, men likevel et visst innslag av sysselsetting. I mange av disse tilfellene dreier det seg om skoleelever i deltidsjobb. De som kun er skoleelever/studenter uten noe registrert arbeidstakerforhold (per november

2004) befinner seg i kategorien «under utdanning». Av denne tabellen går det fram at de uten innvandrerbakgrunn i denne aldersgruppen hadde en andel aktive på 93 prosent, derav 48 prosent under utdanning og 45 prosent sysselsatte.

Etterkommere i denne aldersgruppen ligger tett opp til dette nivået med en andel aktive på ca. 87 prosent. Fordelingen på de to statusene er imidlertid noe forskjellig, i det vi finner en lavere andel sysselsatte, det vil si 32 prosent, og på den annen side en litt høyere andel ikke-sysselsatte under utdanning, det vil si 55 prosent.

For førstegenerasjonsinnvandrere mellom 16 og 19 år ligger nivået betraktelig lavere. 27 prosent var her sysselsatte mens ca. 45 prosent var under utdanning. I alt var nærmere 72 prosent registrert med en av disse statusene.

Figur 1. Andel aktive (sysselsatte + under utdanning), etter alder og innvandringsbakgrunn. 4. kvartal 2004. Prosent

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk for innvandrere, Statistisk sentralbyrå.

I aldersgruppen 20 til 24 år er størrelsesforholdet mellom andel under utdanning og i sysselsetting radikalt endret, da mange her begynner å bli ferdigutdannet. Blant de uten innvandringsbakgrunn er andelen sysselsatte steget til ca. 72 prosent (som også må antas å omfatte deltidsarbeidende studenter) samtidig som de som kun var registrert under utdanning, er sunket til 15 prosent. Til sammen utgjør disse en andel aktive på 87 prosent.

Også i denne aldersgruppen ligger etterkommerne kun noen prosentpoeng under de uten innvandringsbakgrunn med 66 prosent sysselsatte og 14 prosent under utdanning som i alt gir en andel aktive på 80 prosent. I forhold til de to nevnte gruppene har førstegenerasjonsinnvandrerne en betraktelig lavere andel sysselsatte med knappe 50 prosent. Andelen ikke-sysselsatte under utdanning er derimot ikke så mye lavere, idet 13 prosent var registrert under denne statusen. Til sammen hadde de en andel aktive på 63 prosent.

Aldersgruppen 25 til 29 år preges av at de aller fleste er gått over i jobb. Blant de uten innvandrerbakgrunn var hele 79 prosent registrert som sysselsatte, mens kun 6 prosent hadde utdanning som viktigste status, noe som til sammen gir 85 prosent aktive. I gruppen av etterkommere ser vi en tendens til at aktivitetsnivået synker noe i forhold til de som ikke er innvandrere.

Andel sysselsatte var her omtrent det samme som i den foregående aldersgruppen, det vil si litt over 65 prosent, mens de under utdanning utgjorde nesten 7 prosent. Til sammen var ca. 72 prosent aktive i denne gruppen. Avstanden til dem uten innvandringsbakgrunn har altså økt. Blant *førstegenerasjon* var andel sysselsatte og under utdanning henholdsvis 52 og ca. 6 prosent, noe som i alt utgjør 58 prosent aktive. Dette er 14 prosentpoeng under etterkommerne og hele 27 prosentpoeng under majoritetsbefolkningen mellom 25 og 29 år.

Stor forskjell mellom kvinner som er etterkommere og de som er innvandrere

Blant de yngste mellom 16 og 19 år er kjønnsforskjellene ganske små uavhengig av innvandrerbakgrunn (tabell 2). Dette henger selvsagt sammen med den betydningen videregående utdanning har for begge kjønn i denne aldersgruppen, men også andelen som har jobb (delvis i tillegg til utdanning) er ganske likt fordelt mellom kjønnene. Vi ser en svak overvekt av andel aktive blant jenter i alle tre hovedgruppene (med om lag 2 prosentpoeng). Med andre ord er det kjønnsulikheter med «motsatt» fortegn i forhold til de tradisjonelle, men forskjellene er helt marginale. Det er mer nærliggende å snakke om en tilnærmet kjønnslikhet.

I aldersgruppen 20-24 år ser vi fortsatt klare likhetstrekk mellom etterkommerne og de uten innvandringsbakgrunn. Det vil si fortsatt en viss overvekt aktive kvinner på rundt 2 prosentpoeng i begge grupper, mens det blant førstegenerasjonsinnvandrere her er en klar overvekt av aktive menn på ca. 10 prosentpoeng. Det er i første rekke andel sysselsatte som bidrar til å øke avstanden mellom kjønnene i denne gruppen. Når det gjelder de med utdanning som eneste registrerte status, var det mindre forskjeller, kun 2 prosentpoeng i menns favør. Imidlertid må det understrekes at andelen aktive er klart lavere blant førstegenerasjon enn i de øvrige to gruppene.

Blant de mellom 25 og 29 år begynner de mer tradisjonelle kjønnsforskjellene å avtegne seg i form av en overvekt av andel aktive menn i alle tre befolkningsgrupper. Blant de uten innvandringsbakgrunn er den riktignok svak (kun 2,6 prosentpoeng), men blant etterkommerne ligger den på

Tabell 2. Andel sysselsatte og under utdanning, etter innvandringsbakgrunn, kjønn og alder. 4. kvartal 2004. Prosent

	Personer	Av dette		
	16-74 år i alt	16-19 år	20-24 år	25-29 år
Uten innvandringsbakgrunn				
I alt				
Sysselsatte	70,5	44,7	71,6	79,4
Under utdanning	5,8	48,1	15,1	6,2
Andel aktive i alt	76,3	92,8	86,7	85,6
Menn				
Sysselsatte	73,6	44,0	71,5	81,2
Under utdanning	5,6	48,0	14,5	5,7
Andel aktive i alt	79,2	92,0	86,0	86,9
Kvinner				
Sysselsatte	67,3	45,5	71,8	77,5
Under utdanning	6,1	48,2	15,8	6,8
Andel aktive i alt	73,4	93,7	87,6	84,3
Ikke-vestlige etterkommere				
I alt				
Sysselsatte	53,3	32,4	65,9	65,3
Under utdanning	27,8	55,1	14,0	6,6
Andel aktive i alt	81,1	87,5	79,9	71,9
Menn				
Sysselsatte	54,3	32,6	64,7	69,9
Under utdanning	27,2	54,0	14,1	6,3
Andel aktive i alt	81,5	86,6	78,8	76,2
Kvinner				
Sysselsatte	52,3	32,3	67,2	60,2
Under utdanning	28,5	56,2	14,0	6,9
Andel aktive i alt	80,8	88,5	81,2	67,1
Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere				
I alt				
Sysselsatte	51,0	27,3	49,8	52,0
Under utdanning	6,5	44,5	12,9	5,7
Andel aktive i alt	57,5	71,8	62,7	57,7
Menn				
Sysselsatte	55,7	26,2	54,2	61,3
Under utdanning	6,8	45,2	14,1	5,5
Andel aktive i alt	62,5	71,4	68,3	66,8
Kvinner				
Sysselsatte	46,7	28,5	46,1	45,2
Under utdanning	6,3	43,6	11,9	5,9
Andel aktive i alt	53,0	72,1	58,0	51,1

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

9 prosentpoeng og blant førstegenerasjonsinnvandrerne, 16 prosentpoeng. Det er utelukkende blant sysselsatte at kjønnsforskjellene gjør seg gjeldende. Blant de under utdanning er det heller ikke i denne aldersgruppen noen forskjeller av betydning. I hver av de tre hovedgruppene ser vi et sprang i den mannlige sysselsettingen i forhold til dem mellom 20 og 24 år, mens dette ikke gjør seg gjeldende blant kvinner. I gruppen av etterkommere ser vi til og med en nedgang i andel sysselsatte kvinner på 7 prosentpoeng, mens det blant kvinner uten innvandrerbakgrunn er en moderat økning. For innvandrerkvinnene var det 1 prosentpoeng lavere sysselsetting.

Tabell 3. Personer med innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn, sysselsetting/utdanning og alder. 4. kvartal 2004. Prosent

	Personer		Av dette	
	16-74 år i alt	16-19 år	20-24 år	25-29 år
Uten innvandringsbakgrunn				
I alt				
Sysselsatte	70,5	44,7	71,6	79,4
Under utdanning	5,8	48,1	15,1	6,2
Aktive i alt	76,3	92,8	86,7	85,6
Øst-Europa				
Førstegenerasjonsinnvandrere				
Sysselsatte	57,9	33,2	55,8	61,8
Under utdanning	7,1	49,9	14	6,4
Aktive i alt	65,0	83,1	69,8	68,2
Etterkommere				
Sysselsatte	67,0	36,5	70,2	70
Under utdanning	15,6	54,3	13,1	7,2
Aktive i alt	82,6	90,8	83,3	77,2
Asia				
Førstegenerasjonsinnvandrere				
Sysselsatte	56,4	9,1	31,7	57
Under utdanning	3,2	31,8	12,1	7,9
Aktive i alt	59,6	40,9	43,8	64,9
Etterkommere				
Sysselsatte	51,8	32,6	65,5	64,8
Under utdanning	29,2	55,2	14,4	6,3
Aktive i alt	81,0	87,8	79,9	71,1
Afrika				
Førstegenerasjonsinnvandrere				
Sysselsatte	41,2	18,5	38,9	40,2
Under utdanning	7,8	39,4	12,7	6,5
Aktive i alt	49,0	57,9	51,6	46,7
Etterkommere				
Sysselsatte	51,2	34,2	65,9	62,6
Under utdanning	28,9	51,6	12,3	6,8
Aktive i alt	80,1	85,8	78,2	69,4
Sør- og Mellom-Amerika				
Førstegenerasjonsinnvandrere				
Sysselsatte	58,4	27	55,2	56,8
Under utdanning	6,1	43,4	11,6	7
Aktive i alt	64,5	70,4	66,8	63,8
Etterkommere				
Sysselsatte	39,8	20,8	65,1	70,8
Under utdanning	41,2	62,5	12,8	12,5
Aktive i alt	81,0	83,3	77,9	83,3

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Av disse fordelingene går det fram at etterkommere under 25 år ligger mye nærmere gjennomsnittet for de uten innvandringsbakgrunn med hensyn til andel i jobb og utdanning enn de gjør i forhold til førstegenerasjonsinnvandrere. Særlig er avstanden til førstegenerasjon stor blant de mellom 20 og 24 år. Dette skyldes først og fremst det høye nivået blant kvinnelige etterkommere som ligger 23 prosentpoeng over andel aktive kvinner i førstegenerasjon. Blant menn var forskjellen mellom de to hovedgruppene på under det halve, nemlig 10,5 prosentpoeng. I neste aldersgruppe, mellom 25 og 29 år, er det fortsatt en betydelig avstand mellom kvinnelige etterkommere og førstegenerasjonskvinner, om enn ikke fullt så stor, nemlig 16 prosentpoeng, mens det blant menn er mye den samme differansen, det vil si ca. 9 prosentpoeng. I denne aldersgruppen (det vil si 25-29 år) befinner etterkommerne seg i en posisjon midt mellom de uten innvandringsbakgrunn og førstegenerasjonsinnvandrerne. Avstanden til majoritetsbefolkningen er dermed større for etterkommerne i denne aldersgruppen der sysselsettingen er den dominerende statuskoden. Dette skyldes i særlig grad nedgangen blant kvinnene, som antakelig henger sammen med at flere i denne alderen er blitt småbarnsmødre. Imidlertid må det understrekes at de mellom 25-29 år er den minste av de tre omtalte aldersgruppene blant etterkommerne og består kun av 2 100 personer.

Høyest aktivitet blant dem fra Øst-Europa

En fordeling på landbakgrunn med utgangspunkt i de ikke-vestlige verdensregionene (tabell 3) viser at førstegenerasjonsinnvandrerne fra Øst-Europa gjennomgående har de høyeste andelen aktive i alle de tre aldersgruppene (på mellom 70 og 80 prosent). Det er i første rekke andel sysselsatte som trekker opp nivået og som øker avstanden til de øvrige tre gruppene. Høyst sannsynlig ser vi her en sammenheng med arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene i Øst-Europa som særlig gjør seg gjeldende blant de i 20-årsalderen. Men også innvandrere fra Sør- og Mellom-Amerika i samme alder kommer nært opp til østeuropeernes nivå med under 5 prosentpoeng i forskjell. Førstegenerasjonsinnvandrere fra Asia under 25 år kommer dårligst ut med hensyn til andel aktive. Her er både sysselsettingsandelen og andelen under utdanning ganske lave (til sammen litt over 40 prosent). Imidlertid ser vi et stort sprang i aktivitetsnivået når vi går til de mellom 25 og 29 år der andelen aktive har økt til 65 prosent.

I hovedsak skyldes dette økning i andelen sysselsatte på hele 25 prosentpoeng. De afrikanske innvandrere under 25 år ligger noe høyere enn de asiatiske i samme alder (med mellom 50 og 60 prosent aktive), men kommer langt under denne gruppen blant de mellom 25 og 29 år. Vi ser altså ikke samme oppsvinget i andel sysselsatte her. Bare 47 prosent var i jobb/utdanning i denne aldersgruppen.

Blant etterkommerne ser vi at forskjellene mellom de fire ikke-vestlige gruppene har jevnet seg betraktelig ut. Blant de under 25 år er det fortsatt de med østeuropeisk bakgrunn som kommer best ut, men avstanden til de øvrige gruppene er betydelig mindre. Dette innebærer en stor nivåforskjell blant etterkommerne med asiatisk og afrikansk bakgrunn i forhold til førstegenerasjon – spesielt blant de under 25 år. Størst er forskjellen blant de med asiatisk bakgrunn der differansene i andelen aktive kommer opp i 30 til 50 prosentpoeng. Blant de afrikanske ligger forskjellene på mellom 20 og 30 prosentpoeng. I aldersgruppen mellom 25 og 29 år er forskjellen mellom etterkommere og førstegenerasjon fortsatt stor i den afrikanske gruppen (ca. 20 prosentpoeng), mens den har jevnet seg mer ut i den asiatiske (ca. 6 prosentpoeng).

Disse forskjellene mellom etterkommerne og førstegenerasjon i gruppene med asiatisk og afrikansk bakgrunn er det nærliggende å relatere til betydningen av å være født og oppvokst her i landet. Den lave sysselsettingen blant mange førstegenerasjonsinnvandrere med denne bakgrunnen kan blant annet knyttes til større problemer med tilegnelse av norsk språk og en mindre relevant utdanning enn det vi finner blant de med østeuropeisk og latinamerikansk bakgrunn. Forskjeller i botid kan nok også spille inn her. Blant etterkommerne med asiatisk eller afrikansk bakgrunn må i hvert fall språkproblemene antas å være mye mindre. Dette gir seg, som vi ser, utslag i et mye høyere sysselsettingsnivå enn i første generasjon og i en utjevning mellom de ikke-vestlige gruppene som i denne generasjonen har likt utgangspunkt med hensyn til skolegang og yrkeskvalifisering. Etterkommere har med andre ord relativt lik andel aktive uavhengig av familiens landbakgrunn, og de ligger mye nærmere majoritetsbefolkningen enn førstegenerasjonsinnvandrere i alle grupper.

Tabell 4. Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere, etter botid, sysselsetting/utdanning og alder. 4. kvartal 2004. Totalt, menn og kvinner. Prosent					
	I alt	16-19 år	20-24 år	25-29 år	30 år og mer
Totalt					
Uten innvandringsbakgrunn					
Sysselsatte i alt	70,5	44,7	71,6	79,4	71,7
Under utdanning	5,8	48,1	15,1	6,2	0,9
Andel aktive i alt	76,3	92,8	86,7	85,6	72,6
Ikke-vestlige etterkommere					
Sysselsatte i alt	53,3	32,4	65,9	65,3	75,6
Under utdanning	27,8	55,1	14,0	6,6	1,5
Andel aktive i alt	81,1	87,5	79,9	71,9	77,1
Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere					
Sysselsatte i alt	51,0	27,3	49,8	52,0	53,4
Under utdanning	6,5	44,5	12,9	5,7	1,9
Andel aktive i alt	57,5	71,8	62,7	57,7	55,3
Under 4 år					
Sysselsatte	38,4	16,8	36,2	43,2	40,9
Under utdanning	8,5	31,8	12,0	6,7	3,6
Andel aktive i alt	46,9	48,6	48,2	49,9	44,5
4-6 år					
Sysselsatte	51,1	25,7	53,7	55,0	52,6
Under utdanning	8,2	56,3	14,1	4,0	2,5
Andel aktive i alt	59,3	82,0	67,8	59,0	55,1
7-10 år					
Sysselsatte	54,5	30,9	58,7	56,9	56,2
Under utdanning	7,1	52,0	11,6	4,6	1,8
Andel aktive i alt	61,6	82,9	70,3	61,5	58,0
11-15 år					
Sysselsatte	57,2	35,7	61,1	62,0	58,6
Under utdanning	7,6	50,6	14,1	5,2	1,5
Andel aktive i alt	64,8	86,3	75,2	67,2	60,1
Over 15 år					
Sysselsatte	56,8	40,9	64,6	66,2	56,1
Under utdanning	2,9	43,1	13,5	6,3	1,0
Andel aktive i alt	59,7	84,0	78,1	72,5	57,1
Menn					
Uten innvandringsbakgrunn					
Sysselsatte i alt	73,6	44,0	71,5	81,2	75,6
Under utdanning	5,6	48,0	14,5	5,7	0,6
Andel aktive i alt	79,2	92,0	86,0	86,9	76,2
Ikke-vestlige etterkommere					
Sysselsatte i alt	54,3	32,6	64,7	69,9	79,7
Under utdanning	27,2	54,0	14,1	6,3	1,3
Andel aktive i alt	81,5	86,6	78,8	76,2	81,0
Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere					
Sysselsatte i alt	55,7	26,2	54,2	61,3	58,0
Under utdanning	6,8	45,2	14,1	5,5	1,8
Andel aktive i alt	62,5	71,4	68,3	66,8	59,8
Under 4 år					
Sysselsatte	45,7	18,8	44,0	54,3	48,9
Under utdanning	10,3	32,9	15,2	7,7	4,6
Andel aktive i alt	56,0	51,7	59,2	62,0	53,5
4-6 år					
Sysselsatte	56,3	24,9	57,2	66,6	57,9
Under utdanning	8,5	56,2	14,5	2,6	2,3
Andel aktive i alt	64,8	81,1	71,7	69,2	60,2

Tabell 4 (forts.). Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere, etter botid, sysselsetting/utdanning og alder. 4. kvartal 2004. Totalt, menn og kvinner. Prosent

	I alt	16-19 år	20-24 år	25-29 år	30 år og mer
Menn forts.					
7-10 år					
Sysselsatte	58,8	30,4	58,6	66,3	62,0
Under utdanning	8,0	52,6	10,7	4,3	1,2
Andel aktive i alt	66,8	83,0	69,3	70,6	63,2
11-15 år					
Sysselsatte	58,8	31,9	59,1	63,8	61,7
Under utdanning	8,0	52,3	14,3	4,5	1,4
Andel aktive i alt	66,8	84,2	73,4	68,3	63,1
Over 15 år					
Sysselsatte	59,5	37,9	63,4	69,2	59,2
Under utdanning	2,6	45,5	13,1	5,0	0,9
Andel aktive i alt	62,1	83,4	76,5	74,2	60,1
Kvinner					
Uten innvandringsbakgrunn					
Sysselsatte i alt	67,3	45,5	71,8	77,5	67,6
Under utdanning	6,1	48,2	15,8	6,8	1,2
Andel aktive i alt	73,4	93,7	87,6	84,3	68,8
Ikke-vestlige etterkommere					
Sysselsatte i alt	52,3	32,3	67,2	60,2	71,3
Under utdanning	28,5	56,2	14,0	6,9	1,6
Andel aktive i alt	80,8	88,5	81,2	67,1	72,9
Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere					
Sysselsatte i alt	46,7	28,5	46,1	45,2	48,8
Under utdanning	6,3	43,6	11,9	5,9	2,0
Andel aktive i alt	53,0	72,1	58,0	51,1	50,8
Under 4 år					
Sysselsatte	32,9	14,2	31,6	36,0	34,5
Under utdanning	7,1	30,4	10,1	6,1	2,8
Andel aktive i alt	40,0	44,6	41,7	42,1	37,3
4-6 år					
Sysselsatte	46,5	26,7	49,8	47,5	47,7
Under utdanning	7,9	56,3	13,7	4,9	2,7
Andel aktive i alt	54,4	83,0	63,5	52,4	50,4
7-10 år					
Sysselsatte	51,7	31,5	58,8	52,0	52,7
Under utdanning	6,6	51,3	12,7	4,8	2,1
Andel aktive i alt	58,3	82,8	71,5	56,8	54,8
11-15 år					
Sysselsatte	55,6	39,8	63,3	59,9	55,9
Under utdanning	7,3	48,9	13,8	6,0	1,6
Andel aktive i alt	62,9	88,7	77,1	65,9	57,5
Over 15 år					
Sysselsatte	53,3	44,3	65,7	62,8	51,9
Under utdanning	3,4	40,4	13,9	7,8	1,3
Andel aktive i alt	56,7	84,7	79,6	70,6	53,2

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Lengre botid høyner aktivitetsnivået

Når man ser på gruppen av innvandrere under ett, må man ta i betraktning at denne gruppen favner alle, fra de nyankomne til de som har bodd i Norge over lengre tid, og for en del ungdommers vedkommende fra de var helt små barn. Med andre ord snakker vi om en gruppe som er svært sammensatt med hensyn til de muligheter de har hatt til å tilegne seg språk, kultur og relevant yrkeskompetanse. Med de botidsintervallene vi har i tabell 4, framkommer et markant skille i aktivitetsnivået etter fire års botid. For førstegenerasjonsinnvandrere totalt ser vi for eksempel at andel aktive (i hovedsak sysselsatte) øker fra 47 (botid under 4 år) til 59 prosent (med 4-6 års botid). Betrakter vi gruppen mellom 16 og 19 år, ser vi et enda større sprang, fra 48,6 prosent til 82 prosent, og her er det naturlig nok de under utdanning som bidrar til det høye nivået. Blant de mellom 20 og 24 år er økningen ikke fullt så stor, men likevel betydelig, fra 48 til 68 prosent aktive, og her er det først og fremst forskjellen i andel sysselsatte som slår sterkest ut. For de mellom 25 og 29 år er det mer moderate forskjeller blant de med botid på under 4 år og mellom 4 og 6 år, henholdsvis 50 og 59 prosent aktive som i hovedsak dreier seg om sysselsatte.

Det er ellers en jevn økning i andel aktive i alle tre aldersgrupper når vi beveger oss oppover i botidsintervallene og ved en botid på 15 år og mer ser vi at alle tre aldersgruppene kommer opp på nivå med etterkommerne. Dette er for så vidt naturlig å forvente, siden disse innvanderne ankom landet som mindreårige og har hatt omtrent all sin skolegang her i landet.

En annen virkning av økt botid som vi kan se, er at aktivitetsnivået blant menn og kvinner etter hvert utjevner seg i ungdomsgruppene. For de under 25 år, ser vi at denne tilnærmingen oppstår etter syv års botid, mens det blant de mellom 25 og 29 år framkommer en utjevning i gruppene med en botid på 10 år og mer. Yngre innvandrere med lengre botid her i landet får også i dette henseende en likhet med etterkommerne. Blant innvandrerne og -kvinner over 30 år ser vi imidlertid ikke en tilsvarende utjevning selv om avstanden også der avtar noe med økende botid.

Hvilke næringsgrupper jobber de i?

I hvilke næringer finner vi unge arbeidstakere med innvandringsbakgrunn og er det noen forskjell mellom førstegenerasjon og etterkommerne og unge sysselsatte for øvrig? Tabell 5 viser hvordan disse gruppene av sysselsatte fordeler seg på ulike hovednæringsgrupper.

Tabell 5. Sysselsatte 16-29 år, etter næring og innvandrerbakgrunn. 4. kvartal 2004. Absolutte tall og i prosent

	Uten innvandrerbakgrunn	Ikke-vestlige etterkommere	Ikke-vestlige første-generasjonsinnvandrere	Uten innvandrerbakgrunn	Ikke-vestlige etterkommere	Ikke-vestlige første-generasjonsinnvandrere
	Absolutte tall			Prosent		
I alt	471 049	5 133	26 681	100	100	100
Primærnæringene	16 971	55	435	3,6	1,1	1,6
Olje-/gassutvinning	2 510	5	37	0,5	0,1	0,1
Industri etc.	44 691	298	2 645	9,5	5,8	9,9
Kraft-/vannforsyning	1 398	5	17	0,3	0,1	0,1
Bygg og anlegg	37 293	119	956	7,9	2,3	3,6
Agentur og engros	16 690	144	752	3,5	2,8	2,8
Detaljhandel	77 308	1 286	3 540	16,4	25,1	13,3
Hotell og restaurant	33 236	605	4 361	7,1	11,8	16,3
Transport/kommunikasjon	25 445	568	1 576	5,4	11,1	5,9
Finansiell tjenesteyting..	4 320	43	85	0,9	0,8	0,3
Forr.messig tjyting etc .	45 979	631	3 866	9,8	12,3	14,5
Av dette						
Rengjøringsvirksomhet	3 112	103	1 833	0,7	2,0	6,9
Offentlig administrasjon og forsvar	24 465	256	938	5,2	5,0	3,5
Undervisning	20 523	117	830	4,4	2,3	3,1
Helse- og sosialtjenester	78 654	598	4 336	16,7	11,7	16,3
Annet	21 443	180	1 174	4,6	3,5	4,4
Uoppgitt	20 123	223	1 133	4,3	4,3	4,2

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I mange tilfeller er det bare mindre forskjeller mellom de tre gruppene av sysselsatte, men med hensyn til noen næringer ser vi noe større forskjeller. I en tradisjonell næring som industri er relativt få etterkommere sysselsatt (5,8 prosent). Førstegenerasjon ligger imidlertid på samme nivå som de unge uten innvandringsbakgrunn, det vil si så vidt under 10 prosent. Detaljhandel er utvilsomt den næringsgruppen der det framkommer størst forskjeller. Hele 25 prosent av etterkommerne i arbeid er sysselsatt her, mens de uten innvandrerbakgrunn hadde en andel på 16 prosent og førstegenerasjon 13 prosent.

Hotell- og restaurantvirksomhet er som kjent en næring med stor overrepresentasjon blant ikke-vestlige innvandrere. 16 prosent av de unge sysselsatte førstegenerasjonsinnvandrerne jobbet her mot 7 prosent blant sysselsatte uten innvandrerbakgrunn. Etterkommerne befinner seg i en posisjon omtrent midt imellom med ca. 12 prosent av de sysselsatte. Vi ser samme tendens blant sysselsatte i første generasjon når det gjelder rengjøringsvirksomhet der 7 prosent jobbet, mens denne næringsgruppen bare sysselsatte 0,7 prosent av de unge uten innvandrerbakgrunn, med andre ord er andelen blant førstegenerasjonsinnvandrerne ti ganger så stor. Etterkommerne har imidlertid ikke fullt så stor overrepresentasjon med en andel på 2 prosent av de sysselsatte.

Helse- og sosialtjenester er tradisjonelt blant de største næringsgruppene uavhengig av de sysselsattes innvandringsbakgrunn, men blant etterkommerne har den ikke en slik posisjon. Knappt 12 prosent av yrkesaktive etterkommere jobbet her, mens både førstegenerasjon og sysselsatte uten innvandrerbakgrunn hadde andeler på litt over 16 prosent hver.

Disse fordelingene på næringsgrupper viser at førstegenerasjonsinnvandrere mellom 16 og 29 år i stor grad følger det mønsteret som gjør seg gjeldende blant innvandrere generelt med hensyn til overrepresentasjon i noen næringsgrupper, som hotell og restaurant, og en del likhetstrekk med sysselsatte uten innvandrerbakgrunn med hensyn til næringsgrupper som helse- og sosialtjenester og industri. Etterkommerne skiller seg ut fra dette mønsteret, særlig på grunn av en stor overrepresentasjon innenfor detaljhandel og lavere andeler enn de øvrige i mer tradisjonelle næringer som industri og helse- og sosialtjenester. Dette sysselsettingsmønsteret må antas å ha sammenheng med at over 40 prosent av etterkommerne mellom 16 og 29 år befinner seg i det laveste alderssjiktet mellom 16 og 19 år. Det er dermed grunn til å tro at det er en større forekomst av deltidsarbeidende skoleelever i denne gruppen enn i de øvrige, og at dette slår særlig sterkt ut med hensyn til sysselsetting innenfor detaljhandel.

Tabell 6. Registrerte ledige, etter innvandringsbakgrunn, kjønn og utvalgte aldersgrupper. 4. kvartal 2004. I prosent av personer i alt i hver gruppe			
	Registrert arbeidsledig i alt, 16-74 år	Av dette	
		20-24 år	25-29 år
		Prosent	
Uten innvandringsbakgrunn i alt	2,3	4,3	4,1
Menn	2,5	5,4	4,5
Kvinner	2,0	3,1	3,6
Ikke-vestlige etterkommere i alt	4,6	6,4	8,1
Menn	4,9	7,4	7,6
Kvinner	4,2	5,4	8,7
Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere i alt	7,1	7,4	8,7
Menn	8,3	9,8	11,0
Kvinner	5,9	5,4	7,0
		Absolutte tall	
Uten innvandringsbakgrunn i alt	67 703	10 446	10 327
Menn	38 271	6 772	5 812
Kvinner	29 432	3 674	4 515
Ikke-vestlige etterkommere i alt	496	230	171
Menn	274	136	84
Kvinner	222	94	87
Ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere i alt	12 784	1 485	2 240
Menn	7 254	892	1 200
Kvinner	5 530	593	1 040

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7. Registrert ledige ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere, etter botid og utvalgte aldersgrupper. 4. kvartal 2004. I prosent av personer i alt i hver gruppe

	Registrerte arbeidsledige ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere i alt 16 -74 år	Av dette	
		20-24 år	25-29 år
Prosent			
I alt	7,1	7,4	8,7
Under 4 år	5,3	4,5	5,1
4- 6 år ...	11,0	10,4	12,5
7-10 år ...	9,1	11,6	12,3
11-15 år	8,0	9,2	12,2
Over 15 år	5,2	7,5	9,2
Absolutte tall			
I alt	12 784	2 240	4 852
Under 4 år	2 476	593	989
4- 6 år ...	3 002	663	1 312
7-10 år ...	1 876	324	790
11-15 år ...	2 760	384	1 029
Over 15 år	2 670	276	732

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Høyere registrert ledighet blant førstegenerasjon

Vi har i det foregående sett at en viss andel i den yngre populasjonen faller utenom jobb og utdanning. Botid, landbakgrunn og status som etterkommer kontra innvandrere er faktorer som påvirker størrelsen på den inaktive andelen blant unge innvandrere. Noen av dem som faller utenfor finner vi registrert som arbeidsledige i Aetats registre. Det kan være av interesse å se nærmere på denne gruppen som SSB jevnlig publiserer tall for. Det må imidlertid understrekes at disse tallene baserer seg på den registrerte arbeidsledigheten, det vil si de som oppsøker Aetats kontorer og registrerer seg som helt arbeidsledige. Det er en kjensgjerning at mange unge uten arbeid ikke går veien om arbeidskontorene, bla. fordi mange av dem ikke har krav på ledighetstrygd. Dessuten kan en del av forskjellige grunner ha små forventninger om i det hele tatt å få jobb via Aetat. Dermed favner ikke disse tallene arbeidsledigheten i sin fulle bredde, men de kaster likevel et visst lys over noen i gruppen av inaktive som vi ellers kjenner lite til. I den følgende presentasjonen er omtalen av aldersgruppen mellom 16 og 19 utelatt fordi dette er en marginal gruppe med hensyn til registrert ledighet. Prosentandelene baserer seg på personer i alt i hver av de gruppene som omtales.

Tall basert på Aetats register for 4. kvartal 2004 (tabell 6) viser en andel registrerte helt arbeidsledige blant ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere på 7,1 prosent (i prosent av bosatte 16-74 år). For gruppen av etterkommere er denne andelen på 4,6 prosent mens den blant de uten innvandringsbakgrunn lå på 2,3 prosent. Med andre ord er det store forskjeller i nivået på registrert ledige, der etterkommerne befinner seg i en mellomposisjon. Ledighetstallene er mye avhengig av alder, og vi minner om at det er store forskjeller i aldersstruktur mellom de tre hovedgruppene. Betrakter vi aldersgruppen 20-24 år i tabell 6, blir derfor forskjellene i ledighet mindre enn for hele gruppen av ledige. Rangeringen av gruppene er mye den samme, men nivået er noe høyere blant etterkommerne og de uten innvandringsbakgrunn. Dette har sammenheng med at ungdom er nykommere på arbeidsmarkedet og har dermed større andeler jobbsøkere enn de mer etablerte voksne gruppene. Blant førstegenerasjonsinnvandrere vil det også være flere nykommere i de mer voksne gruppene slik at det ikke blir så store forskjeller mellom ledige totalt og de yngre aldersgruppene.

I aldersgruppen 25-29 år ligger den registrerte ledigheten høyere både blant innvandrere og etterkommere som hadde henholdsvis 8,7 og 8,1 prosent ledige. Med andre ord ser vi her en tilnærming mellom disse to gruppene, men det må tas i betraktning at etterkommerne er en ganske liten gruppe i denne sammenhengen med kun 170 registrerte ledige. Dessuten har de som vi tidligere har sett, en betraktelig høyere sysselsetting. Dette tyder på at de kommer lettere i jobb enn førstegenerasjon selv om de har om lag det samme nivået på registrert ledige. Personer uten innvandringsbakgrunn hadde en andel registrert ledige på 4,1 prosent i denne aldersgruppen. Det er i hovedsak et høyere ledighetsnivå blant menn enn kvinner i de fleste grupper, noe som er et gjennomgående trekk ved registrert ledighet.

Botidens innvirkning på ledighetsnivået

Tall for arbeidsledighet fordelt på botid (tabell 7) viser en markant økning etter fire års botid i Norge. For førstegenerasjonsinnvandrere totalt ser vi over en fordobling i ledighetsprosenten fra gruppen med botid under fire år til gruppen med en botid på mellom fire og seks år, fra 5,3 prosent til 11 prosent. Det samme mønsteret gjør seg også gjeldende i aldersgruppene 20 til 24

år og 25 til 29 år der den registrerte ledigheten går opp fra henholdsvis 4,5 til 10,4 prosent og 5,1 til 12,5 prosent. Dette kan tilsynelatende virke ulogisk, all den stund det er konstatert betydelige økninger i sysselsettingen etter fire års botid. Når både sysselsetting og registrert ledighet øker, må dette tolkes som et tegn på en generell økt aktivitet på arbeidsmarkedet i disse gruppene. Mange går etter en periode med språkopplæring og yrkeskvalifisering over til å bli aktive jobbsøkere og etter hvert også yrkesaktive. Mange vil som registrerte arbeidsledige stå ved inngangsportalen til arbeidsmarkedet og komme fortere i jobb enn de ellers ville ha gjort, spesielt hvis kvalifikasjonene er opparbeidet og konjunkturutviklingen er gunstig.

Blant førstegenerasjonsinnvandrere totalt går ledigheten jevnt nedover i gruppene med botid over syv år til den ender på 5,2 prosent blant de med botid 15 år og mer. I aldersgruppen 20 til 24 år synker ledigheten først etter 10 års botid og er på 7,5 prosent blant dem med botid på over 15 år. Blant dem mellom 25 og 29 år ligger ledigheten nokså stabilt på litt over 12 prosent til vi kommer til gruppen med botid utover 15 år som har en registrert ledighet på 9,2 prosent. Det gjennomgående høyere nivået i denne aldersgruppen kan skyldes at de har større problemer med å tre inn på arbeidsmarkedet enn de litt yngre, men forskjellen kan på den annen side også være et utslag av en større tilbøyelighet til å registrere seg som ledig. Av sysselsettingstallene går det i hvert fall fram at nivået er nokså jevnt mellom de to aldersgruppene, men at andelen under utdanning naturlig nok er høyere blant de yngre.

Det er relativt små forskjeller mellom de ulike landgruppene (det vil si de fire verdensregionene) blant de ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrerne (tabell 8). I aldersgruppen 20 til 24 år hadde de med østeuropeisk bakgrunn lavest registrert ledighet med 6,8 prosent, mens de fra Afrika lå høyest med 8,5 prosent. Aldersgruppen mellom 25 og 29 år hadde mye det samme størrelsesforholdet mellom de fire landgruppene, men de lå på et litt høyere nivå. I store trekk samsvarer forskjellene mellom landgruppene med de som ble konstatert med hensyn til sysselsetting. Etterkommere blir for øvrig ikke omtalt i denne sammenheng, da en oppdeling etter landgrupper og alder vil gi alt for små grupper.

Oppsummering og konklusjon

Gruppen av ikke-vestlige etterkommere under 25 år har et aktivitetsnivå mye nærmere de uten innvandringsbakgrunn i samme alder enn de som er førstegenerasjonsinnvandrere. Dette gjør seg særlig gjeldende i aldersgruppen 20 til 24 år der avstanden til førstegenerasjon er spesielt stor. Dette skyldes først og fremst forskjeller i sysselsettingsnivået, og ikke minst nivået blant de kvinnelige etterkommerne som er betydelig høyere enn det vi finner blant kvinnene i førstegenerasjon. Går vi til etterkommerne mellom 25 og 29 år, som er en noe mindre gruppe, er andelen aktive lavere slik at avstanden til de uten innvandrerbakgrunn blir større. Denne forskjellen i forhold til den yngre gruppen må i første rekke tilskrives det lavere sysselsettingsnivået vi ser blant kvinnene. Blant menn ligger derimot sysselsettingen høyere. Dette kan selvsagt ha sammenheng med at barnefødsler er mer vanlig blant kvinner i denne aldersgruppen og at omsorgsarbeidet prioriteres. På mange måter illustrerer tilfellet med etterkommerne betydningen av kvinners bidrag til det totale sysselsettingsnivået blant personer med innvandringsbakgrunn.

Grupperinger etter landbakgrunn viser at unge førstegenerasjonsinnvandrere fra Øst-Europa har det høyeste sysselsettingsnivået, noe som må antas å ha

Tabell 8. Registrerte arbeidsledige førstegenerasjonsinnvandrere, etter verdensregion og alder. 4. kvartal 2004. I prosent av personer i alt i hver gruppe

	Registrerte arbeidsledige ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere i alt 16 -74 år	Av dette	
		20-24 år	25-29 år
Prosent			
Øst-Europa	7,1	6,8	7,1
Asia	7,0	7,3	9,1
Afrika	8,8	8,5	9,8
Sør- og Mellom-Amerika	6,6	7,8	8,4
Absolutte tall			
Øst-Europa	2 799	352	460
Asia	6 760	752	1219
Afrika	2 503	294	436
Sør- og Mellom-Amerika	722	85	126

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

sammenheng med arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene. Men også unge innvandrere fra latin-amerikanske land kommer nært opptil dette nivået. Gruppene fra Asia og Afrika, der flyktninger med kortere botid utgjør en større andel, ligger en del lavere. Når vi betrakter gruppen av etterkommere, er forskjellene mellom de ulike verdensregionene langt på vei borte, og det er særlig verdt å merke seg at etterkommere under 25 år med asiatiske og afrikanske bakgrunn har andeler sysselsatte og under utdanning som ligger høyt over førstegenerasjon fra de samme regionene.

Når det gjelder etterkommere, er det neppe berettiget å snakke om noen form for marginalisering på bakgrunn av de tallene som har framkommet her. Selv om det fortsatt gjenstår en viss avstand til ungdom uten innvandringsbakgrunn med hensyn til sysselsetting, ser etterkommerne ut til å ha et godt fotfeste innenfor utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet og har flere likhetstrekk med ungdom uten innvandringsbakgrunn enn med ungdom i første generasjon. Blant annet ser vi dette også i form av kvinnenes høye aktivitetsnivå blant dem under 25 år.

Unge førstegenerasjonsinnvandrere har som gruppe sett under ett, et sysselsettingsnivå som ligger langt under det vi finner i de andre to hovedgruppene.

Men skal man snakke om marginalisering i form av sosial utstøtning, er det mest nærliggende å forholde seg til de gruppene som har hatt reell mulighet til å vinne fotfeste her i landet. Det vil si de som har vært gjennom den første tilpasningsfasen til det norske samfunnet med språk-opplæring og eventuelt yrkeskvalifisering. Blant unge førstegenerasjonsinnvandrere ser vi at botid har stor innvirkning på andelen aktive og spesielt de sysselsatte. Det går et skille ved fire års botid, og nivået øker jevnt når vi beveger oss oppover i botidsintervallene. Etter hvert som botiden øker, ser vi en tilnærming til etterkommernes nivå. Et annet aspekt ved botiden er den utjevningen mellom menn og kvinner som finner sted, og som er en viktig forutsetning for det høye aktivitetsnivået blant unge innvandrere med lang botid her i landet. Disse likhetstrekkene med etterkommerne er det for så vidt naturlig å forvente, siden unge innvandrere med lang botid i Norge ankom landet som mindreårige og har hatt store deler av sin oppvekst og skolegang i Norge.

Som vi har sett av sysselsettingstallene, er det fortsatt avstander til dem uten innvandringsbakgrunn når vi beveger oss oppover i botidsintervallene, men forskjellene kan neppe sies å være av en slik størrelse at store ungdomsgrupper av ikke-vestlige førstegenerasjonsinnvandrere står i fare for å bli marginalisert gjennom utestenging fra arbeidslivet. Tilnærmingen til sysselsettingsnivået blant etterkommerne som er født og oppvokst her i landet, tyder i hvert fall ikke på det. På den annen side viser disse forskjellene at mye fortsatt gjenstår i arbeidet med å integrere unge innvandrere i arbeidslivet – ikke minst blant de med kortere botid her i landet.

Sysselsatte fra nye EU-land: Lave nivå-tall, men sterk vekst

I 4. kvartal 2005 var det 9 087 lønnstakere fra de nye EU-landene som var på korttidsopphold i Norge. I tillegg har det siden 4. kvartal 2003 kommet 3 867 sysselsatte fra de nye EU-landene i form av innvandring. Dette er personer som er blitt registrert bosatt. Disse tallene er forholdsvis lave, men samtidig ser vi at det har vært en kraftig vekst siden 4. kvartal 2003, året før EU-utvidelsen skjedde. Tallene viser at det foreløpig ikke har vært noen flom av lønnstakere fra de nye EU-landene. Dette gjelder også om vi tar hensyn til at det sannsynligvis er en del under-rapportering til registrene.

Innledning

I 2004 ble EU og dermed EØS utvidet med 10 nye medlemsland, listet opp i note til tabell 1. Alle disse landene har et mye lavere lønns- og prisnivå enn Norge, noe som førte til en usikkerhet omkring hvor mange som vil komme til Norge for å arbeide fra disse landene. Statistisk sentralbyrå (SSB) ble på bakgrunn av dette bedt om å se nærmere på hvordan dette kan bli fanget opp i sysselsettingstallene.¹ Resultatene og dokumentasjon av datagrunnlaget som ligger bak tallene er presentert i Rapporter 2006/4.²

I denne artikkelen ser vi spesielt på personer med bakgrunn fra de nye EU-landene som er i Norge på korttidsopphold, det vil si lønnstakere registrert som «ikke bosatt» i Det sentrale folkeregisteret. Tallene omfatter ikke selvstendig næringsdrivende og sjøfolk fra land utenfor EØS-området. Tallene over ikke-registrert bosatte omfatter lønnstakere som ikke dekkes av sysselsettingstallene fra AKU og den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikken. Vi vil i denne artikkelen også se på sammenhengen mellom tallene til Utlendingsdirektoratet (UDI) og tallene til SSB. Til slutt i artikkelen kommenterer vi de høye tallene i media over antall arbeidsinnvandrere fra de nye EU-landene.

Faktaboks

Den registerbaserte sysselsettingsstatistikken og Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) som publiseres i dag, dekker sysselsetting bare blant de som er registrert bosatte i Norge i Det sentrale folkeregisteret. Å være registrert bosatt vil grovt sagt si at en person forventes å ha sitt faste bosted i Norge i minst et halvt år, og at vedkommende må ha en gyldig oppholdstillatelse.

Det vil imidlertid også være grupper av personer som arbeider i Norge uten at de er registrert som bosatte, det vil si at de forventes å oppholde seg i Norge i mindre enn seks måneder. Dette vil typisk gjelde individuelle arbeidstakere med arbeidstillatelse fra UDI, utstasjonerte arbeidstakere i forbindelse med tjenesteoppdrag og utleide arbeidstakere fra et bemanningsbyrå, når disse oppholder seg kun kort tid i Norge. Andre større grupper som er registrert «ikke bosatt», men som arbeider i Norge, er personer bosatt i våre naboland og som pendler daglig eller ukentlig over grensen, og utenlandsk bosatte med arbeid på kontinentalsokkelen eller på norske skip i utenriksfart. En annen gruppe er asylsøkere i arbeid som ikke har fått oppholdstillatelse.

Christoffer Berge

Christoffer Berge er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarked (chb@ssb.no).

Stor økning i sysselsatte fra nye EU-land

Tabell 1 viser sysselsatte registrert bosatt og lønnstakere ikke registrert bosatt etter landbakgrunn. Det er kun førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn, det vil si født i utlandet av utenlandsfødte foreldre, som er fordelt etter landbakgrunn. Alle andre personer har landbakgrunn «Norge».

Vi ser av tabell 1 at det var 9 087 lønnstakere med innvandringsbakgrunn fra de nye EU-landene på korttidsopphold i Norge i 4. kvartal 2005. Det er en økning på 7 728 i forhold til 4. kvartal 2003, året før EU-utvidelsen skjedde. I tillegg til lønnstakere på korttidsopphold, har det også siden 4. kvartal 2003 kommet 3 867 sysselsatte fra de nye EU-landene som innvandrere. Dette er personer som er blitt registrert bosatt i Norge. Denne gruppen bosatte vil blant annet bestå av individuelle arbeidstakere som har fått en arbeidstillatelse fra UDI på seks måneder eller mer, og personer som tidligere har vært her på korte oppdrag, men som har blitt værende over lengre tid og er dermed blitt bosatt. Samlet er det 12 954 personer fra de nye EU-landene som er i Norge på korttidsopphold (ikke registrert bosatt) eller som er blitt registrert bosatt siden 4. kvartal 2003.

Tabell 1. Sysselsatte etter bosettingsstatus og landbakgrunn for førstegenerasjonsinnvandrere. 4. kvartal 2005 og endringer fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2005

Landbakgrunn	Sysselsatte registrert bosatt		Lønnstakere ikke registrert bosatt ¹			
	4. kvartal 2005	Av dette		4. kvartal 2005	Endringer fra 4. kv. 2003 til 4. kv. 2004	Endringer fra 4. kv. 2004 til 4. kv. 2005
		Innvandring mellom 4. kv. 2003 og 4. kv. 2004	Innvandring mellom 4. kv. 2004 og 4. kv. 2005			
I alt	2 298 000	7 290	8 966	37 883	5 725	5 909
Norge	2 138 740	10	8	4 012	43	-17
Norden ²	32 251	1 875	1 959	15 663	837	1 058
Gamle EU-land ³	20 920	1 414	1 540	4 883	1 095	-396
Nye EU-land ⁴	10 359	1 304	2 563	9 087	3 098	4 630
Av dette						
Polen	6 738	815	1 921	5 819	2 035	2 945
Litauen	1 162	258	383	2 094	736	1 098
Andre land	95 730	2 687	2 896	4 238	652	634

¹ Selvstendig næringsdrivende og sjøfolk utenfor EØS-landene er ikke inkludert.

² Norden: Sverige, Danmark, Grønland, Færøyene, Finland og Island.

³ Gamle EU-land: Belgia, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Nederland, Luxembourg, Portugal, Spania, Storbritannia, Tyskland og Østerrike.

⁴ Nye EU-land: Polen, Litauen, Estland, Latvia, Tsjekkia, Slovakia, Slovenia, Ungarn, Malta og Kypros.

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk.

Tabell 1 viser hvor mange som har innvandret (er blitt bosatt) mellom 4. kvartal 2003 og 4. kvartal 2005, men angir ikke nettoendringen i antall sysselsatte registrert bosatt i denne perioden. For lønnstakere ikke registrert bosatt, viser tabellen nettoendringen fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2005.

Små andeler, men sterk vekst

Lønnstakere ikke registrert bosatt og sysselsatte registrert bosatt innvandret fra de nye EU-landene siden 4. kvartal 2003 (12 954 personer), utgjør en svært liten andel (0,56 prosent) av det samlede antall som defineres som sysselsatte i den ordinære sysselsettingsstatistikken i 4. kvartal 2005. Men selv om nivå-tallene er lave, har det vært en kraftig vekst fra 2003 til 2005. Vi ser fra tabell 1 at fra 2003

har lønnstakere som ikke er registrert bosatt stått for over to tredeler av veksten på totalt 11 634 personer i denne gruppen. De fleste kom fra Polen og Litauen, med nesten 90 prosent av midlertidige lønnstakere fra de nye EU-landene i 4. kvartal 2005. Også blant de som er registrert bosatt, har det vært en relativt sterk vekst i lønnstakere med bakgrunn fra de nye EU-landene. Ser man registrerte bosatte og ikke registrert bosatte under ett (19 446 personer), utgjorde andelen med bakgrunn fra nye EU-land om lag 0,85 prosent av alle sysselsatte i 4. kvartal 2005.

Veksten i personer fra nye EU-land var sterkere fra 2004 til 2005 enn året før, både blant de med korttidsopphold og de som er blitt bosatt. For lønnstakere ikke registrert bosatt fra de nye EU-landene, er veksten mye sterkere for denne gruppen enn for de andre gruppene.

Flest fra nordiske land

Selv om økningen blant lønntakere fra de nye EU-landene har vært sterk de siste to årene, har de fleste av de 37 883 lønntakerne med korttidsopphold i Norge bakgrunn fra andre land enn disse. Norden utgjør den største gruppen med 15 663 lønntakere i 4. kvartal 2005. I underkant av 5 000 har bakgrunn fra de gamle EU-landene utenom Norden, noe som er en liten nedgang i forhold til 4. kvartal 2004.

I overkant av 4 000 av lønntakere som er registrert ikke bosatt, har landbakgrunn fra Norge. Dette er personer som har utvandret, men som fortsatt har eller senere har tatt seg arbeid i Norge. For eksempel personer som bor i Sverige og som pendler over grensen til Norge for å arbeide. Alle som bor utenfor landet er ikke registrert bosatt i Norge, og er dermed heller ikke med i den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikken eller AKU.

Størst vekst i bygg og anlegg

Vi ser av tabell 2 at lønntakere ikke registrert bosatt fra nye EU-land, utgjør svært små andeler i prosent av sysselsatte registrert bosatt. Primærnæringene hadde den klart største andelen av sysselsettingen i 4. kvartal 2003 med 0,6 prosent, og andelen er fortsatt relativt høy i 2005 (2,1 prosent). Andre store næringer i 2005 er bygge- og anleggsvirksomhet (1,9 prosent) og forretningsmessig tjenesteyting (0,8 prosent). Forretningsmessig tjenesteyting vil i denne sammenheng i hovedsak gjelde næringen utleie av arbeidskraft. I praksis vil disse ha sitt arbeidssted i andre næringer. Vi antar at mange er i byggenæringen, slik at andelen i denne næringen trolig er større enn i primærnæringene. Vi ser også av tabell 2 at veksten innenfor disse næringene har vært relativt stor fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2005. Veksten har vært størst innenfor bygge- og anleggsvirksomhet. I næringene helse- og sosialtjenester, varehandel og transport er tallene lave og veksten har vært liten.

Statistikken baserer seg på data fra en rekke offentlige registre (se faktaboks). Selv om registrene i teorien skal dekke de fleste lønntakerforholdene, kan imidlertid kvaliteten på data være problematisk. Særlig vil dette kunne gjelde lønntakere ansatt hos arbeidsgivere med kortvarige oppdrag i Norge. Når det gjelder innmeldinger, kan det være underrapportering som skyldes alt fra uvitenhet om regler og språkproblemer til at man bevisst ikke rapporterer (svart arbeid). Ut fra konkrete undersøkelser på enkelte byggeplasser har man registrert en betydelig underrapportering av ansatte (mer informasjon om dette i rapporten *Seriositet i byggenæringen*, som er tilgjengelig på nettsiden <http://www.bnl.no/seriositet/article957.html>). I tillegg er det en gråson mellom å være lønntaker og det å arbeide som selvstendig næringsdrivende, noe som gjør det uklart

Tabell 2. Lønntakere ikke registrert bosatt¹ i alderen 16-74 år etter næring. Nye EU-land. Absolutte tall og i prosent av sysselsatte i alt. 4. kvartal 2003 - 4. kvartal 2005

Næring	4. kvartal 2003		4. kvartal 2004		4. kvartal 2005	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
I alt	1 359	0,06	4 457	0,20	9 087	0,40
01-05 Jordbruk, skogbruk, fiske ...	511	0,61	1 269	1,59	1 636	2,07
11 Utvinning av råolje og naturgass	2	0,01	20	0,07	10	0,03
10, 12-37 Industri og bergverksdrift	172	0,06	521	0,19	1 266	0,48
40-41 Kraft- og vannforsyning	-	-	-	-	-	-
45 Bygge- og anleggsvirksomhet ..	186	0,12	1 027	0,68	2 924	1,86
50-52 Varehandel	70	0,02	196	0,06	296	0,09
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	14	0,02	54	0,07	152	0,20
60-64 Transport og kommunikasjon	19	0,01	31	0,02	99	0,06
65-67 Finansiell tjenesteyting	-	-	-	-	-	-
70-74 Forretningsmessig tjenesteyting, eiendomsdrift	168	0,07	744	0,32	1 850	0,76
75 Offentlig administrasjon og forsvar, sosialforsikring	-	-	-	-	3	0,00
80 Undervisning	12	0,01	19	0,01	25	0,01
85 Helse- og sosialtjenester	36	0,01	138	0,03	63	0,01
90-99 Andre sosiale og personlige tjenester	54	0,06	61	0,07	89	0,09
Uoppgitt	115	0,81	377	2,86	674	5,51

¹ Selvstendig næringsdrivende og sjøfolk utenfor EØS-landene er ikke inkludert.
Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk.

Datakildene

De administrative registre som er grunnlaget for den registerbaserte sysselsettingsstatistikken skal i teorien også dekke det meste av den sysselsetting som utføres av lønnstakere som ikke er registrert bosatt i Norge. Ifølge regelverket skal oppdrag/arbeid med varighet fra 1-2 uker meldes. Det er problemer med underrapportering av både inn- og utmelding av lønnstakerforhold. For selvstendig næringsdrivende er registerinformasjon vanskeligere å anvende, og vi har derfor ikke med tall for disse blant de ikke registrert bosatte. For de registrert bosatte er selvstendig næringsdrivende inkludert.

Det er arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret som er hovedkilden til data om sysselsetting blant lønnstakere. Som en del av sitt utviklingsarbeid har SSB også hentet inn data om lønnstakerforhold som er meldt til Sentralskattekontoret for utenlandssaker (SFU).³ Dette registeret dekker et unntak i meldeplikten til arbeidstakerregisteret. Det gjelder utenlandske arbeidsgivere med oppdrag innenfor bygge- og monteringsarbeid og på sokkelen.⁴ Samlet skal disse registrene dekke det meste av sysselsetting i form av lønnsarbeid. Dette gjelder uavhengig av om personen kommer som individuell arbeidstaker for å arbeide i en norsk bedrift, eller om han kommer som ansatt i et utenlandsk firma med kortvarig oppdrag i Norge (utsendt arbeidstaker). Disse to gruppene skiller seg fra hverandre i den forstand at den første gruppen må ha en arbeidstillatelse fra norske myndigheter, mens den andre gruppen ikke trenger det.

om det er et meldepliktig lønnstakerforhold eller ikke. Om en person skal vurderes som selvstendig næringsdrivende eller arbeidstaker, er et generelt problem for skattemyndighetene. Det har vært flere saker der Høyesterett har behandlet saker om skillet mellom (norske) selvstendig næringsdrivende og (norske) arbeidstakere. Det avgjørende for vurderingene har vært om virksomheten skjer for innehavers egen regning og risiko.

Når det gjelder utmelding av registrene ved opphør av arbeidsforholdet i Norge, har vi sikrere indikasjoner på at det er en god del mangler. Vi ser at mange arbeidsforhold med startdatoer langt tilbake i tid fremdeles står som aktive. Videre ser vi at en god del mangler innberetning av lønns- og trekkoppgaver for referanseåret. Vi setter derfor som betingelse at det for eldre arbeidsforhold skal foreligge en lønns- og trekkoppgave på personen for det aktuelle året, før vi tar lønnstakerforholdet med. I en del tilfeller er imidlertid ikke problemet manglende utmelding av registrene, men manglende innsending av en lønns- og trekkoppgave. Vi har derfor valgt å se bort fra denne betingelsen for nye arbeidsforhold.

Hvorfor avviker tallene fra UDI og SSB?

Utlendingsdirektoratet (UDI) utarbeider statistikk over antall arbeidstillatelser gitt til borgere av de nye EU-landene og antall fortsatt gyldige tillatelser den første hver måned. Tallene er hentet fra UDI rapportene *Tall og fakta 2005* og *Tall og fakta 2004*.

Tallene til UDI viser at det ble gitt 37 203 arbeidstillatelser til borgere av de nye EU-landene i 2005, 19 301 av disse var førstegangs arbeidstillatelser. Tilsvarende tall for 2004 var 28 658 (tillatelser i alt) og 25 100 (førstegangstillatelser). Nesten 95 prosent av arbeidstillatelsene i 2005 var EØS-tillatelser, mens 82 prosent var det i 2004. Sammenlignet med 2003, året før EU-utvidelsen, var ni av ti sesongarbeidstillatelser. UDI antar at sesongarbeid også utgjorde den største delen av arbeidstillatelsene i 2004 og 2005,⁵ ettersom de fleste tillatelsene ble gitt av politidistrikt som omfatter store jordbruksområder. Ifølge UDI kan så mange som 70-80 prosent av alle tillatelser vært gitt til sesongarbeid i 2004 og 60-70 prosent i 2005.

Vi får et mer korrekt sammenligningsgrunnlag med tallene fra SSB ved å se på antall gyldige arbeidstillatelser den første i hver måned. Statistikken til UDI viser at det var 16 333 personer fra de nye EU-landene med en gyldig arbeidstillatelse den 1. november 2005. Tallene fra SSB viser derimot at det var 9 087 personer fra disse landene som var lønnstakere ikke registrert bosatt i referanseuka i 2005 (31.10.05-06.11.05). Men i tillegg var det 3 867 personer fra disse landene som hadde innvandret siden 4. kvartal 2003, og som normalt vil ha en arbeidstillatelse. Samlet sett blir differansen på drøyt 3 000 personer.

Det kan være flere årsaker til avvikene mellom tallene fra UDI og tallene fra SSB:

- UDI og SSB har forskjellig referanseperiode:
 - o Det kan være at de som har fått en tillatelse ikke har kommet til landet (ennå) eller har reist igjen før tillatelsen utløp, og dermed blir de ikke med i tallgrunnlaget til SSB.
 - o Tillatelsene gjelder for en lengre periode. Ved midlertidig ansettelse gjelder tillatelsen så lenge kontrakten varer, mens det ved fast ansettelse gis en tillatelse på ett år. Etter å ha vært i landet sammenhengende i ett år behandles de som vanlige EØS-borgere, det vil si at de får tillatelse på opptil fem år. Personene er ikke nødvendigvis til stede og arbeider i Norge i hele perioden, men kan ha reist fra landet før referanseuka som ligger til grunn for SSBs statistikk, eller de kan ha mistet jobben. Dermed kommer de med i UDIs tall (teller kun tillatelser), men ikke med i tallene til SSB siden personene skal være utmeldt av registrene.
- Manglende innmelding i registrene sysselsettingsstatistikken baserer seg på. Dette kan skyldes uvitenhet om reglene, språkproblemer og svart arbeid.
- Tallene til UDI, i motsetning til registertallene over personer på korttidsopphold fra SSB, inkluderer selvstendig næringsdrivende som arbeider i Norge i mer enn tre måneder (selvstendig næringsdrivende som er i Norge i mindre enn tre måneder trenger ingen tillatelse fra UDI).
- Det er ikke sikkert at man kommer til Norge selv om man har en arbeidstillatelse. UDI mener at antallet som ikke kommer er lavt.
- Statistikken til UDI inkluderer tjenesteytere som arbeider i Norge i mer enn tre måneder, mens SSBs registertall også inkluderer tjenesteytere som arbeider mindre enn tre måneder. Dette vil trekke i retning av at det burde være flere personer i registrene som danner grunnlag for SSBs statistikk, enn det er personer med gyldig arbeidstillatelse som arbeidstakere. Ellers vil punktene nevnt ovenfor, trekke i retning av at antall tillatelser fra UDI skal være høyere enn antall sysselsatte i statistikken til SSB.

Som nevnt, vil kvaliteten på dataene til SSB over personer på korttidsopphold kunne være problematisk, særlig vil det kunne gjelde for tjenesteytere. Imidlertid er det få anslag på hvor mange som ikke er registrert, men som skulle vært det. Undersøkelser på enkelte byggeplasser kan imidlertid tyde på at manglende registrering er et betydelig problem.

Høye tall i media

Det har vært en del oppslag i media om hvor mange arbeidere fra de nye EU-landene som jobber i Norge. Enkelte har hevdet at det kan være over 100 000 fra disse landene. Utgangspunktet for disse anslagene har vært antall tillatelser gitt til borgere fra disse landene av UDI.

Siden EU-utvidelsen 1. juni 2004 har UDI per 4. juni 2006 gitt ca. 75 000 arbeidstillatelser til borgere fra de nye EU-landene. I mediene har det blitt spekulert i om antall personer som jobber i Norge kan være mye større enn dette, siden de som jobber i tjenesteytende næringer og selvstendig næringsdrivende (som jobber i mindre enn tre måneder) ikke blir registrert hos UDI.

Det er vanskelig å si nøyaktig hvor mange fra de nye EU-landene som jobber i Norge i dag, men vi stiller oss tvilende til at antallet er over 100 000. For det første kan man ikke legge sammen antall tillatelser gitt over flere år, fordi man da teller samme person flere ganger. Av de 75 000 arbeidstillatelsene som er gitt, er over 30 000 fornyelser. Trolig er det reelle tallet på antall fornyelser enda høyere, siden mange av EØS-tillatelsene gjelder sesongarbeid i jordbruket. Nesten 90 prosent av tillatelsene som ble gitt i 2003 var sesongtillatelser. Slike tillatelser kan ikke fornyes, og dermed fikk mange disse personene en tillatelse etter EØS-reglene for første gang i 2004. Selv om personene har fått tilsvarende tillatelser som tidligere, vil de altså bli registrert som nye i statistikken til UDI i 2004.

For det andre gjelder mange av tillatelsene for en kortere periode. I 2004 ble 62 prosent av tillatelsene gitt med en varighet på inntil tre måneder og tre av fire tillatelser ble gitt med en varighet på seks måneder eller kortere. I 2005 var omtrent

halvparten av tillatelsene på tre måneder eller mindre, mens to av tre tillatelser var på inntil seks måneder.

Ved å legge sammen alle tillatelsene UDI har gitt siden EU-utvidelsen 1. juni 2004, får man derfor ikke et korrekt bilde av hvor mange som befinner seg i Norge i dag. For å få en idé om hvor mange som kan finne seg i Norge til en hver tid, bør man se på antall personer som har en gyldig tillatelse den første hver måned. I 2005 var det, ifølge UDI, i gjennomsnitt drøye 14 000 borgere fra de nye EU-landene med en gyldig arbeidstillatelse den første hver

måned, mens det månedlige gjennomsnittet i 2004 var i underkant av 8 100. I tillegg kommer tjenesteytere og selvstendig næringsdrivende som arbeider i Norge i mindre enn tre måneder. Det er dessverre umulig å gi noen presise anslag over hvor mange dette utgjør. Men selv om man antar at det er like mange tjenesteytere som individuelle arbeidstakere, er vi langt unna de 100 000 personene som det spekuleres om i media.

Avslutning

I denne artikkelen har vi sett på lønnstakere med bakgrunn fra de nye EU-landene og som er i Norge på korttidsopphold, det vil si personer som er registrert som «ikke bosatt» i Det sentrale folkeregisteret. I 4. kvartal 2005 var det nesten 38 000 lønnstakere ikke registrert bosatt (sysselsatte utenom selvstendige) i Norge. Av disse var litt over 9 000 fra de nye EU-landene, noe som er en økning på drøyt 7 700 i forhold til 4. kvartal 2003. I tillegg har det siden 4. kvartal 2003 kommet knapt 3 900 sysselsatte fra de nye EU-landene som er registrert bosatt.

Den største gruppen lønnstakere ikke registrert bosatt har kommet fra de nordiske landene (41 prosent), mens 24 prosent har kommet fra de nye EU-landene. Men veksten har vært mye sterkere blant lønnstakere fra de nye EU-landene enn for de andre gruppene.

I 4. kvartal 2005 var det flest personer fra de nye EU-landene i primærnæringene (jordbruk, skogbruk og fiske). Dette var også den største næringen før EU-utvidelsen i 2004. Andre store næringer er bygge- og anleggsvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting (utleie og formidling av arbeidskraft).

Men selv om nivå-tallene er lave, har det vært en høy vekst i antall personer fra de nye EU-landene som arbeider i Norge. Imidlertid gjør manglende registrering, spesielt av tjenesteytere, samt at vi foreløpig ikke har tall for selvstendig næringsdrivende, at vi ikke har et komplett bilde av hvor mange fra disse landene som jobber i Norge. I tillegg vil personer som forventes å oppholde seg i mer enn seks måneder, bli registrert som bosatt. For å få et samlet bilde av arbeidsinnvandring fra nye EU-land, må man også ta med dem fra den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikken.

Tallene viser at det ikke har vært noen flom av lønnstakere fra de nye EU-landene. Dette gjelder også om vi tar hensyn til at det sannsynligvis er en del underreportering til registrene.

¹ Prosjektet er finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

² Det kommer en ny oppdatert rapport i løpet av høsten 2006. Tallene for 2003 og 2004 vil være revidert i forhold til Rapporten 2006/4. Se også siste publisering på nettsiden <http://www.ssb.no/kortsys/>.

³ Se Rapporten 2006/4 for mer informasjon om datakildene.

⁴ Den 1. oktober 2004 ble det vedtatt en endring i ligningsloven der meldeplikten til SFU ble utvidet til å gjelde alle bransjer. Forskriften til loven ble endret 1. november 2004, men er foreløpig ikke iverksatt.

⁵ Etter EU-utvidelsen 1. juni 2004 gis nesten alle tillatelsene etter de samme hjemlene i EØS-regelverket. Det er derfor ikke lenger mulig å skille mellom sesongarbeidstillatelser, spesialisttillatelser, og så videre.

Referanser

Statistisk sentralbyrå (2006): *Sysselsatte og registrerte arbeidsledige på korttidsopphold i Norge*. Rapporten 2006/4, Statistisk sentralbyrå (http://www.ssb.no/emner/06/01/rapp_200604/).

Utlendingsdirektoratet (2005): *Tall og fakta 2005* (<http://www.udi.no/templates/Page.aspx?id=7198>).

Utlendingsdirektoratet (2004): *Tall og fakta 2004* (<http://www.udi.no/templates/Page.aspx?id=6077>).

Innvandrarane i næringslivet

Ein stor prosentdel av innvandrarbefolkninga etablerte i 2005 sitt eige føretak. Men i dei norske styreromma er det fleire med utanlandsk statsborgarskap enn nordmenn med innvandrarbakgrunn.

Kjersti Pauline Vartdal

1. januar 2005 utgjorde innvandrarbefolkninga 8 prosent av heile befolkninga i Noreg, og den har bakgrunn frå vel 200 ulike land. 265 000, eller 72 prosent, av personane i innvandrarbefolkninga hadde ikkje-vestleg opphav, og desse utgjorde 5,7 prosent av den norske befolkninga ved inngangen til 2005.

I næringslivet eig innvandrarbefolkninga 8 prosent av alle personleg åtte føretak, og kler 3,6 prosent av styrerollene i norske aksjeselskap (AS) og allmennaksjeselskap (ASA). Desse eigarane og styrerepresentantane har landbakgrunn frå til saman 151 ulike land.

Representasjonen av innvandrarbefolkninga i næringslivet er ein viktig indikator for integrering, og denne artikkelen søkjer å seie noko om innvandrarbefolkninga si deltaking i det norske næringslivet i form av eigarskap i personleg åtte føretak og styrerepresentasjon i aksjeselskap og allmennaksjeselskap. Dei personleg åtte føretaka utgjer nesten tre fjerdedelar av alle nyetableringar og halvparten av bestanden. Statistisk sentralbyrå (SSB) er no i gang med eit utviklingsprosjekt der ein vil identifisere eigarar av aksjeselskap. Når dette er på plass, vil ein kunne sjå på rundt 98 prosent av alle nyetableringar og 94 prosent av heile bestanden.

Eigarskap mest vanleg blant dei med vestleg innvandrarbakgrunn

Det er i alt rundt 151 000 personleg åtte føretak i Noreg. Av desse er om lag 139 000 enkeltpersonføretak (ENK), 6 500 ansvarlege selskap (ANS) og 5 000 selskap med delt ansvar (DA). Dei personåtte føretaka vert åtte av til saman 170 000 eigarar. 13 600, 8 prosent, av desse eigarane har innvandrarbakgrunn. 8 prosent er også same prosentdel som innvandrarbefolkninga utgjer av dei busette i Noreg.

Viss ein ser på populasjonen av eigarane med innvandrarbakgrunn, så ser ein at det er flest eigarar med pakistansk bakgrunn, følgt av eigarar med landbakgrunn frå Sverige, Danmark og Storbritannia. Personar med pakistansk landbakgrunn eig meir enn kvart tiande føretak som har eigar frå innvandrarbefolkninga, medan dei utgjer 7 prosent av innvandrarbefolkninga, og kan derfor seiast å vere overrepresenterte i høve til folketalet. Somalia som er den sjetteste største landgruppa i Noreg (4,5 prosent av innvandrarbefolkninga) eig berre 0,7 prosent av desse føretaka og må seiast å vere underrepresenterte. Totalt eig innvandrarbefolkninga 8 prosent av dei personleg åtte føretaka i Noreg. Dei fleste eigarane med innvandrarbakgrunn finn ein i det sentrale Austlandsområdet. Generelt er eit av tre føretak lokalisert i Oslo/Akershus, medan halvparten av alle føretak med eigar frå innvandrarbefolkninga er i Oslo/Akershus. Heile 85 prosent av dei pakistanske eigarane har føretaket sitt i Oslo/Akershus.

Personåtte føretak vert organiserte som enkeltpersonføretak, ansvarleg selskap eller selskap med delt ansvar. Enkeltpersonføretak vert drivne under fullt personleg ansvar av ein innehavar. Enkeltpersonføretak er den vanlegaste organisasjonsforma blant nyetablerarar, og det er også den organisasjonsforma som har størst del innvandrarar.

Kjersti Pauline Vartdal er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for bedriftsregister (kjersti.vartdal@ssb.no).

At dei største innvandrargruppene står bak flest føretak er ganske naturleg. Det som er interessant, er gjerne om ei gruppe er over- eller underrepresentert i høve til andre grupper. For å måle dette vil vi sjå på kva grupper som har størst *prosentdel* eigarar.

3,7 prosent av innvandrarbefolkninga eig sitt eige føretak. Delen eigarar blant innvandrarbefolkninga er lik gjennomsnittet for heile befolkninga, men ein kan sjå at det er variasjonar mellom dei ulike landgruppene. Det er tydeleg at det er meir vanleg for den vestlege innvandrarbefolkninga å eig sitt eige føretak. Heile 5,6 prosent av denne gruppa er eigarar mot 3,3 prosent av dei ikkje-vestlege innvandarane og 3,7 prosent av dei utan innvandrarbakgrunn.

Innvandrargruppene med bakgrunn frå Pakistan, Sverige og Danmark har ein relativt stor prosentdel eigarar, som òg innvandrarar frå Iran har. Heile 6,7 prosent av innvandrarbefolkninga med dansk bakgrunn, 5,7 prosent av dei med svensk bakgrunn og 5,3 prosent av dei med pakistansk bakgrunn eig sitt eige føretak, mot 0,5 prosent av dei med somalisk bakgrunn, som altså ligg i andre enden av skalaen.

At det er store skilnader i eigarskapsprosentar kan kanskje sjåast i samanheng med butida til dei ulike landgruppene. Eigarane med pakistansk landbakgrunn har gjennomsnittleg budd i Noreg i 22 år, medan eigarane med landbakgrunn frå Somalia har budd i Noreg i gjennomsnittleg 11 år. Medan Noreg har hatt innvandring frå Pakistan sidan 1970-talet, så er somaliarar ei svært ny gruppe. Det er kanskje ikkje så rart om nykomne somaliarar har vanskelegare for å etablere seg enn pakistanarar som har budd i Noreg ei stund. Ein annan faktor kan òg vere at etterkomarane frå Somalia utan unntak er unge, medan frå Pakistan byrjar det å bli mange i godt vaksen alder.

Akershus og Oslo har høgast prosentdel sjølvstendige næringsdrivande blant den ikkje-vestlege innvandrarbefolkninga, men i desse fylka er delen eigarar relativt høg blant alle grupper. Dei fleste store innvandrargruppene har ein marginalt større eigardel i Oslo/Akershus enn i resten av

Tabell 1. Dei ti største innvandrargruppene i Noreg som eigarar

Landbakgrunn	Prosentdel som landgruppa utgjør av innvandrarar	Prosentdel av alle befolkningaeigarar med innvandrarbakgrunn	Prosentdel av gruppa som eig sitt eige føretak
Innvandrarbefolkninga i alt	3,7
Pakistan	7,4	10,5	5,3
Sverige	6,3	9,6	5,7
Danmark	5,3	9,4	6,7
Irak	5	3,3	2,4
Vietnam	4,9	3,9	3
Somalia	4,6	0,7	0,5
Bosnia-Hercegovina	4	1,7	1,6
Iran	3,8	4,8	4,7
Tyrkia	3,7	3,7	3,7
Serbia og Montenegro	3,4	1,6	1,7

Tabell 2. Prosentdel eigarar blant innvandrarbefolkninga, etter fylke

Fylke	Prosentdel eigarar blant			
	Heile befolkninga	Innvandrarar med bakgrunn i vestlege land	Innvandrarar med bakgrunn i ikkje-vestlege land	Befolkninga utan innvandrarbakgrunn
Heile landet	3,7	5,6	3,3	3,7
01 Østfold	3,8	5,1	2,7	3,8
02 Akershus	3,9	6,1	4,2	3,8
03 Oslo	5,2	6,2	3,8	5,4
04 Hedmark	3,6	5,9	3,3	3,6
05 Oppland	4,3	6,3	3,6	4,3
06 Buskerud	4,4	6,6	3,5	4,4
07 Vestfold	3,9	5,7	3,4	3,9
08 Telemark	3,8	5,7	2,5	3,8
09 Aust-Agder	3,7	6,7	2,2	3,7
10 Vest-Agder	3,7	5,5	2,2	3,8
11 Rogaland	3,0	4,4	2,3	3,0
12 Hordaland	3,1	5,2	2,6	3,0
14 Sogn og Fjordane	3,6	6,6	2,3	3,6
15 Møre og Romsdal	3,2	5,2	2,3	3,2
16 Sør-Trøndelag	3,1	4,0	2,5	3,1
17 Nord-Trøndelag	2,8	4,6	2,5	2,8
18 Nordland	2,9	5,2	2,3	2,9
19 Troms	3,3	4,7	2,8	3,3
20 Finnmark Finnmark	2,8	3,9	2,4	2,8

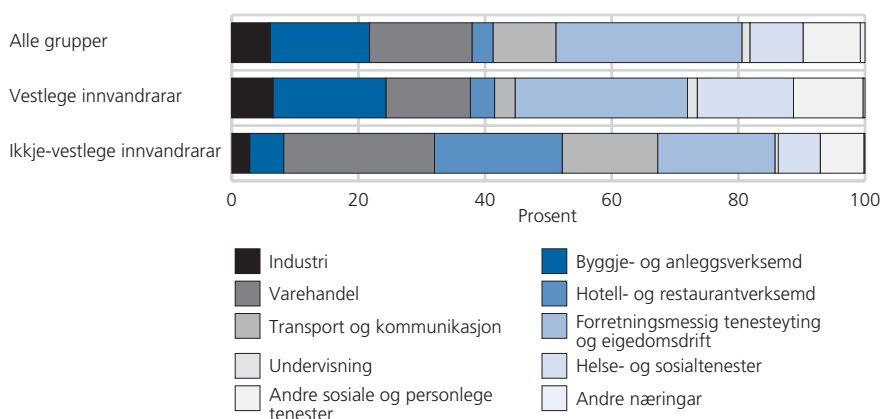
Kjelde: Bedrifts- og føretaksregisteret, SSB.

landet. For eksempel eig 2,6 prosent av personar med bakgrunn frå Serbia og Montenegro som bur i Oslo/Akershus sitt eige føretak, mot 1,1 prosent i resten av landet. Elles er det små skilnader, til dømes er eigardelen blant dei med bakgrunn frå Pakistan omtrent like stor i og utanfor Oslo. Prosentdelen for somaliarar er låg både i og utanfor Osloområdet, men er likevel noko høgare i Oslo/Akershus der 0,8 prosent eig sitt eige føretak, mot 0,2 prosent i resten av landet. Det er elles små skilnader mellom fylka, eigarprosentane til dei ulike landgruppene er stort sett like over heile landet. Ein kan derfor hevde at nasjonalitet nok er ein viktigare faktor enn geografi når ein ser på eigarstruktur.

Flest innvandrarar innanfor hotell- og restaurantverksemd

Mange vil hevde at det eksisterer typiske innvandrarnæringar. For å kunne seie noko om dette må vi først sjå på næringsfordelinga totalt. Næringsområdet med flest personatte føretak er forretningsmessig tenesteyting og eigedomsdrift. 33 prosent av alle dei personleg åtte føretaka i Noreg er innanfor dette næringshovudområdet. Som ein kan sjå av figur 1, så er dette næringsområdet også det mest populære blant vestlege innvandrarar, medan berre 19 prosent av dei ikkje-vestlege eigarane er innanfor denne næringa.

Figur 1. Ulike grupper si prosentvise fordeling på næringar

Kjelde: Bedrifts- og føretaksregistert, Statistisk sentralbyrå.

Eigarar med ikkje-vestleg landbakgrunn er sterkt representerte innanfor næringsområda hotell- og restaurantverksemd og varehandel. Sjølv om dei ikkje-vestlege innvandrarane utgjør berre 6 prosent av befolkninga, så eig dei 29 prosent av alle personleg åtte føretak i hotell- og restaurantnæringa. Primært dreier det seg om drift av gatekjøkken, salatbarar og pølsebodar. Innvandrarar med ikkje-vestleg bakgrunn eig heile seks av ti føretak i denne næringa. Dei eig mellom anna fire av ti restaurantar og kafear.

At ikkje-vestlege innvandrarar er sterkt representerte innanfor hotell- og restaurantverksemd, gjeld for heile landet. Oslo står likevel i ei særstilling, der dei ikkje-vestlege innvandrarane eig heile sju av ti personleg åtte føretak innanfor hotell- og restaurantverksemd. I Oslo er innvandrarbefolkninga også sterkt representert innanfor transport og kommunikasjon. 4 prosent av føretaka med pakistansk eigar er innanfor transport og kommunikasjon, i all hovudsak dreier det seg her om føretak innanfor drosjebiltransport. Pakistanarar er dei som er sterkt representerte, og denne gruppa eig heile 38 prosent av alle personatte føretak i drosjenæringa i Oslo.

Personar med innvandrarbakgrunn frå vestlege land, og då er det i hovudsak bakgrunn frå Sverige og Danmark, har større spreining på næringar, og liknar meir på gjennomsnittet blant dei sjølvstendige næringsdrivande i landet. Innvandrarbefolkninga med bakgrunn frå vestlege land er sterkt representert innanfor næringsområdet helse- og sosialtenester, og eig her 6 prosent av føretak innanfor dette næringsområdet. Flest vestlege innvandrarar finn ein likevel innanfor forretningsmessig tenesteyting og eigedomsdrift. 27 prosent av eigarane er etablert her.

Mange kvinnelege eigarar frå Vietnam

Kvart fjerde føretak i Noreg har kvinneleg eigar, og innvandrarbefolkninga har noko høgare kvinneprosentdel enn resten av populasjonen. 27 prosent av eigarar med ikkje-vestleg innvandringsbakgrunn er kvinner, medan 30 prosent av eigarar med innvandrarbakgrunn frå vestlege land er kvinner. Ser ein på ulike landgrupper kjem det fram større skilnader. Medan 32 prosent av eigarane med svensk bakgrunn er kvinner, er berre 13 prosent av eigarane med pakistansk bakgrunn kvinner. Den ikkje-vestlege innvandrargruppa som har høgast prosentdel kvinner blant sjølvstendige næringsdrivande, er vietnamesarar, som har heile 44 prosent kvinnelege eigarar. Eigarar med dansk innvandrarbakgrunn har ein kvinneprosentdel på 28 prosent.

Mange med innvandrarbakgrunn etablerer sitt eige føretak

I 2005 vart det etablert rundt 30 000 nye personatte føretak i Noreg. Desse har til saman 34 000 eigarar, og av desse har 4 100, 12 prosent, innvandrarbakgrunn. 7,7 prosent av desse etablerarane har ikkje-vestleg innvandrarbakgrunn og 4,3 prosent har vestleg innvandrarbakgrunn. I befolkninga har 5,8 prosent ikkje-vestleg og 2,2 prosent vestleg bakgrunn. Blant innvandrarane er det personar med bakgrunn frå Sverige, Pakistan, Danmark og Polen som har etablert flest nye føretak i 2005.

Innvandrarbefolkninga er altså sterkare representert som eigarar av nyetablerte føretak enn i den totale bestanden av føretak. Om denne trenden held fram, vil altså innvandrarbefolkninga på sikt også utgjere ein større prosentdel av bestanden av eigarar.

Det er stort sett dei same landa som er dominerande i nyetableringane som i bestanden, men blant nyetablerarane er det ei ny gruppe som har kome til, og det er personar med innvandringsbakgrunn frå Polen. Personar med polsk innvandringsbakgrunn har stått for 246, eller 6 prosent, av alle nyetableringar gjort av personar med innvandrarbakgrunn. Særleg er personar med polsk bakgrunn sterkt representerte innanfor næringa byggje- og anleggsverksemd. 46 prosent av etablerarane med polsk bakgrunn har etablert føretak innanfor dette næringsområdet. Dette utgjer 1 prosent av alle nyetableringar i dette næringsområdet i 2005.

Høg etableringsprosent blant personar med polsk bakgrunn

Ein kan seie at Polen har høg etableringsprosent. Det vil seie at denne gruppa etablerer flest nye føretak i høve til kor mange føretak dei eig i utgangspunktet. Generelt har den ikkje-vestlege innvandrarbefolkninga den høgaste etableringsprosenten. I 2005 vart det etablert nye føretak tilsvarande 33 prosent av bestanden av eigarar med ikkje-vestleg innvandrarbakgrunn. Av dei største innvandringsgruppene så hadde, forutan Polen, Somalia og Serbia og Montenegro høgast etableringsprosent. Denne var på høvesvis 53,4 og 52,1 prosent. Den vestlege innvandrarbefolkninga har etableringsprosent på 25,9, som også er over gjennomsnittet på 20 prosent.

Høgare kvinnedel blant nyetablerarar

Av alle nyetableringar føreteke i 2005, vart 33 prosent føreteke av kvinner. 35 prosent av etablerarane med vestleg innvandrarbakgrunn og 33 prosent av etablerarane med ikkje-vestleg innvandrarbakgrunn er kvinner.

For alle grupper av land er det altså større kvinneprosentdel blant nyetablerarar enn det er generelt i bestanden. Det er også blant nyetablerarane stor

spennvidde innanfor dei ulike landinndelingane. Medan berre 16 prosent av etablerarane med irakisk bakgrunn og 19 prosent av etablerarane med pakistansk bakgrunn er kvinner, er 44 prosent av etablerarane med innvandrarbakgrunn frå Vietnam kvinner. Sidan innvandrarbefolkninga frå Vietnam har stor prosentdel kvinner også i bestanden av føretak kan det tyde på at det er om lag like naturleg for vietnamesiske kvinner å etablere sitt eige føretak som for vietnamesiske menn.

Pakistan og Tyrkia har høgast overlevingsrate

Halvparten av alle enkeltpersonføretak som vart etablert i 2002 overlevde i 2003. Mannlege nyetablerarar har generelt høgare overlevingsprosent enn kvinnelege. Medan 52,2 prosent av alle enkeltpersonføretak etablert av menn overlevde til neste år, overlevde berre 43,8 prosent av føretak etablert av kvinner. Dette gjeld også for etablerarar med innvandrarbakgrunn. Kvinnelege etablerarar med innvandrarbakgrunn frå ikkje-vestlege land har likevel ein noko høgare overlevingsprosent enn sine medsøstrer, denne er på 47,6 prosent.

Med utgangspunkt i dei største innvandringsgruppene, så har Pakistan og Tyrkia dei høgaste overlevingsprosentane, med 63,5 og 61 prosent. Etablerarar med innvandrarbakgrunn frå Somalia har lågast overlevingsprosent, denne er på 23,5 prosent.

Overleving er definert ved aktivitet, og ein overlevingsprosent søker å seie noko om kor mange etablerarar som greier seg. Men at berre rundt halvparten av nyetablerte føretak i 2002 har aktivitet året etter, kan og vere eit uttrykk for at ikkje alle etableringar har ævelengd som perspektiv ved etablering.

Ikkje-vestlege innvandrarar nærast fråverande i styreromma

I styre i AS og ASA er personar med innvandrarbakgrunn svakt representerte. Innvandrarbefolkninga utgjer til saman 3,6 prosent av styrerepresentantane i norske AS og ASA. Den ikkje-vestlege innvandrarbefolkninga representerer 1,5 prosent, og den vestlege innvandrarbefolkninga står for 2,1 prosent, trass i at det er nesten tre gongar så mange ikkje-vestlege som vestlege innvandrarar i Noreg. Faktisk er det større del utanlandske statsborgarar som *ikkje* er busett i Noreg i norske styre enn det er personar frå innvandrarbefolkninga.

Norske AS har i alt 373 000 styrerepresentantar. Av desse har 11 700, eller drygt 3 prosent, innvandrarbakgrunn. Tre av ti styrerepresentantar med innvandrarbakgrunn har bakgrunn frå Skandinavia. 4,6 prosent av styrerepresentantane som er innvandrarar (1,5 *promille* av alle styrerepresentantar) har bakgrunn frå Pakistan, 2,4 prosent frå Iran og 2,1 prosent frå Vietnam.

Norske ASA har i alt 2 600 styrerepresentantar, og berre 0,3 prosent av desse har ikkje-vestleg innvandringsbakgrunn.

Deltaking i styre vert sett på som ein viktig maktfaktor i Noreg. Dette kan ein sjå ut frå debatten om kjønnsrepresentasjon i styra i allmennaksjeselskapa. Det er no vedteke ved lov at eit allmennaksjeselskap skal ha minst 40 prosent representasjon av kvart kjønn i styra. Bakgrunnen for dette er at regjeringa meinte den låge kvinneandelen i styra var særst uheldig, og fann det heilt nødvendig å gripe inn for å leggje til rette for ei samfunnsutvikling som påskjønner og gjer bruk av kompetansen til begge kjønn. Med utgangspunkt i

same resonnement har det òg blitt hevda at ein i større grad burde etterspørje kompetansen til innvandrarbefolkninga., men i dag er det først og fremst fråveret av slike maktposisjonar som gjeld for denne gruppa.

Eit stykke igjen til full deltaking i næringslivet

Det er klart at innvandrarbefolkninga er ei heterogen gruppe med lite anna til felles enn ein bakgrunn frå eit anna land enn Noreg. Bakgrunnen deira er frå nesten alle land i verda. Det er derfor vanskeleg å konkludere på vegner av heile innvandrarbefolkninga under eitt. Det som ein likevel kan trekkje ut av denne artikkelen, er at dei fleste føretaka med eigar frå innvandrarbefolkninga finn ein i Oslo/Akershus, og flest innvandrarar med ikkje-vestleg bakgrunn finn ein innanfor næringsområdet hotell- og restaurantverksemd. Innvandrarbefolkninga er sterkast representert som eigarar av nyetablerte føretak. I styresamanheng er derimot innvandrarbefolkninga svært underrepresentert. Berre 3 prosent av styrerepresentantane i AS og 0,3 prosent av styrerepresentantane i ASA har innvandrarbakgrunn. Det er altså som eigarar av enkeltpersonføretak at innvandrarar kan kome inn i sjølvstendige roller i næringslivet, døra til styrerommet er nesten heilt lukka.

Landbakgrunn og botid viktig

Det er en kjent sak at innvandrerbefolkningen i gjennomsnitt har lavere inntekter enn befolkningen som helhet. Det er imidlertid klare økonomiske forskjeller innen gruppen av innvandrere, der noen innvandrergrupper har klart bedre økonomi enn andre. Landbakgrunn og botid er viktige faktorer som er med på å forklare inntektsforskjeller i innvandrerbefolkningen, men det er likevel en relativt liten andel blant ikke-vestlige innvandrere som når gjennomsnittsinntekten i befolkningen i Norge.

Siv Irene Pedersen

Inntektsbegrep

Inntektsbegrepet omfatter følgende komponenter:

- Lønnsinntekt
- Netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd og avskrivninger
- Yrkesinntekt (lønnsinntekt og netto næringsinntekt)
- Brutto kapitalinntekt (renter og avkastning på verdipapir)
- Sum overføringer (pensjoner, sosialhjelp og stønader med mer)
- Samlet inntekt
- Utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbidrag og Pensjonspremier i arbeidsforhold)
- Inntekt etter skatt

For mer utførlig diskusjon av inntektsbegrepet se Rapporter 2006/3, Økonomi og levekår for ulike grupper, 2005 (SSB 2006).

I denne artikkelen ser vi nærmere på inntektsutviklingen til innvandrerbefolkningen og forskjeller mellom ulike innvandrergrupper og mellom innvandrerne og majoritetsbefolkningen. Vi har et spesielt fokus på utviklingen innenfor forskjellige familietyper ut fra forhold som botid og landbakgrunn.

Innvandrerbefolkningen er ingen homogen gruppe. Vestlige innvandrere har for eksempel et inntektsnivå som skiller seg lite fra resten av befolkningen, mens ikke-vestlige innvandrere ofte har lavere inntekt, blant annet på grunn av større vanskeligheter med å komme inn på arbeidsmarkedet. Men også blant ikke-vestlige innvandrere er det store variasjoner. En ser store forskjeller mellom personer med bakgrunn fra ulike ikke-vestlige land. Innvandringsgrunn spiller også inn, for eksempel har personer som kom som flyktninger gjennomgående lavere inntekt enn andre innvandrere fra ikke-vestlige land. På hvilket tidspunkt de ulike landene hadde stor utvandring (og dermed innvandring til Norge) er også viktig. Over tid har lengden de har vært bosatt i Norge likevel mer å si for innvandreres økonomi enn for eksempel om innvandreren kom i oppgangstider eller nedgangstider (Blom 2004, Galloway og Mogstad 2006).

Innvandrerbefolkningen

Innvandrerbefolkningen, slik Statistisk sentralbyrå definerer den, består av første generasjonsinnvandrere og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Med landbakgrunn menes eget, eventuelt mors eller fars, utenlandske fødeland. Personer uten innvandringsbakgrunn har Norge som landbakgrunn. Landbakgrunn blir ofte delt inn i regioner. En deler inn i følgende grupper:

Norden

Vest-Europa unntatt Tyrkia

Øst-Europa

Nord-Amerika og Oseania (hovedsakelig Australia og New Zealand)

Asia inkl. Tyrkia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

I noen tilfeller vil det bli gitt tall for Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika separat. De som havner i kategorien «øvrige» vil være personer uten innvandrerbakgrunn. Det skilles mellom Vest- og Øst-Europa på grunn av at skillet fremdeles har relevans i innvandrersammenheng, til tross for endrede politiske forhold. Tyrkia følger ikke et vesteuropeisk mønster i innvandringsammenheng, og blir derfor slått sammen med Asia. Vi skiller også mellom vestlige og ikke-vestlige land. Med vestlige land menes Norden, Vest-Europa unntatt Tyrkia og Nord-Amerika og Oseania. Med ikke-vestlige land menes Øst-Europa og Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia. Med flyktninger menes førstegenerasjonsinnvandrere som kommer til Norge av fluktgrunner (Tronstad 2004).

Vi skal først se kort på innvandrerbefolkningens inntekter i forhold til befolkningen totalt.

Innvandrerbefolkningen har 2/3 av gjennomsnittsinntekten til befolkningen

Den økonomiske velferden til en familie er ikke bare avhengig av størrelsen på familieinntekten, men også av hvor mange familiemedlemmer som skal forsørges av denne inntekten. Innvandrerpar har i gjennomsnitt et noe høyere barnetall enn befolkningen totalt. Det er altså relativt sett flere personer som skal forsørges av innvandrernes familieinntekter enn i andre familier. De har i gjennomsnitt 0,6 flere barn enn par i befolkningen totalt.

Innvandrerpar har i utgangspunktet en lavere gjennomsnittsinntekt enn par uten innvandringsbakgrunn. Tar vi i tillegg hensyn til forskjeller i familiestørrelse innenfor de ulike gruppene, kommer innvandrerne enda dårligere ut økonomisk i forhold til befolkningen totalt.

For par med og uten barn var gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet for førstegenerasjonsinnvandrere på 184 000 kroner i 2003. Dette var et inntektsnivå som bare tilsvarte to tredeler av nivået til par uten innvandringsbakgrunn. Inntektssammensetningen er også noe forskjellig mellom de med og uten innvandrerbakgrunn. Betydningen av skattefrie overføringer er for eksempel større for innvandrerbefolkningen enn for hele befolkningen. Mens om lag 9 prosent, gjennomsnittlig 43 000 kroner, av innvandrerbefolkningens samlede inntekt kom i form av skattefrie overføringer i 2003, er andelen for befolkningen knapt 4 prosent, eller 28 000 kroner. Dette kan forklares med at flere innvandrere har lav samlet inntekt. Dermed vil generelle skattefrie overføringer, for eksempel barnetrygd og kontantstøtte, utgjøre en relativt større andel av den samlede inntekten. Mange i gruppen har en svak tilknytning til arbeidsmarkedet og dermed lave yrkesinntekter (SSB 2006). Kombinert med manglende opparbeidede pensjons- og trygderettigheter er mange mer avhengige av ulike skattefrie overføringer, som for eksempel sosialhjelp, for å klare seg. Innvandrerbefolkningen er generelt sett yngre enn befolkningen totalt. Siden inntekt ofte stiger med alderen vil en kunne få en viss skjevhet på grunn av dette.

Landbakgrunn viktig

Ikke-vestlige innvandrerpar utgjør nesten 90 prosent av alle innvandrerpar. Av disse er vel 20 prosent fra Øst-Europa, mens resten kommer fra land utenfor Europa. Ikke-vestlige innvandrerpar har gjennomsnittlig flere barn enn både befolkningen totalt og vestlige innvandrere (tabell 1). Siden øst-europeiske par har noe færre barn enn andre ikke-vestlige innvandrergrupper, er det først og fremst blant innvandrerpar fra Asia og Afrika en finner de store familiene. Tall fra siste folketelling forteller da også at afrikanske og asiatiske innvandrere lever i større familier enn andre innvandrere (se SSB 2002). Størrelsen på

Ekvivalensskalaer

For å kunne sammenligne inntekten til familier med ulik størrelse og sammensetning, justerer en vanligvis familieinntekten ved hjelp av en såkalt ekvivalensskala, eller forbruksvekt. Det finnes ulike måter å regne ut disse vektene på. Den skalaen som benyttes her er den såkalte EU-skalaen som tilordner første voksne familiemedlem vekt 1,0, neste voksne vekt lik 0,5 og barn vekt lik 0,3. En familie på to voksne og to barn vil dermed, ifølge denne skalaen, måtte ha en inntekt som er 2,1 (1,0 + 0,5 + 0,3 + 0,3) ganger større enn en aleneboende for å oppnå samme levestandard. En nærmere omtale om ulike ekvivalensskalaer finnes i kapittel 2.3 i Økonomi og levekår for ulike grupper, 2005 (SSB 2006).

Tabell 1. Yrkesinntekt og inntekt etter skatt for innvandrerbefolkningen.¹ Ektepar² med og uten hjemmeboende barn og samboerpar med felles barn hvor begge voksne er innvandrere og befolkningen totalt, etter region.³ Hovedinntektstaker 25-55 år. Gjennomsnitt. 2003. Kroner

	Befolkningen totalt	Alle innvandrere	Norden	Øst-Europa	Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika, samt Tyrkia
Yrkesinntekt	612 000	377 000	632 800	398 600	322 500
Samlet inntekt	746 700	496 900	700 900	504 100	456 600
Inntekt etter skatt	553 000	382 000	492 200	390 200	362 100
Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)	269 900	184 500	248 200	192 400	171 700
Antall barn 0-17 år	1,4	1,7	1,4	1,5	1,8
Antall familier	593 715	35 967	2 170	6 795	24 827

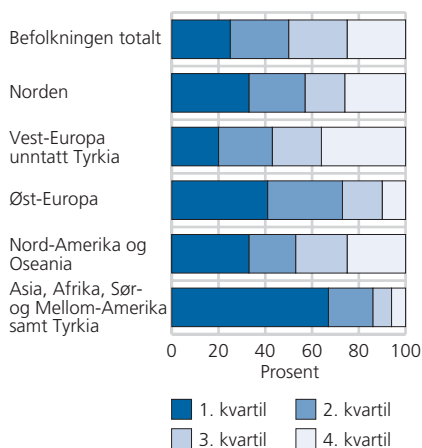
¹Omfatter både førstegenerasjonsinnvandrere og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre.

² I tallet på ektepar er registrerte partnerskap inkludert.

³ Inndelt etter hovedinntektstakers landbakgrunn.

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Inntekt etter skatt per forbruksenhet etter landregion og kvartiler. Hovedinntektstaker mellom 25 og 55 år. 2003

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

familien påvirker i stor grad inntektsnivået når det måles som inntekt etter skatt per forbruksenhet, som for eksempel er langt høyere for nordiske enn for ikke-vestlige innvandrere. Blant ikke-vestlige innvandrere har østeuropeiske innvandrerpar – som både har relativt høye yrkesinntekter og få barn å forsørge – høyere inntekt per forbruksenhet enn resten av denne gruppen.

Vestlige innvandrere overrepresentert øverst i inntektsfordelingen ...

Det kan være interessant å se i hvilken grad innvandrerbefolkningen har en inntektsfordeling som samsvarer med den generelle inntektsfordelingen i landet. Dersom vi fordeler hele befolkningen inn i fire like store inntektsklasser (kvartiler) og sammenligner ulike innvandrergruppers fordeling med denne, vil en se at innvandrerbefolkningen med vestlig bakgrunn er overrepresentert øverst i inntektsfordelingen. I 2003 var 36 prosent av innvandrere med vest-europeisk bakgrunn å finne i den øverste firedelen. Nordiske innvandrere har en fordeling i øverste firedel som er lik befolkningen totalt, men de er noe overrepresentert i bunnen av fordelingen (33 prosent). Dette er en utvikling som har funnet sted over flere år og kan sannsynligvis forklares med at det er blitt flere nordiske studenter og unge svenske arbeidstakere som oppholder seg i Norge en kortere periode. Alle som er registrert som bosatte 1. januar året etter inntektsåret, er med i statistikken.

... ikke-vestlige innvandrere overrepresentert nederst

Blant ikke-vestlige innvandrere er det en klar forskjell på utviklingen i inntekt etter skatt per forbruksenhet for innvandrere fra Øst-Europa og fra andre ikke-vestlige regioner. I 1996 var 68 prosent av innvandrere med østeuropeisk bakgrunn å finne i første kvartil, en andel som gikk ned til 39 prosent i 1999. I 2003 steg andelen til 41 prosent i laveste kvartil, mens andelen i andre og tredje kvartil økte betydelig. I 1996 var det relativt mange nyankomne fra Bosnia-Hercegovina i Norge, og deres inntekter var relativt lave rett etter ankomst. Mange av disse har hatt en relativt rask inntreden på arbeidsmarkedet og oppnådd gode yrkesinntekter i tiden fram til 1999. I løpet av 1999 kom det på nytt mange østeuropeiske flyktninger, nå hovedsakelig fra Kosovo. Fordelingen i 2003 viser på nytt en noe større andel østeuropeiske innvandrere i de laveste inntektsklassene (41 prosent), men på langt nær den andelen vi fant i 1996.

Av innvandrere med annen ikke-vestlig bakgrunn befinner to av tre seg i første kvartil i 2003, i likhet med 1996. Igjen skiller 1999 seg ut ved at noen færre ikke-vestlige innvandrere var i laveste firedelen dette året, i forhold til årene før og etter. Det er trolig igjen den gunstige situasjonen på arbeidsmarkedet i 1999 som forklarer mye av dette, og at andelen nyankomne var noe mindre enn tidligere. Ikke-vestlige innvandrere (unntatt østeuropeere) befinner seg likevel – uansett hvilken periode vi ser på – i dominerende grad i den nederste delen av den norske inntektsfordelingen. For alle tre årene befinner over 80 prosent av denne innvandrergruppen seg i de to nederste kvartilene. Innvandring fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia var økende i hele perioden. Mellom 2000 og 2003 kom det blant annet mange flyktninger fra Irak, Somalia og Afghanistan. I tillegg var konjunktorene klart dårligere i 2003 enn de var i 1999, noe som særlig rammer arbeidssøkende innvandrere. Vi finner altså ikke tilsvarende «klatring» i inntektsfordelingen for disse innvandrerne som gruppe, i motsetning til de som kommer fra Øst-Europa.

Få ikke-vestlige innvandrere med høye inntekter

Dersom en fordeler innvandrere etter trinn for familiens samlede inntekt etter skatt, vil en få et annet mål på inntektsfordelingen (se figur 2). Mens 26 prosent av alle par uten barn har en samlet familieinntekt på 500 000 kroner eller mer, er det henholdsvis kun 9 prosent fra Øst-Europa, 7 prosent fra Asia og 4 prosent fra Afrika som har en så høy familieinntekt. For disse gruppene er derimot andelen som havner i den laveste innteksgruppen, under 150 000 kroner, klart større enn for befolkningen generelt. Det samme mønsteret finner en igjen hos par med barn.

Enslige forsørgere ligger lavest i inntektsfordelingen uansett bakgrunn

For familier med en enslig forsørger er det, ikke overraskende, få som har 500 000 kroner eller mer i inntekt etter skatt (se figur 2). Av alle familiene er det kun 3 prosent som havner i denne gruppen, mens mer enn halvparten har en inntekt som ligger mellom 200 000 og 300 000 kroner. Også for de enslige forsørgerne kommer de med ikke-vestlig bakgrunn dårligst ut, men forskjellene er ikke så store som for par med barn. En firedel av familiene med ikke-vestlig bakgrunn har under 200 000 kroner i inntekt etter skatt. Sammenlignet med befolkningen er også dette en klar overrepresentasjon, i befolkningen under ett er det 15 prosent som har en så lav inntekt.

Opprinnelsesland har betydning for inntektsnivå

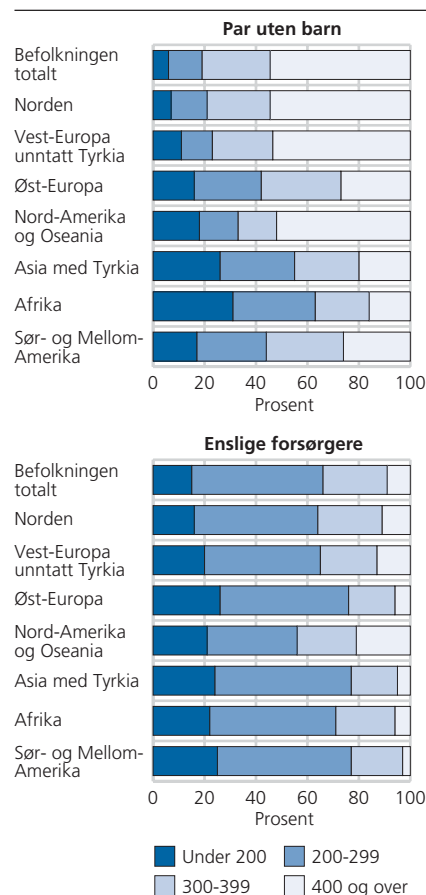
Det er betydelige forskjeller på inntektsnivået mellom personer fra ulike land innen de ulike regionene (se figur 3.). Par med barn (uten innvandrerbakgrunn) har en inntekt etter skatt per forbruksenhet på 265 000 kroner, mens somaliske og irakiske par med barn har rundt halvparten av dette. For andre ikke-vestlige land er inntektsnivået atskillig bedre. Par med barn fra Polen, Filippinene og India har alle en inntekt etter skatt per forbruksenhet på over 200 000 kroner, par fra Polen kommer best ut med 230 500 kroner. Også for Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka, Vietnam og Chile utgjør inntekt etter skatt per forbruksenhet nær 200 000 kroner for denne gruppen.

Forskjellen i inntektsnivået mellom ikke-vestlige land har sammenheng med botid i Norge. Innvandreregrupper fra land som har hatt innvandring til Norge over lengre perioder, har en tendens til å ha et inntektsnivå som ligger nærmere det i befolkningen, men det er også store forskjeller mellom grupper med lang botid. Innvandrerebefolkningen med bakgrunn i for eksempel Pakistan, Marokko og Tyrkia har langt lavere inntekter enn innvandrere fra India eller Sri Lanka med tilsvarende lang botid. Pakistan, Tyrkia og Marokko er blant de landene som de første arbeidsinnvandrere kom fra omkring 1970. Lave inntekter i familier fra disse landene henger også sammen med at yrkesdeltakingen blant kvinner fra disse landene er lav (SSB 2006). Mange av de eldste er nå uføretrygdet (Dahl og Lien 2006). Ellers er det lavest gjennomsnittsinntekter for de land som det nylig er kommet mange flyktninger fra.

Par har bedre økonomi enn enslige forsørgere

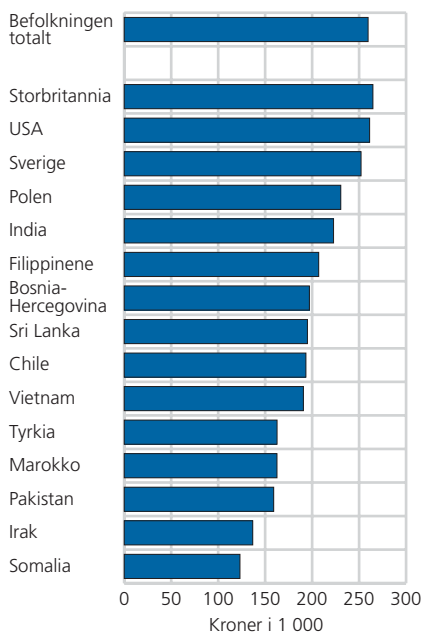
Forskjeller mellom landene følger i stor grad samme mønster for alle grupperne. Enslige forsørgere har generelt lavere inntekt per forbruksenhet enn par, både de med og uten barn. Unntaket er for innvandrere fra Somalia og Irak, hvor enslige forsørgere har noe høyere inntekt per forbruksenhet enn par med barn. Dette kan skyldes at enslige forsørgere får mer i overføringer enn par, og at små inntekter påvirkes av dette. I tillegg er det relativt mange barn i

Figur 2. Andel par uten barn og andel enslige forsørgere, etter intervaller for inntekt etter skatt (i 1 000 kroner) og landbakgrunn. Hovedinntektstaker 25-55 år. 2003

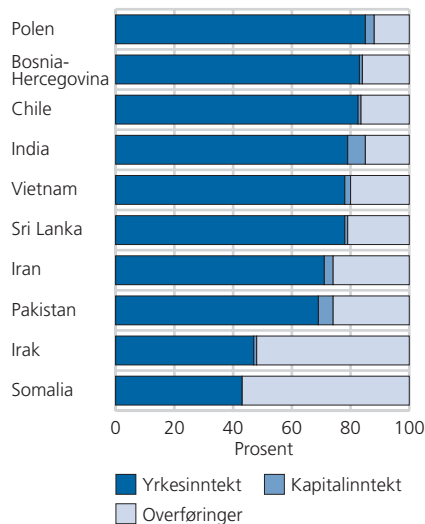
Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Gjennomsnittsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) for innvandrerbefolkningen etter utvalgte land. Par med barn hvor hovedinntektstaker er mellom 25 og 55 år. 2003

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Fordelingen av samlet inntekt for innvandrerbefolkningen etter utvalgte land. Par med barn med hovedinntektstaker mellom 25 og 55 år. 2003

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

parfamiliene. For par med barn med somalisk bakgrunn står yrkesinntekt for 43 prosent av samlet inntekt, mens for enslige forsørgere utgjør yrkesinntekt kun 17 prosent av samlet inntekt. Det kan også spille en rolle at innvandrerbefolkningen med bakgrunn fra Irak eller Somalia har kortere botid enn mange andre grupper. Inntektene deres er nok i noen grad preget av de lave inntektene flyktninger har kort tid etter ankomst til Norge. Forskjellene mellom par og enslige forsørgere er mindre for innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn enn befolkningen totalt (se figur 4.).

Mer selvhjulpne med tiden

Landbakgrunn som forklaringsbakgrunn henger, som tidligere nevnt, sammen med hvor lenge hovedinntektstakeren i disse familiene har bodd i Norge. Det er en klar sammenheng mellom økonomisk selvhjulpenhet og botid i Norge. Innvandreres inntekt øker med botiden. Det er en av de viktigste faktorene i forbindelse med flyktnings suksess, eller eventuelt mangel på sådan, på arbeidsmarkedet (Blom 2004, Galloway og Mogstad 2006).

Årsakene til at botid er så viktige er at innvandrere har muligheter for å bli mer etablert, komme inn på arbeidsmarkedet og generelt sett øke samlet inntekt. Inntektssammensetningen endres fra å ha en høy andel i form av overføringer som sosialhjelp, til å ha en høyere andel i form av yrkesinntekter. Dette fører igjen til at samlet inntekt øker (se figurene 5 og 6).

Sosialhjelpens andel av samlet inntekt reduseres med økt botid for alle grupper, samtidig som yrkesinntektens andel øker for de fleste gruppene. Par uten barn har den mest stabile yrkesinntekten. Det er også gruppen som stort sett har minst andel sosialhjelp. Det er størst forskjell på andel yrkesinntekt mellom ikke-vestlige innvandrere totalt og flyktninger for par med barn med kort botid i Norge. Også her ser en at flyktninger «tar igjen» ikke-vestlige innvandrere etter ni års botid. Generelt sett er det slik at inntektssammensetningen til ikke-vestlige innvandrere som kom som flyktninger, blir mer lik ikke-vestlige innvandrere totalt dess lengre botiden er.

For flyktninger som er enslige forsørgere, reduseres andel sosialhjelp de første fem årene, men stabiliseres deretter til å utgjøre rundt 10 prosent av samlet inntekt. Etter 10 års botid faller sosialhjelpsandelen ytterligere. Flyktninger som er enslige forsørgere med botid på tre år eller mindre har en større andel sosialhjelp enn yrkesinntekt, etter fem års botid er andelen lik (16 prosent), og fra seks års botid er andel yrkesinntekt større enn sosialhjelp. De eneste innvandrergруппene ellers som har en større andel sosialhjelp enn yrkesinntekt, er ikke-vestlige innvandrere som er enslige forsørgere med 1-2 års botid og flyktningpar med barn med ett års botid. Familiesammensetningen tar kun utgangspunkt i familiesammensetningen i 2003.

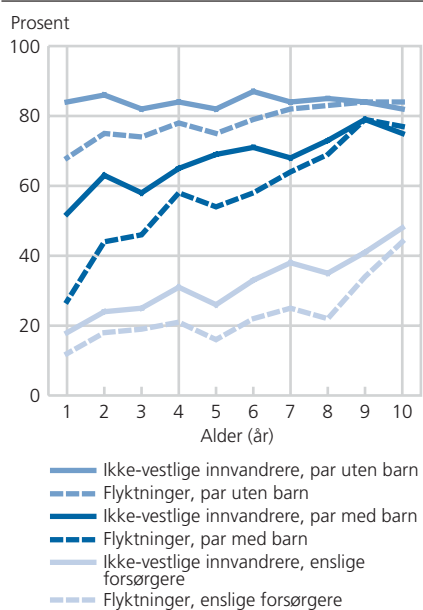
Konklusjon

Selv om innvandrere generelt sett har lavere gjennomsnittsinntekt enn befolkningen totalt, spesielt sett i forhold til familiestørrelse, er det store forskjeller mellom ulike innvandrergруппer. Landbakgrunn og botid er viktige faktorer når en skal se på innvandreres inntekt. Disse faktorene er også nært forbundet. Innvandrere fra land som nylig har hatt stor innvandring til Norge sliter mer enn innvandrere fra land med «eldre» innvandring. Lang botid i Norge fører til bedre integrering både på arbeidsmarkedet og ellers.

Det er store forskjeller mellom ulike familietyper. Parfamilier har generelt sett høyere inntekt enn enslige forsørgere, nesten uavhengig av landbakgrunn og botid. Dette mønsteret følger mønsteret i befolkningen totalt.

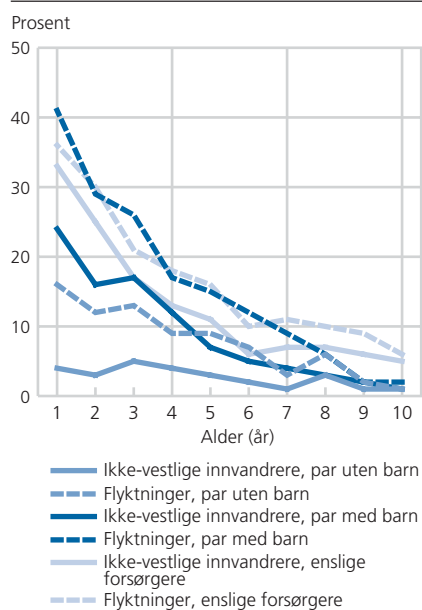
I denne artikkelen har vi sett på tall fra enkelte år. Med forløpsdata kunne en sett på inntektsutviklingen til de samme personene/familiene over flere år. En slik tilnærming vil kunne gi mer kunnskap om forholdet mellom botid, landbakgrunn og familietype.

Figur 5. Yrkesinntekt som andel av samlet inntekt etter familietype og botid i Norge. 2003

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Sosialhjelp som andel av samlet inntekt etter familietype og botid i Norge. 2003

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Blom, Svein (2004): *Må ta "tiden" til hjelp*, Samfunnsspeilet 2, 2004 Statistisk sentralbyrå.

Dahl, Grete og Sandra Lien (2006): *Uførepensjon og sosialhjelp/ introduksjonsstønad blant innvandrere*, Rapporter 2006/24, Statistisk sentralbyrå.

Galloway, Taryn Ann og Magne Mogstad (2006): *Årlig og kronisk fattigdom i Norge*, Rapporter 2006/20, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2006): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2005*, Rapporter 2006/3.

Tronstad, Kristian Rose (red) (2004): *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

SSB (2002): *Store husholdninger blant ikke-vestlige innvandrere*.

<http://www.ssb.no/emner/02/01/fobinv>

SSB (2006): *Innvandrerledigheten går fortsatt ned*. <http://www.ssb.no/emner/06/03/innvarbl/>

Store forskjeller i plasseringer av barn og unge – med og uten innvandrerbakgrunn

Førstegenerasjonsinnvandrerbarn og ungdom plasseres oftere både i fosterhjem og institusjon enn andre. Etterkommere som er født og oppvokst i Norge, opplever derimot langt sjeldnere å bli plasserte utenfor hjemmet og har også færre plasserte enn det vi finner for barn uten innvandrerbakgrunn. De to gruppene barn og unge med innvandrerbakgrunn skiller seg sterkt fra hverandre. Oslo skiller seg ut fra resten av landet når det gjelder plasseringer av ettervernsklienter; unge over 18 år.

*Trygve Kalve og
Linda Allertsen*

Av 1 361 000 barn og unge i alderen 0-22 år ved inngangen av 2005 var 8 prosent barn med innvandrerbakgrunn. Gruppene førstegenerasjonsinnvandrerbarn og barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, ofte kalt etterkommere, er nesten like store. Etterkommere er den største gruppen med 57 000 barn og unge, mot 55 400 førstegenerasjonsinnvandrerbarn uten norsk bakgrunn.

Artikkelen baserer seg på rapporten *Innvandrerbarn i barnevernet 2004* (Allertsen og Kalve 2006), der det ble påpekt at barn med innvandrerbakgrunn oftere har tiltak fra barnevernstjenesten enn barn med norsk bakgrunn. I denne artikkelen vil vi se nærmere på plasseringer utenfor hjemmet, uavhengig om barna er plasserte som hjelpetiltak eller om barnevernet har overtatt omsorgen etter behandling i fylkesnemnda (§ 4-12 vedtak).

Vi vil se nærmere på følgende spørsmål: Blir førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere oftere plasserte utenfor hjemmet enn barn uten innvandrer-

Plasseringer og lovparagrafer etter Lov om barneverntjenester (Barnevernloven)

Frivillige plasseringer etter § 4-4, 5. ledd er et hjelpetiltak, og det trådte i kraft med ny barnevernlov i 1992. Det har siden den gang vært en betydelig økning i bruk av plasseringer som hjelpetiltak. Frivillige plasseringer skal i utgangspunktet være kortvarige, der foreldrene i en periode ikke er i stand til å ha den daglige omsorgen.

Dersom foreldre ikke kan gi forsvarlig omsorg «over lengre tid», skal det vurderes om barnevernet skal overta omsorgen i fylkesnemnda for sosiale saker. Det er imidlertid ingen regler for hvor lenge et barn kan være frivillig plassert, men fylkesnemnda kan ifølge § 4-8 vedta at barnet ikke skal flyttes for en tid opp til 3 måneder.

Vedtak om å overta omsorgen etter § 4-12 skjer dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen i hjemmet, som at foreldrene ikke sørger for at barnet får nødvendig behandling, dersom barnet opplever mishandling eller overgrep, og der det er fare for barnets helse og utvikling.

Plasseringer kan også være midlertidige vedtak om å flytte barnet ut av hjemmet i akutsituasjoner (§§ 4-6 og 4-25), eller barnet kan bli plassert utenfor hjemmet på bakgrunn av store atferdsvansker (§§ 4-24 og 4-26).

Barnevernstjenesten kan hjelpe barn og unge fram til fylte 23 år. Etter 18 år og myndighetsalder vil alle tiltak, også plasseringer, være frivillige og etter § 4-4, 5. ledd.

Trygve Kalve er statistikkrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (trygve.kalve@ssb.no).

Linda Allertsen er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (linda.allertsen@ssb.no).

bakgrunn? Finner vi likheter eller ulikheter mellom gruppene i forhold til om det er fosterhjem, barne- og ungdomshjem, beredskapshjem eller bolig/hybel som benyttes som plasseringstiltak?

Sist, men ikke minst, ønsker vi å se spesielt på Oslo, siden Oslo har mange flere innvandrere enn noen annen kommune. Skiller Oslo seg fra resten av landet når det gjelder plasseringer av barn med og uten innvandrerbakgrunn?

Førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere

Alderssammensetningen i de to gruppene innvandrerbarn er svært ulik, og dette har betydning for bruk av aldersbestemte tiltak, også plasseringstiltaket bolig/hybel. Som vi ser av figur 1, er det få førskolebarn og mange tenåringer blant førstegenerasjonsinnvandrere, mens etterkommere består av mange førskolebarn og få tenåringer. Begge gruppene har bakgrunn fra over 160 land, med en klar overvekt av barn med asiatisk bakgrunn.

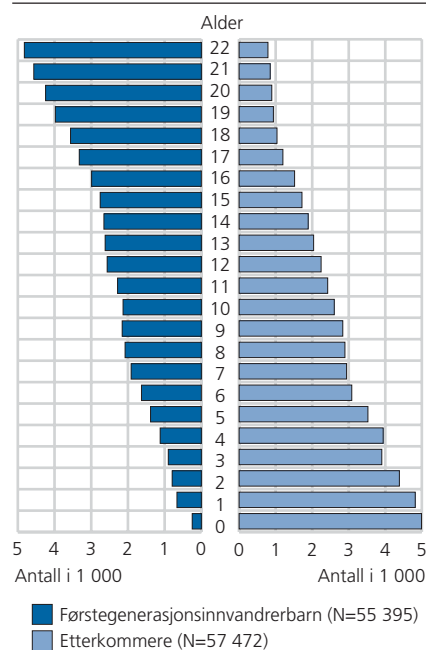
Flest barn med norsk bakgrunn er plasserte utenfor hjemmet ...

Ved utgangen av 2004 var vel 9 300 barn i alderen 0-22 år plasserte utenfor sin opprinnelige familie ¹. Av disse var 8 185 av barna uten innvandrerbakgrunn, det vil si vel 88 prosent av de plasserte barna. Omtrent 12 prosent hadde innvandrerbakgrunn. Førstegenerasjonsinnvandrere stod for nær 9 prosent av alle plasserte med sine vel 800 barn og unge. Etterkommere hadde færrest barn plasserte; vel 250 barn og unge under 23 år.

... men førstegenerasjonsinnvandrere blir langt oftere plasserte

Som allerede nevnt innledningsvis er analysegruppene forskjellige, når det gjelder alderssammensetting og antall barn og unge. Ved å se antall barn og unge som er plasserte utenfor opprinnelig familie, i sammenheng med det totale antall barn og unge i hver gruppe, finner vi at førstegenerasjonsinnvandrere langt oftere er plasserte. Av 1 000 førstegenerasjonsinnvandrere i alderen 0-22 år er 14,4 plasserte utenfor opprinnelig familie. Tilsvarende tall for barn uten innvandrerbakgrunn viser at 6,6 av 1 000 er plasserte. Etterkommere plasseres sjeldnere utenfor hjemmet via barnevernstjenesten, 4,4 av 1000 barn og unge. Det er med andre ord store forskjeller mellom de tre analysegruppene, der forskjellene mellom førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere er størst. Disse forskjellene må sees i forhold til aldersfordelingen i de tre gruppene.

Figur 1. Barn og unge med innvandrerbakgrunn 0-22 år bosatt i Norge per 1. januar 2005, etter innvandringskategori og alder

Kilde: Innvandrerbarn i barnevernet 2004, Statistisk sentralbyrå.

Aldersgrupper	Barn uten innvandrerbakgrunn	Førstegenerasjonsinnvandrerbarn uten norsk bakgrunn	Barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	per 1 000 barn		
				Barn uten innvandrerbakgrunn	Førstegenerasjonsinnvandrerbarn uten norsk bakgrunn	Barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre
Alle 0-22 år	8 185	799	253	6,6	14,4	4,4
0-2 år	307	5	18	2,0	2,9	1,3
3-5 år	676	11	27	4,1	3,2	2,4
6-12 år	2 682	107	89	6,7	7,2	4,7
13-17 år	3 474	425	97	12,3	29,6	11,6
18-22 år	1 046	251	22	4,2	11,9	4,9

Plasseringer øker med alderen

Ser vi alle som var plasserte av barnevernet ved utgangen av 2004 i forhold til folketallet, finner vi at antall plasseringer per 1 000 barn øker med alderen fram til fylte 18 år. Dette mønsteret finner vi igjen for både barn med norsk bakgrunn, førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere. Nesten 60 prosent av de som var plasserte utenfor hjemmet ved utgangen av 2004 var tenåringer eller eldre, det vil si i alderen 13-22 år.

De yngste barna

Blant de aller yngste barna, 0-2 år, er plasseringer utenfor hjemmet ganske sjeldent. Totalt 330 småbarn var plasserte utenfor hjemmet ved utgangen av 2004, der førstegenerasjonsinnvandrerbarn oftest var representert i forhold til befolkningen, med 2,9 per 1 000. Dette er oftere enn både barn med norsk bakgrunn og etterkommere, der etterkommere er sjeldnest plasserte.

Førskolebarn

Barn i alderen 3-5 år er den eneste aldersgruppen der barn med norsk bakgrunn oftere plasseres enn barn fra de to andre analysegruppene, med vel 4 av 1 000 barn. Også her finner vi færrest etterkommere, med vel 2 av 1 000, mens det for førstegenerasjonsinnvandrere er vel 3 av 1 000 i alderen 3-5 år som er plasserte via barnevernstjenesten.

I neste alderskategori, barn mellom 6-12 år, er det en økning i andel plasserte barn, og nå er førstegenerasjonsinnvandrere oftest representert, med vel 7 av 1 000. I denne aldersgruppen er det ikke så store forskjeller mellom andel førstegenerasjonsinnvandrere og barn med norsk bakgrunn, der det av sistnevnte gruppe er 6,7 av 1 000 som er plasserte. Av barn med minoritetsbakgrunn som er født og oppvokst i Norge, var nær 5 av 1 000 plasserte.

Tenåringer

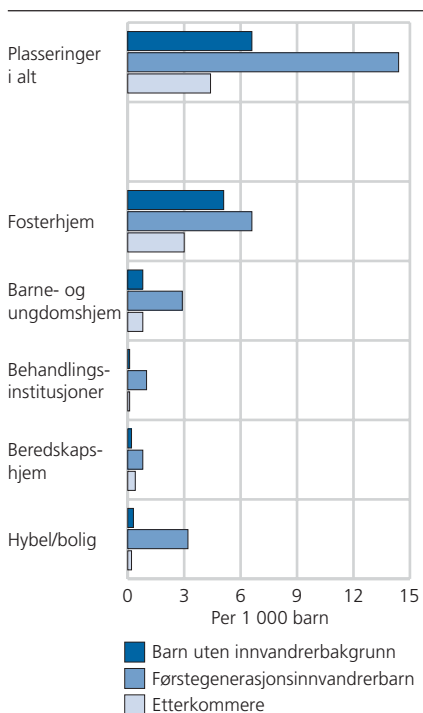
Det er blant tenåringene vi finner størst andel plasserte barn, både for barn med og uten innvandrerbakgrunn. Også her blir førstegenerasjonsinnvandrere oftere plasserte utenfor hjemmet, med nær 30 av 1 000 barn. Barn uten innvandrerbakgrunn og etterkommere plasseres omtrent like ofte, med henholdsvis 12,3 og 11,6 av 1 000 barn. Tenåringer blant førstegenerasjonsinnvandrere blir altså plasserte mer enn dobbelt så ofte som barn fra de to andre analysegruppene. Årsaker til dette er det vanskelig å kunne si noe om. Det er ikke mulig å skille ut enslige mindreårige flyktninger fra resten av befolkningen, og det er i gruppen førstegenerasjonsinnvandrerbarn de befinner seg, de som har kommet alene til Norge, og som dermed trenger spesiell oppfølging.²

De eldste

De eldste i barnevernet, etterverns klientene i alderen 18-22 år, må som nevnt gi sitt samtykke til at plasseringstiltaket fortsetter etter myndighetsalder. Også i denne gruppa er det flest førstegenerasjonsinnvandrere som er plasserte i forhold til folketall, nær 12 av 1 000. Plasseringer i denne aldersgruppen skjer omtrent tre ganger så ofte for førstegenerasjonsinnvandrere som for unge uten innvandrerbakgrunn, og mer enn dobbelt så ofte som for etterkommere. Dette er den eneste aldersgruppen der etterkommere oftere blir plasserte enn barn uten innvandrerbakgrunn, etterkommere med nær 5 av 1 000, og barn uten innvandrerbakgrunn med vel 4 av 1 000.

Det at andel plasserte barn øker med alderen på barna, henger sammen med at en plassering og eventuell omsorgsovertakelse, er et stort inngrep. Hjelpe-

Figur 2. Barn og unge med plasseringstiltak per 31. desember, etter innvandrerbakgrunn og tiltak. Per 1 000 barn 0-22 år. 2004

Kilde: Innvandrerbarn i barnevernet 2004, Statistisk sentralbyrå.

tiltak i hjemmet skal alltid vurderes, og først prøves, hvis mulig. Med tanke på aldersfordelingen, se figur 1, er det ikke vanskelig å forstå at det totalt er færre etterkommere som blir plasserte i forhold til folkemengden, enn barn fra de to andre analysegruppene.

Hvor bor så de plasserte barna, og finner vi likheter eller ulikheter i bruk av de ulike plasseringstiltakene som fosterhjem, barnevernsinstitusjon, beredskapshjem og bolig/hybel mellom de ulike gruppene?

Fosterhjem for tre av fire plasserte barn

Som det kommer tydelig fram av figur 2, bor de fleste barna som er plasserte av barnevernstjenesten i fosterhjem. I overkant av 6 900 barn bodde i fosterhjem ved utgangen av 2004, det vil si 74 prosent av alle plasserte barn.

92 prosent av alle barn i fosterhjem var barn uten innvandrerbakgrunn, men sett i forhold til befolkningen var førstegenerasjonsinnvandrere oftest representert. Særlig er plasseringer i fosterhjem høy i tenåringsgruppen, se figur 3. Blant de yngre barna, i alderen 0-12 år, er andelen som vokser opp i fosterhjem tilnærmet lik for barn med norsk bakgrunn og førstegenerasjonsinnvandrerbarn, og lavest blant etterkommere. Blant ettervernsklientene, de i alderen 18-22 år, er andelen i fosterhjem høyest i de to gruppene med innvandrerbakgrunn, men forskjellen er ikke stor.

Dersom vi ser andelen barn i fosterhjem i sammenheng med de plasserte barna innenfor hver gruppe, viser det seg at fosterhjem likevel er vanligere for barn uten innvandrerbakgrunn enn for barn med innvandrerbakgrunn. Hele 78 prosent av alle plasserte barn og unge uten innvandrerbakgrunn bodde i fosterhjem ved utgangen av 2004, mot 46 prosent av alle plasserte førstegenerasjonsinnvandrere, og 68 prosent av alle etterkommere som bodde utenfor sin opprinnelige familie.

Barn og unge, med og uten innvandringsbakgrunn – ulike plasseringstiltak

Barne- og ungdomshjem³ er det plasseringstiltaket som etter fosterhjem oftest blir tatt i bruk, både for barn og unge med og uten innvandrerbakgrunn.

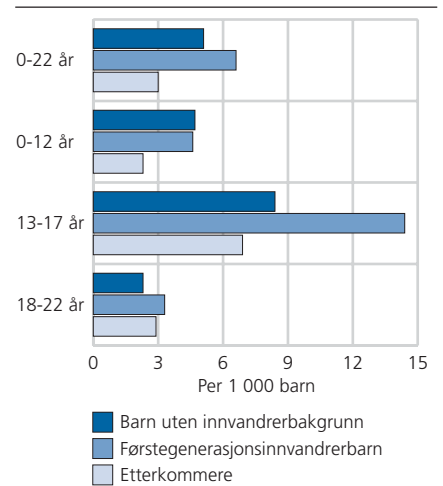
Blant tenåringer hadde førstegenerasjonsinnvandrere langt oftere plass i barne- og ungdomshjem enn barn uten innvandrerbakgrunn. Totalt 3 av 1 000 førstegenerasjonsinnvandrere bodde i barne- og ungdomshjem ved utgangen av 2004. Som vi ser av figur 4, blir andelen barn med barne- og ungdomshjem kraftig redusert etter fylte 18 år.

Ved å se andel plasserte barn i de tre gruppene som bodde i barne- og ungdomshjem, ser vi at det var mer vanlig for barn og unge med innvandrerbakgrunn å havne i institusjon. Nær 20 prosent av alle plasserte førstegenerasjonsinnvandrere hadde dette plasseringstiltaket, mot i overkant av 17 prosent av plasserte etterkommere, og nær 13 prosent av barn og unge uten innvandrerbakgrunn som var plasserte.

Beredskapshjem⁴ og behandlinginstitusjoner er de plasseringstiltakene som sjeldnest blir benyttet, for alle tre analysegruppene.

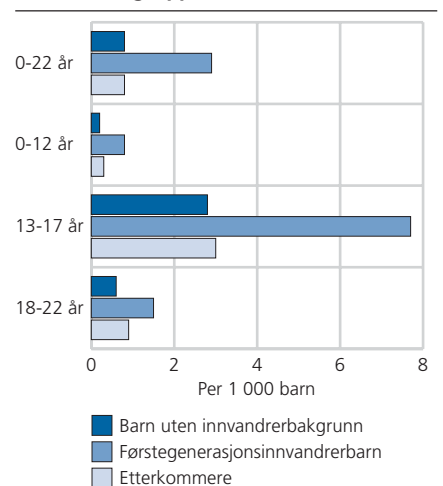
Vi ser likevel at beredskapshjem er det eneste plasseringstiltaket som er noe mer vanlig for etterkommere enn for barn med norsk bakgrunn, både i

Figur 3. Barn og unge i fosterhjem per 31. desember, etter innvandrerbakgrunn og alder. Per 1 000 barn i ulike aldersgrupper. 2004

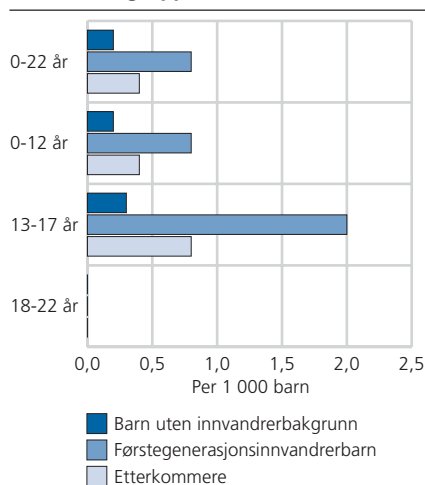
Kilde: Innvandrerbarn i barnevernet 2004, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Barn og unge i barnevernsinstitusjon per 31. desember, etter alder og innvandrerbakgrunn. Per 1 000 barn i ulike aldersgrupper. 2004

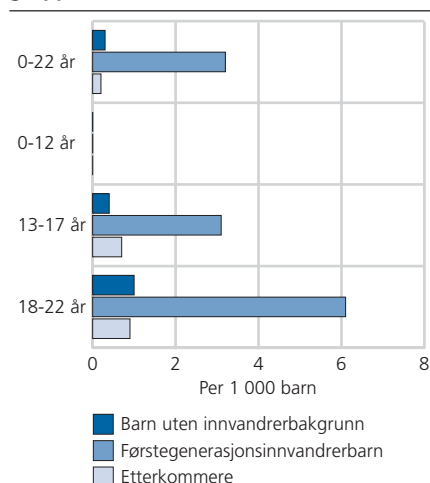
Kilde: Innvandrerbarn i barnevernet 2004, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Barn og unge i beredskapshjem per 31. desember, etter alder og innvandrerbakgrunn. Per 1 000 barn i ulike aldersgrupper. 2004

Kilde: Innvandrerbarn i barnevernet 2004, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Ungdommer på hybel/bolig per 31. desember, etter alder og innvandrerbakgrunn. Per 1 000 barn i ulike aldersgrupper. 2004

Kilde: Innvandrerbarn i barnevernet 2004, Statistisk sentralbyrå.

forhold til befolkningstallet (se figur 5) og i prosent av alle plasserte. 9,5 prosent av alle plasserte etterkommere bodde i beredskapshjem ved utgangen av 2004, mot 5,5 prosent av plasserte førstegenerasjonsinnvandrere og 3 prosent av de plasserte barna med norsk bakgrunn. Totalt bodde 335 barn i beredskapshjem ved utgangen av 2004.

Som figur 2 viser, var førstegenerasjonsinnvandrere oftest beboere i alle de fem plasseringsalternativene. Når det gjelder bolig/hybel skiller de seg sterkest ut med langt høyere rate enn for både de med norsk bakgrunn og etterkommere (se figur 6). Hele 22 prosent av alle plasserte førstegenerasjonsinnvandrerbarn bodde i bolig/hybel ved utgangen av 2004, mot nær 4 prosent av plasserte etterkommere og 4,4 prosent av plasserte barn og unge under 23 år med norsk bakgrunn. Igjen minner vi om aldersfordelingens betydning.

Det viser at fosterhjem er et plasseringstiltak som oftere tas i bruk ved plassering av barn uten innvandrerbakgrunn enn ved plassering av barn med innvandrerbakgrunn, og da spesielt førstegenerasjonsinnvandrere. Etterkommere som plasseres utenfor hjemmet, blir i større grad plasserte i beredskapshjem enn barn fra de to andre gruppene som plasseres, mens blant førstegenerasjonsinnvandrere dominerer bruk av både barne- og ungdomshjem samt bolig/hybel. Årsaken til dette kan knyttes opp mot de forskjellige alderssammensetningene i de tre gruppene, der bruk av type plasseringstiltak kan henge sammen med alder. Det kan også tenkes at det er vanskeligere å finne et egnet fosterhjem for barn med innvandrerbakgrunn. Det er, ifølge *Retningslinjer for fosterhjem* fra Barne- og likestillingsdepartementet, viktig at det rekrutteres forskjellige typer fosterhjem som gjør det mulig å ta hensyn til barnets spesielle behov. Ved valg av fosterhjem skal barnevernstjenesten ta hensyn til barnets religiøse, etniske, kulturelle og språklige bakgrunn. Fosterforeldre skal kunne gi barnet et trygt og godt hjem, samtidig som miljøet bør kunne ivareta og videreutvikle barnets identitet.⁵

Oslo - nær 30 prosent med minoritetsbakgrunn

Oslo har som kjent en større andel barn med minoritetsbakgrunn enn det vi finner i resten av landets kommuner. Nær en av fire av alle førstegenerasjonsinnvandrerbarn 0-22 år i Norge, bor i Oslo⁶. For gruppa etterkommere er andelen enda større, 45 prosent bor i hovedstaden. Med andre ord, nesten halvparten av Norges etterkommere bor i hovedstaden. Målt på en annen måte, er 71 prosent av alle barn og unge i Oslo uten innvandrerbakgrunn, mot 94 prosent i resten av landet. I Oslo er 10 prosent av alle barn førstegenerasjonsinnvandrere, og 20 prosent er etterkommere, mot henholdsvis 3 og 2 prosent i resten av landet. Barnevernstjenesten i Oslo står slik vi ser det overfor langt større utfordringer med hensyn til å etablere et godt flerkulturelt barnevernstilbud enn det resten av landets kommuner gjør⁷, hvor innslaget av barn med innvandrerbakgrunn som nevnt, er langt mindre.

Oftere plasserte i Oslo?

Tabell 2 viser at i forhold til barnebefolkningen 0-22 år, har Oslo relativt flere barn plasserte utenfor hjemmet enn gjennomsnittet for resten av landets kommuner. Ved utgangen av 2004 var det i Oslo 7,5 per 1 000 barn 0-22 år som var plasserte utenfor hjemmet, mot 6,8 per 1 000 barn i resten av landet. Men barn og unge med innvandrerbakgrunn, og vi snakker her om både førstegenerasjonsinnvandrerbarn og etterkommere, har en lavere plasseringsrate i Oslo enn i landet for øvrig. Førstegenerasjonsinnvandrerbarn både i Oslo og resten av landet, skiller seg klart ut ved at relativt mange barn og unge er

plasserte utenfor hjemmet. Etterkommere, som er født og oppvokst i Norge, plasseres langt sjeldnere av barnevernet, og plasseringsraten er spesielt lav i Oslo. Ved utgangen av 2004 var det i Oslo 3,6 av 1 000 barn 0-22 år av etterkommere som var plasserte utenfor hjemmet, mot 5 av 1 000 barn i resten av landet.

Dersom vi likevel velger å se gruppe- ne førstegenerasjonsinnvandrerbarn og etterkommere samlet, blir svaret at barn med innvandrerbakgrunn i Oslo sjeldnere plasseres utenfor hjemmet enn det barn og unge med norsk bakgrunn gjør. For resten av landet, utenom Oslo, er det motsatt. Her opplever barn og unge med minoritetsbakgrunn langt oftere enn barn med norsk bakgrunn, å bli plasserte utenfor hjemmet⁸.

Tabell 2. Barn og unge med plasseringstiltak per 31. desember, etter alder og innvandrerbakgrunn. Per 1 000 barn i ulike aldersgrupper. Oslo og Norge utenom Oslo. 2004

	Alle	Uten innvandrer- bakgrunn	Førstegenerasjons- innvandrerbarn	Etterkommere
Oslo				
Alle 0-22 år	7,5	7,9	11,6	3,6
0-12 år	4,8	5,5	5,4	2,5
13-17 år	16,6	15,9	30,9	8,8
18-22 år	6,7	7,1	6,2	4,2
Norge utenom Oslo				
Alle 0-22 år	6,8	6,4	15,3	5,0
0-12 år	5,1	5,1	6,4	3,4
13-17 år	12,8	12,0	29,3	14,1
18-22 år	4,7	4,0	14,3	5,7

Svikter ettervernet for innvandrerungdom i Oslo?

Av tabell 2 ser vi at ungdom med minoritetsbakgrunn i Oslo sjeldnere er plasserte etter fylte 18 år enn ungdom med norsk bakgrunn. Av ungdom i alderen 18-22 år uten innvandrerbakgrunn i Oslo var 7,1 per 1 000 plasserte av barnevernet. Tilsvarende tall for førstegenerasjonsinnvandrerungdom og etterkommere var henholdsvis 6,2 og 4,2 per 1 000 barn 18-22 år. Ser vi begge gruppene samlet, var plasseringsraten blant ungdom med minoritetsbakgrunn i nevnte aldersgruppe 5,6 per 1 000 barn. Dette er overraskende fordi i resten av landet er bildet motsatt. Her finner vi den fordelingen vi etter hvert er blitt så vant til, som innebærer en langt høyere plasseringsrate for førstegenerasjonsinnvandrerbarn enn for ungdom uten minoritetsbakgrunn og etterkommere født og oppvokst i Norge. I resten av landet, utenom Oslo, var plasseringsraten for ungdom uten minoritetsbakgrunn 4,0 per 1 000, 14,3 per 1 000 blant førstegenerasjonsinnvandrerungdom 18-22 år og 5,7 blant etterkommere. For de to gruppene av ungdom med innvandrerbakgrunn samlet, var plasseringsraten i nevnte aldersgruppe 13,2 per 1 000 18-22 år, som er vel tre ganger så høy som for ungdom uten innvandrerbakgrunn.

Ettervernsklienter med innvandrerbakgrunn i Oslo er altså sjeldnere plasserte enn i resten av landet. For unge i Oslo uten innvandrerbakgrunn gjelder det motsatte; her er plasseringsraten høyere i hovedstaden enn det vi finner i resten av landet.

Hvorfor denne store forskjellen i plasseringsrater mellom Oslo og resten av landet?

Et entydig svar er ikke lett å gi ut fra våre data, fordi vi ikke vet noe om *behovet for plasseringer* i de tre analysegruppene. Det vi vet er hvor mange som var plasserte utenfor hjemmet ved utgangen av 2004. Et viktig skille når det gjelder ettervernsklienter i barnevernet sammenlignet med andre barnevernsklienter, er at ungdommen sjøl må være enig i at et barnevernstiltak skal videreføres når man fyller 18 år. Interesseorganisasjonen for barnevernsbarn hadde utvidelsen av aldersgrensen som en viktig kampsak, og som brukergruppe bidro de sterkt til at aldersgrensen i barnevernloven i 1998 ble endret fra 20 til 23 år. Mange tidligere barnevernsbarn uttrykte den gang ønske om videre hjelp fra barnevernet. Overgangen fra en oppvekst i fosterhjem eller

¹ Totalt 9 334 barn og unge bodde i en av barnevernets plasseringstiltak, der 97 har ufullstendig fødselsnummer og dermed ukjent bakgrunn. Totalt var 9 237 barn i de tre analysegruppene plasserte per 31.12.04.

² Det er bestemt at barnevernstjenesten skal overta ansvaret fra UDI når det gjelder mindreårige flyktninger som kommer til Norge, men det er per dags dato ikke avgjort når dette skal skje.

³ Barne- og ungdomshjem er det som i barnevernsstatistikken går under betegnelsen barnevernsinstitusjoner, og omhandler barn og unge som bor i barnehjem, ungdomshjem, kombinerte barne- og ungdomshjem og akutt- og utredningsinstitusjoner.

⁴ Både fosterhjem og beredskapshjem er familier som tar i mot barn som skal bo i familien. Forskjellen mellom disse to plasseringstiltakene er at et beredskapshjem i utgangspunktet skal ta i mot barn for kortere perioder, som regel ved akutte situasjoner eller frivillige plasseringer. I noen tilfeller blir tiden i beredskapshjem brukt til å finne plass i fosterhjem eller institusjon, mens for noen barn er det aktuelt å komme hjem igjen etter oppholdet.

⁵ En kartleggingsundersøkelse fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) viser at det ved utgangen av januar 2006 var 81 barn som manglet fosterhjem. Om noen av disse hadde innvandrerbakgrunn og ev. hvor mange, er uvisst. (<http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2603>)

⁶ Av 132 786 barn og unge i Oslo under 23 år per 1.1.2005, er 93 818 (71 prosent) uten innvandrerbakgrunn, 13 023 (10 prosent) er førstegenerasjonsinnvandrere, og 25 945 (20 prosent) er etterkommere av innvandrere.

⁷ Rapporten «Innvandrerbarn i barnevernet 2004» viste at både blant førstegenerasjonsinnvandrerbarn og etterkommere i Norge var det barn fra over 160 ulike land. I Oslo vil langt flere nasjonaliteter være representert enn i mindre kommuner som knapt har en innvandrerbefolkning.

⁸ Utenom Oslo er plasseringsraten for barn og unge med norsk bakgrunn 6,0 per 1 000 barn 0-22 år, mot 10,9 per 1 000 barn i de to gruppene av barn med innvandrerbakgrunn, samlet.

⁹ Lov om barneverntjenester § 4-15 fjerde ledd sier følgende: I god tid før barnet fyller 18 år, skal barneverntjenesten i samarbeid med barnet vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om barnet skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Der som barnet samtykker skal barneverntjenesten utarbeide en plan for framtidige tiltak. Planen kan endres.

¹⁰ http://odin.dep.no/filarkiv/276515/Tildelingsbrev_Bufdir.pdf

Referanser

Allertsen, Linda og Trygve Kalve (2006): *Innvandrerbarn i barnevernet 2004*, Statistisk sentralbyrå.

Barne- og likestillingsdepartementet (2004): *Retningslinjer for fosterhjem*, av 15. juli 2004 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100. (<http://odin.dep.no/bld/norsk/tema/barnevern/004021-990086/dok-bn.html>).

Bufetat.no: <http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=2603>.

Lov om barneverntjenester (Barnevernloven) av 17. juni 1992 nr 100, Cappelen akademisk forlag, Lovdata.

NOU (2000:12): *Barnevernet i Norge, Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.

Odin.dep.no: http://odin.dep.no/filarkiv/276515/Tildelingsbrev_Bufdir.pdf

St.meld.nr 40 (2001-2002): *Om barne- og ungdomsvern*, Barne- og familiedepartementet.

institusjon til å flytte ut og måtte klare alt selv uten noen støtte fra familie, ble karakterisert som spesiell vanskelig. Kanskje sier ungdom med minoritetsbakgrunn oftere nei til videre «innblanding» fra barnevernets side enn det ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør? En annen forklaring kan være at ungdom med minoritetsbakgrunn, hvis de ikke selv står hardt på for å få videreført tiltakene, lett vil bli nedprioritert hvis det kommer til innsparinger i barnevernet i Oslo. Institusjonsplasser som langt oftere brukes som tiltak til nettopp førstegenerasjonsinnvandrere, er som kjent spesielt dyre tiltak sammenlignet med andre barnevernstiltak. Frivillige ettervernstiltak står dessuten ofte ubeskyttet når det handler om å spare penger, sjøl om loven nå er blitt endret⁹. En sentral målsetning både på landsbasis og i Oslo, er nettopp å erstatte dyre institusjonsplasser med fosterhjem eller hjemmebaserte tiltak¹⁰. Bruken av intensive hjemmebaserte tiltak som MST (multisystemisk terapi) forutsetter imidlertid at det både finnes vilje og ressurser i ungdommens familie/nærmiljø til å gå inn i denne type behandlingsopplegg. Hybel/bolig, som også oftere brukes til førstegenerasjonsinnvandrerungdom, er tiltak som lettere lar seg videreføre utenfor barnevernstjenesten ved at sosialkontoret kommer inn og bidrar med økonomisk hjelp til ungdommen.

Undersøkelsen viser at førstegenerasjonsinnvandrere langt oftere opplever å bli plasserte av barnevernet enn det andre barn og unge gjør. Hvorfor førstegenerasjonsinnvandrerungdom over 18 år fra Oslo langt sjeldnere er plasserte enn førstegenerasjonsinnvandrerungdom i resten av norske kommuner, er imidlertid vanskelig å gi et eksakt svar på. Plasseringsraten blant de eldste førstegenerasjonsungdommene fra Oslo er overraskende lav og under halvparten av den vi finner for gruppa i resten av landets kommuner. Spørsmålet som reises og fortsatt står ubesvart, er om barnevernstjenesten i Oslo har sviktet i ettervernet av disse ungdommene, eller om Oslo har et annet fokus på ettervern enn det barnevernet utenfor hovedstaden har.

Like og forskjellige

Sammenlignet med resten av befolkningen er ikke-vestlige innvandrere overrepresentert blant personer siktet for forbrytelser. Levekårsproblemer forekommer også noe hyppigere blant ikke-vestlige innvandrere. Bosted, integrasjon i skole og arbeidsliv, sosial bakgrunn og økonomisk situasjon er forhold som henger sammen med registrert kriminalitet både for personer med og uten innvandrerbakgrunn. Overrepresentasjonen blir derfor redusert når vi kontrollerer for disse kjennetegnene.

I den offentlige debatt har det vært mye diskusjoner om i hvilken grad innvandrere – og i særlig grad ikke-vestlige innvandrere – er «mer kriminelle» enn andre i Norge. Det vil si om de er overrepresentert i kriminalstatistikken eller ikke. De empiriske arbeidene som finnes, antyder at innvandrere og ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert når det gjelder registrert kriminalitet. Dette gjelder enten det er snakk om siktede (Hustad 2000, Stene 2000) eller straffede (Haslund 2004, Thorsen 2004). Dette bildet blir delvis bekreftet i studier av selvrapportert kriminalitet, selv om innvandrerungdom er underrepresentert når det gjelder hva man kan kalle «rølpete atferd» (Øia 2005). Overrepresentasjon i kriminalstatistikken og sammenheng med levekårsproblemer bekreftes i en studie av et ungdomskull (Skarðhamar 2005, 2006), og denne artikkelen formidler noen hovedfunn fra denne studien.

Torbjørn Skarðhamar

Ut fra kriminologisk teori vet vi at særlig registrert, tradisjonell kriminalitet er nært forbundet med vanskelige sosiale forhold. Både levekårsproblemer og andre problemer har betydning for i hvilken grad enkeltpersoner begår lovbrudd. Bindinger til samfunnet gjennom arbeidsliv og annen sosial deltakelse er også en sentral dimensjon (Christie 1982, Sampson og Laub 2004). Vi kan derfor forvente at det er noe høyere kriminalitetsrater i de deler av befolkningen der velferdsproblemer forekommer hyppigst. Ikke-vestlige innvandrere er en slik gruppe, men det har vært usikkert i hvilken grad forskjellene kan forklare hele overrepresentasjonen i kriminalstatistikken.

Denne analysen tar utgangspunkt i personer som ble født i 1977, og dataene dekker perioden 1992-2001. Årskullet vil da være i alderen 15-24 år, som omfatter nettopp den alderen der lovbrudd forekommer hyppigst. Utvalget er definert som alle personer i denne kohorten som var bosatt i Norge i 1992. Personer som har innvandret etter 1992, er altså ikke med i utvalget, og vi ser her kun på innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn sammenlignet med personer uten innvandrerbakgrunn. Dette gir 51 842 personer i alt, derav har 1 552 personer (3 prosent) ikke-vestlig bakgrunn.

De aller fleste registrerte lovbrøyttere blir kun siktet for ett enkelt eller svært få forhold. Men et mindre antall personer blir siktet for et betydelig antall lovbrudd, og de er også ansvarlige for en forholdsvis stor andel av den registrerte kriminaliteten (Balvig 1981, Kyvsgaard 1998). Ved å benytte en lengre observasjonsperiode har vi mulighet til å fange opp en større del av dette bildet enn ved tall fra bare ett enkelt år. Vi snakker da gjerne om i hvilken grad enkeltpersonene har utviklet en «lovbruddskarriere».

Torbjørn Skarðhamar er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (torbjorn.skardhamar@ssb.no).

Tabell 1. Andel av kohorten siktet for minst en forbrytelse og fordelt etter antall siktelsler for forbrytelser i perioden 1992-2001. Ikke-vestlige innvandrere og resten av befolkningen

	I alt		Nordmenn		Ikke-vestlige innvandrere	
	N	Prosent	N	Prosent	N	Prosent
Personer i alt	51 842	100	50 290	100	1 552	100
Ingen forbrytelser	46 703	90	45 414	90	1 289	83
1 forbrytelse	2 235	4	2 150	4	85	5
2-3 forbrytelser	1 274	2	1 206	2	68	4
4-10 forbrytelser	1 051	2	983	2	68	4
11-30 forbrytelser	415	1	390	1	25	2
>30 forbrytelser	164	> 0	147	> 0	17	1

Kilde: SSB, Kriminalstatistikk, Befolkningsstatistikk.

Overrepresentert både blant fågangs- og flergangslovbryterne

For å få et første inntrykk skal vi se på om det er forskjeller i hvor ofte ikke-vestlige innvandrere og personer uten innvandringsbakgrunn er representert i politiets registre totalt i løpet av hele observasjonsperioden. Tabell 1 viser hvor mange som ble siktet for minst en forbrytelse, og den er fordelt etter antall siktelsler.

Siktelsler for lovbrudd forekommer nokså hyppig i løpet av ungdomstiden. Hvis vi hadde regnet med antall som ble siktet for forseelser, ville tallet vært en del høyere i begge grupper (Skarðhamar 2005). Men her skal vi konsentrere oss om forbrytelser, som altså er noe mer alvorlige forhold enn forseelser.¹ Hele 10 prosent av ungdommen har blitt siktet for minst én forbrytelse i tiårsperioden 1992-2001. Dette kan kanskje fortone seg som et høyt tall, men de aller fleste av disse ble siktet kun for ett enkelt lovbrudd i løpet av perioden. Et første poeng er at de aller fleste registrerte lovbyrterne har norsk bakgrunn. Kun 263 av de totalt 5 139 gjerningspersonene har ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, hvilket utgjør 5 prosent av de siktede. Dette er også å forvente da de aller fleste i befolkningen ikke er innvandrere. Tilsvarende gjelder når vi ser på antall siktelsler: Til sammen er personer fra denne kohorten siktet for totalt 28 599 forbrytelser. Av disse var 92 prosent begått av personer uten innvandrerbakgrunn (se Skarðhamar 2006).

Det er derfor noe mer interessant å se på i hvilken grad de ikke-vestlige innvandrerne er representert i kriminalstatistikken relativt til størrelsen på sin egen befolkningsgruppe. Da er ikke-vestlige innvandrere og deres etterkommere klart overrepresentert: 10 prosent av ikke-innvandrerne ble siktet for minst en forbrytelse i løpet av observasjonsperioden, mens tilsvarende tall for ikke-vestlige innvandrere er 17 prosent. Selv om de fleste registrerte lovbyrtere kun blir siktet en enkelt gang, er det også noen som blir siktet flere ganger, derav noen ganske få for et betydelig antall lovbrudd. Dette gjelder for begge grupper av befolkningen. Ikke-vestlige innvandrere er imidlertid overrepresentert både blant fågangslovbyrterne og de mer aktive lovbyrterne, som vist i tabell 1.

Metode og forklaringsvariabler

Det er god grunn til å anta at sosial situasjon har betydning for tilbøyelighet for å begå lovbrudd, og derigjennom å bli siktet. Det er dermed mulig at hele eller deler av ikke-vestlige innvandreres overrepresentasjon kan skyldes at dette er en gruppe av befolkningen som er mer eksponert for slike risikofaktorer enn resten av befolkningen. For å undersøke slike sammenhenger benyttes det her en variant av logistisk regresjon² slik at de enkelte variablers betydning kan sees i forhold til hverandre. Vi sier da at vi ser på sannsynligheten for å bli siktet kontrollert for andre kjennetegn, eller «alt annet likt». Resultatene er gjengitt i tabell 2.

Regresjonsmodellen inneholder variabler som kan tenkes å ha betydning for andel siktede. Noen kjennetegn er konstante, mens andre varierer over tid. Å bo i en storby (primært Oslo) er en faktor (Christie 1982) som for så vidt ikke

er en egenskap ved individet, men hva slags miljø en bor i. Man kan jo si at bosted til en viss grad også er selvvalgt, men når vi her ser på ungdom, er det i hovedsak foreldrene som har tatt det valget. Foreldres utdanningsnivå blir ofte benyttet som en indikator på hvilke sosiale lag man kommer fra, hvilket generelt sett har stor betydning for ens sjanser videre i livet, blant annet i forhold til egen utdanning og posisjon i arbeidslivet (Hansen 2001, Raaum 2003). Mottak av sosialhjelp inneværende og foregående år sier noe om personens økonomiske situasjon, og kan sees på som et direkte mål på inntektsfattigdom. Datamaterialet inneholder også opplysninger om skolegang og yrkestilknytning. Ungdom i denne alderen vil i varierende grad være etablert i utdanning eller arbeid gjennom perioden. Her er det tatt utgangspunkt i at det er av større betydning at man er integrert i enten skole eller arbeidsliv, fremfor den relative betydningen av det ene eller det andre, gjennom tilknytning til sosiale bånd og meningsfull sysselsetting. En siste forklaringsvariabel er om en av foreldrene mottok en ubetinget fengselsstraff.

Den første regresjonsmodellen er gjort uten andre forklaringsvariabler enn alder, kjønn og innvandrerbakgrunn, og i den andre er de nevnte sosiale kjennetegnene inkludert. Ved å sammenligne de to modellene kan vi se hvordan betydningen av innvandrerbakgrunn endrer seg når vi kontrollerer for de andre kjennetegnene.

Det er tydelig at kriminalitet er langt mer utbredt blant gutter enn blant jenter, og her vises dette ved at gutter har om lag ti ganger så høy sjanse for å bli siktet som jenter. Det er også tydelig at ikke-vestlig innvandrerbakgrunn henger sammen med høyere sannsynlighet for siktelse.

Sosiale forhold har størst betydning

Når de andre forklaringsvariablene blir inkludert i regresjonsanalysen, minsker imidlertid betydningen av ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Reduksjonen innebærer at det aller meste av ikke-vestlige innvandreres overrepresentasjon blant siktede, kan forklares ut fra ulik fordeling langs de andre forklaringsvariablene. «Alt annet likt» er ikke-vestlige innvandrere fremdeles overrepresentert, men i mye mindre grad. Det meste kan altså forklares ut fra noen enkle variabler om sosiale forhold, men det gjenstår fremdeles en forskjell som ikke lar seg forklare på denne måten. Denne konklusjonen stemmer også godt overens med hva vi finner i andre studier fra våre naboland Danmark og Sverige (Statistiske Efterretninger 2004, Martens og Holmberg 2005).

Selv om betydningen av innvandrerbakgrunn fremdeles er signifikant etter kontroll for en rekke sosiale forhold, har andre kjennetegn langt større betydning. En av de kjennetegnene som har størst effekt, er mottak av sosialhjelp. Dette bør ikke tolkes som virkning av å motta sosialhjelp i seg selv, men heller som betydningen av å være i en økonomisk situasjon der man trenger sosialhjelp. Det er også tidligere dokumentert at sosialhjelpsmottakere oftere lever under belastende forhold enn resten av befolkningen og oftere er domfelte (Clausen 1991). Mottak av sosialhjelp bør sees som en indikator på en vanskelig økonomisk situasjon, og det er trolig denne situasjonen som har betydning i forhold til kriminalitet.

Det har vært antatt at det å bo i storbyer i seg selv er en faktor som medfører høyere kriminalitet (Christie 1982), og i kriminalstatistikken skiller Oslo seg markant ut med en høy rate for anmeldte lovbrudd.³ Å bo i en av de fire største byene gjør lite utslag i denne analysen, med unntak av å være bosatt i

Tabell 2. Betydning av forklaringsvariabler for siktelse i de enkelte år kontrollert for alder. Oddsrate¹ beregnet ved mixed logistisk regresjon²

	Oddsrate	
	Modell 1	Modell 2
Kjønn		
Mann	10,5	9,2
Kvinne	1	1
Innvandrerbakgrunn ...		
Ikke-vestlig	2,8	1,4
Norsk	1	1
Foreldres utdanningsnivå		
Høy (høgskole/universitet)		0,4
Middels (videregående skole)		0,6
Lav (grunnskole)		1
Uoppgitt		0,7
Ikke integrert i skole eller arbeidsliv		1,6
Ikke integrert i skole/ arbeid foregående år ..		1,3
Mottaker av sosialhjelp		3,8
Mottaker av sosialhjelp ett år tidligere		2,3
Far eller mor fengslet ..		1,7
Bosted		
Oslo		1,3
Stavanger		-
Bergen		-
Trondheim		-

¹ En odds er det relative forholdet mellom sannsynligheten for to konkurrerende utfall: $Odds = \frac{A}{1-A}$. Det vil si at hvis sannsynligheten for å bli siktet for eksempel ved 18 år er 1,14 prosent, så er oddsen $1,14/98,86=0,011$. For ikke-vestlige innvandrere er denne sannsynligheten 1,56 prosent, og oddsen er $1,56/98,44=0,015$. En oddsrate er forholdet mellom to odds, slik at oddsraten for siktelse mellom ikke-vestlige innvandrere og andre er $0,015/0,011=1,4$. Oddsraten gir dermed et mål på relativ forskjell mellom grupper.

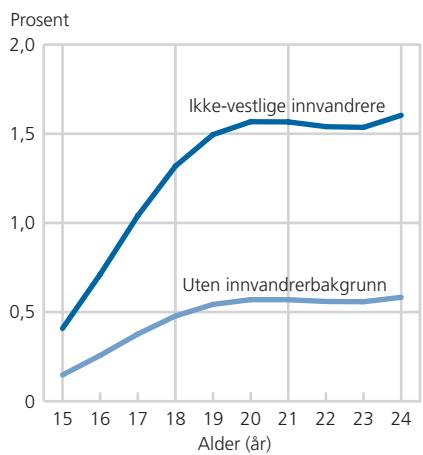
² Kun verdier som er signifikante med $p < 0.05$ er oppgitt.

Oslo som øker sannsynligheten for siktelse. Siden hovedfokus her er på ikke-vestlige innvandrere, kan vi merke oss at å bo i Oslo har omtrent like stor betydning som innvandrerbakgrunn. Vi må også huske på at Oslo er en stor by med mange typer oppvekstforhold, og vi vet fra før at det er store forskjeller i registrert kriminalitet mellom bydelene i Oslo.⁴ Betydningen av å bo i Oslo er derfor heller ikke nødvendigvis lik for alle deler av byen.

Foreldres utdanningsnivå sier noe om tilgjengelig økonomisk og kulturell kapital under oppveksten. Dette kan sees som en indikator på hvilke sosiale lag man kommer fra. Det er også generelt påvist en sterk sammenheng mellom foreldres utdanningsnivå og barnas egen utdanning og senere karrierer i arbeidslivet (Hansen 2001, Raaum 2003). At vi også finner en sammenheng med andre fenomener som for eksempel kriminalitet, er derfor ikke overraskende. De som kommer fra høyere sosiale lag har lavere sannsynlighet for å bli siktet enn dem fra lavere lag. Dette er imidlertid en noe problematisk forklaringsvariabel når det gjelder innvandrere, fordi registeropplysninger om foreldrenes utdanningsnivå ofte mangler, særlig for nyankomne innvandrere (Lie 2003). Kategorien *uoppgitt* består her derfor både av personer som ikke har fullført utdanning, og der utdanningsnivået ikke er registrert.

Den fødselskohorten (1977) som undersøkes her er såpass ung at vi må kunne anta at mange fortsatt bodde hjemme hos foreldrene, i hvert fall i første del av observasjonsperioden. Dermed må vi også kunne anta at foreldrenes sosiale og økonomiske kår har en innvirkning på om ungdommen begår kriminalitet eller ikke. Av tabell 2 ser vi at dette er tilfellet. Vi har også opplysninger om foreldrene har fått en ubetinget fengselsdom. Selv om de færreste opplever at en forelder får en fengselsstraff (Skarðhamar 2005) øker en ubetinget fengselsdom hos en av foreldrene sjansen for selv å bli siktet. For det første kan det medføre et sosialt stigma at en forelder er fengslet, noe som kan medføre ytterligere sosiale problemer. For det andre kan man tenke seg at denne effekten gjenspeiler en sosialiseringseffekt ved at sosial kontroll og oppdragelse fra disse foreldrene i mindre grad går i retning av lovlidighet. En like viktig tolkning er hvilke praktiske og økonomiske konsekvenser det får for resten av familien hvis den ene forelderens inntekt plutselig blir borte. Disse tolkningene vil selvsagt avhenge av hvor lenge forelderens blir sittende inne, hva slags lovbrudd han eller hun er fengslet for, og i hvilken grad forholdet er kjent i nærmiljøet. Datamaterialet inneholder kun opplysninger om idømt fengselsstraff og ikke når eller hvor lenge den sones, og er derfor en nokså grov indikator på problematiske forhold i hjemmet. For øvrig er det ut fra hva vi vet om utbredelsen av dårlige levekår blant fanger grunn til å tro at det å ha fengslede foreldre også er sterkt korrelert med en rekke andre problematiske forhold i hjemmet (Nilsson 2002, Friestad og Hansen 2004), men det har vi ikke direkte opplysninger om i dette materialet.

Figur 1. Estimert sannsynlighet for siktelse som funksjon av alder. Gutter, ikke kontrollert for registrerte velferdsp problemer i henhold til regresjonsmodell 1. Ikke-vestlige innvandrere og personer uten innvandrerbakgrunn i perioden 1992-2001. Kohort født 1977. Prosent

Slike regresjonsanalyser som er gjort ovenfor, angir betydningen av forklaringsvariablene som relative størrelser som odds eller oddsrater. For å få et bedre inntrykk av størrelsesforholdene kan det være nyttig å regne om til forventet *andel* siktede betinget på et sett av forklaringsvariable. Dette er gjort i figurene 1 og 2. Her er sannsynlighet for siktelse på hvert alderstrinn regnet ut for gutter. Figur 1 viser forventet andel siktede gutter som funksjon av alder. Her er det ikke tatt hensyn til noen andre forklaringsvariable, og vi ser her at ikke-vestlige innvandrere har gjennomgående omtrent dobbelt så høy sjanse for å bli siktet som personer uten innvandrerbakgrunn i denne perioden. Figurene illustrerer også at alder i seg selv har stor betydning. Andel

siktede øker gjennom ungdomstiden, for deretter å vise tegn til å flate ut i begynnelsen av 20-årene.

Figur 2 viser forventet andel siktede for et gitt sett av forklaringsvariabler. Dette plottet er for gutter som er bosatte i Oslo, kommer fra middels sosiale lag (foreldrene har utdanning fra videregående skole) og som ikke har noen av velferdsproblemene som er brukt i analysen (jf. tabell 2). Andre kombinasjoner av forklaringsvariabler vil altså gi en høyere eller lavere kurve i forhold til den som er vist her, men forholdet mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn ville være tilsvarende.

Når man holder sosiale forhold konstant, minker betydningen av ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Forskjellen er fremdeles statistisk signifikant, men som figur 2 tydelig viser, er den absolutte forskjellen nå mer beskjeden enn i figur 1. Dette kan sees som et uttrykk for at endring i individuell kriminalitetsrate henger tett sammen med endringer i livssituasjon både for nordmenn og for ikke-vestlige innvandrere. Alderseffekten endrer også noe form, og etter 18 år synker sannsynligheten for siktelse og flater litt ut mot midten av 20-årene.

Like og forskjellige

Når man forsøker å forklare ikke-vestlige innvandreres overrepresentasjon i kriminalstatistikken kan man skille mellom faktorer som gjelder spesielt for ikke-vestlige innvandrere og faktorer som gjelder hele befolkningen, men som ikke-vestlige innvandrere er mer eksponert for. Svært mye generell kriminologisk teori vektlegger livssituasjon og sosial integrasjon i samfunnet. Særlig individuelle ressurser som utdanning og deltakelse i arbeidsmarkedet er viktig gjennom å legge forutsetninger for individuell utfoldelse. Det er liten tvil om at ikke-vestlige innvandrere generelt er mer eksponert for visse faktorer som er knyttet til kriminalitet. De bor i større grad i Oslo, har lavere utdanning, høyere arbeidsledighet, og vanskeligere økonomisk situasjon enn nordmenn.

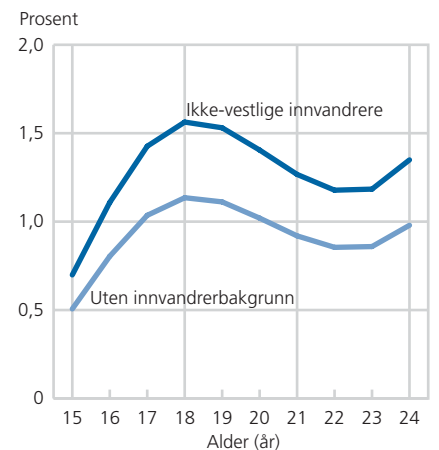
Resultatene av denne analysen antyder at en stor del av forskjellene i kriminalitetsrater kan forklares ut fra allmenne faktorer (se tabell 2). At det fremdeles er en overrepresentasjon når vi kontrollerer for disse, kan sees som et uttrykk for at vi ikke har et komplett sett med forklaringsvariabler. På den annen side er det visse faktorer som det ikke er verken rimelig eller mulig å «kontrollere bort» fordi det er en side ved nettopp å være innvandrer. Eksempler kan være flukt fra hjemlandet og opprivende flyttinger, språkvansker og opplevd diskriminering. Et aktuelt spørsmål er om personer med utenlandsk utseende har høyere oppdagelsesrisiko enn personer med norsk utseende gjennom at det skal mindre til før de blir sjekket på gata av politiet. Noe slikt

Datamaterialet

Grunnlagsmaterialet for statistikken over etterforskede lovbrudd gir mulighet for å følge siktede enkeltpersoner fra 1992 og foreløpig frem til og med 2001. De tilgjengelige dataene inneholder dermed opplysninger om alle siktede personer og alle de lovbrudd disse har blitt siktet for i tiårsperioden 1992 til 2001. Det er kun mulig å følge siktede personer over tid hvis de har blitt registrert av politiet med fullt personnummer. Det er en del lovbrudd som blir begått av turister, folk som venter på oppholdstillatelse og andre som ikke har oppgitt norsk personnummer i politiets registre. Disse kan ikke følges over tid og er dermed ikke representert i materialet. Enkelte personer i materialet kan også mangle personnummer grunnet feil eller manglende registrering av politiet, og disse er også tatt ut av materialet.

At en person er siktet, betyr i denne sammenhengen at personen har fått en rettskraftig avgjørelse mot seg ved avsluttet etterforskning. Hvis en person har vært siktet, men siktelsen er frafalt før avsluttet etterforskning, vil personen altså ikke være med i statistikken. SSBs bruk av begrepet *siktet* er derfor ikke synonymt med tilsvarende begrep i straffeprosessloven § 82.⁵

Figur 2. Estimert sannsynlighet for siktelse som funksjon av alder. Gutter bosatte i Oslo fra middels sosial bakgrunn, og uten registrerte velferdsproblemer i henhold til regresjonsmodell 2. Ikke-vestlige innvandrere og personer uten innvandrerbakgrunn i perioden 1992-2001. Kohort født 1977. Prosent

Innvandrerbakgrunn

Definisjonen av innvandrere som benyttes her, er personer som har innvandret til Norge selv, eller personer som har både en mor og en far som har innvandret til Norge. Personer som har en norsk og en utenlandsk forelder, regnes her som uten innvandrerbakgrunn sammen med blant annet adopterte. Denne analysen har fokus på ikke-vestlige innvandrere, det vil si den delen av innvandrerbefolkningen som har bakgrunn fra ikke-vestlige land. Her regnes Asia (inkludert Tyrkia), Afrika, Latin Amerika og Øst-Europa som ikke-vestlige. Hvis personen er født i Norge og foreldrene har forskjellig utenlandsk landbakgrunn, benyttes mors landbakgrunn.

¹ Forseelsene er hovedsakelig trafikkforseelser og nasking.

² Utfallet er siktet eller ikke siktet for hver person for hvert år i observasjonsperioden. Det er tatt hensyn til at observasjonene for en enkelt person er korrelerte (se Skarðhamar 2006). Estimaten er ørlite forskjellig fra tidligere publiserte resultater, fordi alderseffekten er glattet med et tredjegradsledd av hensyn til figur 1 og 2. Denne endringen har ingen substansiell betydning.

³ Jf. Kriminalstatistikens tabell 3: http://www.ssb.no/emner/03/05/a_krim_tab/tab/tab-2006-02-13-03.html.

⁴ Se Styrings- og informasjonshjulet tabell 7: <http://www.ssb.no/hjulet/tabell-07.html>.

⁵ For nærmere informasjon se <http://www.ssb.no/emner/03/05/lovbrudde/om.html>.

kan ikke undersøkes med dette materialet, men det er en relevant problemstilling som har blitt antydnet i studier fra land det ellers er naturlig å sammenligne oss med (Holmberg og Kyvsgård 2003, Kardell 2006).

Referanser

- Balvig, F. (1981): «Ungdomskriminalitet - med særlig henblik på rettssystemets udvælgelsesmekanismer», i: *Årsberetning for Kriminalistisk institutt*, Københavns universitet, København.
- Christie, N. (1982): *Hvor tett et samfunn?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Clausen, S.-E. (1991): *Domfelte sosialhjelpsmottakere*. NIBR-rapport 1991:20, Oslo: NIBR.
- Friestad, C. og I. L. S. Hansen, (2004): *Levekår blant innsatte*. Oslo: FAFO.
- Hansen, M. N. (2001): «Education and economic rewards. Variations by social-class origin and income measure.» *European sociological review* 17(3) s. 209-231.
- Haslund, U. (2004): «Kriminalitet - Straffede innvandrere», i: L. Østby, (red.), *Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II Levekår*, Notater 2004/66, Statistisk sentralbyrå.
- Holmberg, L. og Kyvsgård, B. (2003): «Are immigrants and their descendants discriminated against in the Danish criminal justice system?» *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4(2) s. 125-142.
- Hustad, A. E. (2000): «Innvandrere som gjerningspersoner», i: F. Gundersen, U. Haslund, A. E. Hustad og R. J. Stene, (red.), *Innvandrere som offer og gjerningsmenn, Rapporter 2000/18*, Statistisk sentralbyrå, s. 33-38.
- Kardell, J. (2006): «Diskriminering av personer med utlansk bakgrunn i rettsvesendet - en kvantitativ analyse», i: J. Sarnecki, (red.), *År rätten rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniske och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, Statens offentliga utredningar SOU 2006:30, Stockholm.
- Kyvsgaard, B. (1998): *Den kriminelle karriere*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Lie, B. (2003): «Store forskjeller i innvandreres utdanningsnivå.» *Samfunnsspeilet* 17(3) s. 47-52.
- Martens, P. L. og S. Holmberg, (2005): *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Rapport 2005:17, Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Nilsson, A. (2002): *Fånge i marginalen: uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Raaum, O. (2003): «Familiebakgrunn, oppvekstmiljø og utdanningskarrierer», i: M. Raabe, (red.), *Utdanning 2003*, Statistiske analyser nr. 60, Statistisk sentralbyrå.
- Sampson, R. J. og Laub, J. (2004): «A general age-graded theory of crime: Lessons learned and the future of life-course criminology», i: D. P. Farrington, (red.), *Integrated developmental & life course theories of offending. Advances in criminological theory*, Vol. 14, Transaction publishers, New Brunswick - London.
- Skarðhamar, T. (2005): *Lovbruddskarrierer og levekår: en analyse av fødselskullet 1977*. Rapporter, 2005/9, Statistisk sentralbyrå.
- Skarðhamar, T. (2006): *Kriminalitet gjennom ungdomstiden blant nordmenn og ikke-vestlige innvandrere. En analyse av fødselskullet 1977*. Notater 2006/33, Statistisk sentralbyrå.
- Statistiske Efterretninger (2004), *Kriminalitet og national oprindelse 2002*, Sociale forhold, sundhed og retsvæsen, København: Danmarks statistikk.
- Stene, R. J. (2000): «Rettslige avgjørelser», i: F. Gundersen, U. Haslund, A. E. Hustad og R. J. Stene, (red.), *Innvandrere som offer og gjerningsmenn, Rapporter 2000/18*, Statistisk sentralbyrå, s. 33-38.
- Thorsen, L. (2004): *For mye av ingenting. straffedes levekår og sosiale bakgrunn*. Hovedfagsoppgave. Universitetet i Oslo.
- Waddington, P. A. J., Stenson, K. og Don, D. (2004): «In proportion. Race, and police stop and search.» *British Journal of Criminology* 44(6) s. 889-914.
- Øia, T. (2005): *Innvandrerungdom - integrasjon og marginalisering*. Rapport 20/05, Oslo: NOVA.

Så er det likevel noe(n) som stemmer – om valgdeltakelsen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen

Ikke-vestlige innvandrere har lavere valgdeltakelse sammenlignet med befolkningen i alt. Samtidig er det stor variasjon i valgdeltakelsen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, langt større variasjon enn blant dem uten innvandrerbakgrunn. Den samlede valgdeltakelsen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen er derfor mindre interessant, til det skjuler den for mange store og viktige forskjeller. I denne artikkelen viser vi blant annet at somaliske ungdommer har like høy valgdeltakelse som ungdom uten innvandrerbakgrunn, og at indiske ungdommer har langt høyere.

Lav valgdeltakelse blant de ikke-vestlige innvandrerne

Ikke-vestlige innvandrere har ved de tre stortingsvalgene vi har data fra, hatt 20-30 prosentpoeng lavere valgdeltakelse enn den vestlige innvandrerbefolkningen og befolkningen i alt. Forskjellene i valgdeltakelse mellom den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen og befolkningen i alt var minst i 1997, med en forskjell på 20 prosentpoeng og størst i 2001, med en forskjell på 30 prosentpoeng, se figur 1. I befolkningen i alt og i den vestlige innvandrerbefolkningen har valgdeltakelsen vært relativt stabil ved de tre valgene, mens det har vært noe større endringer i valgdeltakelsen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen.

Sammenlignet med stortingsvalget i 1997 var det en nedgang i valgdeltakelsen blant ikke-vestlige innvandrere med 13 prosentpoeng i 2001, hvor bare 45 prosent brukte stemmeretten. Valgdeltakelsen tok seg noe opp i 2005 hvor 49 prosent stemte. Så store variasjoner kan skyldes både atferdsendringer og endringer i gruppens sammensetning.

Alder er viktig

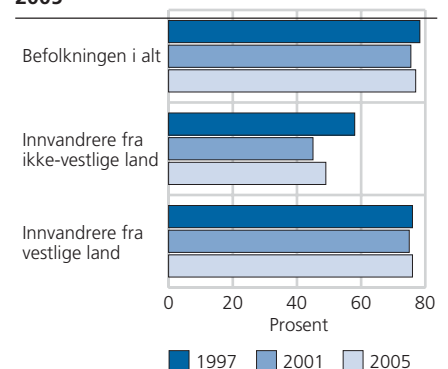
Ved siden av landbakgrunn er det størst variasjon i materialet når vi fordeler valgdeltakelsen på alder (figur 2). Den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen er svært ung, sammenligner vi med befolkningen i alt, finner vi for eksempel at 67 prosent av de ikke-vestlige innvandrerne med norsk statsborgerskap er under 40 år. Tilsvarende andel for den stemmeberettigede befolkningen i alt er 50 prosent. Dette er en viktig faktor som er med å forklare at ikke-vestlige innvandrere har lavere valgdeltakelse sammenlignet med befolkningen i alt.

I figur 2 ser vi at valgdeltakelsen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen følger et tradisjonelt mønster med stigende valgdeltakelse med økende alder. Fra valgteorien kjenner vi at valgdeltakelsen gjerne følger en kurvlineær utvikling, med lavere valgdeltakelse for de aller eldste og de yngste og med høyest valgdeltakelse for de midt i livet (Aardal 2002). Å lage en inndeling for de aller eldste er vanskelig for gruppen av ikke-vestlige da det er svært få blant de ikke-vestlige innvandrerne som er eldre enn 60 år.

Vebjørn Aalandslid

Artikkelen bygger på en nylig utgitt rapport (Aalandslid 2006) som har analysert valgdeltakelsen blant ikke-vestlige innvandrere ved de tre stortingsvalgene 1997, 2001 og 2005. Rapporten er skrevet på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID). Takk til Tove Bergseteren, Seksjon for befolkningsstatistikk, som har levert datagrunnlaget til artikkelen.

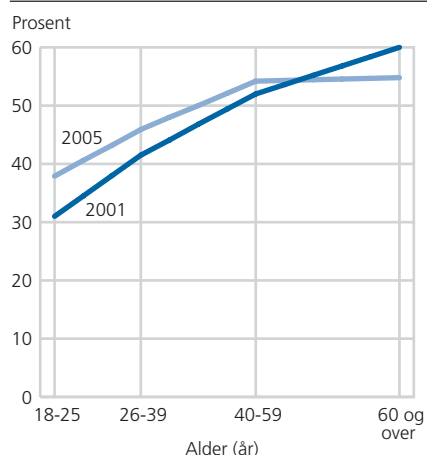
Figur 1. Valgdeltakelsen i innvandrerbefolkningen, etter landbakgrunn. 1997-2005

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

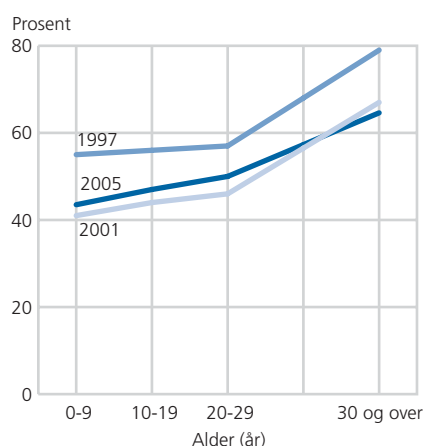
Vebjørn Aalandslid er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (vebjorn.aalandslid@ssb.no).

Figur 2. Valgdeltakelse blant ikke-vestlige innvandrere, etter alder og år. 2001 og 2005

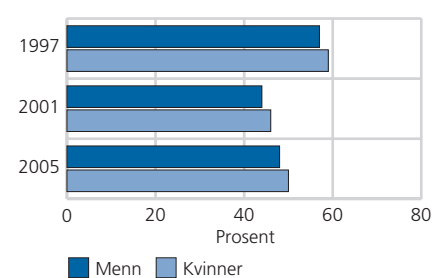
Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Valgdeltakelse blant ikke-vestlige innvandrere, etter botid og år. 1997-2005

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Valgdeltakelse blant ikke-vestlige innvandrere, etter kjønn og år. 1997-2005

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Valgdeltakelsen økte for alle aldersgrupper fra 2001 til 2005 med unntak av den aller eldste gruppa, 60 år og over. I den øvrige befolkningen har det lenge vært et fokus på en synkende deltakelse blant de yngste, gledelig nok kom den største økningen i valgdeltakelsen blant de ikke-vestlige innvandrerne blant de aller yngste, som økte sin valgdeltakelse fra i overkant av 30 prosent til et nivå i underkant av 40 prosent. Her har vi ikke tilsvarende tall tilgjengelig for valget i 1997. Men vi har valgdeltakelsen for hele innvandrerbefolkningen i 1997, og ser vi isolert på de unge den gang (som vi jo har sett at stort sett har ikke-vestlig landbakgrunn), så finner vi at de unge i 1997 hadde en valgdeltakelse på 50 prosent. Nedgangen fra 1997 til 2001 var altså svært stor. Dette var nok ikke bare et uttrykk for lavere deltakelse blant de unge, men også en følge av at det kom til mange nye ikke-vestlige landgrupper. Høyest valgdeltakelse blant de unge med ikke-vestlig bakgrunn finner vi blant innvandrere fra India, Sri Lanka og Somalia.

Jo lengre botid – jo høyere deltakelse

Det samme bildet som viser seg når vi fordeler på alder, kommer også fram når vi fordeler de ikke-vestlige innvandrernes valgdeltakelse etter botid. Disse to variablene henger også nært sammen. Vi ser en klar nedgang fra 1997 til 2001 for alle grupper og en liten økning til 2005, også her med unntak av de med lengst botid hvor valgdeltakelsen synker ytterligere. Samtidig ser vi nå en antydning til en større “utspiling” av nivået for valgdeltakelsen. Inndelingene som figur 3 bygger på, gjør at store grupper av innvandrere samlet blir plassert i de to første gruppene (0-9 år og 10-19 år), samtidig som det er langt færre observasjoner for gruppen med lengst botid. Gruppen av ikke-vestlige innvandrere med lengst botid (30 år og over) er liten og utgjør bare vel 8 prosent av de stemmeberettigede ikke-vestlige innvandrerne.

Gjennomgående er det slik at de som har lang botid har høyere valgdeltakelse enn dem med kort botid – dette er funn som blir bekreftet for alle valg. Dette stemmer for øvrig godt med en integrasjonshypotese, jo lenger man bor i et land, jo bedre tilpasser man seg landets politiske liv, og valgdeltakelsen stiger. Om vi sammenligner de tre valgene, har sammenhengen mellom botid og deltakelse blitt noe sterkere fra valg til valg. Forskjellen er likevel ikke større enn 7 prosentpoeng mellom gruppen med nest-lengst botid (20-29 år) og gruppen med kortest botid, som nok er mindre enn hva man kanskje skulle forvente. I gruppen med 20-29 års botid har det store flertallet også høy alder, da det bare er et fåtall etterkommere i denne kategorien.

Har innvandrerkvinner høyere valgdeltakelse enn innvandrer menn?

Ved valget i 2005 var forskjellen i valgdeltakelse mellom ikke-vestlige innvandrerkvinner og ikke-vestlige innvandrer menn 2 prosentpoeng. Den samme forskjellen fant vi også i 2001 og i 1997 (se figur 4). Blant innvandrere med vestlig bakgrunn var valgdeltakelsen identisk for kvinner og menn (noe den for øvrig har vært for alle stortingsvalg vi har tall fra), men på et høyere nivå, vel 30 prosentpoeng høyere enn for de med ikke-vestlig bakgrunn.

Flere kvinner enn menn stemte i *hele* innvandrerbefolkningen

Samtidig er kjønnssammensetningen i den stemmeberettigede vestlige innvandrerbefolkningen svært skjev, med 60 prosent kvinner mot 40 prosent menn. Kvinneoverskuddet er særlig stort blant de eldre, som også har høyere deltakelse enn de yngre. Når vi viser valgdeltakelsen i *hele* innvandrerbefolkningen fordelt på kjønn, trekker de eldre vestlige innvandrerkvinnene opp gjennomsnittet for alle kvinner i innvandrerbefolkningen. Det er derfor viktig

Valgdeltakelse

å være oppmerksom på at dette gjennomsnittet skjuler store forskjeller i deltakelse, spesielt når vi fordeler på landbakgrunn.

Forskjellen i valgdeltakelse mellom ikke-vestlige innvandrerkvinner og ikke-vestlige innvandrer menn var på 2 prosentpoeng, den samme forskjellen fant vi også i 2001 og i 1997. Dette skyldes delvis at kvinner som har kommet som familieinnvandrede til menn i Norge uten innvandrerbakgrunn, har vist seg å ha høyere valgdeltakelse enn menn fra de samme landene. For to ikke-vestlige landgrupper, India og Pakistan, har menn hatt høyere valgdeltakelse enn kvinner i alle de tre valgene vi har tall fra.

Kvinner fra Sri Lanka har høyest valgdeltakelse blant de ikke-vestlige

Kvinner med bakgrunn fra Sri Lanka har høyest deltakelse av de ikke-vestlige kvinnene i utvalget, med nær 70 prosent valgdeltakelse. Innvandrerkvinnene fra Sri Lanka har også høyere valgdeltakelse enn kvinner fra vestlige land som USA og Storbritannia. Lavest valgdeltakelse blant kvinnene har innvandrere fra Serbia og Montenegro med 30 prosent. Både Sri Lanka og Serbia og Montenegro utmerket seg med henholdsvis høy og lav valgdeltakelse for både kvinner og menn. Kvinner fra Sri Lanka hadde en valgdeltakelse på 69 prosent, bare 9 prosentpoeng lavere enn for kvinner i befolkningen i alt, og blant de eldste kvinnene fra Sri Lanka (i aldersgruppen 60 år og over) deltok 79 prosent, en andel som er høyere enn valgdeltakelsen for befolkningen i alt. I motsatt ende av skalaen finner vi kvinner fra Serbia og Montenegro som hadde en valgdeltakelse på 30 prosent, hele 48 prosentpoeng lavere enn kvinner i befolkningen i alt.

For bare to landgrupper har menn hatt høyere valgdeltakelse enn kvinner ved alle tre valg, dette gjelder innvandrere fra India og Pakistan, prosentdifferansen har vært størst mellom indiske menn og indiske kvinner.

Somaliske ungdommer med høy deltakelse

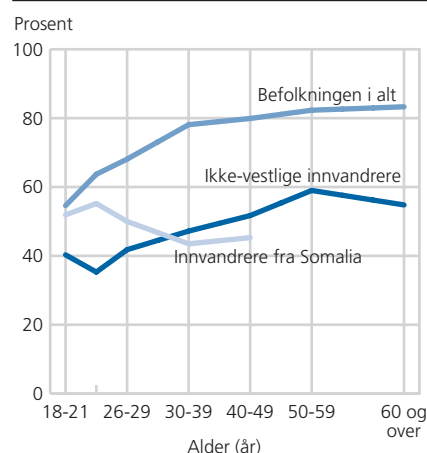
Innvandrerungdom fra Somalia bør trekkes fram spesielt da dette er den eneste store gruppen hvor ungdommen har høyere valgdeltakelse enn de voksne, og valgdeltakelsen er nær like høy som for ungdommer uten innvandrerbakgrunn. Som nevnt ovenfor, så samvarierer valgdeltakelse og alder sterkt – hovedregelen er at valgdeltakelsen øker med stigende alder. For somaliere med norsk statsborgerskap virker det å være omvendt. Gruppen 18-25 år har en klart høyere valgdeltakelse enn de som kommer i de etterfølgende aldersintervallene. For de aller eldste har vi ikke mange nok i utvalget til å kunne si noe om deres deltakelse.

Om vi sammenligner denne gruppen med befolkningen i alt i samme aldersintervall, finner vi at somaliske ungdommer har om lag den samme valgdeltakelsen som de uten innvandrerbakgrunn og klart høyere valgdeltakelse enn andre unge ikke-vestlige innvandrere. Blant somalierer stemte 52 prosent i gruppen 18-21 år og 56 prosent i aldersgruppen 22-25 år. Tilsvarende tall for unge uten innvandrerbakgrunn var henholdsvis 55 prosent og 63 prosent ved stortingsvalget i 2005 (Aardal og Stavn 2006).

Flyktningene fra Balkan skårer lavt

Flyktninggruppene fra Balkan har lav valgdeltakelse. Serbia og Montenegro har som nevnt, lavest deltakelse av alle land med 32 prosent, Bosnia-Hercegovina har en valgdeltakelse på 40 prosent, mens Makedonia ligger på

Figur 5. Valgdeltakelse ved stortingsvalget i 2005, etter alder og landbakgrunn. Prosent

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Aalandslid, Vebjørn (2006): *Valgdeltakelsen blant norske statsborgere med ikke vestlig innvandrerbakgrunn ved Stortingsvalget 2005*, Rapport 2006/23, Statistisk sentralbyrå.

Aardal, Bernt (2002): «Demokrati og valgdeltakelse – en innføring og oversikt», Kapittel 1 i *Valgdeltakelse og lokaldemokrati* (Bernt Aardal red.). Kommuneforlaget.

Aardal, Bernt og Guro Stavn (2006): Enda flere skifter parti, *Samfunnspeilet*, 3, 2006, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2006): Valgdeltakelsen i innvandrerbefolkningen <http://www.ssb.no/emner/00/01/10/stortingsvalg/arkiv/art-2006-02-16-01.html>

37 prosent. Sammenlignet med valget i 2001 har Bosnia-Hercegovina den største tilbakegangen (ned 9 prosentpoeng). Serbia og Montenegro går også noe tilbake (ned 4 prosentpoeng), Makedonia var ikke med i undersøkelsen i 2001. Innvandrere fra Serbia og Montenegro og Bosnia-Hercegovina går altså motsatt vei av de andre innvandrergroppene i Norge. Blant landgruppene i utvalget vårt har disse to den største nedgangen i valgdeltakelse. Bare tre andre landgrupper hadde tilbakegang sammenlignet med valget i 2001. Denne nedgangen i valgdeltakelse for innvandrere fra Balkan er uventet, blant annet sett i lys av særlig bosniernes sterke tilknytning til arbeidsmarkedet.

Kvinner fra Bosnia har interessant nok vesentlig høyere valgdeltakelse enn mennene med en forskjell på 14 prosentpoeng. Dette kan ikke forklares ut fra store forskjeller i alders- eller botidsmønster, da det ikke er nevneverdig skille mellom kjønnene på disse to variablene.

Serbia og Montenegro har med tiden blitt blant de største innvandrergroppene i Norge. Også ved siste valg i 2001 hadde innvandrere fra Serbia og Montenegro svært lav valgdeltakelse. Det går et skille mellom de første arbeidsinnvandrerne som kom på 1960-tallet som har en høy deltakelse på nær 60 prosent, og flyktingene som kom på 1990-tallet som har en valgdeltakelse lavere enn 30 prosent

Det er noe som stemmer

Ikke-vestlige innvandrere har lav valgdeltakelse. Ved stortingsvalget i 2005 stemte 49 prosent av de stemmeberettigede ikke-vestlige innvandrerne, mot 78 prosent i befolkningen i alt, en forskjell på nær 30 prosentpoeng. Samtidig er det stor variasjon i valgdeltakelsen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, langt større variasjon enn blant dem uten innvandrerbakgrunn. Som i befolkningen ellers varierer ikke-vestlige innvandreres deltakelse med alder, kjønn inntekt og utdanning, men i tillegg finner vi stor variasjon mellom de forskjellige landgruppene. Innvandrere fra Sri Lanka hadde en valgdeltakelse på 66 prosent, mens innvandrere fra Serbia og Montenegro hadde en valgdeltakelse på 32 prosent.

Somaliske ungdommer har høy valgdeltakelse. Bare ungdommer med indisk og srilankisk bakgrunn har høyere valgdeltakelse i utvalget. Ungdom med somalisk bakgrunn deltar i nær like stor grad som ungdommer uten innvandrerbakgrunn. Dette er særskilt interessant da somaliske ungdommer på andre viktige levekårsindikatorer har kommet dårligere ut enn gjennomsnittet for ikke-vestlige innvandrere. Dette er kanskje et forvarsel om en mer deltakende somalisk befolkning?

Data

Datakildene er manntallsundersøkelser gjennomført i forbindelse med Stortingsvalgene 1997, 2001 og 2005. Det har blitt brukt samme trekke metode ved de tre valgene. Populasjonen i 2005, stemmeberettigede norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, utgjorde på det tidspunktet om lag 125 000 personer. Av disse ble det trukket et bruttoutvalg på nær 6 900 personer. Utvalget ble trukket stratifisert, med landbakgrunn som stratifiseringsvariabel.

Undersøkelsen er gjennomført på oppdrag av Arbeids og inkluderingsdepartementet (AID)

Hvem har stemmerett?

Hvem som har stemmerett bestemmes av valgloven § 3, jf. Grunnloven §§ 50 og 53 som setter opp følgende vilkår for stemmerett ved stortingsvalg:

- a) Manntallsført i kommunen
- b) Norske statsborgere, jf. lov om norsk riksborgerrett av 8. desember 1950
- c) Alder 18 år oppnådd senest i løpet av valgåret
- d) Norske statsborgere som har mer enn ti års registrert sammenhengende utenlandsopphold bak seg må søke om å bli manntallsført
- e) Stemmeretten må ikke være tapt, jf. Grunnloven § 53

Skifte av statsborgerskap

Etter lov om norsk riksborgerrett av 8. desember 1950 nr. 3 § 6 kan man bli norsk statsborger etter søknad etter sju års botid, dersom lovens øvrige krav også er oppfylt. Det innebærer at man er fylt 18 år, fyller lovens vandelskrav og ikke har vesentlig bidragsgjeld. I tillegg kreves det at søkeren løser seg fra annet statsborgerskap.

Hvem er innvandrere?

Fokus for denne undersøkelsen er norske statsborgere i innvandrerbefolkningen, innvandrerbefolkningen slik som SSB definerer den, består av personer med to utenlandsfødte foreldre: førstegenerasjonsinnvandrere som har innvandret til Norge, og personer som er født i Norge med to foreldre som er født i utlandet (av mange kalt *etterkommere*).

Vestlige innvandrere er innvandrere som har en landbakgrunn fra Vest-Europa (utenom Tyrkia), Nord-Amerika eller Oseania.

Ikke-vestlige innvandrere er innvandrere som har en landbakgrunn fra Asia med Tyrkia, Afrika, Sør og Mellom-Amerika og Øst-Europa.

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimalskilletegn	,

14.09.2006

Befolkningsstatistikk. Flyktninger, 1. januar 2006

Flest flyktninger fra Irak

Ved inngangen til 2006 bodde det om lag 117 000 personer med flyktningbakgrunn i Norge, 2,5 prosent av den totale folkemengden. Det er flest bosatte flyktninger fra Irak og Somalia med henholdsvis 15 900 og 13 000 personer.

I alt 89 000 av personene med flyktningbakgrunn blir regnet som flyktninger mens resten (28 000) blir regnet som indirekte flyktninger, siden de er kommet senere som familiemedlemmer.

74 prosent av flyktningene har kommet fra land i den tredje verden, mens 25 prosent er fra Øst-Europa. De største flyktninggruppene har bakgrunn fra Irak og Somalia.

Av de 117 000 med flyktningbakgrunn er halvparten utenlandske statsborgere. Andelen norske statsborgere varierer fra under 10 prosent for de som har russisk og afghansk landbakgrunn, til 80 prosent og mer for flyktninger med landbakgrunn fra Sri Lanka og Vietnam.

Blant de med flyktningbakgrunn var det per 1. januar 2006 om lag 8 700 flere menn enn kvinner.

Aldersgruppen 20-49 år utgjør 66 prosent av alle med flyktningbakgrunn, mens bare 5 prosent er 60 år eller eldre.

55 prosent av alle personer med flyktningbakgrunn hadde bodd i Norge mindre enn ti år per 1. januar 2006.

Oslo er det fylket som har flest flyktninger, med 32 500 personer. Dette er 28 prosent av alle flyktninger i Norge og 6 prosent av den totale folkemengden i hovedstaden.

Begrepet «flyktning» bruker en her om personer bosatt i Norge, som en gang har kommet til Norge av fluktgrunner (familietilknyttede til flyktninger medregnet), uten hensyn til om personen har fått flyktning-status (etter Genèvekonvensjonen). Barn som flyktningene har fått etter at de kom til Norge, er ikke regnet med. Begrepet «flyktning» brukes her også om «personer med flyktningbakgrunn».

06.09.2006

Utdanningsstatistikk. Gjennomstrømning i videregående opplæring

To av tre fullførte videregående

Andelen elever og lærlinger som fullfører videregående opplæring har gått ned. 67 prosent av elevene som startet på grunnkurs for første gang i 2000, fullførte utdanningen på fem år. Tilsvarende tall for 1999-kullet var 70 prosent.

Både jentene og guttene i 2000-kullet hadde en lavere fullføringsprosent enn 1999-kullet, men det er fortsatt stor forskjell på gjennomføringsgraden mellom kjønnene. Mens bare halvparten av guttene fullførte på normert tid, var tilsvarende tall for jentene 64 prosent. Fem år etter at elevene startet på et grunnkurs i videregående opplæring, hadde 62 prosent av guttene og 74 prosent av jentene fullført utdanningen. 7 prosent av guttene og 5 prosent av jentene var fortsatt i videregående opplæring.

Elever og lærlinger med innvandrerbakgrunn har høyere frafall, målt i prosentpoeng, enn alle elevene totalt. Om lag 43 prosent av elevene med innvandrerbakgrunn som startet i videregående opplæring i 2000, fullførte på normert tid; 55 prosent hadde fullført på fem år, og 39 prosent hadde avbrutt

utdanningen. Resten var fortsatt i opplæring fem år etter at de startet på grunnkurs for første gang. Også for disse ungdommene var gjennomstrømningen dårligere for 2000-kullet enn for 1999-kullet.

Fullført opplæring betyr at eleven/lærlingen har bestått alle årstrinn i videregående opplæring som fører til vitnemål eller fag-/svennebrev. Avbrutt videregående opplæring betyr at eleven/lærlingen ikke har fullført og heller ikke lenger er registrert som elev/lærling i videregående opplæring. Disse personene kan ha begynt på en annen type utdanning, valgt å reise utenlands eller gått ut i arbeidslivet.

Forskjell mellom studieretningene

Studieretningene musikk, dans og drama, allmenne, økonomiske og administrative fag og idrettsfag hadde de laveste avbruddsprosentene i 2000-kullet, med henholdsvis 9, 15 og 17 prosent. På studieretning for trearbeidsfag avbrøt mer enn halvparten utdanningen, og en av tre fullførte ikke på studieretning for helse- og sosialfag.

Høyest fullføringsgrad i Vest-Agder og Sør-Trøndelag

Andelen elever og lærlinger som avbrøt videregående opplæring, økte i de fleste fylkene når en sammenlikner 2000-kullet med 1999-kullet. I Oslo, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag var det ingen endring i denne andelen. Som for tidligere elevkull, er det store forskjeller mellom fylkene når det gjelder andelen elever og lærlinger som fullfører opplæringen. Sør-Trøndelag og Vest-Agder hadde best resultat for elevene som startet på grunnkurs i 2000. 73 prosent av elevene og lærlingene i disse fylkene fullførte videregående opplæring, målt fem år etter at de startet på grunnkurs for første gang. De tre nordligste fylkene kom dårligst ut.